

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

11-12

ANUL XXXIV 1984

C U P R I N S U L

Redacția : Continuitate în misiunea episcopală. — — — —	643
Arhid. dr. S. ANUICHI, Prot. FL. TEODORESCU : Prea Sfinția Sa dr. Timotei Sevicu, noul episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmaگیului. — — — — — — — — — —	646

STUDII

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Funcția metaforei în „Predica de pe munte” (I). — — — — — — — — — —	679
Pr. asist. dr. NICOLAE V. DURĂ : Receptarea textelor rezultate din dialogurile teologice ecumeniste. Considerații eclesio- logice. — — — — — — — — — —	692
NICOLAE DĂNILĂ : Elemente bizantine în viața populației autohtone din Banat și Transilvania în secolele VII—XIII. — — — —	707
Prot. ION B. MUREȘIANU : Slujitori ai Bisericii Ortodoxe bănățe- ne în mișcarea românească de emancipare din secolul XVIII. — — — —	726

AMVONUL PREOȚILOR

Prot. IEREMIA B. GHITA : Solidaritatea umană. — — — —	742
Pr. GABRIEL CERNĂUȚEANU : Iisus Hristos cel profetit și idealul desăvârșirii. — — — — — — — — — —	744
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre genealogia Mîntuitorului. — — — — — — — — — —	747

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Pr. prof. NICOLAE MORAR : „Cuvîntul vostru să fie plăcut”. — — — —	751
--	-----

ANIVERSĂRI

Redacția : Republica noastră. — — — — — — — — — —	757
---	-----

URME DIN TRECUT

Pr. EUGEN GREUCEAN : Contribuții cu privire la legăturile lui Nicolae—Nifon Bălășescu (1806—1880) cu Episcopia Ara- dului. — — — — — — — — — —	759
--	-----

DOCUMENTAR

Pr. ALEXANDRU STĂNCIULESCU : Un document de la începutul veacului al XIX-lea privitor la țara Banatului. — — — —	762
---	-----

TREpte ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Primul sistem electronic de dialog între om și mașină. Luminator cu reglarea luminii. Noi mărci de oțel. Cel mai mare și modern puț de mină. Exploatarea „banatitelor”. Microuzină pentru producerea biogazului. Pentru obiectivele hidroenergetice ale țării. Arcuri pentru „Oltcit”. Strungul cu numărul 100 000. Peste 250 noi produse electrotehnice și electronice. Produse moderne și re-

P. V. 1

MITROPOLIA BANATULUI

11-12

noiembrie — decembrie 1984

ANUL XXXIV

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.

Vicepreședinți : P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.

P. S. Arhiepiscop-vicar GHERASIM HUNEDOREANUL.

Membri : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.

Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.

Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.

Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.

Redactor responsabil : Arhid. dr. SILVIU ANUICHI.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

CONTINUITATE ÎN MISIUNEA EPISCOPALĂ

Cunoscuta relație bisericească „păstor — turmă” — o metaforă înțelesă în sens spiritual — definește de fapt un raport de intimitate, de coeziune sufletească între toți componenții Trupului tainic al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cler și credincioși. Așa a fost concepută de însuși Capul Bisericii creștine, care „n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească” (Matei 20, 28), așa a fost practica din epoca apostolică și ulterioară ei. Termenul „păstor”, atât de frecvent întâlnit în Noul Testament și asociat mereu „Păstorului celui Bun”, echivalează în primul rînd cu cel de „părinte” implinind misiunea sacramentală, învățătoarească și cea de conducere a credincioșilor pe calea mîntuirii. „Turma”, din relația amintită, are, în consecință, aceeași semnificație simbolică ce exclude orice accepțiune peiorativă. Este un limbaj alegoric, obișnuit Cărtii Sfînte, spre a defini osmoza sufletească în dialogul iubirii dintre toți cei ce alcătuiesc Biserica lui Hristos. Nu poate fi vorba, prin urmare, nici despre „domn”, „stăpîn”, sau „despot”, pe de o parte și nici despre „slugi”, „supuși”, ori „ascultători umili” pe de alta, deoarece cu toții sînt „una întru Hristos” (Galateni 3, 28).

Misiunea episcopală, de profundă continuitate apostolică, este definitorie Bisericii, pe întreaga ei întindere geografică. Colegiul episcopal, în prelungirea celui apostolic, preia întreaga responsabilitate și este girul păstrării nealterate a învățăturii divinului Mîntuitor a Tradiției creștine autentice, în confruntarea Bisericii cu timpul. Cu toții împreună și fiecare în parte, episcopii continuă în timp și spațiu tripla misiune încredințată ucenicilor de Cel mereu prezent în centrul Bisericii Sale. Dacă odinioară nu a putut fi vorba doar despre un singur apostol, la fel de firească este și existența pluralității episcopilor, corespunzătoare mereu ariei geografice și numeice a credincioșilor.

Continuitatea misiunii episcopale este viu ilustrată și în istoria Bisericii Ortodoxe Române. Odrăslind în sânul poporului român și odată cu el, Biserica noastră are o existență neîntreruptă ce coîncide cu cea membrilor ei de pe meleagurile mioritice, cu tradiții ce urcă în timp până la Sfântul Apostol Andrei, „întiul chemat“ între ucenicii Mântuitorului care predicau învățătura Sa printre sciți și geto-daci. Urmașii Sfântului Apostol Andrei din spațiul carpato-dunăreano-pontic au continuat peste veacuri misiunea sa apostolică, Biserica noastră organizându-se teritorial, la fel ca pretutindeni, în funcție de organizarea administrativă și exigențele credincioșilor ei.

Unitate componentă a Bisericii Ortodoxe Române, a Patriarhiei Române și a Mitropoliei Banatului, Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmaგიului este și ea o expresie a continuității vieții noastre bisericești, parte a însăși continuității poporului nostru pe aceste meleaguri. Existența neîntreruptă de peste patru veacuri a eparhiei reflectă de la sine și continuitatea misiunii episcopale printre credincioșii români de pe întinderea ei teritorială. Vechi mănăstiri și biserici de enorie, prestigioase așezăminte religioase și culturale înălțate în perimetrul ei încă de la începutul evului mediu constituie și ele o vie mărturie peste timp asupra geniului românesc creator de inestimabile valori spirituale și materiale. Clerici și credincioși, cunoscuți și anonimi, au cultivat pe aceste meleaguri aceleași idealuri, aceleași aspirații, au avut același destin, într-o ciudaată dar impresionantă simbioză. Iar ierarhii locului, la fel de sensibili la aspirațiile credincioșilor, au făcut corp comun cu păstoriții lor în permanența vremii. Sub cupola eparhiei s-au cultivat virtuțile neamului românesc din zona de vest a țării, au fuzionat orientări într-un tot unitar, sau formulat țeluri comune. Oameni ai condeielui, ai scrisului teologic, maeștri în ale artelor bisericești s-au plămădit și au creat tot sub scutul acestui elevat centru bisericesc. Mărturiile lăsate de atâtea generații trecute sînt edificatoare pentru rezistența întregii eparhii opusă tentativelor de înstrăinare religioasă și națională în epoca feudală și mai târziu, pentru prestigiul eparhiei dincolo de fruntariile ei jurisdicționale, în întregul mediu românesc transilvănean dar și în afara lui.

Șirul neîntrerupt al ierarhilor Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmaგიului este ilustrat de mari personalități care au creat adevărate epoci în istoria eparhiei și nu numai a ei. Episcopi ca Longhin Brancovici în secolul XVII și Sinesie în veacul următor, mulți alți

ierarhi ai ei din secolul XIX s-au distins prin fermitate și tenacitate în apărarea credinței strămoșești și a ființei neamului românesc, prin stimularea culturii, a artelor bisericești și învățământului teologic, prin dezvoltarea întregii rețele școlare, atât de benefice în mijlocul poporului, prin editarea și răspândirea cărții românești, prin întreținerea și stimularea presei și chiar prin scrisul lor propriu. Acestor ierarhi patrioți li s-a adăugat recent Prea Sfințitul Episcop dr. Timotei Sevcicu.

Luptele și sacrificiile seculare ale poporului nostru pe altarul idealurilor de dreptate socială, independență și unitate națională — la care și-au adus contribuția din plin și ierarhii împreună cu credincioșii lor din Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului — nu au fost zadarnice. Sub maiestoașa cupolă a României Socialiste contemporane, unite și independente, în frunte cu distinsul ei Președinte Nicolae Ceaușescu, în care s-au împlinit toate țelurile înaintașilor, vechea Episcopie a Aradului, Ienopolei și Hălmagiului traversează o nouă epocă de prosperitate și strălucire deopotrivă cu întreaga Biserică Ortodoxă Română, cu poporul în mijlocul căruia a odrăslit. Ritmurile vieții contemporane, înnoirile permanente ce luminează peisajul țării au deschis și acestei eparhii orizonturi doar întrezărite de înaintași. Restaurarea vechilor lăcașe de cult, înălțarea altora pe întreaga suprafață a eparhiei, depistarea și valorificarea vestigiilor trecutului, integrate în ansamblul patrimoniului național, participarea activă a clerului și credincioșilor la marea operă de edificare a țării noastre, cultivarea scrisului teologic — sînt doar câteva jaloane ce caracterizează pulsul vieții noi desfășurate și în această unitate bisericească. Episcopia și-a regăsit vocația autentică și locul ei firesc în ansamblul Bisericii Ortodoxe Române căreia îi aparține.

PREA SFINȚIA SA DR. TIMOTEI SEVICIU, NOUL EPISCOP AL ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

ALEGEREA NOULUI IERARH

Ținând seama de necesitatea completării scaunului eparhial rămas vacant prin moartea regretatului episcop Visarion Aștileanu, pentru conducerea clerului și credincioșilor Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, Prea Fericitul Patriarh Iustin, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, a hotărât convocarea Colegiului electoral bisericesc, împreună cu membrii Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului, pentru ziua de 30 septembrie 1984.

După oficierea serviciului divin al Te-Deumului, în paraclisul Palatului patriarhal, membrii Colegiului electoral au fost invitați în sala de ședință. Au fost prezenți domnii Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor și Virgil Teodorescu, primvicepreședinte al Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România.

Prea Fericitul Patriarh Iustin luind cuvîntul a subliniat scopul convocării Colegiului electoral bisericesc: alegerea a noi ierarhi titulari pentru Episcopia Rîmnicului și Argeșului (vacantată și aceasta în cursul verii anului 1984), precum și pentru Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.

După desfășurarea lucrărilor pentru alegerea episcopului titular pentru Eparhia Rîmnicului și Argeșului, s-a trecut la alegerea episcopului titular al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Atunci, P. F. Patriarh Iustin a încredințat prezidarea lucrărilor înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului. A urmat citirea acordului Departamentului Cultelor pentru desfășurarea lucrărilor respective.

I. P. S. Mitropolit Nicolae, președintele lucrărilor, a adresat celor de față un cuvînt în care a descris împrejurările vacanței scaunului episcopal din Arad. A continuat cu evocarea evenimentelor mai importante din istoria neîntreruptă de peste patru veacuri a acestei episcopii, subliniind aportul deosebit al ierarhilor, clerului și credincioșilor arădeni în lupta pentru dreptate socială și emancipare națională, pentru unirea tuturor românilor în granițele firești ale țării

noastre. În încheiere, Înalt Prea Sfinția Sa a spus : „Pe teritoriul Episcopiei Aradului viața nu a stat pe loc, privirile oamenilor nu s-au întors numai spre trecut iar credincioșii cu toți locuitorii județelor Arad și Hunedoara care intră în componența Episcopiei Aradului, și-au adus contribuția și la temeluirea vieții noi din patria noastră”.

„Județele Arad și Hunedoara sînt unele din județele cheie ale economiei noastre românești. A fost o recunoaștere a contribuției pe care părțile arădene o aduc la viața de astăzi a țării noastre, recenta vizită a Președintelui țării noastre Domnul Nicolae Ceaușescu, atunci cînd a vizitat Aradul și împrejurimile sale, arătînd și cu acest prilej rolul pe care partea de țară din jurul Aradului îl împlinește în ce privește dezvoltarea și mersul înainte al vieții noastre de astăzi.

„Se cuvenea deci, ca episcopia, care-și întinde teritoriul peste județele Arad și Hunedoara, să-și dobîndească și ea, așa cum își au toate celelalte episcopii, ierarhul ei, și după ce Prea Sfințitul Episcop Visarion a trecut la cele veșnice. Mă simt dator în calitatea ce o dețin de mitropolit al Banatului, să exprim recunoștință Prea Fericitului Patriarh Iustin și Domnului Președinte al Departamentului Cultelor, că au rînduit ca la scurtă vreme după ce eparhia și-a pierdut ierarhul să ajungem momentul de astăzi pentru a purcede la alegerea unui nou episcop. Merita Eparhia Aradului să-și dobîndească, episcopul, ca în felul acesta să continue să-și ocupe locul de cinste pe care-l merită între celelalte eparhii ale Patriarhiei și ale Bisericii noastre”.

Spre a da posibilitatea unor consultări reciproce între membrii Colegiului electoral și cei ai Adunării Eparhiale, în privința candidaturii ce urmează a fi propus, I. P. S. Mitropolit Nicolae a suspendat sesiunea.

La reluarea lucrărilor, după constituirea biroului Colegiului electoral, I. P. S. Mitropolit Nicolae a invitat pe alegători să-și depună votul pentru alegerea episcopului Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. După desfacerea scrutinului, s-a constatat că a fost ales în unanimitate Prea Sfințitul dr. Timotei Lugojanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului. Anunțînd rezultatele scrutinului, I. P. S. Mitropolit Nicolae, în calitate de președinte al lucrărilor, a proclamat ales ca episcop al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului pe Prea Sfințitul Timotei, căruia i-a adresat următorul cuvînt :

Prea Sfințite Părinte Episcop Timotei,

„Cu sentimente de bucurie, dar în același timp și cu oarecare reținere Vi-am comunicat rezultatul alegerii. Cînd spun reținere îmi aduc aminte de un cuvînt pe care mi l-a adresat și mie, într-o situație similară, un preot din Episcopia Aradului, pentru care ați fost ales acum episcop, și care afirma că se bucură de faptul că plecăm de la Arad, promovat fiind mitropolit al Banatului, dar în același timp se și întrisează. El făcea o comparație între sentimentele care îl încercau atunci, cu senzația pe care o ai atunci cînd oferi unei persoane dragi un trandafir, și acesta în același moment te împunge cu spinul său.

„Totuși mă bucur că Vi-am putut împărtăși acest rezultat, deoarece consider, ca și cei care Vi-au dat votul, că era firesc să Vi se acorde o cinstire ca aceea care Vi s-a dat acum, după studiile pe care le-ați făcut, după activitatea pe care ați depus-o în Biserică, după vrednicia dovedită ca profesor de școală teologică, secretar eparhial, vicar administrativ, redactor al unei reviste mitropolitane și apoi ca episcop vicar.

„Ați făcut studiile convenite celui care era menit încă de la început să ocupe un loc de frunte în Biserică. Ați luat doctoratul în Teologie, ați făcut studii de specializare în străinătate, ați scris și ați publicat studii și articole în revistele noastre bisericești, V-ați validat, cum se spune, și-ați demonstrat capacitatea necesară unui reprezentant de frunte al Bisericii.

„Iată că astăzi Biserica Vă cheamă la o vrednicie mai înaltă. Votul pe care Vi l-a dat Colegiul electoral bisericesc Vă va însoți pe parcursul activității ca un suport pentru munca ce o veți avea de desfășurat în fruntea Episcopiei Aradului.

„Cunoașteți această Episcopie și cu plăcere evoc momentele cînd ne-am început împreună activitatea la Episcopia Aradului, Prea Sfinția Voastră ca secretar eparhial. Cred că mulți dintre credincioși, dintre clerici, își aduc aminte de scurta dar frumoasa perioadă pe care ați petrecut-o în calitate de secretar al Episcopiei Aradului. Poate că și aceasta a atîrnat în balanță, atunci cînd ați primit votul și adeziunea reprezentanților eparhiei, alături de a reprezentanților celorlalte mitropolii și episcopii din țară, inclusiv a autorităților noastre de stat.

„Începeți de acum o nouă muncă, într-o altă eparhie, nu departe nici în kilometri, dar mai ales nu departe sufletește de Arhiepiscopia Timișoarei, unde ați lăsat urme neșterse.

„În aceste momente rog pe Bunul Dumnezeu, să Vă dea tărie și înțelepciune, spre a Vă putea îndeplini importante sarcini ce Vă revin în fruntea istoricei Episcopii a Aradului.

„Veți avea eparhioți din cei mai atașați episcopiei. Rar se întîlnesc credincioși și preoți legați de episcopie, ca la Arad. Dumnezeu să Vă ajute să conduceți episcopia, pe măsura vredniciei oamenilor de acolo.

„N-aș putea să nu adaug că veți păstori într-o eparhie care are locuitori aparținînd mai multor confesiuni și naționalități. Sint convîns că le veți fi și lor apropiat și binevoitor.

„Peste toate, să nu uitați că trăiți într-una din vremurile cele mai frumoase pe care le-a străbătut patria noastră, o vreme de noi temelii și luminoase perspective. Să fiți unul dintre cei care, alături de eparhioții Prea Sfinției Voastre, alături de întregul nostru popor, puneti o piatră de temelie la edificarea României noastre noi. Să contribuiți cu tot ce aveți mai bun la mersul înainte al țării și poporului nostru, la afirmarea țării noastre pe plan internațional ca o țară și ca un popor cu vrednicii neasemuite. Contribuiți, Prea Sfințite, cu tot ce

aveți mai bun, la îmbogățirea acestor înfăptuiri de care se leagă sufletul poporului nostru, sufletul românesc de aici și de pretutindeni.

„Cu aceste gânduri, cred că voi fi în asentimentul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, cînd Vă adresez cele mai calde felicitări însoțite de urările și de rugăciunile noastre ale tuturor, pe drumul pe care îl începeți de azi înainte. Dumnezeu să Vă ajute!”

Vădit emoționat de solemnitatea momentului, a rămas noul ales, Prea Sfințitul Episcop Timotei.

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Stimate Domnule Vicepreședinte al Marii Adunări Naționale,

Stimate Domnule Președinte al Departamentului Cultelor,

Mărit Colegiu electoral bisericesc,

„În fața realității pe care rugăciunea slujbei de Te-Deum pentru sesiunile forurilor bisericești o arată ca fiind rostire a voii dumnezeiești prin aleșii credincioșilor, de asemenea din involburarea de gânduri și simțăminte, poate firească și de înțeles în atare clipe ale vieții, încerc cu emoție să dau glas doar la ceea ce s-ar găsi în consonanță directă cu atmosfera solemnă a lucrărilor de astăzi. Cu dreptate este ca la votul acordat cu atîta încredere și deosebită generozitate, să răspund tot cu un vot — acela care pe lingă accepiunea de adeziune sau hotărîre însemnează și o făgăduință ce angajează întreaga ființă. Sfînta Scriptură învață, în această privință, următoarele: „De vei da făgăduință Domnului Dumnezeului Tău, să nu întîrzie a o împlini” (Deuteronom 23, 21).

„Actul în sine vrea să fie o dovadă de recunoștință pentru prețuirea de care m-am învrednicit și imbold de a îndreptăți nădejdea legată de mine. Desigur că făgăduința sau votul presupune o cunoaștere deplină a obiectivului și scopului său, precum și a mijloacelor de a-l ajunge. De aceea, de pe aceste coordonate se și cuvine să încerc a scruta zările minunatului colț al pămîntului românesc, unde se află eparhia de Dumnezeu păzită spre care acum sînt trimis. Încumetarea purcederii pe calea deschisă îmi este însă înlesnită de legături privind obîrșia, ca și munca desfășurată o vreme aici. Poate a trecut mult timp de cînd rosturile m-au purtat mai departe de acest loc binecuvîntat, fără ca faptul să însemneze o întrerupere a acelor fire nevăzute ce leagă pe oameni între ei.

„Iată pentru ce și amintirile mă împresoară cu trăsăturile desăvîrșitei fidelități. Meleagurile arădene și hunedorene s-au înscris întotdeauna cu cînte în cartea de aur a țării. Bogăția grînelor întinselor ogoare, la fel cea a podgoriilor sau livezilor încărcate ale dealurilor, nu mai puțin a pădurilor de sub crestele munților, acoperă un pămînt ce în adîncuri adăpostește alte multe bogății de la cărbune pînă la aur, tot atîtea simboale ale energiei și făuririlor celor ce le stăpînesc. Așa cum se știe, această glie scumpă este străjuită cu strășnicie atît de către cei odrăsliți din ea cît și prin osemintele și lăsamintele strămoșilor. Vestigiile străvechilor așezări și culturi sînt presărate și aici,

ca de altfel pe întreg cuprinsul țării. Dintr-o epocă mai tirzie, cea a întemeierii statului centralizat independent al geto-dacilor, în urmă cu peste două milenii, ca și din cea a osmozei băștinașilor cu elementul latin și romanic, au rămas aici nume de vestite cetăți ca Ziridava, Germizere și altele, loc de cinste avînd Sarmisegetuza, fosta capitală a viteazului Decebal. Secole de-a rîndul s-au ridicat noi centre, între care Brad, Hațeg, Ineu, Lipova, Orăștie, etc. Chiar pînă în zilele noastre, zidurile încă falnice ale cetăților de la Deva, Șoimoș, Șiria, vorbesc despre biruința asupra vremurilor de vitregie și împilări străine. Formațiunile voievodale ulterioare lasă peste veacuri nume îmbrăcate în legendă, ca al lui Menumorut, sau ca Țara Zărandului și Țara Hațegului. În disputele dintre imperiile de atunci pentru stăpînirea acestor locuri, românii și-au afirmat cu tărie drepturile de autohtoni, fapt ilustrat de personalitatea lui Iancu de Hunedoara. Iar cînd asupra a atins ființa neamului, clocotul pămîntului însuși s-a transformat în mișcări de anvergură și răsunset mare. Așa se întîmplă că în aceste ținuturi s-a extins revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan, de la care tocmai acum se aniversează două veacuri, iar la Tebea sub umbra gorunului acestor martiri ai poporului se odihnește, după o viață zbuciumată consacrată revoluției din 1848, „Craiul munților” — Avram Iancu. Anul 1918, face din Arad unul dintre cele mai importante centre de luptă pentru făurirea statului național unitar român. Același oraș protestează apoi, la 1 septembrie 1940, împotriva odiosului Diktat de la Viena impus poporului nostru. Dar paginile, cele mai eroice au fost scrise aici odată cu Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, în toiul luptelor crîncene ce s-au dat pentru alungarea armatei hitleriste de pe teritoriul țării noastre, mărturie a jertfelor și vitejiei românești stînd, între altele, impresionantul monument de la Păuliș.

În cele patru decenii de viață nouă, sărbătorite cu entuziasm în acest an, plaiurile acestea s-au dezvoltat în ritm cu întreaga țară, impunîndu-se prin munca spornică de făuriri epocale, spre fericirea poporului și pacea lumii. Se poate aminti, cu mîndrie cetățenească, faptul că zona întreagă ce o trecem printr-o succintă investigație, atinge cote dintre cele mai pretențioase ale propășirii în toate ramurile de activitate, de la străvechea îndeletnicire a mineritului la meșteșugul de mare iscusință al oțelului, cunoscînd perfecțiunea în realizarea multor unelte de trebuință, a mijloacelor de străbătare a spațiilor, ca și a celor de măsurat timpul, sau diferite altele. Cu privire la cultivarea pămîntului, realizarea de recolte record a adus unor unități de aici, ca și ostenitorilor lor, înalte distincții de stat cu prilejul recentei vizite de lucru a Președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, în județul Arad, la 14 septembrie 1984.

O referire la domeniul cultural n-ar putea acoperi întregul răstimp de afirmare prestigioasă. Ca ilustrare se pot cita nume de pedagogii, scriitori sau poeți ca Moise Nicoară, Ion Slavici, Ioan Rusu Șirianu,

sau de școli ca „preparandia” pentru formarea de preoți și învățători în veacul trecut.

Viața oricum își urmează cursul înainte, aici rememorându-se doar câteva date legate de locuri, oameni și fapte care ar putea arăta implicat că Biserica Ortodoxă Română a fost mereu în acest cadru. Spiritualitatea înaltă a geto-dacilor le-a adus respectul celorlalte ramuri. Pe plaiurile amintite, însă, creștinismul a cunoscut o răspîndire încă de la început, clerici constantinopolitani exercitîndu-și cu zel misiunea de-a lungul Mureșului, după cum atestă documentele și urmele rămase. Mai tîrziu, în legătură cu alte centre bisericești de pe teritoriul patriei, au luat ființă așezări monahale, ce și azi stau mărturie despre tăria și trăinicia dreptmăritoarei credințe din aceste laturi. Așa sînt mănăstirile Hodoș-Bodrog din secolul XII și Prislopul întemeiat în secolul XV de Cuviosul Nicodim de la Tismana. Biserici devenite adevărate monumente ale istoriei naționale ca cele din Lipova, Densuș, etc., se adaugă mărturiilor menționate. N-ar trebui uitat faptul că în epoca de rezistență ortodoxă în fața diferitelor forme ale prozelitismului apusean, s-au impus vlădici vrednici, de pildă cel din familia Brancovici, mult stimată în Ineu, care a dat și pe Sfîntul Mitropolit Sava al Ardealului. Scaunul episcopal din pricina nevolniciei se muta dintr-o cetate în alta, de la Ineu la Lipova, în cele din urmă stabilindu-se la Arad, acum 280 de ani. De atunci, în fruntea unui cler la înălțimea chemării sale, ierarhii Aradului au lăsat în urmă o amintire neștearsă. Se cuvine a pomeni în șirul lor pe episcopul Gherasim Raț, participant la revoluția din 1848, totodată militant pentru restaurarea Mitropoliei Ardealului, ca partizan al lui Andrei Șaguna, pe Iosif Goldiș, lingă care s-au format oameni de nădejde, care după el au participat, împreună cu episcopul Ioan Papp, la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia. Episcopii Grigorie Comșa, Andrei Magieru și Visarion Aștileanu s-au remarcat prin zelul misionar, pentru păstrarea unității de credință, cult și organizare bisericească. Cu satisfacție se poate sublinia și aceea că pentru meritele deosebite cîștigate, dintre titularii scaunului arădean, parte au fost promovați la o mai înaltă slujire și anume: Procopie Ivacicovici, Miron Romanul și Ioan Mețianu ca mitropoliți ai Ardealului, iar în vremea noastră I. P. S. Teoctist ca Mitropolit al Olteniei, mai tîrziu al Moldovei și I. P. S. Nicolae ca Mitropolit al Banatului.

Conchizînd asupra celor aduse înaintea cugetului, s-ar putea spune că străvechile așezări din cuprinsul Eparhiei Aradului au fost tot atîtea cetăți ale Ortodoxiei. Iar în această privință se pot reaminti cuvintele Mîntuitorului: „Nu poate o cetate aflată pe vîrf de munte să se ascundă” (Matei 5, 14).

Biserica aflată aici este, așadar, la o înălțime la care trebuie să fie și cei care o alcătuiesc, după locul ocupat de fiecare în această tainică zidire a lui Dumnezeu. Întărire forței necesare acestui urcuș al virtuților aflu în cuvîntul Domnului rostit prin profetul considerat evanghelist al Vechiului Testament: „Iată Te-am însemnat în palmele

mele, zidurile Tale sînt totdeauna înaintea ochilor Mei" (Isaia 49, 16)), precum și îndemnul Apostolului: „Siliți-vă cu atît mai virtos să faceți temeinică și chemarea și alegerea voastră, căci făcînd așa nu veți greși niciodată" (II Petru 1, 10). Iar dacă se întîmplă ca sușul să întreacă forța trebuitoare, nădăjduiesc a găsi resursă nouă asemenea Apostolului Neamurilor care a crezut cuvintelor Domnului: „Îți este de ajuns harul meu, căci puterea mea întru neputință se desăvîrșește" (II Corinteni 12, 9). Votul acordat reprezintă și certitudinea sprijinului din care oricînd voi putea beneficia în lucrarea ce-mi revine de împlinit, prin aceea că este garanția dragostei dintre toate măduarele Trupului Mîntuitorului Hristos, adică dintre păstor și păstoriți, cler și credincioși.

În această viziune, fac smerită metanie înaintea înaltului scaun patriarhal, aducînd prinosul întregii recunoștințe Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, pentru deosebita încredere cu care m-a învrednicit. Avînd privilegiul de a mă număra între aceia care au ascultat cuvîntul dorit al Prea Fericirii Sale, și de la înălțimea catedrei universitare, iar după aceea au urmat mereu înțeleptele povețe, bucurîndu-se de pîrinteasca grijă a fostului lor profesor, socotesc că printr-o muncă neostenită voi putea aduce cuvenita mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin. Din adîncul inimii făgăduiesc a urma și pe mîi departe îndrumările ce se vor da de la cîrma destinului Bisericii Ortodoxe Române, neuitînd vreo clipă tilcuirea sublimă a cuvintelor epistolelor pastorale, pe care Prea Fericirea Sa le-a pus de atunci încă în inimile ucenicilor în ale sfintei teologii și anume: „Nimeni să nu disprețuiască tineretea tale, ci fă-te pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu credința, cu curăția... Nu fi nepăsător față de harul ce este în tine, care ți s-a dat prin prorocie, cu punerea mîinilor preoției" (I Timotei 4, 12 și 14). Totodată mă plec sub dreapta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh, spre a lua putere sporită întru plinirea misiunii ce de acum îmi stă înaintea. Totodată exprim asigurarea întregului devotament și a desăvîrșitei loialități față de Conducerea scumpei noastre patrii și hotărîrea de a urma neabătut strălucitului exemplu de muncă și dăruire pe care iubitul Președinte al Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, îl dă tuturor.

În prezența onoratului reprezentant al Marii Adunări Naționale aș dori să mi se permită ca, mulțumirii și promisiunii pe care rog să le primească, să le dau un coeficient maxim prin asigurarea de a nutri permanent conștiința apartenenței la marele trup al țării și la sufletul poporului nostru, prin aceasta avînd însăși certitudinea împlinirilor — așa după cum Domnia Sa a subliniat în pătrunzătoarele îndurări apărute în presa din zilele trecute.

În atmosfera sărbătorească de azi, doresc să fac auzit și glasul sincerului atașament față de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului. În virtutea acestuia, dau asigurarea vrierii de a conti-

nua și pe mai departe, ca episcop sufragane, a aceluiași strădanii pe care le-am depus în preajma Înalt Prea Sfinției Sale timp de 23 ani în diferite slujiri, de la profesor la Seminarul teologic din Caransebeș, la secretar eparhial, mai întâi la Episcopia Aradului, apoi la Arhiepiscopia Timișoarei, pe urmă vicar administrativ și episcop vicar. Mulțumesc Înalt Prea Sfinției Sale pentru osteneala prezidării Colegiului electoral bisericesc, pentru modul în care a apreciat munca pe care am depus-o.

Cu adincă plecăciune îmi îndrept cugetul spre Înalt Prea Sfinții Arhiepiscopi și Mitropoliți și Prea Sfinții Episcopi și Arhieriei vicari, membrii ai Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, mulțumind pentru dragostea arătată în Domnul și rugînd a mă împărtăși mereu din experiența și înțelepciunea cu care împodobesc activitatea de arhipăstori și spre care am privit constant cu cea mai aleasă cinstire. Mănunchi de simțăminte de considerație și totodată recunoștință închin membrilor măritului Colegiu electoral bisericesc, precum și tuturor celor pe care îi reprezintă în acest for. Ca un umil răspuns la deosebita generozitate prin care și-au oprit alegera asupra mea, promit a depune susținute strădanii spre a fi la nivelul nădejdelor puse în mine.

Cu creștinească îmbrățișare vin în întîmpinarea iubirii membrilor Adunării Eparhiale a Eparhiei Aradului, văzînd în ei pe toți aceia în numele cărora și-au adus aminte de împreună slujire de odinioară. Le împărtășesc, în același timp, duhovniceasca bucurie de a relua o muncă sfîntă care să cinstească și mai mult numele eparhiei, prin rodire binecuvîntată în cadrul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române și în perspectivele mărețe pe care țara le deschide continuu vieții înșăși. Îmbrățișez cu dragoste în Domnul mai ales pe Prea Sfințitul Arhieriu vicar Gherasim Hunedoreanul, rugîndu-l să-mi fie mereu aproape. Iar acum, pecetluind puținătatea cuvîntului cu multă dorire de a împlini toate cele prevăzute, înalt pentru aceasta, stăruitor, rugăciune de ajutor spre Acela care, după învățătura Sfintului Apostol Pavel (II Timotei 1, 9), „ne-a chemat cu chemarea sfîntă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărîre și după harul ce ne-a fost dat în Iisus Hristos, mai înainte de începutul veacului”.

După încheierea lucrărilor de alegeri, Prea Sfințitul Episcop Timotei a primit sincere felicitări și urări de la toți cei prezenți: ierarhi, reprezentanți ai autorităților de stat, membrii Colegiului electoral, membrii Adunării Eparhiale și reprezentanți ai Centrului eparhial de la Arad, fiind înconjurat cu toată bucuria, dragostea și prețuirea.

La Palatul Patriarhiei a fost apoi oferită o agapă frățească în cinstea noilor ierarhi titulari ai eparhiilor Aradului, Ienopolei și Hălmașului și respectiv a Rîmnicului și Argeșului.

FESTIVITATEA ÎNMÎNĂRII DECRETULUI PREZIDENȚIAL

După alegerea Prea Sfințitului dr. Timotei Sevciciu ca episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmeagului, în urma mijlocirii Sfințitului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu a semnat Decretul nr. 217 din 22 octombrie 1984, prin care a recunoscut în funcția de episcop titular pe noul ales.

În ziua de 28 noiembrie 1984, la Departamentul Cultelor a avut loc solemnitatea înmînării Decretului Prezidențial, care a fost remis Prea Sfințitului Episcop Timotei. De aceeași cinste s-a împărțit deopotrivă și noul episcop al Rîmnicului și Argeșului, Prea Sfințitul Gherasim Cristea.

La festivitate au fost de față Prea Fericitul Patriarh Iustin, ierarhi, membrii ai Sfințitului Sinod, reprezentanți de frunte ai cultelor religioase din țară, funcționari superiori din Administrația Patriarhală și delegați ai celor două centre eparhiale. Au fost prezenți, de asemenea, reprezentanți ai organelor de stat din județele Arad și Vâlcea.

Primind Decretul Prezidențial, Prea Sfințitul Episcop Timotei a spus printre altele:

„În actul solemn de înmînare a înaltului Decret Prezidențial prin care se întărește votul Colegiului electoral al Bisericii Ortodoxe Române, rog să-mi fie îngăduit a descifra una dintre mărturiile cele mai grăitoare asupra împlinirii vieții noastre bisericești cu aceea a poporului român, prin virtuțile căruia a cunoscut condițiile unei lucrări rodnice.

„Biserica Ortodoxă Română, cu îndreptățită mândrie s-ar putea afirma aceasta, a strălucit pilduitor prin felul în care a contribuit, cu lucrarea sa în mijlocul poporului, la propășirea acestuia și a țării. Așa cum se știe, nume de ierarhi, preoți sau credincioși de pe întinsul pământului strămoșesc, au fost înscrise cu evlavie chiar pe răboajele jertfelniciei pentru apărarea legii românești. Ele rămân ca simboale pentru ceea ce a însemnat în cugetul oamenilor Bisericii, dorința de libertate, suveranitate și unitate. Visarea și ruga lor s-a împlinit în vremea noastră, a unei vieți românești noi, propășitoare pe toate planurile activității de stat și în avântul căreia clerul și credincioșii ortodocși români își simt mai mult ca oricînd responsabilitatea de a fi la nivelul exigențelor obștii, contribuind cu toată ființa lor la realizarea marilor idealuri nutrite de străbuni și a obiectivelor celor mai îndrăznețe urmărite de generația de azi.

„Climatul deplinei libertăți religioase de la noi crează condițiile unei conlucrări sincere dintre toate cultele religioase în spiritul ecumenismului practic și ca un aport la promovarea unității de acțiune a întregului popor în jurul înțelepte sale conduceri.

„O semnificație deosebită pentru munca lor o are indemnul Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste

România, în cuvîntarea ținută la cea de a 40-a aniversare a Zilei Naționale a României: „Pînă nu este prea tîrziu, să facem totul, trecînd peste orice considerente, pentru oprirea cursei înarmărilor nucleare pentru retragerea rachetelor cu rază medie și a altor arme nucleare din Europa, pentru a asigura dreptul suprem al popoarelor la existență, la viață, la independență și libertate, la pace!...

„Toate cele arătate le port în cuget spre a-mi servi drept călăuză credincioasă la cele ce sînt de împlinit. Din acestea izvorăsc și simțămintele de adînc devotament față de țară și de loialitatea desăvîrșită față de înalta ei ocîrmuire, ale căror interpret îndrăznesc cu tot respectul a ruga pe Domnul Președinte al Departamentului Cultelor să se facă în fața forurilor în drept. Decretul pecetluit cu semnătura Președintelui Republicii Socialiste România, cu numele rostit cu întregul respect în toată lumea și purtat în inimă de întreaga suflare românească, primește pentru mine simbolul unui adevărat dreptar de conduită patriotică. Pentru a doua oară în viață mă bucur de acest înalt privilegiu, retrăind cu aceeași, chiar mai mare intensitate, emoția patriotică dintii. Răspunsul prompt este hotărîrea pentru un îndoit efort, sau dacă se tălmăcește cifra în sensul pluralității, aceasta vizează strădaniile multiple de încadrare cu toată capacitatea de muncă la elanul general, acesta însuși găsind o expresie elocventă prin Frontul Democrației și Unității Socialiste. Promițător de roadă este semnul sub care primesc recunoașterea de acum, anume al împlinirii voinței întregului nostru popor, consacrată prin hotărîrea recentelor lucrări ale înaltului său for călăuzitor, de a realege în fruntea statului pe Domnul Nicolae Ceaușescu, ctitorul celei mai fertile epoci din istoria României....

„Exprim cele mai alese sentimente de recunoștință filială Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pentru atenția părintească ce mi-o arată și prin prezența la solemnitatea înmînării înaltului Decret Prezidențial noilor titulari de eparhii ale Bisericii noastre. Și în acest moment și loc, asigur pe Prea Fericirea Sa de a urma întru totul rînduielile ortodoxe și tradițiile poporului nostru. Exprîmînd întreaga supunere față de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, aduc înalților să ierarhi sincere mulțumiri pentru participarea la acest important act din viața celui ce este așezat în fruntea unei eparhii.

„Onoraților conducători și reprezentanți ai cultelor religioase le exprim cele mai respectuoase omagii, împreună cu aceeași călduroasă mulțumire pentru considerația arătată în aceste clipe, ca de altfel întotdeauna.

„În încheierea cuvîntului, rog a mi se îngădui ca reflectînd asupra semnificației dublei ceremonii de astăzi, adică a înmînării Decretului Prezidențial, episcopilor a două eparhii situate de o parte și de alta a ceea ce se numește îndeobște coloana vertebrală a țării, munții Carpați, să văd în acest fapt încă o mărturie despre unitatea bisericească, în cadrul unității de nestrămutat a țării. Cele două eparhii sînt azi

oglanda fidelă a conlucrării frățești după aceeași străveche călăuză comună Bisericii și țării — legea românească”.

Răspunzind cuvântărilor rostite de cei doi noi episcopi titulari ai eparhiilor Rîmnicului și Argeșului, respectiv al Aradului, Ienopolei și Hălmașiului, Președintele Departamentului Cultelor a felicitat, încă o dată pe noii ierarhi, adresîndu-le mult succes în noua lor misiune..

INSCĂUNAREA PEA SFÎNȚITULUI EPISCOP TIMOTEI

Festivitățile de instalare a noului ierarh titular al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmașiului, atît de așteptate de mulțimea credincioșilor și de clerul eparhiei, s-au desfășurat în duminica din 2 decembrie 1984. Încă din ziua precedentă, la reședința eparhială au început să sosească înalți invitați la această sărbătoare, ierarhi, șefi de culte, reprezentanți ai centrelor eparhiale din Transilvania, cadre didactice ale școlilor teologice, membri ai Adunării Eparhiale, protopoci și numeroși preoți, etc.

Departamentul Cultelor a fost reprezentat de către o delegație condusă de domnul director Ion Popescu.

Au participat, de asemenea reprezentanți ai autorităților de stat din jud. Arad și Hunedoara.

Sîmbătă seara, în catedrală s-a oficiat privegherea.

În dimineața zilei de duminică, mulțimea credincioșilor și a invitaților, numeroși preoți, călugări și monahii au umplut pînă la refuz incinta catedralei episcopale din Arad. În cele două strane ale bisericii au luat loc invitați de onoare, conducători și reprezentanți de frunte ai cultelor religioase din țara noastră și respectiv din orașul reședinței eparhiale. Au fost prezenți mama Prea Sfințitului Episcop Timotei și alți membri ai familiei.

În dangățul clopotelor, la orele 9 au fost primiți în catedrală, după cuviință și rînduială, ierarhii Bisericii Ortodoxe Române sosiți la această solemnitate: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului, Prea Sfințitul Episcop Vasile al Oradiei și Prea Sfințitul Episcop Emilian al Alba-Iuliei. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, care a îndeplinit în ultimii doi ani și mandatul de conducere a acestei eparhii, a intrat însoțit de noul episcop al Aradului, Prea Sfințitul dr. Timotei Seviciu, precum și de Prea Sfințitul Arhieriu vicar Gherasim Hunedoreanul.

La intrarea în biserică, Prea Sfințitului Timotei i-au fost adresate cuvinte omagiale însoțite de un buchet de flori.

În acordurile imnului arhieresc, înalții ierarhi au binecuvîntat pe credincioși.

Soborul arhieresc la instalarea P. S. Episcop dr. Timotei Seviciu.

La orele 9,15 a început oficierea sfintei liturghii de către cei șase înalți prelați ai Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu un sobor compus din doi arhimandriți, opt preoți și șase diaconi.

La orele 11,15 după otpustul sfintei liturghii, a avut loc festivitatea propriu-zisă de înscăunare a Prea Sfințitului Episcop Timotei, care a început cu citirea gramatei mitropolitane de instalare de către P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Potrivit rînduiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a înmînat, apoi, Prea Sfințitului Episcop Timotei cirja episcopală, pronunțînd tradiționalul „vrednic este”, repetat de corul catedralei și mulțimea credincioșilor însuflețiți de solemnitatea momentului. Prea Sfințitul Episcop Timotei a fost apoi condus în jîltul arhieresc. A urmat prima binecuvîntare, primul imn arhieresc intonat în cinstea noului episcop titular după care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a spus:

„Pentru Biserica românească, în general, și în mod special pentru Episcopia Aradului, ziua de astăzi are o semnificație deosebită, prin faptul că o comunitate bisericească locală își dobîndește întîistătătorul ei.

„Faptul prin care o comunitate bisericească își dobîndește conducătorul a fost, de-a lungul bimilenarei istorii a Bisericii, unul dintre evenimentele cele mai de seamă în viața creștinismului. El continuă într-un fel, ceea ce s-a întîmplat în vremea Sfinților Apostoli, cînd, descompletîndu-se, numărul lor de doisprezece a fost întregit prin alegerea unui nou apostol. De atunci și pînă astăzi și cît va fi Biserica, în fruntea comunităților bisericești se aleg întîistătători care să continue lucrarea în lume a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, așa cum au început-o Sfinții Apostoli. De la ei și pînă astăzi există o neîntreruptă succesiune, ceea ce asigură atît păstrarea dreptei învățături, așa cum a dat-o Bisericii Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Apostoli, cît și conducerea neîntreruptă a Bisericii.

„Prin cele ce au fost rînduite de Prea Fericitul Patriarh Iustin și de Sfîntul Sinod, în cadrul libertăților religioase ce ne sînt asigurate, s-a ajuns ca scaunul episcopal din Arad, rămas vacant prin decesul episcopului Visarion, de piosă memorie, să fie completat prin alegere, confirmată așa cum este rînduiala în țara noastră și în toată Ortodoxia, de autoritatea cea mai înaltă de stat. Avem de datorat recunoștință Bisericii noastre, pentru că a rînduit în așa fel lucrurile ca Episcopia Aradului să-și primească întîistătătorul ei și nu mai puțină recunoștință conducerii noastre de stat care a întărit pe noul ales episcop prin decret prezidențial semnat de Președintele statului nostru, Domnul Nicolae Ceaușescu”.

Referindu-se apoi la trecutul Episcopiei Aradului, Înalt Prea Sfinția Sa a continuat arătînd că locuitorii meleagurilor arădene și hunedorene duc mai departe frumoasele tradiții ale înaintașilor, „dezvol-tînd o civilizație și o cultură care sînt din cele mai de preț. În mod cu

P: On. vicar Ilie Maier dă citire *Gramatei* de instalare.

totul deosebit, în deceniile din urmă aceste meleaguri ale Aradului și Hunedoarei datorită înțelepteii diriguiri ale Conducerii poporului nostru, au cunoscut un progres cum nu a mai fost în trecut. Județele Arad și Hunedoara, peste teritoriul cărora se întinde Episcopia Aradului, reprezintă azi o pondere cu totul aparte în viața socială, culturală și economică a patriei... Mai sînt încă multe lucruri care ar putea fi citate pentru a scoate în evidență părțile excepționale cu care se prezintă în fața întregii țări și a obștii umane de pretutindeni, toți cei care trăiesc pe aceste meleaguri și anume: buna lor conviețuire, frățietatea întreolaltă, indiferent de naționalitate sau apartenență religioasă, ostenind împreună pentru mai binele obștesc. Prezența reprezentanților tuturor cultelor ce viețuiesc în aceste părți — cărora aș dori, în numele nostru al tuturor să le exprim recunoștința pentru că se află astăzi printre noi — este dovada bunelor noastre relații, bunei noastre împreună-lucrări pentru mai binele obștesc”.

În partea finală a cuvîntării sale, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae s-a adresat noului episcop, precum urmează:

„Prin voința clerului și credincioșilor din aceste părți, cărora s-au alăturat reprezentanții întregii noastre Biserici, prin întărirea pe care ați primit-o din partea Înaltei Conduceri a statului nostru, Vă începeți azi lucrarea în această de Dumnezeu păzită episcopie. Aveți de îndrumat preoți, monahi și monahii, credincioși și credincioase care își cunosc rolul lor în viața obștească și locul lor în Biserică. Îi știți de mai demult pentru că ați activat în cadrul acestei eparhii. De astăzi înainte îi veți avea sub părintească oblăduire. Să-i arhipăstoriți pe toți cu dragoste și multă bunăvoință. Să le fiți păstor, dar mai ales părinte. Iar perioada pe care Bunul Dumnezeu Vă va învrednici să o petreceți în fruntea acestei eparhii să fie încărcată de bune înfăptuiri, așa cum s-au străduit să binefăptuiască toți cei care V-au precedat. Fie ca tot ceea ce au realizat înaintașii să puteți continua în viitor și nu numai să continuați, dar să și dezvoltați, spre satisfacția personală a Prea Sfinției Voastre spre mulțumirea eparhioților Prea Sfinției Voastre și spre mîndria noastră a tuturor. Nu Vă va fi drumul presărat numai cu flori, așa cum Vi-au dăruit credincioșii și clericii de aici din primul moment cînd ați pășit pe teritoriul acestei eparhii. Drumul Vă va fi, vrînd-nevrînd, presărat și cu greutate, dar să nu uitați nicicînd că-L aveți în sprijin pe Dumnezeu, Tatăl nostru al tuturor, Căruia să-I cereți întotdeauna ajutor. În același timp, aveți alături pe toți ierarhii Sfințului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, aveți alături clericii, credincioșii și monahii eparhiei, aveți alături pe cei care aparțin celorlalte culte, care prin prezența lor au voit să demonstreze că nici lor nu le este indiferentă persoana care se află în fruntea Eparhiei Aradului. Sub aceste auspicii, Vă începeți, Prea Sfințite, activitatea de ierarh al Aradului și în aceste momente atît de emoționante pentru noi toți Vă fac cele mai calde urări de activitate îndelungată și rodnică, în același timp de activitate binecuvîntată de Dumnezeu.

Fie ca acest început de acum să se confirme pe parcursul anilor, o activitate tot atât de strălucită ca a vrednicilor înaintași ai Prea Sfinției Voastre”.

În continuare a luat cuvîntul P. S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul care printre altele a spus :

„Ziua de astăzi, se numără printre cele mai glorioase zile din istoria Eparhiei Aradului, fiindcă pe scaunul vlădicesc a urcat un fiu de pe aceste sfinte meleaguri românești, unde Ortodoxia a fost pavază și scut de apărare, ținînd veșnic aprins în sufletele tuturor românilor focul credinței strămoșești...

„Pe drept cuvînt putem zice și noi ca Psalmistul : „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, veniți să ne bucurăm și să ne veselim întrînsa”; să ne bucurăm că a binevoit Dumnezeu să ne trimită păstorul și ierarhul cel mult așteptat și să ne veselim că mirele duhovnicesc al Eparhiei Aradului se află în mijlocul nostru.

„Pe Prea Sfințitul Episcop Timotei l-am cunoscut în urmă cu mai bine de 30 ani, cînd împreună ne-am numărat printre studenții Institutului teologic universitar din București.... Bunul Dumnezeu ne-a binecuvîntat strădaniile, chemîndu-ne rînd pe rînd la înalta și sfînta treaptă a arhieriei, ca să slujim Biserica și neamul în această parte de țară....

„Credincioșii Eparhiei Aradului așteptau cu nerăbdare să-și vadă ierarhul stînd în jilțul vlădicesc. Se simțea nevoia ca făclia credinței străbune să lumineze neîntrerupt spre a fi povățuiți acești buni credincioși pe calea mîntuirii. Să fiți încredințat, Prea Sfințite Episcop Timotei, că ostenitorii Centrului eparhial, clerul și credincioșii acestei eparhii, Vă vor fi alături în toate ocaziile și nu vor precupeți nici o fărîmă de timp de a Vă ajuta în marea sarcină ce Vi s-a încredințat.

„Reveniți la episcopia în care ați slujit o vreme ca secretar eparhial și cunoașteți rostul treburilor de aici. De acum, veți împodobi catedrala, prin slujbele arhieresti ce le veți face la sfîntul altar unde ați primit hirotonia întru diacon. Și nu numai aici, ci și în întreaga eparhie care se întinde pînă în cetatea de foc a Hunedoarei și în Țara Hațegului, în care cîntă munții și izvoarele, unde codri șoptesc balade din frunze și ramuri. Vă așteaptă cu brațele deschise bunii credincioși hunedoreni, ținînd în truditele lor mîini sfînte făclia Ortodoxiei aprinsă de veacuri. Apoi, moșii lui Avram Iancu, ai lui Horea și Crișan, pe care țara întreagă i-a cinstit nu demult, cu ocazia aniversării a 200 ani de la răscoala iobagilor; la fel și pădurenii din Ghelar, momirlani din Jieț, aidoma în asemănare cu dacii de odinioară, rămași în luminișurile codrilor de veacuri înveșmîntați în prea frumoasele lor straie dacice, de parcă sînt coboriți de pe columnă. Toți laolaltă, cu mic cu mare, tineri sau bătrîni, Vă întîmpină cu lacrimi de bucurie ca să-i binecuvîntați să-i mîngiați și să le împărtășiți arhieresti binecuvîntări”.

Adresându-se în continuare Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, vorbitorul a spus :

„Folosesc acest prilej de a Vă mulțumi din tot sufletul pentru ajutorul părintesc neprecupețit ce mi l-ați acordat întotdeauna și mai ales în ultimii doi ani când ați purtat grija părintească a Eparhiei Aradului... Rog, totodată, pe Înalt Prea Sfinția Voastră, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, să fiți interpretul nostru în a transmite Prea Fericii Sale cele mai fiești mulțumiri pentru grija părintească ce o poartă eparhiei noastre.

„Deosebit cuvânt de mulțumire aduc Înaltilor și Prea Sfințiilor Ierarhi care sînt de față, cît și tuturor celor ce au binevoit a da curs invitațiilor noastre.

„La sfîrșit, Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim a spus : „Credincioșii moldoveni obișnuiau să-l numească pe marele și blindul cărturar, mitropolitul Veniamin Costache, pentru calitățile sale, „îngerul Moldovei”. Zicem și noi, din toată inima, Prea Sfințitului Episcop Timotei, să fie „îngerul Aradului”, și îi facem urarea tradițională : să păstoriți cu pace mulți și fericiți ani, Prea Sfințite Episcop Timotei!”

În numele preoților eparhiei și-a rostit cuvîntul P. C. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul Devei :

„Mărire Ție Dumnezeu nostru, Mărire Ție, că ne-ai învrednicit să ajungem această sfință și luminată zi.

„Este ziua bucuriei unanime a tuturor fiilor duhovnicești din acest colț de străvechi pămînt românesc și sfință închinare ortodoxă. Este ziua cînd Biserica din cuprinsul Eparhiei Aradului și Hunedoarei își primește mirele mult așteptat. Este ziua pe care a făcut-o Domnul Dumnezeu părinților noștri să ne bucurăm și să ne veselim întrînsa.

„Fie-ne, dar, îngăduit nouă, preoților și credincioșilor eparhioți, să aducem din fața acestui sfînt și dumnezeiesc altar, prinosul recunoștinței noastre, odată cu expresia simțămîntelor de aleasă, caldă și respectuoasă mulțumire tuturor acelor care au contribuit la alegerea, numirea și recunoașterea Prea Sfințitului Părinte Timotei, ca Episcop al Aradului, și prin aceasta la marea noastră bucurie de astăzi.

Prea Sfinția Voastră,

„Veniți astăzi ca episcop în scaunul de veche și glorioasă tradiție ortodoxă a Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, unde au păstorit cu multă vrednicie mărețe figuri ale unui lung șir de ierarhi luminați. Aici au păstorit vlădici de fericită pomenire ca Miron Romanul, Ioan Mețianu, Iosif Goldiș, Grigorie Comșa și Andrei Maggieru, a căror nume s-a înscris cu cînte în paginile istoriei noastre bisericești. Aici s-au distins, mai apoi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, astăzi adevărate podoabe ale Ortodoxiei românești. Aici, și tot aici, a păstorit vreme de unsprezece ani, întruchipînd simbolul unității noastre de credință și neam, adormitul în Domnul Episcopul Vîsarion, secondat,

în ultimii șapte ani, de blindul și inimosul Arhiereu vicar, Prea Sfințitul Gherasim Hunedoreanul.

„Prin actul întronizării de astăzi la care avem bucuria și cinstea să participăm și noi, în calitate de reprezentanți ai clerului și credincioșilor din Eparhia Aradului și Hunedoarei, vedem primind pe tinerii umeri ai Prea Sfinției Voastre o sarcină de mare importanță și de o tot atât de mare răspundere, pe care urmează să o purtați, privind la frumoasele și minunatele înfăptuiri ale înaintașilor, cu aceeași hărnicie și destoinicie, cu aceeași înțelepciune și clarviziune, cu aceeași bunătate și blîndețe, cu aceeași aspirație către mai bine, dar mai ales cu aceeași dragoste de Biserică și țară.

„Avem însă deplina convingere, cunoscînd frumoasele daruri cu care Bunul Dumnezeu Vi-a împodobit sufletul, ca și temeinica pregătire academică și spirituală de prim rang, împletită în chip fericit cu avîntul tinereții și bogata experiență dobîndită la Centrul mitropolitan din Timișoara, că veți sluji Biserica lui Hristos și pe dreptcredinciosul ei popor român de pe aceste sfinte meleaguri, cu toată credința, cu toată dăruirea și cu toată competența, făcînd din episcopia noastră o treaptă de lumină către cer, un model de slujire lui Dumnezeu și oamenilor.

„În ceea ce ne privește, Vă asigurăm că noi clerul și credincioșii acestei de Dumnezeu păzite eparhii vom urma fără șovăire cuvîntul și îndrumările chiriarhale, pentru ca munca Prea Sfinției Voastre să sporească îmbelșugat în ogorul sfintei noastre Biserici și a scumpei noastre patrii. Nu vom uita niciodată că, fiind cetățeni ai patriei noastre iubite, trebuie să Vă urmăm pașii pe drumul de lumină, de înălțare, de fericire și de pace, pe drumul celor mai sfinte aspirații ale poporului român, în frunte cu luminatul și încercatul său conducător, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu.

„Cu aceste gînduri și simțăminte, asigurîndu-Vă încă odată de tot respectul, dragostea și ascultarea supușilor fii duhovnicești, ne plecăm smeriți genunchii inimii în fața Tronului de lumină al Mîntuitorului Iisus Hristos, și din adîncul inimii Îl rugăm: „Întîi pomenește Doamne pe Prea Sfințitul Părintele nostru Timotei, pe care-l dăruiește sfintei Tale Biserici în pace, întreg, cîstit, sănătos, îndelungat în zile, drept învățînd cuvîntul adevărului Tău”.

Întru mulți și fericți ani, Prea Sfințite Stăpîne, pe scaunul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmeagului!”.

Dl. Silviu Suci, membru al Adunării Eparhiale și Consiliului eparhial a dat glas simțămintelor credincioșilor cu prilejul înscăunării, spunînd :

Prea Sfințite Părinte Episcop,

„Cu netăgăduită emoție, în plenitudinea festivă a acestui moment, viu să Vă adresez cîteva cuvinte din partea credincioșilor eparhiei.

„Ați fost ales conducător al eparhiei noastre și cu ocazia instalării, prin cuvîntul meu credincioșii din părțile Aradului și Hunedoarei își exprimă bucuria de a Vă avea în viitor înfruntător al eparhiei. Totodată, își exprimă speranța unei îndelungi și fructuoase păstoriri.

„Veți avea o eparhie frumoasă, dar cu multe și felurite probleme. Eparhia este în posesia unei valoroase colecții, concretizate prin manuscrise, carte veche bisericească, obiecte de cult și icoane, toate intrate în patrimoniul cultural național. În cuprinsul eparhiei sînt peste 140 monumente de cultură, marea lor majoritate monumente de arhitectură, cîteva monumente istorice. Ele sînt vestigiile unui trecut tot atît de glorios pe cît de necruțătoare i-a fost istoria: locașuri vechi de secole care au rezistat vîforului străin, locașuri rezidite în locul aceloră pîrjolite de potrivnicii care ne-au asuprit în vremurile de odinioară. Avem și locașuri de cult și case parohiale noi, ridicate prin obolul jertfelnic al enoriașilor, la inițiativa parohilor și cu sprijinul moral și material al Centrului eparhial.

„Drumul istoriei a presărat cele două județe care compun eparhia, cu multe și celebre locuri de piaoasă reculegere: Sarmizegetusa dacică, mormintele prefectului legiunii „Auraria gemina”, prefectului Zărandului, a unor tribuni și luptători de la 1848 în cimitirul de la Tebea, morminte ale unor făuritori ai istoricului act de la 1 Decembrie 1918, aici la Arad, mormintele eroilor din toamna anului 1944, la Păuliș.

„Pentru păstrarea și perpetuarea tuturor acestora, pentru toate chestiunile administrative, culturale și economice ale eparhiei, organul deliberativ Adunarea Eparhială și organul executiv al acesteia, Consiliul eparhial, Vă dau asigurarea conlucrării celei mai laborioase, asigurarea devoțiunii sincere a membrilor ce compun cele două organe. Ne vom da toată strădania de a Vă sta în ajutor la toate cele ce veți întreprinde, cît și la învingerea inerentelor greutăți.

„Dar zestrea cea mai de seamă a oricărei comunități rămîne omul. În vizitele canonice ce le veți face, veți întîlni acest om, simbolul viu al perenității noastre, de la moțul din ținutul Hălmeagului, la minerul din valea Jiului, același, marcat de strălucita-i obîrșie: cu căciulă de dac și pe frunte cu breton roman. Pășiti, Prea Sfințite, spre acest om cu încredere deplină.

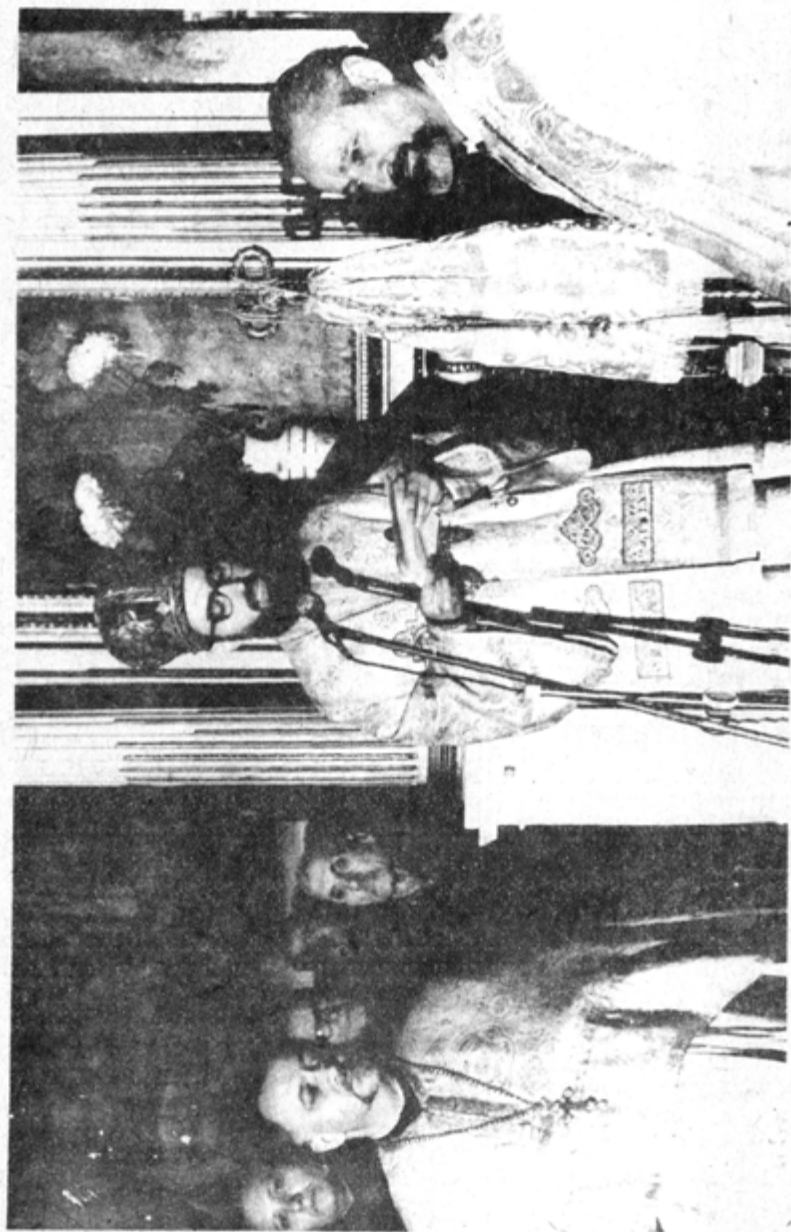
„Veniți Prea Sfințite din eparhia soră, Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului. În neuitata cuvîntare rostită în fața Colegiului electoral al Bisericii Ortodoxe Române, la 30 septembrie, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului ne-a prezentat plecarea Prea Sfinției Voastre de lîngă cel al cărui prim colaborator ați fost atîția ani, prin alegoria dăruirii unui trandafir, dar făcut din inimă, cu conștiința deplină că ghimpele din tulpina floarei va însingera pe însuși cel ce face darul.

„Vă primim, Prea Sfințite, așa cum se cuvine alegoricului dar! Nu ați fost și nu sînteți un străin pentru noi. Ați fost hirotonit ca diacon în această catedrală. Cu ani în urmă, ați slujit la Centrul eparhial Arad. Mai mult, părinții Vă sînt originari din piemontul Sîriei, așezare identificată cu cea romană care a purtat denumirea de „Castrum lucidum”. Prin origine, ați plecat din tabăra de lumină, prin actul sărbătoresc de astăzi V-ați întors spre ea.

„Vă urez, Prea Sfințite, „ab imo pectore”, bun venit și să ne fiți eparhiot mulți și fericiți ani!”.

Din jilțul arhieresc, Prea Sfințitul Episcop a adresat tuturor celor prezenți următoarele cuvîntări:

„Cu vădită emoție trăiesc acest moment în care sînt așezat în locul care reprezintă catedra de propovăduire a dreptei credințe, amvonul și strana înălțării sfințelor rugăciuni și jețul cîrmuirii duhovnicești a Bisericii Mîntuitorului din părțile Aradului și Hunedoarei. Drept întărire mi s-a încredințat și toiagul călăuzirii neabătute a mădularelor acestui Trup tainic al Domnului nostru Iisus Hristos. Dacă am urcat trupește aceste trepte simbolice, cugetul îl port spre sușul spiritual a ceea ce cu adevărat reprezintă înălțimea acestui scaun. De la înălțimea lui grăiește o întreagă istorie a acestui colț de țară prea minunat. Un scaun episcopal nu se temeluiește la întîmplare, ci după trebuințe reale și vrednicii multiple, aducînd aminte că Iisus Hristos este Domnul cel Tare, Învățătorul dumnezeiesc și Arhiereul veacurilor care tronează în mijlocul celor ai Săi. Un scaun ca cel de aici aminteste de propovăduirea de timpuriu a învățăturii creștine de-a lungul Mureșului prin vestite centre, apoi despre buna rînduială bisericească. De asemenea arată că la vreme de restriște, sub stăpîniri străine, a ființat și în alte locuri ale căror nume eparhia le-a păstrat în titlatura sa și nu mai puțin mărturisește despre slujbele săvîrșite cu credință și dreptate, după cum rezultă din atîtea cărți de ritual și cîntare bisericească, date la lumină de către cunoscuți ostenitori, rămase normative pe o arie întinsă pînă în vremea noastră. Despre vechimea sfințelor așezăminte, ca Prislopul sau Hodoș-Bodrogul, vorbește însăși vremea cuviosului Nicodim de la Tismana, în plus atestînd legătura permanentă cu Ortodoxia de pretutîndeni și mai ales cu celelalte provincii românești. Multe alte modeste bisericuțe semănate pe tot întinsul acestui pămînt hrănit cu credința, nădejdea și dragostea înaintașilor, pentru a rodi imbelșugat în viața sufletească a urmașilor, se adaugă celor amintite. Între ele Lipova, Densuș, cu toată înzestrarea lor străveche ce în parte îmbogățește azi valoroasele colecții de artă și cultură bisericească veche. Înriuririle în arhitectura, pictura sau sculptura sfințelor lăcașuri denotă, împreună cu circulația cărții de cult, unitatea bisericească a credincioșilor din toate provinciile românești. La toate însă se adaugă viața oamenilor care le-au însuflețit, mulțimea credincioșilor a căror nume și vîrstă, stare sau parte, după cum zice rugăciunea, singur Cel ce știe toate, le cunoaște; preoți cu

Cuvîntul noului episcop al Aradului Ienopolei și Hălmeagului.

inima lingă popor, ca toți aceia care au murit împreună cu Horea și revoluționarii de la 1784, călugări rîvnitori ca Sfîntul Visarion Sarai, apărător al Ortodoxiei în aceste locuri, vlădici plini de înțelepciune, ca și Gherasim Raț participant la revoluția din 1848, sau Ioan Papp, unul dintre militanții de frunte pentru realizarea Marii Uniri de la 1918. În acest context se pot reaminti cuvintele celui din urmă care au constituit o deviză pentru toți ierarhii ulterioari, fiind citat constant în toate cuvîntările program ale acestora: „Unde merge poporul, mergem și noi”. Și au fost toți împreună cu poporul: și iubitul vlădică Grigorie, și Andrei unanim veneratul, precum și cel al cărui chip apropiat îl păstrăm cu evlavie mereu înaintea noastră, mult regretatul episcop Visarion. Prețuiții ierarhi care ilustrînd scaunul Aradului, pentru vrednicia lor au fost rînduiți să cirmuiască azi mitropoliile Moldovei și Banatului, Înalt Prea Sfînții Teoctist și Nicolae se impun mereu prin munca pe care în numele Bisericii o desfășoară neostenit în slujba patriei și pentru viața lumii, pildă făcîndu-se pentru clerul și credincioșii ce-i au în grijă.

„La aceste mari pilde, căutînd cu teama de a le fi prea departe, îmi vin mereu și stăruitor în minte cuvintele pe care Mîntuitorul le-a adresat cu blîndețe ucenicilor Săi, conținînd poate o muștrare, dar și o încurajare: „Unul este cel ce seamănă și altul este cel ce secără...” (Ioan 4, 37); „Eu v-am trimis să secerăți ceea ce voi n-ați muncit. Alții au muncit, iar voi ați intrat în osteneala lor” (Ioan 4, 38). Dar „iată holdele sînt gata de seceriș” (Ioan 4, 35). Și tot cuvîntul Scripturii arată cum trebuie să se poarte cei aflați în atare situații: „Se cuvine ca episcopul să fie fără de prihană ca un iconom al lui Dumnezeu...” (Tit. 1, 7). Or, a avea chivernisirea Bisericii în grijă, este o lucrare de care fiecare iconom trebuie să dea seama înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. O eparhie ca aceea a Aradului este lesne de înțeles că cere o înțeleaptă chivernisire, despre care am deplină conștiință. Parcă îmi sună și mie aceleași cuvinte prin care Sf. Apostol Pavel avertiza pe ucenicul său apropiat: „O, Timotei, păzește comoara ce ți s-a încredințat...” (I Timotei 6, 20). Iar dacă îmi pun întrebarea cum voi face aceasta, poate tot aceleași îndemnuri și sfaturi ale Apostolului Neamurilor către patronul meu duhovnicesc mă vor călăuzi: „Îți amintesc — spune Sfîntul Pavel — să aprinzi mai mult, din nou, harul lui Dumnezeu care este în tine prin punerea miinilor mele” (II Timotei 1, 6); „Stăruiește cu timp și fără timp...” (II Timotei 4, 2). Toate privesc întreaga activitate pastorală care primește pină în amănunte recomandarea apostolică: „Ia aminte la tine însuși și la învățătură, stăruie în aceasta, căci făcînd așa și pe tine te vei mîntui și pe cei ce te vor asculta. Pe cel bătrîn să nu-l înfrunți, ci să-l îndemni ca pe un părinte; pe cei tineri ca pe niște frați. Pe bătrîne îndeamnă-le ca pe niște mame, pe cele tinere ca pe surori, în toată curăția” (I Timotei 4, 16—5, 2); sau în altă parte, privind conlucrarea: „Dojeniți-i pe cei fără de rînduială, îmbărbătați-i pe cei slabi de suflet, sprijiniți pe cei neputincioși, fiți îndelung răbdători față de toți”

(I Tesaloniceni 5, 14). Peste toate, însă, primează dorința Apostolului ce devine o poruncă pentru oricare dintre slujitorii sfintelor altare" „Slujba fă-o deplin!" (II Timotei 4, 5). Pentru ca această slujire să fie deplină, este necesară respectarea unei adevărate reguli de trăire ortodoxă, de mărturisire a credinței, buna rânduială a cultului, cinstita organizare a instituțiilor bisericești. La această mare lucrare, unul singur nu poate face totul, ci toți trebuie să fie una. Iar harul lui Dumnezeu va fi acela care va ține pe toți în strânsă unitate. În virtutea acestui fapt mi se îndreaptă acum gândul spre toți aceia care au fost și sînt cu tot sufletul alături de aceea ce stă să se plinească.

„Un prinos de recunoștință aduc din acest loc Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, reprezentat aici prin Î. P. S. Mitropolit Nicolae. Grijă pe care Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române o arată tuturor eparhiilor se răsfringe din plin și asupra Eparhiei Aradului. Drept aceea, rog ca și de acum înainte să o arate cu îmbelșugare atît asupra eparhiei, cît și asupra celui pe care l-a așezat să vegheze asupra ei. Totodată, dau asigurare de întreaga supunere, încredințîndu-mă rugăciunilor Prea Fericii Sale, pentru ca vrerea să se transforme mereu în faptă reală spre binele Bisericii și propășirea țării. Delegatului Prea Fericii Sale adresez rugămintea să se facă interpretul fidel al acestor simțăminte. Mulțumesc și pentru aleasa dragoste în Domnul și pentru osteneala luată asupra sa în împlinirea misiunii ce i s-a dat....

Rog de asemenea, să fie transmise simțămintele de adînc atașament și desăvîrșită loialitate față de ocîrmuirea țării, față de iubitul Președinte al Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, mulțumind pentru înaltul act prin care am fost recunoscut în funcția de răspundere ce-mi revine. Dau totodată asigurarea că ecoul recentei vizite a Conducătorului statului, efectuată în județul Arad, va răsună neîncetat în întreaga mea ființă ca un răspuns la chemarea ce o face tuturor pentru munca de construire a societății noi românești, pentru prietenia și pacea între popoare.

„Spre confirmarea hotărîrii ce trebuie mereu să devină faptă, apelez la bunăvoința onoraților reprezentanți ai organelor locale de stat cărora le exprim și cu acest prilej cele mai respectuoase mulțumiri pentru agrementul dat cu încredere, pentru ceea ce pot duce la îndeplinire spre propășirea acestui minunat colț de țară. Slujitorii și închinătorii altarelor Bisericii noastre sînt și cetățeni ai țării, integrați în viața poporului, așa încît nu s-ar putea da împreună o asigurare mai solemnă decît aceea de a respecta permanent acest statut de conștiință.

„Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae mulțumesc pentru toate cele împlinite azi ca și în întreg răstimpul cît a purtat grijă de conducerea Eparhiei Aradului. În mai multe rînduri și după ce a păstorit efectiv aici, a consacrat timp și energie pentru a ține în bună rânduială treburile eparhiei, mai ales în vacanțele episcopale și întotdeauna a fost balsam mîngietor pentru preoții și credincioșii săi. În loc de alte do-

vezi de recunoștință sau de angajament, îl asigur de dorința de a continua lucrul început în intenția Înalt Prea Sfinției Sale ca și a prea vrednicilor ierarhi ce m-au precedat. Rog să fie încredințat despre aceasta, așa după cum Sf. Apostol Pavel a fost încredințat despre fidelitatea ucenicului său când i-a spus: „Tu însă rămii în cele ce ai învățat și de care ești încredințat, deoarece știi de la cine le-ai învățat” (II Timotei 3, 14). Lucrarea unui sfert de veac în preajma Înalt Prea Sfinției Sale poate fi o cheazășie dintre cele mai dorite pentru o conlucrare, care, departe de a se întrerupe, trece doar pe planuri diferite. Cred că va avea reușita muncii de la început, așa cum Înalt Prea Sfinția Sa a subliniat în cuvîntul de prețuire rostit.

„Înalt Prea Sfințitului Antonie, Mitropolitul Ardealului și Prea Sfințiilor Episcopi Emilian al Alba-Iuliei și Vasile al Oradiei, prezenți la această sărbătoare, le adresez cea mai aleasă mulțumire pentru osteneala de a fi cinstit-o în chip măreț. Rugăciune înalt împreună, ca prezența lor să fie făgăduința sprijinului frățesc de care m-am bucurat și pînă acum. Respectuos îi asigur de aceeași conlucrare în unitatea Ortodoxiei românești.

„Prea onoraților reprezentanți ai Bisericii și cultelor religioase din țara noastră, le exprim mulțumirile cuvenite ținînd a le reaminti conlucrarea ecumenică de totdeauna, pildă pentru credincioși și contribuție la unitatea întregului nostru popor. Făgăduiesc să nu micșorez întru nimic această zestre dobîndită a dragostei frățesti. Anul acesta, mai ales, Adunarea cultelor religioase din Republica Socialistă România pentru dezarmare și pace a arătat cît de mult pot face cultele într-o simfonie pentru rezolvarea marilor probleme ale lumii contemporane.

„Iubitului cler și binecredincioșilor mireni ai Eparhiei Aradului le adresez un prim cuvînt, prin mulțumirea pentru întîmpinarea plină de dragoste și locul pe care cu nădejde mi l-au rezervat în inimile lor. Apelez la împreună-lucrarea în ogorul Bisericii și totodată al marii obști a țării, după cum au relevat și cei care în numele tuturor au rostit cuvîntul îndătinat. Nutresc certitudinea că voi găsi totdeauna un răspuns bun la toți. Îi rog să mă considere din mijlocul lor, cum însumi am temei să mă socotesc. În urmă cu cîteva zile s-au împlinit 23 de ani de cînd prin miinile aceluiași arhieru care m-a călăuzit spre scaunul episcopal am primit hirotonia întru diacon, în această sfîntă catedrală, iar mai apoi, și nu departe, la mănăstirea Hodoș-Bodrog, intrarea în cinul monahal. Actul împlinit azi vrea să strîngă, mai mult încă, legăturile statornicite odinioară.

„Iar acum purtînd în adîncul sufletului toate aceste îndemnuri ale gîndului, simțămîntului și voinței, înalt umila mea rugăciune către Dumnezeu. Peste puțința de a-l mulțumi, este bunăvoința cu care se pleacă întotdeauna spre fiecare, șoptind parcă ființei ce năzuiește spre El, cuvintele de întărire ale psalmului (90, 15—16): „Striga-va către Mine și-l voi auzi pe el... și-i voi arăta lui mîntuirea Mea”.

Înceindu-și cuvîntul arhieresc, Prea Sfințitul Episcop Timotei a binecuvîntat pe credincioși. Au urmat felicitările primite de noul ierarh al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, din partea înalților prelați ai Bisericii noastre, a conducerii Departamentului Cultelor și a organelor locale de stat, din partea conducătorilor și reprezentanților celorlalte culte religioase prezenți la festivitate, a invitaților și a numeroși credincioși. După împărțirea anaforei de către Prea Sfințitul Episcop Timotei, la ieșirea din catedrală toți ierarhii și reprezentanții autorităților de stat au fost înconjurați de credincioși cu deosebită dragoste și considerație.

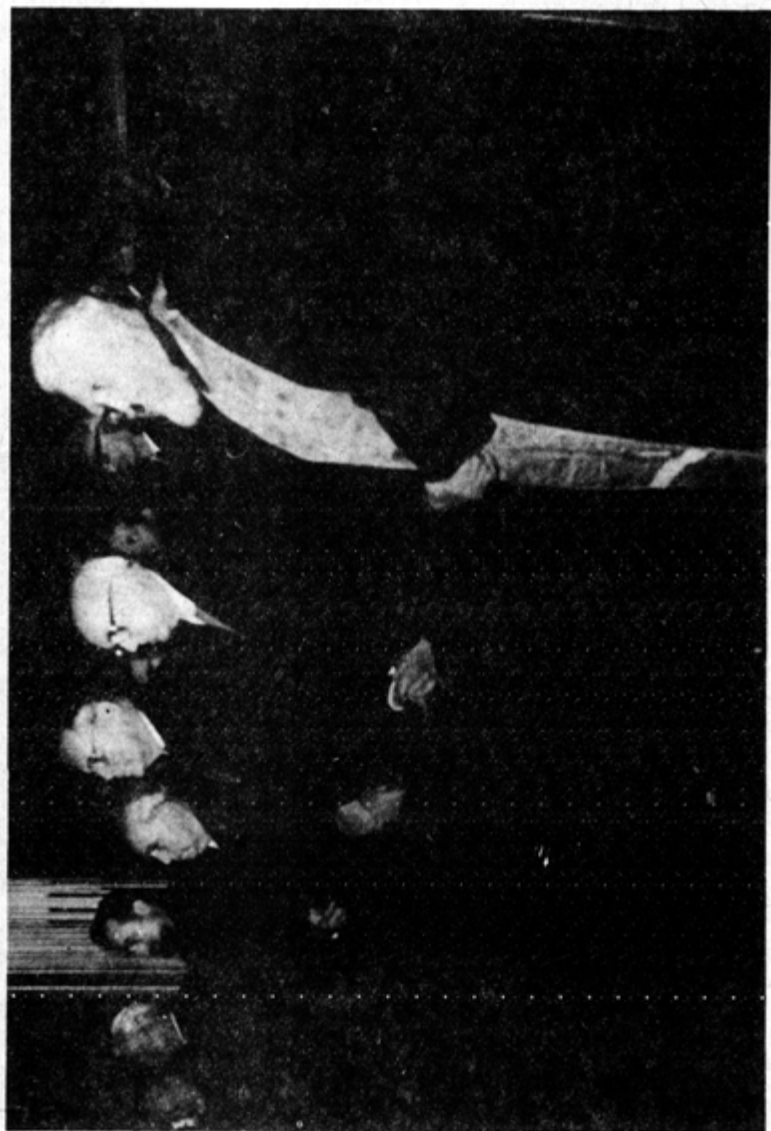
ALESE SENTIMENTE ȘI URĂRI CORDIALE

Festivitatea înscăunării s-a prelungit la reședința eparhială, unde Prea Sfințitul Episcop Timotei a continuat să primească urări și felicitări, precum și cu prilejul agapei oferită de Consiliul Eparhial în saloanele complexului „Astoria”. Masa comună în onoarea invitaților a fost însoțită de numeroase cuvîntări și toasturi în care au fost exprimate bucuria, speranțele și încrederea tuturor în viitoarea activitate de mult succes a noului ierarh, sentimentele de profund atașament față de Conducătorul iubit al țării noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu, hotărîrea de a sprijini prin cuvînt și faptă toate eforturile nobile ale poporului nostru pentru înflorirea țării, pentru progres și pace în întreaga lume, dorința de a întări permanent climatul de înțelegere și colaborare între cultele religioase din țara noastră.

Într-o atmosferă de satisfacție generală, *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae* a deschis seria acestor alocuțiuni.

A luat apoi cuvîntul *Prea Sfințitul Episcop Vasile al Oradiei*, care s-a referit la vecinătatea dintre Eparhiile Aradului și Oradiei, remarcînd că în trecut „ierarhii de la Arad au ocrotit Ortodoxia bihoreană, au cercetat în repetate rînduri satele și orașele dintre cele trei Crișuri, au adus mîngăiere și lumină, au sfințit preoți și biserici și au apărut turma de cei ce voiau să o despartă de la sinul Bisericii mame... Între Arad și Oradea a fost construit prin Biserică, un pod spiritual prin care treceau dintr-o parte în alta valorile religioase și culturale ale neamului de la granița de vest a pămîntului românesc”. Exprîmîndu-și prețuirea față de personalitatea noului episcop înscăunat, P. S. Vasile i-a adresat calde felicitări și alese doriri de bine, în numele întregii sale eparhii.

În toastul următor, *Eminența Sa Episcopul Paul Szedressy* al Bisericii Evanghelice sinodo-presbiteriene din Cluj-Napoca a adus elogiile Conducerii țării noastre, pentru eforturile depuse spre înălțarea și ferîcirea tuturor cetățenilor ei, între care și credincioșii acestei confesiuni, maghiari și slovaci de pe meleagurile Aradului. Evidențiînd pacea și armonia ce caracterizează raporturile interconfesionale, *Eminența Sa* a spus: „Între noi să nu fie nicîcînd ziduri despărțitoare, să

Reprezentanții celorlalte culte.

fie doar drumuri comune, bucurii comune și rugăciuni rostite în înțelesul cuvintelor sfinte spune de Mîntuitorul nostru celor ce L-au ascultat...". A urât noului episcop ani mulți de viață, sănătate și spor în toate.

Vorbînd în numele Bisericii Reformate din România, *Eminența Sa Episcopul reformat Laszlo Papp* din Oradea a apelat la metafora „străjerul cetății” cu care Dumnezeu L-a intitulat pe proorocul Ezechiel, spre a defini înalta misiune încredințată noului episcop: „Noul străjer ortodox român al Aradului a primit o misiune colorată splendid și deosebit de bogată, într-un cor polifonic care cîntă pe patru voci: românește, ungurește, nemțește și sirbește. Nu trebuie să tolereze nici un sunet distonant și trebuie să lumineze necontenit cu lumina ecumenismului nostru specific, drumul comun al crucii și al stelei, deoarece evenimentului din Betleem crucea i-a dat sens”. A invocat binecuvîntarea lui Dumnezeu în înalta slujire a Prea Sfințitului Episcop Timotei.

Urarea rostită de *Dl. pastor Ioan Truța*, secretarul comunității baptiste din Arad, a dat expresie bucuriei și satisfacției tuturor deopotrivă în acel moment al înscăunării unui urmaș al Apostolilor. Dorînd Prea Sfințitului Episcop Timotei bun venit în „această nobilă slujire, pe aceste meleaguri ale țării în care poporul stimează credința și o iubește din moși-strămoși”, a exprimat așteptarea tuturor ca noul ierarh să fie „mare” din toate punctele de vedere.

Delegat al Centrului eparhial din Timișoara, *P. On. Părinte. Ilie Maier*, vicar administrativ, a adus salutul preoților, credincioșilor, al cadrelor didactice și al elevilor Seminarului teologic din Caransebeș. A rememorat momente și aspecte din activitatea noului întîistătător al Episcopiei Aradului, depusă timp de 23 ani în cadrul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și mai ales în ultimii nouă ani în calitate de episcop vicar. Exprimînd recunoștința vechilor colaboratori ai Prea Sfinției Sale, a transmis deopotrivă urările sincere ale tuturor cu acest prilej deosebit.

P. C. Arhid. dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic de grad universitar din Sibiu, a luat cuvîntul în numele cadrelor didactice din învățămîntul teologic al Bisericii Ortodoxe Române. Referindu-se la vechea și apropiată colaborare dintre Prea Sfințitul Timotei ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și Institutul teologic din Sibiu, în ceea ce privește munca depusă pentru formarea unor vrednici slujitori ai altarelor, în același timp a unor cetățeni cinstiți și loiali ai patriei noastre, P. C. Sa a exprimat încrederea și convingerea tuturor că această conlucrare va fi și mai spornică în noua calitate a Prea Sfinției Sale de conducător al Eparhiei Aradului Ienopolei și Hălmagiului.

Reprezentînd Biserica Romano-Catolică de pe meleagurile Banatului *Monseniorul Sebastian Kräuter*, protopopul romano-catolic din Timișoara, a adresat noului episcop titular urările sale personale,

deopotrivă cu cele ale Monseniorului Eugen Trebics, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia. Exprimînd sentimentele sale a spus: „Mă bucur că Episcopia Aradului și-a primit fi-reșcul ei cap, prin alegerea de către Sfîntul Sinod și în urma recunoașterii din partea Domnului Președinte al Țării noastre și sînt mîndru că noul episcop al Aradului este un fiu al municipiului nostru Timișoara. Aici s-a născut, aici a copilărit și aici a lucrat mai pe urmă în calitate de Episcop vicar”.

Din partea cultului mozaic a luat cuvîntul *Domnul dr. Ernest Neumann*, prim rabin din Timișoara. Adînc impresionat de solemnitatea și frumusețea întregii zile a înscăunării, de aleasa trăire încercată împreună cu toți credincioșii și invitații, Domnia Sa a făcut cîteva considerații asupra evoluției ascendente a vieții de pe meleagurile arădene în care „oamenii sînt mereu mai închegați într-o familie unitară”. Apoi s-a oprit îndelung asupra chipului noului ierarh căruia i-a descris calitățile în culori deosebit de vii, cunoscîndu-l încă din anii copilăriei sale. În partea finală a cuvîntării, abordînd aspecte ale vieții internaționale, Domnia Sa a elogiat strădaniile depuse pentru apărarea păcii de Conducătorul țării noastre, care se distinge printre toți oamenii de stat în această direcție și de aceea „nu ne putem abține spre a-l proslăvi și în acest cadru sărbătoresc pe ilustrul și iubitul Președinte Nicolae Ceaușescu al Republicii noastre”. Toastînd apoi în cinstea celor prezenți, a adresat calde urări Prea Sfințitului Episcop Timotei.

Centrul eparhial Arad a fost reprezentat prin cuvîntul rostit de *P. C. Părinte consilier Teodor Greucean* care a exprimat bucuria preoților și credincioșilor eparhiei în legătură cu alegerea și investi-re-a Prea Sfințitului Episcop Timotei ca înfiistătător bisericesc al acestor locuri, el fiind „așteptat și primit în toate inimile ca unul ce este legat de aceste meleaguri”. Încredințîndu-l de dragostea și ascultarea clerului de pe aceste meleaguri, a exprimat Prea Sfințitului Episcop Timotei alese doriri de sănătate, îndelungă și fructuoasă păstorie.

Șirul cuvîntărilor a continuat cu cea rostită de *Eminența Sa dr. Albert Klein*, Episcopul Bisericii Evanghelice C. A., care a prezentat salutul și bunele urări ale clerului și credincioșilor acestei Biserici, cu prilejul înscăunării Prea Sfințitului Episcop Timotei. Citînd texte din Sfînta Scriptură, a subliniat printre altele calitățile sacerdotale necesare tuturor slujitorilor lui Dumnezeu, indiferent de confesiuni. „Sîntem slujitori ai unității și lăsîndu-ne conduși de Duhul Sfînt contribuim ca Bisericile noastre, în diversitatea lor, să devină transparente pentru unitatea sfîntei Biserici apostolice, așa cum și sfînta liturghie de astăzi, la care am participat, a devenit transparentă pentru cea dumnezeiască liturghie care se săvîrșește de toți sfinții și îngerii în fața Tronului Sfîntei Treimi”.

La începutul alocuțiunii sale, *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului* și-a exprimat satisfacția de a fi putut participa la această înscăunare. I. P. S. Sa a evocat cu interesante amănunte legăturile istorice ale Episcopiei Aradului cu Mitropolia Ardealului, prin ierarhii care au trecut de la Arad la Sibiu, motivele personale, suferințele care îl leagă de meleagurile în care a fost hirotonit diacon și ulterior călugărit, ca și legăturile proprii, încă din anii de studii, cu Prea Sfințitul Episcop Timotei, „un suflet de extraordinară delicatețe”. Din textul evanghelic al duminicii din 2 decembrie, sub semnul căruia a pus solemnitatea, precum și din prezența largă a invitaților, I. P. S. Sa a extras îndemnuri pentru activitatea noului episcop, care trebuie orientată spre a răspunde exigențelor credincioșilor, cultivării bunelor relații cu cultele religioase și naționalitățile conlocuitoare, îndrumări clerului spre bune relații cu statul nostru, cu Conducerea noastră, cu Departamentul Cultelor. „Prea Sfințitul Timotei vine în Eparhia Aradului sub semnul parabolei talanților și sînt sigur că toată viața lui va fi preocupat să pregătească și să conducă lucrurile în eparhie în așa fel încît să audă din partea lui Dumnezeu: „Bine, slujitor vrednic și credincios. Peste puține ai fost pus, peste multe te voi pune!” — a subliniat I. P. S. Sa, dorind noului conducător al eparhiei o activitate pe cît de îndelungată pe atît de fertilă.

În aplauzele puternice, entuziaste ale tuturor celor prezenți a fost intonat tradiționalul „Mulți ani trăiască”, ca manifestare a omagiului profund de recunoștință, stimă și dragoste față de ilustrul om de stat al țării noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Întreaga festivitate de înscăunare a luat sfîrșit cu cuvîntarea Prea Sfințitului Episcop Timotei, noul ierarh întîistătător al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Nu a fost doar o cuvîntare de răspuns la felicitările și urările primite, ci încărcată de un cald și adînc patriotism, impresionantă prin bogăția ideilor și tonul ei.

„În tradiția poporului nostru, pornită după cum e zicerea, din cărunte vremuri, ce parcă se îngemănează cu veșnicia, ceremonialul sau ritualul legat de anumite evenimente, își găsește o împlinire în masa de praznic. Fiind comună pentru toți cei ce iau parte, aceasta sugerează comuniunea, și întreg șirul virtuților de care fiecare și laolaltă dau dovada, între ele numărîndu-se omenia românească și dragostea frățească, solidaritatea în urmarea binelui și sinceritatea în orice făurire spre folosul obștesc, înzestrarea bogată și munca siruitoare, ca și alte multe. Tradiția creștină a imprimat o notă de sfințenie acestei împărtășiri din aceeași hrană și băutură, cum însuși Sfîntul Apostol Pavel lasă a se înțelege în epistola I Corinteni (10, 3—4). Fără a aduce în plus vreun temei biblic, poate s-ar potrivi aici o referire la un argument luat din Părinții Bisericii, anume motivul ospățului, ca de pildă la Metodiul de Olimp, spre a aduce în cuget părășia virtuților religioase și umane, morale, patriotice, individuale și sociale, pe care ființa noastră le face lucrătoare.

„Prin cuvintele mișcătoare ce am ascultat, oare nu însăși virtutea cea una, sub diferitele ei forme a grăit și s-a recomandat? Înaintea noastră au găsit tonuri armonice slujirea lui Dumnezeu și a lumii, cum s-a relevat de către Prea Sfințitul Episcop Vasile al Oradiei, Prea Onoratul Protopop Sebastian Kräuter, Domnul Prim rabin dr. Ernest Neumann și P. C. Părinte Teodor Greucean, a Bisericii și a obștei, conlucrarea între oameni, fără deosebire de religie, convingere sau neam, după cum s-a arătat de Eminența Sa Domnul Episcop Paul Szedressy și Domnul pastor Ioan Truță, respectul față de lege, de ocîrmuire, de toate făuririle oamenilor, așa cum a subliniat Părintele Rector Constantin Voicu și Părintele Vicar Ilie Maier sau altele puse mai cu apăs conștiinței creștinești și cetățenești, precum s-a evidențiat în recomandările făcute de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie și Eminențele lor Domnii Episcopi Laszlo Papp și Albert Klein. Pe lângă cele spuse într-o atmosferă solemnă se numără atîtea cuvinte și gesturi delicate, pornite din simțăminte pure și deci din tot atîtea virtuți.

„Dacă pentru oricine o atare comuniune este folositoare, cu atît mai mult ea reprezintă o întărire binefăcătoare pentru cel ce din mijlocul obștei este chemat să îplinească o răspundere, căci ia puteri sporite la însuși coeficientul acelor care îl înconjoară cu grija, devotamentul și prețuirea lor. Drept aceea, o îndatorire plăcută revine de a mulțumi tuturor, iar în chip aparte celor care în virtutea rostului pe care îl au în viața Bisericii și a societății și-au dat partea neprețuită la desfășurarea praznicului de azi. N-ar fi o reluare simplă doar, a ceea ce s-a exprimat deja, atît cu prilejul alegerii cît și al înmînării înaltului Decret Prezidențial, căci dacă în momentele amintite s-a avut în vedere mai mult considerația de care s-a bucurat cel care acum are cîstea de a mulțumi pentru toate, azi se cere pus accentul pe sprijinul sub diferitele lui forme, pe care același are certitudinea să-l găsească în virtuțile tuturor celor ce n-au precupețit osteneala pentru a lua parte la acest act din cronica eparhiei.

„Aducînd aminte cuvîntul biblic că binecuvîntarea părintelui întărește casele fiilor (Isus Sirah 3, 9), îndrept gînd recunoscător pentru cele împlinite către Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, încredințîndu-mă sfințelor sale rugăciuni pentru începerea acestei noi activități. Cunoscînd și dragostea delegatului Prea Fericii Sale, am convingerea că se va face întocmai purtătorul cuvîntelor, gîndurilor și simțămîntelor acelora ce au fost de față la această clipă. . .

„O realitate semnificativă dă imbold voinței geneale. Lîngă gorunul de la Tebea, cu rădăcinile adînc înfipite în istoria pămîntului strămoșesc, așa cum se știe, Conducătorul țării noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu a sădit un stejar ca simbol al duratei, al trăinicieii, care în fiecare an, la nesfîrșit, adaugă cîte un inel în trunchiul său, ca o verigă ce leagă generațiile între ele. În aceste inele, cu fermitate voim să fim cuprinși toți cei ce trăim pe aceste meleaguri.

„Exprim întreaga recunoștință autorităților locale pentru amabilitatea cu care m-au primit, nădăjduind totodată la înțelegerea cu care vom fi ajutați preoții și credincioșii eparhiei, ca alături de toți cetățenii țării să împlinească dezideratul menționat al contribuției la viața poporului nostru. Încerc să tălmăcesc disponibilitatea lor de a răspunde în felul propriu și prompt aceluiași chemări ce se adresează oamenilor muncii din diferitele ramuri de activitate, cu aceeași însuflețire nestinsă ca și a celor de la furnalele hunedorene, cu aceeași tenacitate neabătută a minerilor, cu aceeași dragoste de frumos ca cei de la serele arădene, cu priceperea și ingeniozitatea celor din industria locală și de pe toate ogoarele.

Înalților ierarhi prezenți mulțumind din suflet pentru înțelegerea cu care m-au înconjurat, le mărturisesc dorința de a afla mereu sprijin părintesc și frățesc în unitatea Bisericii Ortodoxe Române. Garanție spre aceasta află în momentul comun al dobândirii chiriilor atât de către Eparhia Aradului cât și de către cea a Rîmnice se face temei al acestei virtuți a unității, izvor de istorie. O emoționantă legendă, grăitoare printr-unul dintre cei mai iscusiți povestitori contemporani, vorbește despre doi frați, fiii bătrînului Hășmaș — ce ne poartă gîndul la un munte. Tatăl i-a îndemnat pe cei doi, pe nume Olt și Mureș să fie mereu împreună, să nu se despartă niciodată, mai ales în lupta de apărare a pămîntului lor. Încrăzători însă în propria lor vitejie, dorind nu din mîndrie, ci din dragoste frățască să se avînte cîte unul în luptă, pentru a cruța pe celălalt, au fost amîndoi doborîți dar nu de puterea, ci de vicleșugul vrăjmașului — în povestire Arghita, regina căpcăunilor, împreună cu Căliman și Puciosul. Și încheie legenda: „Din muntele Hășmașului curg veșnic cele două riuri. Sînt cei doi frați căzuți în luptă, dar încă vi- foroși. Parcă sînt două paloșe de argint la briul țării” (Al. Mitru, *În Țara legendelor*, București, 1983, p. 172). Avînd mereu înaintea unitatei, libertatea și fericirea țării, dorim ca fiecare să întruchiepeze pe eroii legendari, dîndu-le un nou suflu de viață.

„Înțelesul adînc al istorisirii cred că ar avea asentimentul unanim de a fi extins și asupra conlucrării în cîmpul ecumenismului practic local, al tuturor cultelor religioase, reprezentanților acestora solicitînd în duh de evlavie întreg sprijinul pentru care le adresez, ca și pînă acum, cea mai aleasă mulțumire.

„Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, cu recunoștința ce o mărturisește fiecare dintre clipele activității depuse în slujba Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, îndrăznesc să cer sprijinul și pe mai departe, făgăduind la rîndu-mi a căuta mereu căile ce apropie lucrarea celor două eparhii surori. În această privință aș încerca o referință la o altă legendă redată de același iscusit povestitor și care apropie tainic două localități de care însumi sînt atașat: Timișoara și Siria. Astfel se spune că Iancu de Hunedoara judecînd pe prinșii din tabăra cotoptitorilor le cruță viața, cum aceștia nu au făcut cu oamenii voievodului, în schimbul săpării unei galerii de sub

cetatea Șiriei și de lângă fintina vrăjită Beg Bunar, până la Timișoara, prin acest mijloc reușind apoi să înlăture ocupația străină. Traseul acestei galerii nu se mai cunoaște, dar desigur că a rămas cel nevăzut care unește dintotdeauna pe cei de o parte și de alta a Mureșului. Pe acesta dorim să-l parcurgem mereu.

„Tuturor celor ce prin prezență au mărit frumusețea momentului, mai ales membrilor Adunării Eparhiale, ostenitorilor Centrului eparhial și distinșilor oaspeți, mulțumind pentru aceasta le împărtășesc dorința ca prin propriile lor virtuți să facă rodnică o conlucrare așteptată. Și aceasta cu ajutorul lui Dumnezeu întru mulți ani cu binecuvîntare”.

DATE BIOGRAFICE

Prea Sfințitul Episcop dr. Timotei Sevcicu s-a născut în 4 iunie 1936 la Timișoara, din părinții Caius — profesor și Vioara Sevcicu, originari de pe meleagurile Aradului. Tânărul Traian a urmat școala elementară și liceul la Timișoara, iar în continuare cursurile de licență (1953—1957) și doctorat în Teologie, (1957—1960) la Institutul teologic universitar din București.

În noiembrie 1962 a susținut examenul oral aprofundat de admisibilitate. A fost hirotonit diacon la Arad în anul 1961, iar preot în 1968 de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului. În 1969 a fost tuns în monahism la mănăstirea Hodoș-Bodrog, iar în 6 decembrie 1970, în urma aprobării Sfîntului Sinod, a fost hirotesit arhimandrit.

Din anul 1961 a funcționat în cadrul Mitropoliei Banatului, mai întâi ca profesor la Semnarul teologic din Caransebeș, apoi ca secretar eparhial la Episcopia Aradului, secretar și vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, îndeplinind și atribuțiile de redactor responsabil al revistei „Mitropolia Banatului”. Între anii 1967—1968 și 1971—1972 a urmat cursuri de specialitate în Elveția, mai întâi la Institutul ecumenic din Bossey și la Facultatea de teologie protestantă din Neuchâtel, apoi la Facultatea de teologie romano-catolică din Fribourg.

În ziua de 5 iunie 1973 a promovat examenul de doctorat în Teologie la Institutul teologic universitar din București, cu teza susținută la catedra de Patrologie, intitulată „Doctrina hristologică a Sfîntului Chiril al Alexandriei, în lumina tendințelor actuale de apropiere între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale”, publicată în revista „Mitropolia Banatului” nr. 7—9/1972, pp. 325—462.

La cererea și recomandarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a ales în ședința din 15 decembrie 1975 pe P. Cuv. Arhimandrit dr. Timotei Sevcicu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, ca episcop vicar, comisia canonică-juridică conferindu-i titlul de „Lugojanul”.

Prin Decretul Prezidențial nr. 289 din 29 decembrie 1975, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, a recunoscut alegerea sa ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Festivitatea hirotonirii și instalării episcopului vicar Timotei Sevcicu s-a desfășurat la Timișoara în duminica din 8 februarie 1976. Ritualul hirotonirii a fost oficiat de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, asistat de Prea Sfințitul Episcop Vasile al Oradiei și de regretatul episcop Visarion al Aradului.

De la instalarea sa ca episcop vicar a fost un colaborator de nădejde al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

Prea Sfințitul Episcop Timotei Sevcicu al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, pe parcursul întregii sale activități a publicat numeroase studii și articole, predici, recenzii și alte materiale în revistele bisericești din rețeaua Patriarhiei Române, cele mai multe în periodicul „Mitropolia Banatului”.

Arhid. dr. SILVIU ANUICHI

Prot. FLOR TEODORESCU

FUNCTIA METAFOREI ÎN „PREDICA DE PE MUNTE” (I)

de: prot. dr. MARCU BĂNESCU

Biblia este „un compendiu de literatură sacră” — scria Gala Galaction¹. Privită din perspectivă literară, aceeași și mereu alta, adîncită și lărgită în spiritul ei, Sfînta Scriptură este o capodoperă a literaturii universale. Sigur că alta este valoarea ei esențială și perenă, dar nu este lipsită de interes nici poezia ei, bogată și sugestivă. Autorii cărților canonice (ne referim în special la cărțile Noului Testament), n-au urmărit virtuozități literare, n-au manifestat un cult estetic al limbajului. Ei au comunicat ceea ce li s-a încredințat — adevărul revelat. Totuși preocupări pentru „vorbirea frumoasă” există în aceste cărți. Încărcate cu frumuseți literare sînt mai ales cuvîntările lui Iisus. Aforismele, dialogurile și în mod deosebit parabolele lui Iisus se pot înscrie oricînd în antologiile literare de valoare universală. Un remarcabil „stilist” se vădește, în scrisorile pastorale, Apostolul Pavel, care și pe adresanții scrisorilor îi sfătuiește: „Vorbirea voastră să fie totdeauna plăcută, dreașă cu sare, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia” (Coloseni 4, 6). Dacă prin limbă nu veți da o vorbă lesne de înțeles, cum se va cunoaște ce-ați grăit? Veți fi niște oameni care vorbesc în vînt” (I Corinteni 14, 9).

Abstracție făcînd de cărțile Vechiului Testament, arsenalul metaforic al Noului Testament este foarte bogat și variat, implicînd toate figurile de stil folosite în arta oratoriei clasice. În el aflăm imagini comune, căroră harul poetic le conferă farmec sporit. Fără a cultiva cu orice preț calofilia autorii cărților Testamentului Nou caută, inventează nuanțe cît mai bogate, pentru a reda, prin intermediul cuvîntului limitat, sentimente de o mare complexitate. Ei folosesc acest arsenal metaforic nu pentru valoarea lui „decorativă”, ci pentru forța de a stîrni sentimente și capacitatea de argumentare logică, deoarece „cuvîntul e cea mai mare putere din lume, nu întrucît zugrăvește realități statice, ci întrucît determină voințele omenești, modifică temeiu-

¹ Gala Galaction, Cuvînt introductiv la „Frumuseți literare în Sfînta Scriptură”, de P. Deheleanu, Arad, 1946, p. 3.

rile spirituale ale lumi... El trebuie folosit numai pentru zidire, nu și pentru dărimare”².

Sfinții Părinți, scriitori erudiți, viețuind și învățând după modelul oferit de Iisus Hristos, utilizează în scrierile lor aceleași imagini, metafore, pentru a face accesibile învățăturile pe care le răspindesc. Vorbind despre Biserica de pe pământ, Clement Alexandrinul scrie că ea este „icoana Bisericii din cer”, iar Sf. Vasile cel Mare, cu sugestii din Cântarea Cântărilor, o numește „Fecioară nevinovată” și „Porumbița lui Hristos”.

Înainte de a intra în esența subiectului, considerăm necesară încă o precizare. Ne referim la frumusețile literare, folosind traducerile Sfintei Scripturi în limba română, dar, cum se știe, traducerile au ridicat întotdeauna probleme și au stîrnit discuții. Scria, la vremea sa, C. Dobrogeanu-Gherea despre greutățile traducerilor: „Opinia dominantă că e destul să cunoști bine limba din care traduci și limba în care traduci, pentru a fi un bun traducător, e o opinie foarte greșită. Într-o lucrare însemnată de artă este o bogăție mare de idei originale, o multime de imagini frumoase, o analiză psihică fină, o construcție savantă a lucrării întregi; acestea trebuie să le priceapă adînc traducătorul și trebuie să caute a le reda, pe cît posibil, cu puterea originalului”³. Iar poetul George Coșbuc scria: „Cei ce se osteneau să ridice limba românească erau necăjiții de cărturari scriitori. Mai ales cei bisericești, și poate numai ei. Traducînd, ei erau siliți să caute și, unde nu mergea altfel, să creeze echivalentele românești, își frămîntau capul să dea frazelor forme frumoase după modelele originalului și se străduiau să unifice limba celor împărțiți sub multe stăpîniri... ei croiau o limbă mai aleasă și mai unitară. E de admirat munca acestor adevărați frămîntători ai limbii noastre...”⁴.

În cele ce urmează, nu vom face studii de limbă, ci vom aborda doar funcția metaforei.

Iisus a folosit cu predilecție o specie literară care-I aparține: parabola, o metaforă dezvoltată, pentru a ne apropia și apropria, prin intermediul lucrurilor cunoscute din mediul ambiant adevăruri înalte, incomensurabile, abstracte. Parabolele sînt considerate, chiar și de unii scriitori care I-au contestat ipostaza de Fiu al lui Dumnezeu, ca reale valori în economia literaturii universale. „Predica Lui — scria orientalistul E. Renan — era dulce, suavă și plină de mireasma cîmpurilor. El iubea florile și scotea din ele lecțiile Sale cele mai încîntătoare... Parabola era aceea în care învățătorul era desăvîrșit. În iudaism nimic nu-i dăduse modelul acestui nou gen încîntător. El e acela

² Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 221.

³ C. Dobrogeanu Gherea, *Studii critice*, 1957 apud Gh. Bulgăr, *Scriitori români despre limbă și stil*, București, 1984, p. 124.

⁴ George Coșbuc, *Despre literatură și limbă*, după Gh. Bulgăr, o.c., p. 122.

care l-a făurit"⁵. Într-adevăr, neasemuite sînt pildele despre oaia cea pierdută, despre fiul risipitor, despre smochinul neroditor, etc. Și cită frumusețe în fraze ca următoarele: „Învățați de la smochin pilda pe care o dă: cînd mlădița lui se face fragedă și odrăsleşte frunza, cunoașteți că vara este aproape...” (Matei 24, 32). Comparația este cea mai scurtă către înțelegere.

De altfel, toate cuvîntările lui Iisus, pe lingă profundul lor conținut, sînt de o remarcabilă frumusețe literară, deși Iisus n-a urmărit realizări literare. El a vorbit concis, cu autoritate „ca unul care are putere” (Matei 7, 29), revelîndu-se personal ca cea de a doua persoană din unitatea treimică: „Eu în Tatăl sînt și Tatăl întru Mine este cum rezultă din sublima hristologie a evanghelistului Ioan (Ioan 14, 10).

Exprimarea în imagini sensibile, răspunzînd unor exigențe psihologice și epistemologice, facilitează transmisibilitatea ideilor înalte, sublime. Parabola, folosind metafora, operează trecerea de la imagine la idee și de la particular la general. Plastic este predată, de pildă, învățătura despre judecata de apoi, unul din aspectele nepătrunse ale eshatologiei, cu ajutorul unor imagini apropiate de înțelegerea ascultătorilor (cf. Matei 25, 31—46).

Între mijloacele prin care se constituie un stil se numără, în primul rînd, diversele variante ale metaforei⁶. Dar metafora își schimbă stilul, ca orice creație spirituală, de la epocă la epocă. Iisus folosește metafore uzuale în Vechiul Testament, dîndu-le frumuseți noi, conținut mai bogat, mai variat și adînc: „Asemănatu-s-a împărăția cerurilor cu țarina în care semințele au dat rod felurit” (Matei 13, 3—8 și 18—23; 13, 24—30, etc.). Asemănarea poziției morale a oamenilor cu semințele care au dat rod diferit apropie imaginea unei realități greu de cuprins. Imaginea nouă se obține prin transfer metaforic. Parabolele lui Iisus se disting prin sobrietate, acuratețe. Construcția este simplă. Metaforismul se produce doar prin actul transferului de sensuri, de la concret la abstract.

După Ioan Botezătorul, care încheie misiunea profeților Vechiului Testament, Iisus, părăsind Nazaretul, se stabilește în Capernaum, lingă mare, în hotarele lui Zabulon și Neftalim (Matei 4, 12—13) și începe propovăduirea. Cheamă pe cei dinții învățăcei și străbate toată Galileea „învățînd... și tămăduind orice boală și orice neputință în popor. Și a ieșit vestea Lui în toată Siria și aduceau la El pe toți care se aflau în suferințe... Și gloate multe mergeau după El din Galileea, din Decapole, din Ierusalim, din Iudeea și de dincolo de Iordan...” (Matei 4, 22—25).

Văzînd mulțimile, Iisus S-a suit pe munte și a rostit celebra „predică de pe munte” (Matei 5, 1—7, 29; Luca 6, 20—7, 1.) Este momentul

⁵ Ernest Renan, *Viața lui Isus*, trad. de J. Leonard, București, f.a. p. 97.

⁶ Lucian Blaga, *Geneza metaforei și sensul culturii*, București, 1937, p. 53.

istoric în care se face trecerea de la așteptare la împlinire, de la pregătire la înfăptuire.

Evanghelistul Matei relatează că Iisus „S-a suit” pe munte, fără a comunica denumirea muntelui pe care creștinii l-au numit alegoric „muntele fericirilor”. Unii exegeți l-au identificat, după tradiție, cu înălțimea Curun (Karn) Hattin (Coarnele Hattinului) de azi. Situat la aproximativ 7 km nord-vest de orașul Tiberias, nu departe de localitatea Safet și de lacul Genezaret, muntele are o înălțime de 560 m peste nivelul lacului și domină împrejurimile. Are două culmi, despărțite printr-o curmătură care formează un frumos platou. Aici Domnul „ocupă loc” după practica vremii. Vreo piatră sau colț de stincă îi va fi servit ca scaun⁷. Iisus vorbește înaintea învățăcelilor Săi și, în sens mai larg, în fața tuturor ascultătorilor între care erau și mulți străini, atrași în aria de lumină a numelui Său.

Evanghelistul Luca (6, 12—49) relatează mai amănunțit împrejurările în care Iisus a rostit importanta predică. El scrie că Domnul S-a suit pe munte, unde a petrecut o noapte în rugăciune. În ziua următoare, Și-a ales apostolii, apoi „pogorîndu-Se cu ei într-un loc șes”, a vindecat mulțime de bolnavi și a rostit (ocupînd loc) predica. O aparentă contradicție, deci, între cele două relatări cu privire la momentul și împrejurările rostirii predicii. Exegeții au reconstituit, însă, împrejurările și au ajuns la un rezultat pozitiv, adică, la concluzia că între cele două relatări există identitate deplină. Iisus, după o intensă activitate, părăsește Capernaumul și, însoțit de mulți credincioși, se retrage spre muntele Coarnele Hattinului, îndepărtîndu-se de fariseii agresivi. Urcă muntele, petrece o noapte în rugăciune. A doua zi cheamă învățăceii care petrecuseră noaptea pe platoul dintre cele două culmi ale Hattinului, apoi coboară vîrfurile și ajunge pe locul unde poposiseră apostolii și pelerinii atrași de minunile pe care le săvîrșise Iisus. Deci Iisus „urcă muntele” (cf. Matei), apoi „coboară” de pe culme pe platou (cf. Luca), unde era adunată mulțimea așteptîndu-L. Dar nu aceste detalii sînt importante, ci dimensiunea pe care predica o dă existenței omenеști.

Textul predicii ni s-a trimis într-o formă completă, în relatarea lui Matei (5, 3—7, 29), și într-o formă fragmentară în relatarea lui Luca (6, 20—49). Antichitatea creștină „nu a făcut caz de diferența de extensiune a celor două expuneri, ci a considerat expunerea din Evanghelia lui Matei drept o copie fidelă a cuvîntării Mîntuitorului, iar expunerea mai fragmentară din Evanghelia lui Luca, drept un rezumat al aceleași cuvîntări”⁸. Procedeu este determinat de poziția autorilor în momentul rostirii predicii de pe munte și de caracterul și nivelul religios al cititorilor cărora li se adresează cei doi autori. Matei a fost prezent pe „muntele fericirilor” și a „cules”

⁷ Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei*, vol. I, Cernăuți, 1925, p. 194.

⁸ *Idem*, o.c., p. 193; dr. G. L. Munteanu, *Predica de pe munte*, Cluj, 1932, p. 5.

cuvîntarea din gura lui Iisus. Luca s-a informat de la Matei și de la alți apostoli (martori). Matei se adresează iudeilor și creștinilor proveniți din masa iudeilor. Luca se adresează păgînilor și creștinilor proveniți din rîndul lor. Faptul că Matei precizează timpul, locul, împrejurările în care Mîntuitorul a ținut această cuvîntare, ne obligă să o considerăm ca fiind autentică. Pe de altă parte, unitatea internă este atît de desăvîrșită, încît exclude posibilitatea unei incopierii de sentințe. Relatarea evanghelistului Luca are un caracter „sumar și incomplet”, iar sentințele sînt expuse ca niște simple *gnome*⁹.

Dacă ar fi să utilizăm un cuvînt din limbajul curent, am zice că predica de pe munte constituie un manifest, un preambul la o doctrină nouă, dar parcă mai potrivit ar fi s-o considerăm o intrare directă în structura doctrinei. De altfel, în esență, „programul” mesianic a fost prevestit prin repetatele revelații făcute încă primilor oameni (Facere 3, 15) și unor persoane istorice, apoi prin prefigurarea sacrificiilor de împăcare, prin cult, diverse evenimente și practici religioase — toate constituindu-se călăuză către Hristos (Galateni 3, 24). În orice caz, predica de pe munte, marcînd debutul activității publice a Mîntuitorului, este un model de expunere esențială a unei învățături noi și innoitoare. O expunere concisă, *gnomică*. Fiecare propoziție, fiecare frază, enunță un principiu, o direcție nouă, încadrîndu-se într-o doctrină unitară.

Sub raport oratoric — dacă ne este îngăduit să facem apropierea de acest gen literar — începutul predicii de pe munte este de rădă frumusețe. O construcție anaforică din nouă versuri, nouă aforisme încărcate de conținut moral-social, expusă concis, armonios, gradat, abordînd ceea ce fără echivoc, dorește fiecare om: fericirea (Matei 5, 3—11; Luca 6, 20—23).

Cele nouă aforisme despre fericire continuă cu alte sentințe de aceeași valoare, culminînd cu revelația identității lui Iisus: „Să nu socotiți că am venit să stric legea sau prorociei, n-am venit să stric, ci să împlinesc” (Matei 5, 17). După predică, urmează demonstrarea prin fapte: vindecă bolnavi, domină stihiiile dezlănțuite ale naturii. Orbii își capătă vederea și șchiopii umblă, leproșii se curătesc și surzii aud, morții învie și săracilor li se binevestește (Matei 11, 5).

Predica de pe munte cuprinde cîteva idei fundamentale din învățătura Mîntuitorului. Unitară în structura și scopul ei, după relatarea evanghelistului Matei, exegeza ulterioară, din motive metodologice, o tratează categorial. Gruparea materialului este variată. Cităm, spre exemplificare, următoarea împărțire: 1. Fericirile (5, 3—12). 2. Chemarea apostolilor (5, 13—16). 3. Raportul față de legea mozaică (5, 17—19). Dreptatea fariseilor și a cărturarilor (5, 20—48). 5. Viața religioasă și formalismul fariseic (6, 1—18). Atitu-

⁹ G. L. Munteanu, *o.c.*, p. 7.

dinea față de bunurile pămîntesti (6, 19—34). Purtarea față aproapele nostru (7, 1—5). 8. Încheiere (7, 6—27)¹⁰. Sau: Fericirile. 2. Funcționarii împărăției divine. 3. Raportul dintre noul stat întemeiat de Mîntuitorul și teocrația Vechiului Testament. 4. Activitatea cetățenilor împărăției divine evidențiată în exemple. Datoriile și drepturile acelorași cetățeni, dreptul de petițiune în rugăciunea „Tatăl nostru”, etc¹¹.

Tematica predicii de pe munte este, deci, foarte bogată și variată, dar de data aceasta vom insista numai asupra primei părți, a introducerii sau a fericirilor și în mod special asupra metaforei „cei săraci cu inima...”.

Citim frecvent sau auzim în limbajul comun cuvîntul fascinant: fericire. Îl rostesc spontan sau deliberat literații, artiștii, oamenii de știință, îl rostim fiecare. Toți îl înțelegem sau ni se pare că-l înțelegem, dar nimeni nu i-a dat o definiție completă, definitivă, încît alta să nu mai fie posibilă sau necesară: fericirea — mijloc, fericirea — condiție, fericirea — scop. În general, prin reducere la esențialitate, fericirea este definită ca stare de mulțumire, de bucurie deplină, de satisfacții și succese. Sint și formulări filosofice care-i diversifică și-i adîncesc înțelesurile. Fapte și atitudini, nelimitate temporal sau spațial, etnic sau rasial, se valorifică dincolo de aceste însemne categoriale, în perspectiva universalului.

Creștinismul are o concepție adecvată despre fericire, care-și atinge plenitudinea în transcendent. În esență, creștinismul reduce fericirea la „unirea cu Dumnezeu” (Fer. Augustin). În afara Lui, antropologia creștină nu poate concepe fericirea, pentru că „de la El și prin El și întru El sint toate” (Romani 11, 36). În spiritul moralei creștine, fericirea se realizează, cu ajutorul harului, prin faptele și atitudinile omului către om. Meritul moral se dobîndește prin fapte libere față de semenii, mai mare decît toate fiind iubirea — conchide Apostolul Neamurilor, în neasemuitul său imn al dragostei (I Corinteni 13, 13). Lucrarea divină nu este una cu lucrarea naturii umane, dar ea o constituie și o susține și pe aceasta din urmă, care e una și aceeași în toți indivizii. „Fiecare pune în lucrare fondul comun aflat la dispoziția tuturor. De aceea există în fiecare ins sentimentul de responsabilitate nu numai pentru soarta sa, ci pentru a lumii întregi, dîndu-și seama că prin lucrarea sa poate produce modificări în întregul existenței create”¹².

Virtuțile creștine își află obîrșia în dinamica vieții, în raportul comunicării cu semenii. Iisus asigură fericirea: celor săraci cu duhul (adică celor smeriți, eliberați din limitele egocentrismului și au conștiința limitelor); celor ce plîng (din compasiune, adică își deschid

¹⁰ Dr. V. Gheorghiu, o.c., p. 195.

¹¹ Dr. Aug. Bisping, *Erklärung des Evangeliums nach Matthäus*, Münster, 1867 III, p. 121 (ap. V. L. Munteanu, o.c., p. 11).

¹² Luis Lavelle, *De l'Acte*, p. 89, după pr. prof. dr. D. Stăniloae, o.c., p. 118, ș.u.

inima către suferința altora); celor blinzi, celor ce flămînzesc și însetează de dreptate, celor milostivi și curați cu inima, făcătorilor de pace și celor prigoniți pentru dreptate.

Enunțurile Domnului au valoare egală, se implică reciproc și se explică, se armonizează și operează sinergic spre marea finalitate antropologică, fericirea, care începe chiar aici, în ipostaza vieții pămîntești și se realizează plenar în plan eshatologic, atingînd gradul suprem: „moștenirea” pămîntului și vederea lui Dumnezeu, ca fii ai Săi. Unii ca aceștia „se vor sătura”, se vor împărtăși adică de fericirea deplină. Privită din această perspectivă, fericirea nu este „o clipă” de bucurie, de mulțumire efemeră, ci finalitatea însăși. Iisus ne-a arătat calea către acest ultim tel al existenței.

Nedisociate valoric, congruente în finalitatea lor, cele nouă variante ontologice ale fericirii par, la o mai profundă analiză, concentrate în aforismul: „fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8), ca sinteză a mijloacelor și a telului suprem. Metafora „cei curați cu inima” este, în cărțile Noului Testament, una din cele mai frumoase și bogate exprimări stilistice.

Travaliul neîntrerupt al inimii care asigură circulația sanguină și întreținerea vieții, și poziția ei centrală în structura organismului uman, îi conferă un rol de prim ordin în economia existenței. De aceea dincolo de structura ei anatomică și funcționalitatea ei fiziologică, inimii i se dau atîtea sensuri alegorice, în vorbirea comună, în literatură, în artă, atingînd apoteoza în acte de venerare și cult. De la funcțiile pe care inima le îndeplinește, prin metaforizare, s-au creat cuvinte, expresii, locuțiuni adverbiale și adjectivale, figuri de stil. Frecvența cuvîntului inimă în limbajul obișnuit, cu multele sale forme alegorice, se explică și prin faptul că îi simțim prezența, activitatea. Îi simțim ritmul, pulsul arterial. La bucurii și la dureri, la emoții și la spaime, la odihnă și efort, la succese și eșecuri, inima își face simțită prezența și pentru toate acestea îi acordăm și funcțiuni pe care, de fapt, nu le are.

În Sfînta Scriptură găsim cuvîntul inimă și cu sensul său propriu. Ioab „a luat în mînă trei săgeți și le-a înfipt în inima lui Abesalom, care era încă viu în crăcile stejarului” (II Regi 18, 14). Străpuns în inimă a căzut și Ioram, regele lui Israil (IV Regi 9, 24). Unul din ostași a împuns cu sulița coasta lui Iisus (Ioan 19, 34). Iisus arată apostolilor coasta, care fusese împunsă (Ioan 20, 20), iar pe Toma îl îndeamnă să pună mîna în coasta Sa (Ioan 20, 27). Coasta, în contextul acestor citate, semnifică inima carnală.

Mult mai frecvent, însă, etimonul inimă este folosit cu sensuri figurate. Ca și în creațiile folclorice sau în literatura cultă, în Sfînta Scriptură abundă expresiile metaforice care atribuie inimii o gamă foarte variată de sentimente și însușiri: bucurie, tristețe, mulțumire, indignare, conștiință, cugetare și, mai ales, sentimentul iubirii. Metonimic, inima este centrul universului uman, sediul activității și respon-

sabilității morale. Inima exprimă culmea și abisul, înălțarea și cădere, obârșia virtuților și a păcatelor, căci, „din inimă ies gânduri rele, ucideri, adulter, desfrinare, furtisaguri, mărturii mincinoase, hule” (Matei 15, 19). Cuvîntul inimă este folosit pentru a designa: 1. Principiul vieții corporale. 2. Centrul facultăților spirituale: sediul gândirii, al înțelepciunii, al memoriei, al voinței, al aptitudinilor sufletești, al pasiunilor și sentimentelor. Centrul vieții morale: sediul dorințelor, al conștiinței, al împlinirii datoriilor. Prin analogie se atribuie uneori inima și lui Dumnezeu¹³.

Varietatea sensurilor atribuite inimii se efectuează prin metaforizare. Pentru exprimarea unor aspecte de subtilitate teologică, se recurge la metafore. Exprimarea metaforică nu este un mod accidental, ci necesar, subiacent spiritului uman. Fie dintr-o indigență a limbii (Cicero), fie din deprinderea de personificare (Giambattista Vico) sau din impulsul de împodobire a limbii, metafora este întrebuințată din timpuri străvechi¹⁴. Imaginea metaforică, alcătuită pe relațiile conștiinței cu lucrurile și fenomenele din realitatea înconjurătoare, lărgeste orizontul cunoașterii, apropie oarecum necuprinsul, urcînd de la concret către sensurile abstracte. Metafora „este mai mult decît un mijloc al expresiei, ea este un mijloc esențial al cunoașterii”¹⁵. „Noi mînuim ideile prin metode logice sau științifice, dar le descoperim prin contemplarea imaginilor...” căci „în dezvoltarea conștiinței umane, imaginea precede totdeauna ideea”¹⁶. „Cuvintele sînt formele de preluare în poezie a realului, ca imagini ale lucrurilor, dar dificultatea „preluării” constă în aceea că imaginea lucrului nu este lucrul însuși, ci reprezentarea lui, și aceasta este semnul prin care lucrul spune ceva pentru conștiința care și-l reprezintă, ca imagine, chiar și în absența lui”¹⁷.

Sînt în Sfînta Scriptură formulări dogmatice, expuse de Iisus, care depășesc capacitatea noastră de pătrundere, dar care nu au caracter metaforic. De pildă, cînd zice Domnul: „Eu și Tatăl una sîntem” (Ioan 10, 30), arată „identitatea ființei”. Iar cînd zice: „Eu sînt întru Tatăl și Tatăl întru Mine” (Ioan 10, 38), arată „nedespărțirea ipostasurilor”¹⁸. Exprimarea este directă. Dar, de obicei Iisus folosește metafora pentru predarea învățăturilor Sale.

Realizate cu mijloace de limbaj, se cunosc mai multe tipuri de metafore, care „diferă considerabil de la autor la autor”¹⁹. Se pot

¹³ H. Lesêtre, art. „Coeur”, în *„Dictionnaire de la Bible”* (Vigouroux), vol. II, partea I-a, Paris, 1912, col. 822—826.

¹⁴ Tudor Vianu, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, 1957, pp. 10—11.

¹⁵ José Ortega J. Gasset, după T. Vianu, o.c., p. 44.

¹⁶ Herbert Read, *Imagine și idee*, Ed. Univers, 1970, p. 2, după Eugen Todoran, *Lucian Blaga — Mitul poetic*, Ed. Facla, Timișoara, 1983, p. 189.

¹⁷ E. Todoran, o.c., p. 189.

¹⁸ Maxim Mărturisitorul, *Cuvînt ascetic*, în „Filocalia”, trad. de dr. Dumitru Stăniloae, vol. II, Sibiu, 1947, p. 60.

¹⁹ Lucian Blaga, o.c., notă subliniară, p. 34—35.

deosebi două grupuri mari sau tipuri de metafore : plasticizante și revelatorii. Primele se produc în cadrul limbajului prin apropierea unui fapt de altul, mai mult sau mai puțin asemănător, ambele fapte fiind de domeniul lumii date, închipuite, trăite sau gândite. Metafora revelatorie sporește semnificația faptelor la care se referă, încearcă revelarea unui „mister”, scoate la iveală ceva ascuns, prin mijloace pe care ni le pune la îndemână lumea concretă, experiența sensibilă și lumea imaginară. Metafora revelatorie apare pe o treaptă mai înaltă a omului, adică „în momentul când el se așează în orizontul și în dimensiunile misterului”²⁰.

Metaforele folosite de Iisus în parabole se produc prin apropierea unei realități de altă realitate. Transferul de sensuri se operează în scopul plasticizării termenului comparat. Transferul între termeni nu anulează sensul lor propriu, ci dă culoare și vigoare celui pe care-l compară, ușurînd trecerea de la concret la abstract și de la particular la general.

Prin metafora „fericiți cei curați cu inima”, din predica de pe munte, se îmbogățește semnificația unui organ cu funcții fiziologice, transferîndu-i sensuri spirituale. Pentru moment, într-un anume context, metafora anulează sensul propriu al inimii, conferindu-i sensuri figurate. Inima, în conștiința noastră, rămîne totuși organul care-și îndeplinește cunoscutele funcții fiziologice, dar prin metaforizare se încarcă cu sensuri noi, pentru a da expresie altor funcții mai complexe, mai abstracte. Astfel, un organ central, important, vital, se încarcă cu plenitudinea prerogativelor umane : rațiunea și voința, răspunzătoare de acțiunile și atitudinile morale. Iisus redă prin această expresie metaforică imaginea purității morale. Cu ușurință se poate înțelege că nu este vorba de o curățenie a inimii carnale, ci de una spirituală. Inima poate să fie curată (sănătoasă) și sub raport fiziologic, adică în plinătatea funcțiilor ei proprii, dar această stare nu implică și curățenia morală, la care se referă Iisus. Mîntuitorul folosește o metaforă (catachreza) deoarece limba nu dispune de un alt cuvînt care să exprime plenar „curățenia” în gînd, simțire și faptă. Inima sintetizează (hiperbolic) procesul de gîndire, gama afectivă, dinamica voinței.

Iisus recurge des la comparație (prin care se efectuează și metafora) pentru a lămuri aspecte din cele mai dificile. La cererea cărturarilor și fariseilor, de pildă, de a le arăta „un semn”, Iisus le răspunde : „Precum a fost Ioan în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pămîntului trei zile și trei nopți” (Matei 12, 40). Se compară un fapt istoric, cu valoare de simbol, cu un fapt care avea să se producă în viitor, exprimînd plastic identitatea vorbitorului cu cel prevestit în Vechiul Testament.

Dar inima nu este (metaforic) numai focarul activității psihice, ci prefigurarea corpului în totalitatea lui, „piinea care întărește inima omului” (Psalm 103, 15), pentru că în organism îndeplinește o funcție

²⁰ Idem, o.c., p. 42.

de legătură între organele care-l compun, prin elementul „viu” (singele) pe care-l distribuie. Personificată, inima este ridicată la dimensiunea de „ființă”. Hiperbolic, ea apare centrul și unitatea ființei umane. Inima apare și în ipostaza de judecător al propriilor noastre fapte (conștiința), înființând instanță de judecată (cf. Ioan 3, 20—21).

Privită astfel, inima nu este numai o realitate organică, ci o forță generatoare de valori morale, specifice omului. Inima îl exprimă în ceea ce are la modul cel mai înalt: iubirea. Simbol al iubirii, locaș al iubirii, inima reflectă chipul lui Dumnezeu, care „este iubire” (I Ioan 4, 8). La întrebarea unui legiuitor — care poruncă este mai mare în lege — Iisus răspunde: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău” (Matei 22, 37). Triada: inimă-suflet-cuget, în acest context, exprimă sinergic aceași idee fundamentală, conferindu-i prioritate sporită, adică sinceritatea deplină, convingerea neumbrită. Expresia apare alteori simplificată, prin reducere la expresia metaforică „din toată inima” sau din „toată ființa”. Iisus reproduce textul din Deuteronom (6, 5). Era răspunsul cel mai complet și suficient pentru a reduce la tăcere pe acei cărturari ai legii vechi.

Dar cine sînt „cei curați cu inima”, cărora Iisus le asigură fericirea de a vedea pe Dumnezeu? Cei curați cu inima nu reprezintă o categorie privilegiată, adică dotată cu un har special și, în consecință, scutită de orice grijă, de orice efort, asigurată fiindu-i fericirea. O atare interpretare ar implica, în teologia harului, un predestinaționism nuanțat, pe care Biserica noastră nu-l admite. Curați cu inima sînt cei care luptă pentru dobîndirea acestei stări și realizarea unui scop superior. Mai precis, curați cu inima devin cei ce colaborează cu harul, primit gratuit, pentru a înfrînge puterea limitată a răului, pentru a se elibera de ceea ce numim păcat. În procesul psihologic al acestui război interior se implică trei momente: conștiința păcătoșeniei, dorința de a se elibera de păcat și convingerea în posibilitatea eliberării de sub jugul păcatului sau încrederea în mila lui Dumnezeu. Toate aceste elemente se condiționează reciproc²¹. Dar fără ajutorul lui Dumnezeu, omul cu propriile-i puteri nu poate duce la bun sfîrșit această dramatică luptă. Profeții Vechiului Testament explicau popoului că mijlocul pentru restabilirea legăturii cu Dumnezeu se află în omul care-și recunoaște vina. Psalmistul și profetul David exprimă fără echivoc această idee: „jertfa plăcută lui Dumnezeu este duhul umilit; inima înfrîntă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi” (Psalmul 50, 18). Profeții Isaia, Ieremia, Iezechiel, Osia, Miheia, Ioil dezvoltă aforismele psalmistului. Și desigur, mai clar apare această idee în Noul Testament. Insuși Iisus Hristos a venit să cheme, cu învățătura și cu fapta Sa, pe cei păcătoși la pocăință — la mîntuire —. „Cei bolnavi au nevoie de doctor — răspunde Iisus fariseilor care-L hărțuiau în

²¹ P. Svetlov, *Învățătura creștină în expunere apologetică*, trad. de S. Bejan și C. N. Tomescu, vol. II, Chișinău, 1936, p. 283.

orice împrejurare, deci duceți-vă și luați învățătură ce însemnează : milă voiesc și nu jertfă, că n-am venit să chem pe drepti, ci pe păcătoși la pocăință" (Matei 9, 12—13). Apostolul Pavel scrie că „mai întâi celor din Damasc și din Ierusalim, apoi în tot ținutul Iudeii, apoi păgînilor le-am vestit să se pocăiască și să se întoarcă la Dumnezeu, făcînd lucruri vrednice de pocăință" (Faptele Apostolilor 26, 20).

Dreptatea și satisfacerea dreptății cer ca dragostei lui Dumnezeu să i se răspundă tot cu dragoste, prin luptă pentru purificare — punte spre vederea lui Dumnezeu. Însăși „mîntuirea nu poate fi un simplu act mecanic, exterior sau un proces de transformare a celor răi în buni, fără participarea liberă, personală a oamenilor. Într-un asemenea caz, mîntuirea n-ar fi îndreptarea păcătoșilor, n-ar fi un proces moral al perfecționării omului, ci un fel de transformare magică, contrazicînd chiar esența moralei, care-i imposibilă fără libertate²², căci Dumnezeu nu constrînge la nimic, ci numai ne stimulează, ne pre-dispune²³.

Din perspectiva relației cu transcendența inima semnifică deschiderea spre Creator. Această deschidere este, de fapt dispoziția spre harul necesar pentru începutul și desăvîrșirea mîntuirii. Ea reprezintă calea, modalitatea de comunicare cu harul, după structura arhetipală a dublei sale funcționalități fiziologice și psihologice. Deci formularea „fericiți cei curați cu inima...", mai mult decît o exprimare poetică, este imaginea unei adîncimi, pentru care nu avem alte disponibilități verbale. Pentru atare dimensiune se recurge la metaforă.

Vederea lui Dumnezeu, asigurată celor curați cu inima, marchează treapta cea mai înaltă a comunicării cu Dumnezeu, care este desăvîrșita stare de fericire. Ființa lui Dumnezeu nu se poate exprima în cuvinte, adică nu se poate limita, dar tot ce ne apare desăvîrșit, frumos și superior organizat, atribuim lui Dumnezeu. Fericirea, ca expresie necesară a unei stări superioare, este concepută în relație cu Dumnezeu, fiindcă nu poate fi cuprinsă în afara Lui. Sensul existenței omului, prin condiția sa de ființă superioară tuturor existențelor, trebuie căutat într-o zonă superioară lui, în perfecțiunea însăși, în Dumnezeu. „Pus-am gînd în inima mea să păzesc poruncile tale, că aceasta aduce răsplata veșnică" (Psalm 188, 112). „Demnitatea și starea aceasta de supremă realitate și de supremă fericire în același timp, nu e ceva care se adaugă artificial ființei omului, căci e socotită ca o renaștere a lui. Ea e restabilirea omului pe linia destinului său, ridicat pînă la culmea lui"²⁴. Aceasta este starea naturală a omului, după țelul său, din care, prin păcat, a căzut, îndepărtîndu-se de la vederea (cunoașterea) Creatorului.

Dar „pe Dumnezeu a-L Vedea nu este cu putință oamenilor" (Ioan 4, 24). Dumnezeu „singur are nemurire și locuiește într-o lumină nea-

²² Idem, o.c., p. 289.

²³ Idem, o.c., p. 293.

²⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, o.c., p. 84.

propiată, pe care nu L-a văzut nimeni dintre oameni, nici nu poate să-L vadă" (I Timotei 6, 16). [Natura Lui e necunoscută, dar „de la El și prin El și întru El sint toate” (Romani 11, 36). Totuși existența și ființa lui Dumnezeu, adică „însușirile Lui nevăzute, puterea Lui cea veșnică și a Lui dumnezeire se văd prin cugetare de la începutul lumii, în făpturile Lui” (Romani 1, 20). De aceea, tradiția patristică admite o cunoaștere rațională a lui Dumnezeu, cunoașterea catafatică, adică în calitate de cauză creatoare și susținătoare a lumii, și o cunoaștere apofatică, superioară, dar care depășește puțința de definire prin cuvinte și se întemeiază pe o experiență directă a prezenței tainice a lui Dumnezeu²⁵. Cele două modalități sau căi de cunoaștere se completează reciproc. Reținem faptul că mijlocirea cunoașterii lui Dumnezeu — ca persoană — o face revelația supranaturală, dar și prin ea Dumnezeu se descoperă, după o expresie a Sf. Grigore de Nyssa, „ca o taină imposibil de definit”, sau, cum zice Apostolul Pavel, „ca o frîntură” (I Corinteni 13, 9), căci „nimeni, nu cunoaște pe Fiul, fără numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni, fără numai Fiul și căruia va voi Fiul să-i descopere” (Matei 11, 27). Iar Fiul ne asigură că „cel ce ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl” (Ioan 14, 9), căci „Eu sint în Tatăl și Tatăl este în Mine” (Ioan 14, 11). Apostolii pe muntele Taborului, au văzut strălucirea dumnezeiască și au încercat suprema fericire și au dorit să eternizeze clipa vederii lui Dumnezeu (Matei 17, 1—9; Marcu 9, 2—7; Luca 9, 28—36). Revelația este confirmată ulterior, cum mărturisește Sf. Apostol Petru, martor pe Tabor: „nu luîndu-ne după basme meșteșugite, v-am adus la cunoștință puterea Domnului nostru Iisus Hristos și venirea Lui, ci fiind înșine văzători ai măririi Aceluia” (II Petru 1, 16). Însuși Iisus promite că va fi văzut, de către oameni, în chip minunat (Ioan 1, 51).

Pronia dumnezeiască nu se reduce la conservarea lumii în forma ei statică. Ea o conduce la scop, la perfecțiune, care este „unirea cu Dumnezeu”, la cunoașterea (vederea) lui Dumnezeu. De aceea Sfinții Părinți au judecat că este dat și ochiului trupesc (spiritualizat) să vadă pe Dumnezeu-Fiul, bazîndu-se pe cele descoperite: „Iată, El vine cu norii și orice ochi îl va vedea și-L vor vedea și cei ce L-au împuns și se vor jeli, din pricina Lui, toate semințiile pămîntului” (Apocalipsa 1, 7), și „vor vedea fața Lui” (Apocalipsa 22, 4).

Creștinismul propune unirea cu Dumnezeu prin iubire, prin voie liberă. „Cei curați cu inima”, adică dreptii, „vor fi una cu Hristos și cu Tatăl” (Ioan 14, 3) și vor vedea pe Dumnezeu „față către față” (cf. Matei 18, 10). Sfinții Părinți mai învață că „trupul va fi scutit de toate pe care le-a avut în viața pămîntească, iar „Împărăția cerurilor este privirea, vederea însăși”. Azi vedem numai umbra obiectelor ca într-o oglindă, dar eliberați de trupul pămîntesc și îmbrăcați în corp necoruptibil și nemuritor, vom vedea înseși lucrurile... dacă

²⁵ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 113.

vom urma calea dreaptă și vom avea în inimă credința, fără de care nu putem vedea pe Domnul" ²⁶. La fel crede și Sf. Teofil al Antiohiei: „Cînd vei fi dezbrăcat cele muritoare, atunci vei vedea pe Dumnezeu în chip cuvenit" ²⁷. „Scopul omului este infinit și spre acest scop el va tinde veșnic, mînat de natura sa asemănătoare cu Dumnezeu" ²⁸.

Frecvența întrebuintare a cuvîntului inimă cu sensuri figurate — comparație, personificare, alegorice, catacreză, metonimie, hiperbolă, litotă, etc. — a creat expresii, locuțiuni, gnome, care au îmbogățit literatura religioasă și limba literară. Sfînta Scriptură și tipăriturile bisericești, cărți de început literar, au contribuit la formarea unor cuvinte și expresii de largă circulație — Trecînd din cărți în viață, ele au devenit și au rămas vii, dinamice, ca, de pildă locuțiunea adverbială „din toată inima", exprimînd stări complexe, bucurie, dăruire nedisimulată și nedrămuită, întreagă, fără interes, cu afecțiune față de ceva sau de cineva, admirație față de valorile umane, participare sinceră și loială la o acțiune obștească, elanul cu care inițiem sau acceptăm o acțiune, în raport cu sinonimie cu expresia „din tot sufletul". Sintagme ca: inimă rea (I Regi 17, 28); inimă bună (Filimon 2, 19); inimă lacomă (II Petru 2, 14); dăruire din inimă (II Corinteni 9, 7); inimă învîrtoșată (Evrei 3, 8); a scoate ceva sau pe cineva din inimă (Deuteronom 4, 9); fă tot ce ai pe inimă, varianță: cit îți cere inima" (I Regi 14, 7); „cu tragere de inimă" (Romani 12, 8); „tainele inimii" (I Corinteni 14, 25); om de inimă, fără inimă, slab de inimă, etc. Aforisme: „Unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta" (Matei 6, 21); „Omul se uită la față, Domnul se uită la inimă" (I Regi 16, 7); „Lămurii-vă inimile" (Iacob 4, 8); „Se laudă cu obrazul și nu cu inima (II Corinteni 5, 12); „S-a făcut ziuă în inimile noastre," (II Corinteni 4, 6); „Din prinosul inimii vorbește gura (Matei 12, 34), etc.

Dincolo de durata biologică, inima are un timp al său, virtual, incomensurabil — inimă umană — alimentînd imaginația, muzica și poezia, viața însăși în perspectiva nemuririi.

²⁶ Sf. Vasile, *Epist. 8 ad mon. Caesar*, după I. Olariu, *Manual de Teologie dogmatică ortodoxă*, Caransebeș, 1907, p. 345.

²⁷ I. Olariu, *o.c.*, p. 346.

²⁸ P. Svetlov, *o.c.*, p. 13.

RECEPTAREA TEXTELOR REZULTATE DIN DIALOGURILE TEOLOGICE ECUMENISTE. CONSIDERAȚII ECLEZIOLOGICE

de : pr. asist. dr. NICOLAE V. DURĂ

Problema receptării textelor provenite din dialogurile teologice ecumeniste este delicată și dificilă. Ea cere temeinice cunoștințe de doctrină dogmatică și canonică și de teologie ecumenistă, aflată încă în proces de afirmare.

Un aport considerabil al mișcării ecumenice constă și în faptul că a stimulat și potențat gândirea teologică, într-un mod pe care viața bisericiească nu l-a mai cunoscut din epoca patristică, atât ca intensitate, cât și ca adâncime¹. Prin textele rezultate din dialoguri, teologia ecumenică² a abordat variate și complicate aspecte, creind gândirii creștine noi perspective.

Teologia dialogului trebuie însă fundamentată pe o „teologie a Revelației”. Ecumeniștii trebuie să-și aservească cunoștințele unui „intellectus fidei”, capabil să releve splendorile cugetării creștine printr-o trăire duhovnicească a celui „depositum fidei”. După cuvîntul de învățătură al lui Origen, „este necesar să traducem Evanghelia... în Evanghelia spirituală (duhovnicească-pnevmatică)”. Dacă n-am traduce-o duhovnicește, Evanghelia ar rămîne „la îndemîna oricui, convins că poate să înțeleagă sensul adevărat printr-o lectură cuvînt cu cuvînt”³. Teologia ecumenică trebuie să devină „o doctrină a spiritualității”⁴ și să dovedească „puterea dătătoare de viață a credinței creștine”⁵.

Teologii ecumeniști trebuie să exprime tradiția propriei Biserici, identitatea ei confesională, raportată totdeauna la Tradiția Bisericii apostolice și patristice.

¹ Pr. prof. L. Stan, *Fentru o teologie ecumenică*, în „Ortodoxia”, nr. 3/1965, p. 447.

² G. Thils, *La Théologie oecuménique. Notion-Formes — Démarches*. Louvain, 1960, p. 49.

³ *Commentaire sur Saint Jean*, vol. I, part. 43—45, „Sources Chrétiennes”, Paris, 1970, p. 85.

⁴ *Point de vue de Frère Max Thurian de Taizé*, în „Epispepsis”, nr. 296/1983, p. 3.

⁵ *Tache actuelle de la Théologie*, în „S.O.P.”, nr. 70/1982, p. 17.

În cercurile ecumeniste se vorbește de „identitate confesională și tradiții ecleziale”, de „identitate eclezială”⁶. Prima încercare de a se ajunge la un consens între tradițiile creștine privind „Botezul, Euharistia și Preoția”⁷ s-a întreprins la Accra, în anul 1974, de către Comisia „Credință și Constituție” a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Încercarea din 1974 a fost materializată în cele trei texte ale Documentului B.E.M. (Lima, 1982), care pune, astăzi, problema receptării lor⁸.

I. Consiliul Ecumenic al Bisericilor, instrument pentru un proces continuu de convergențe în materie de doctrină.

C.E.B. s-a dovedit un instrument eficace pentru un proces continuu de convergențe în materie de doctrină. În cadrul dialogurilor teologice generale și bilaterale s-au realizat aprecieri care îndreptătesc speranțele într-o refacere a unității creștine.

În anul 1974, Comitetul Executiv al C.E.B. preciza că organismul acesta „nu este deasupra Bisericilor și nu are autoritate asupra lor. Dar nici nu este simplu oglinda diviziunii lor. El este un instrument care ajută Bisericile să înainteze către o expresie mai completă a unei unități constituite prin Hristos și constant reînnoită prin puterea Duhului Sfânt”⁹. Textele teologice ecumenice pot fi considerate una dintre formele prin care C.E.B. — prin Comisia Credință și Constituție — ajută Bisericile creștine să înainteze spre realizarea unității. Prin urmare, scopul principal al C.E.B. este acela de a chema Bisericile „spre o unitate vizibilă într-o singură credință și o unică comunitate euharistică...”¹⁰. Chemarea C.E.B. s-a materializat și prin Documentul de la Lima, primul document teologic ecumenic ce confruntă Bisericile membre cu problema „receptării” sale.

C.E.B. este o comunitate creștină care numără peste 300 Biserici, reprezentând o diversitate de tradiții, comunitate angajată în efortul de a-și elabora o mărturisire de credință comună. Problema receptării Documentului de la Lima implică o reflecție teologică nu numai asupra rolului C.E.B. în elaborarea textelor rezultate din dialoguri, ci și asupra autorității Bisericii, a organelor ei de exercitare a puterii bisericești, a sinodalității și a felurilor ei, a naturii și exigențelor unui viitor sinod ecumenic,¹¹ singurul purtător al acelei „charisma veritatis”.

⁶ P. J. Welsch, *Identité confessionnelle et traditions ecclésiales* în „Revue Théologique de Louvain”, 1984, fasc. 1, pp. 128—131.

⁷ *One Baptism, One Eucharist and a Mutually Recognized Ministry*, Faith and Order Paper nr. 73, Geneva, W.C.C., 1975; *Towards an Ecumenical Consensus: Baptism, Eucharist, Ministry*, Faith and Order Paper nr. 84, Geneva, W.C.C., 1977.

⁸ Traducerea românească a Documentului de la Lima, sub titlul „Botez, Euharistie, Slujire”, a apărut în „M.B.” nr. 1—2/1983, pp. 21—57.

⁹ *La Réflexion Orthodoxe. Introduction*, în „Contacts”, nr. 92/1975, p. 364.

¹⁰ *Constitution et Règlement du Conseil Oecuménique des Eglises*, art. 1 Nairobi, Kenya, 1975, amendée par le Comité Central-Genève, Suisse, 1977, Conseil Oecuménique des Eglises, Genève.

De la dialogul „coexistenței”, Bisericile creștine au ajuns astăzi la „dialogul teologic”. Cu începere din anul 1927, Comisia „Credință și Constituție” a C.E.B. a realizat, treptat, o situație fără precedent în carapacea lor confesională, iar în locul anatemei și excomunicării în carapacea lor confesională, iar în locul anatemei și excomunicării lor reciproce a deschis calea dialogului, a cunoașterii diverselor tradiții creștine, grevate pe fondul etnic, istoric și cultural al fiecărei Biserici. Depășirea confesionalismului a deschis un proces de auto-examinare colectivă și individuală pentru refacerea unității creștine.

În prezent, Biserica Ortodoxă se află în dialog teologic ecumenist cu Bisericele: Anglicană, Veche Catolică, Vechi Orientale, Romano-Catolică, Luterană și Reformată. Din dialoguri n-au rezultat încă texte care să fie propuse spre receptare. În schimb, cele redactate de comisiile mixte ale dialogurilor generale și bilaterale au fost valorificate în comunicate comune ce oglindesc stadiul în care se află dialogurile respective.

O primă evaluare a textelor rezultate din aceste dialoguri arată că nu există o unică metodă de lucru, ci mai degrabă metode paralele, fiecare dialog avându-și propriul său drum, caracterizat prin puncte comune, puncte convergente și divergente. Spre exemplu, în dialogul cu anglicanii s-a adoptat metoda textelor descriptive, care constată și descrie, „dar nu constituie mărturisiri comune ale credinței celor două Biserici”, Dialogul cu vechii catolici a ajuns deja la redactarea unor texte de remarcabil consens teologic, dar nu a dezbătut încă problema intercomuniunii. În dialogul cu Biserica Romano-Catolică s-a evidențiat ceea ce ne unește — o cauză cîștigată — dar dialogul cu Biserica Luterană se află încă în „stadiul căutării unei metodologii adecvate”¹¹. Dialogul cu Bisericele Vechi Orientale, încă neoficializat din mai multe motive, a evitat să abordeze tocmai cauza principală a rupturii declanșată în secolul V, respectiv pretenția, revendicată fățiș sau indirect, a Patriarhiei de Constantinopol în sensul de a exercita o jurisdicție asupra acestor Biserici apostolice.

Trebuie să precizăm, însă, că fiecare dialog își are propria sa tematică de lucru, după cum manierele de dialog au fost diferite și în epoca Sfinților Părinți. Ne găsim astăzi în fața unui adevărat miracol creștin. Inițierea dialogului teologic interconfesional, după secole de polemici, ne reîntoarce la experiența Părinților Bisericii de odinioară, aflați în efortul de a înlătura schismele și a conserva unitatea.

Unele dintre dialogurile teologice generale au fost precedate sau urmate de dialoguri bilaterale. Spre pildă, dialogul teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. a Ger-

¹¹ Teologii romano-catolici afirmă că această reflecție teologică implică „un examen a ceea ce poate reprezenta ministerul lui Petru pentru unitatea Bisericii și pentru expresia și menținerea acesteia” (E. Lanne, *La Reception*, în „Irenikon”, nr. 2/1982, p. 207).

¹² Prof. Th. Nicolau, *Méthodologie et résultats des dialogues*, în „Episkepsis”, 1 iunie 1984, pp. 8—9.

maniei, inițiat în anul 1979, s-a concretizat într-o serie de teze formulate și acceptate în comun¹³. Rezultatele dialogurilor biaterale au fost valorificate de comisiile mixte de dialog ortodox-luteran, după cum s-a recomandat în mai 1983 la a doua întrunire a acestei comisii mixte, ce a avut loc în Cipru¹⁴.

II. Sensul receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumeniste.

Rapoartele prezentate la deschiderea Conferinței de la Lima au evidențiat complexitatea noțiunii de „receptare”¹⁵, căreia trebuia să i se stabilească sensul și implicațiile eclesiologice.

Noțiunea de „receptare” capătă o nouă dimensiune ontologică, implicând în procesul ei toate Bisericile, indiferent de identitatea lor confesională. Este o situație absolut nouă, ce nu mai urmează procedura receptării hotărârilor dogmatice sau canonice formulate de Sinoadle ecumenice. Folosită în limbajul teologic ecumenic, noțiunea nu trebuie înțeleasă în sensul consfințit de practica și doctrina canonică ortodoxă. În cazul receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumeniste, ea exprimă o altă realitate — aceea de acceptare a convergențelor teologice formulate de un „consensus theologorum” de diferite confesiuni. În accepțiunea limbajului ecumenic, „receptarea” este, de asemenea, un act de purificare a limbii, a gândirii, a sistemului pe care oamenii, inclusiv episcopii sinodali, au fost tentați să-l aplice¹⁶. Pentru profesorul luteran Günther Gassmann, directorul comisiei „Credință și Constituție”, receptarea înseamnă „penetrarea progresivă în Trupul Bisericii, și nu un act de receptare directă, finală și oficială”¹⁷.

Prin urmare, noțiunea de „receptare”, în lumina teologiei ecumeniste, exprimă o realitate deosebită, comparativ cu cea existentă în epoca sinoadelor ecumenice, deoarece limbajul teologic poartă amprenta identității confesionale.

În lumina eclesiologiei ortodoxe, problema receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumeniste trebuie abordată în contextul doctrinei dogmatice și canonice, ceea ce implică mai multe etape și criterii. Organul formal de receptare al unei hotărâri de cre-

¹³ Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Dialogul teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania*, în „B.O.R.” nr. 11—12/1980, pp. 1098—1106; pr. prof. dr. Ioan I. Ică, *Al treilea dialog teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 7—9/1982, pp. 545—549.

¹⁴ Pr. prof. dr. Ioan I. Ică, *A doua întrunire a Comisiei mixte ortodox-luterane de dialog*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 7—8/1983, p. 492.

¹⁵ E. Lanne, O.S.B., *Le problème de la réception par les Églises*, în „Istina”, nr. 1/1982, p. 93.

¹⁶ Pr. prof. Ioan Bria, *Préoccupations et mutations actuelles*, în „Unité Chrétienne” (Lyon), nr. 70/mai 1983, p. 71.

¹⁷ *Les dialogues oecuméniques hier et aujourd'hui: V-e Séminaire théologique de Chambéry*, în „Episkepsis”, nr. 316/1984, p. 12.

dință este sinodul ecumenic, dar organul material este Biserica în totalitatea ei. Aceasta presupune un consens afirmat sau tacit al celor două elemente constitutive: credincioșii și clericii. Istoria probează că au fost sinoade ce s-au voit ecumenice, care au formulat și aprobat învățături de credință, dar care n-au fost receptate de Biserică, de acel „Consensus Ecclesiae dispersae”, deoarece textul acelei hotărâri nu exprima doctrina autentică a Bisericii apostolice și patristice. Forța, garantul și străjerul păstrării întregii tradiții a Bisericii au fost canoanele¹⁸, receptate prin același proces ca și hotărârile dogmatice.

Canoniștii ortodocși au precizat că „receptarea” se face de Biserica întreagă, adică de episcopat, care „...este formulatorul și păstrătorul credinței, ... și de clerul și credincioșii (mirenii) care sînt purtătorii ei. Consimțămîntul credincioșilor — consensus fidelium — nu are un caracter constitutiv, ci un caracter pur declarativ”¹⁹. Prin urmare, receptarea unei hotărâri privind credința, organizarea și cultul intră în competența pliiomei Bisericii Ortodoxe, dar garanția păstrării și mărturisirii dogmelor constă în episcopatul de succesiune apostolică, ce a primit puterea bisericească nu „pentru folosul său propriu, ci pentru Biserică și pentru toți membrii ei...”²⁰. De aceea, episcopii nu fac nimic „sine consensu plebis” (fără consimțămîntul poporului dreptcredincios).

În lipsa Sinodului ecumenic, Biserica Ortodoxă poate lua hotărâri valabile și prin „consimțămîntul întregii Bisericii dispersate”, prin care se păstrează unitatea dogmatică, canonică și cultică a ei.

După doctrina canonică ortodoxă, infaibilitatea sinodului decurge din infaibilitatea Bisericii, asistată de Duhul Sfînt. Hotărârile luate de un sinod devin ecumenice numai dacă dau expresie adevărului păstrat și mărturisit de Biserică și sînt receptate de pliioma ei, de „Corpus fidelium”. De aceea se poate spune că „nici patriarhii, nici sinoadele nu au putut niciodată să introducă învățături noi, pentru că apărătorul dreptei credințe este însuși corpul Bisericii, adică poporul însuși”²¹. Receptarea prin consens are un caracter „de lucrare harismatică a Sfîntului Duh”²². Sinoadele ecumenice au fost doar expresii ale acestui consens general al Bisericii, „iar nu prima formă sau principala formă de manifestare a acestui consens, căruia să-i fi urmat ca

¹⁸ Liviu Stan, *Pe drumul tradiției și canoanelor ortodoxe*, în „B.O.R.” nr. 5—6/1958, pp. 421—422.

¹⁹ Valerian Șesan, *Curs de Drept bisericesc universal*, Cernăuți, 1942, p. 113; L. Stan, *Probleme de eclesiologie*, în: *Studii Teologice*, nr. 5—6/1954, p. 312.

²⁰ N. Popovici, *Manual de Drept bisericesc ortodox oriental*, vol. I, Arad, 1925, p. 98.

²¹ T. M. Popescu, *Enciclica patriarhilor ortodocși de la 1848*, în: „B.O.R.”, nr. 111—123/1935, p. 676.

²² L. Stan, *Despre „Recepția” de către Biserică a hotărârilor sinoadelor ecumenice*, în: *Studii Teologice*, nr. 7—8/1965, p. 401.

o formă secundară, sau ca a două formă în sens succesiv, așa numitul „consensus ecclesiae dispersae”²³.

Receptarea unei hotărâri dogmatice sau canonice constituie examenul practic al ecumenicității, adică al conformării acestei hotărâri cu tradiția dogmatică și canonică a Bisericii Ortodoxe. Sinodul unei Bisericii locale, autocefale, nu poate formula dogme noi, ci dă numai principii de păstrare neschimbată a dogmelor.

În lumina acestor precizări, receptarea textelor rezultate din dialogurile teologice ecumeniste, de către o Biserică Ortodoxă locală, este condiționată de confirmarea dată de întreaga plimă a Ortodoxiei. În procesul de receptare, fiecare Biserică Ortodoxă locală are obligația canonică de a informa pe celelalte Biserici surori despre hotărârea luată. Evident, numai după ce a informat, în prealabil, pe clericii și credincioșii săi și a obținut acel act declarativ numit „consensus fidelium”.

În temeiul aceleiași doctrine canonice ortodoxe, sinodul unei Biserici Ortodoxe locale — sau Sinodul panortodox — poate recepta textul rezultat dintr-un dialog teologic ecumenic, numai dacă exprimă ceea ce, în principiu, „s-a ținut totdeauna și pretutindeni” și dacă afirmațiile sînt în deplină consonanță cu Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Dacă textul respectiv introduce „inovații împotriva Scripturilor și canoanelor bisericești”, el nu poate fi receptat, deoarece canonul 7 al Sinodului III ecumenic a stabilit că „nimănui nu-i este permis să propună, sau să scrie, sau să alcătuiască altă credință, afară de cea hotărîită de către Sfinții Părinți, ... împreună cu Sfîntul Duh”²⁴. Criteriul cel mai sigur al receptării rămîne, însă, exprimarea conținutului dogmatic al textului în cultul Bisericii. Crezul Niceo-Constantinopolitan rămîne edificator. Prin exprimarea adevărurilor de credință în cadrul cultului, se afirmă caracterul declarativ al receptării lor de credincioși, precum și caracterul constitutiv al receptării de către plimă Bisericii. Pentru eclesiologia ortodoxă, Duhul Sfînt este garantul autorității Bisericii și în procesul de receptare a hotărîirilor dogmatice și canonice²⁵.

Divergențele privind sensul receptării nu sînt numai confesionale, ci se întîlnesc și între teologii aceleiași Biserici sau confesiuni. Ele „nu lipsesc nici între teologii Bisericii Ortodoxe, neexistînd o hotărîre oficială care să definească poziția ortodoxă în această chestiune”²⁶.

În lumina eclesiologiei ortodoxe, sensul receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumeniste trebuie, deci, raportat la

²³ *Importanța vechilor sinoade ecumenice și problema unui viitor sinod ecumenic*, în: „Studii Teologice”, nr. 3—4/1972, p. 192.

²⁴ Dr. N. Milas, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, trad. N. Popovici — U. Kovincici, vol. I, pt. 2, Arad, 1931, p. 155.

²⁵ Ch. Konstantinidis, *Authority in the Orthodox Church*, în: *Sobornost* vol. III, nr. 2/1981, pp. 200—201.

²⁶ L. Stan, *Despre „Recepția” de către Biserică ...*, p. 395.

doctrina dogmatică și canonică a Bisericii Ortodoxe. De aceea, receptarea textelor de la Lima presupune aplicarea principiului suficienței, spre a-i verifica și justifica ortodoxia afirmațiilor. În temeiul acestui principiu, chiar dacă există o largă diversitate doctrinală, putem vorbi de existența fondului de credință minimal, „quod sufficit”²⁷. După felul în care Părinții Sinoadelor II, III și IV ecumenice au înțeles principiul suficienței textului Crezului nicean²⁸, putem considera că, prin analogie, și „Documentul B.E.M.” poate fi receptat, urmînd însă a fi completat, îmbunătățit și întemeiat pe mărturiile Tradiției Bisericii primare, într-un viitor dialog teologic ecumenic. În Biserica noastră, acest proces de receptare a „Documentului de la Lima” se află încă în etapa de cercetare și studiere, în lumina tradiției dogmatice, canonice și cultice a Bisericii Ortodoxe, precum și de informare a clericilor și credincioșilor noștri.

Fostul director al Comisiei „Credință și Constituție”, William H. Lazareth, își exprima speranța că „Sfînta Biserică Ortodoxă va continua să binecuvînteze întreaga mișcare ecumenică prin participarea ei viguroasă la procesul receptării inițiat recent”²⁹. Bisericile Ortodoxe participă, într-adevăr, la acest proces de receptare, la diferite niveluri. Răspunsurile lor oficiale — pozitive sau negative — vor fi înaintate la secretariatul Comisiei „Credință și Constituție”, care urmează să publice rezultatele și să analizeze „implicațiile ecumenice pentru Biserici, cu privire la o viitoare conferință mondială a Comisiei „Credință și Constituție”³⁰.

În anul 1982 — după redactarea și publicarea „Documentului de la Lima” — Comitetul Central al C.E.B. a cerut Bisericilor membre, pentru prima dată în istoria mișcării ecumenice, receptarea unor texte teologice de convergență, deoarece implică însăși progresul dialogului ecumenic. În consecință, se dorește ca aceste texte „să rețină atenția și să alimenteze reflecția teologică a întregii Ortodoxii în vederea unei receptări pozitive”³¹.

În problema receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumenice trebuie luate în considerare următoarele aspecte: a) învățătura și practica apostolică, transmisă de tradiția dogmatică și ca-

²⁷ J. M. R. Tillard, *Towards a Common Profession of Faith*, in „Bangalore” 1978. *Sharing in One Hope. Reports and Documents from the Meeting of the Faith and Order Commission*, Geneva, 1978, p. 228.

²⁸ A. de Halleux, *Pour une profession commune de la foi selon l'esprit des Pères*, in „Revue Théologique de Louvain”, 1984, fasc. 3, pp. 275—296; A. Hossiam, *Colloque „Vers une profession commune de la foi”*, in „Revue Théologique de Louvain”, 1984, fasc. 2, p. 267.

²⁹ *Holy Trinity and Holy Tradition: Orthodox Contributions to Baptism, Eucharist and Ministry*, in „St. Vladimir's Theological Quarterly”, vol. 27, nr. 4/1983, p. 292.

³⁰ *Foi et Constitution. Conseil Oecuménique des Eglises, Baptême, Eucharistie, Ministère. Convergence de la foi*, Paris, 1982, p. 11.

³¹ Pr. prof. Ioan Bria, *L'engagement des Eglises Orthodoxes*, in „Lumière et Vie” (Lyon), nr. 162/1983, p. 65.

nonică ortodoxă, asupra procesului receptării; b) documentele redactate au lansat o studiere a modalității în care Bisericile își exercită autoritatea de a recepta textele teologice de convergență elaborate de comisia „Credință și Constituție” a C.E.B.; c) orientările generale privind procesul de receptare al textului „B.E.M.”, date de comisia „Credință și Constituție”; d) rapoartele și referatele întrunirilor ecumenice care au dezbătut problema receptării³²; e) studiile și lucrările teologice ecumeniste care abordează tema receptării textelor rezultate din aceste dialoguri.

Principiul eclesiologic postulează că orice Biserică poate primi rezultatele unei cercetări efectuată de proprii ei teologi, reprezentativi, în colaborare cu alții care nu sînt încă în comuniune de credință. În ceea ce privește receptarea „Documentului de la Lima”, Bisericile sînt confruntate cu un caz-test. O nereceptare a acestuia ar putea avea „repercursiuni fundamentale asupra atitudinii fiecăruia cu privire la dialogul ecumenic”³³. Desigur, creștinii Bisericilor nu se pot regăsi niciodată la același potir doar printr-o receptare a textelor rezultate din dialogurile ecumenice. Deplina comuniune „in sacris”, semnul vizibil al refacerii vechii unități creștine, implică diferite niveluri și etape. Mai întîi se cere formularea și precizarea tradiției fiecărei Biserici, raportată la Tradiția apostolică, receptată de Tradiția patristică a soboarelor ecumenice, și apoi materializarea receptării textelor teologice convergente în viața sacramentală a Bisericilor.

B.E.M.-ul propune „convergențe teologice majore”, fiind pînă la moment „un indicator al poziției Bisericilor vizavi de problema unității”³⁴. S-a precizat că autoritatea care confirmă receptarea „nu este exercitată printr-un magisteriu local, ci prin întreaga comunitate eclezială”. La Bangalore (India), în august 1978, Comisia „Credință și Constituție” a declarat că „autoritatea” este un „eveniment sinodal la toate nivelele și este exprimat îndeosebi prin sinoade”³⁵.

Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de această autoritate — deci a organelor sinodale care exercită deplina putere bisericească — este bine cunoscută³⁶, cu precizarea că organele confirmă și întăresc, în numele întregii Biserici, receptarea pe care a făcut-o, în prealabil, comunitatea eclezială. Pentru Bisericile ieșite din Reformă, problema

³² *Raportul Comuniunii Creștine Mondiale*, în cel de-al treilea Forum al său, a discutat și tema receptării; *Referatele Colocviului de la Chambesy-Geneva*, întrunit sub patronajul Centrului Ecumenic al Patriarhiei Constantinopolului, în mai 1984, cu participare interconfesională, au abordat tema „Receptarea textelor rezultate din dialogurile teologice ecumenice”.

³³ E. Lanne, *La „Reception”* ..., p. 206.

³⁴ *Réunion de la Commission „Foi et Constitution à Lima. Convergences sur le Baptême, l'Eucharistie et le Ministère*, în „Episkepsis”, nr. 266/1982, pp. 8—9.

³⁵ *Towards Common Ways of Teaching and Decision-Making*, în „Bangalore 1978, Sharing...”, p. 258.

³⁶ Archbishop Basil of Brussels and all Belgium, *The Authority and Infallibility of the Ecumenical Concils*, în „Eastern Churches Review”, vol. III, nr. 1, Oxford, 1975 p. 6.

autorității în Biserică se pune, însă, altfel. De exemplu, pentru Biserica Metodistă, „autoritatea supremă în materie doctrinală rezidă într-un sistem de Conferințe...”³⁷. Bisericile reformate nu au „un organ anume însărcinat cu magisteriu, iar funcția în sine se exercită, în sinul ei, la grade diferite și sub forme diferite”³⁸.

Lipsa unui organ care să exercite puterea bisericească, să dețină autoritatea supremă în chestiune de doctrină, are repercursiuni negative și în privința receptării textelor teologice de convergență. De aceea, ar fi de dorit ca fiecare Biserică și denominațiune creștină să precizeze nu numai noțiunea de „receptare”, ci și pe cea de „autoritate”, de organ îndreptățit să confirme procesul de receptare inițiat.

Evaluarea Documentului B.E.M. la cea de a XLIII-a Conferință teologică interconfesională, ținută la Cluj, în mai 1984, a confirmat că „... Bisericile membre și noi toți am intrat în etapa de „recepție” a acestui text ecumenic, perioadă care se va înscrie ca o fază hotărâtoare în procesul mai îndelungat al recepției ecumenice, până la realizarea consensului lor deplin în credința comună”. Referatul principal preciza, însă, că „nu poate fi vorba încă de un consens teologic deplin în legătură cu Botezul, Euharistia și Preoția, și nici de o recunoaștere reciprocă sau de o „recepție deplină”, dar prin convergența la care s-a ajuns, s-au făcut pași importanți spre acest consens și prin aceasta spre unitatea în credință”³⁹.

Receptarea din partea autorității bisericești a „Documentului B.E.M.” presupune, în prealabil, și informarea clericilor și credincioșilor, dar căile și mijloacele informării rămân la latitudinea fiecărei Biserici⁴⁰. Ea nu este doar comunicarea formală a ceea ce s-a realizat în evoluția spre consens doctrinar, ci și acceptarea acestor convergențe ca parte organică din învățătura unei Biserici. Pentru Biserica Ortodoxă, „criteriul recepției rămâne conținutul dogmatic al acestor convergențe, adică dacă ele consună, cel puțin în mod implicit, cu Tradiția Bisericii de-a lungul secolelor”⁴¹. Receptarea textelor implică o nouă metodologie teologică. În cazul „B.E.M.-ului, nici metoda receptării Tradiției în general și nici cea a receptării hotărârilor sinodale nu se pot aplica în mod rigid”⁴², ci presupune un act de evaluare, în comun, a conținutului lor. Etapa nouă, a convergențelor în credință, cere Bisericilor Ortodoxe „să pregătească un chestionar teologic destinat celorlalte Biserici în vederea continuării acestui dialog”⁴³, care

³⁷ J. Deschner, *Décisions doctrinales faisant autorité dans l'Eglise Méthodiste Unie des Etats-Unis*, în „Istina”, nr. 1/1978, p. 27.

³⁸ J. L. Leuba, *Nothe théologique sur le magistère dans les Eglises réformées. Constatations et perspectives*, în „Istina”, nr. 1/1978, p. 22.

³⁹ Documentele Conferinței Teologice Interconfesionale, 17—18 mai 1984, Cluj, 1984. Institutul Teologic Unic de Grad Universitar Cluj-Napoca, pp. 36—47.

⁴⁰ Cuvînt înainte la *Îndrumătorul bisericesc pe anul 1984*, Sibiu, 1984, p. 1.

⁴¹ Pr. prof. I. Bria, *Ortodoxia și mișcarea ecumenică*, în „M.B.”, nr. 7—8 1983, p. 505.

⁴² Idem, *La Réception du B.E.M.*, în „Episkepsis”, nr. 309/1984, p. 13.

⁴³ Idem, p. 15.

va trebui să țină seama și de faptul că „doctrina credinței formează un tot și dogmele se circumscriu într-o tradiție, care n-a inventariat doctrinele, nici n-a stabilit o ierarhie a adevărilor...”⁴⁴.

Referitor la concluziile procesului ecumenist de receptare a textelor stabilite la Lima, I. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, a recomandat Secretariatului Comisiei „Credință și Constituție” să propună „organizarea unei întâlniri pan-ortodoxe de profesori de teologie și de ierarhi care să elaboreze puncte de vedere ortodoxe unitare și globale și așa să fie prezentate Consiliului Ecumenic al Bisericii”⁴⁵. Același procedeu ar putea fi urmat și de celelalte Biserici, pentru a se putea cunoaște punctele lor de vedere unitare și globale.

III. Convergențe teologice semnificative exprimate în textul Documentului „B.E.M.

În particular, s-a mai observat că, după publicarea textelor de la Lima, „Bisericile au constatat că obstacolele și cauzele diviziunilor confesionale au fost și mai mult scoase în relief”⁴⁶. Realitatea s-a datorat, în mare parte, acelor teologi care nu au înțeles corect sensul receptării textelor respective. În loc să evidențieze convergențele — așa după cum ceruseră alcătuitorii lor și C.E.B. — teologii respectivi s-au grăbit să inventarieze și să catalogheze punctele divergente, luând ca etalon de măsură numai propria lor tradiție și eclesiologice, ceea ce evident nu poate înlesni procesul de receptare.

„B.E.M.”-ul rămâne însă documentul care interpelează Bisericiile, „și încă pe toate”⁴⁷, asupra tradițiilor lor confruntate cu Tradiția apostolică. Desigur, nimeni n-ar îndrăzni să afirme că menirea în care „B.E.M.”-ul a fost redactat este pe deplin conformă, în toate punctele, cu Tradiția apostolică, dar el pune în lumină punctele de convergență menite să ofere o bază doctrinală a apropierii dintre Biserici.

Receptarea convergențelor teologice se face la diferite niveluri: a) la nivelul confirmării asupra primirii textului rezultat din dialogurile teologice ecumenice, informând în acest sens C.E.B.-ul; b) la nivelul studierii și evaluării conținutului „Documentului” de către teologii Bisericii respective; c) la nivelul aprobării sinodale sau autorității bisericesti; d) la nivelul receptării convergențelor teologice ecumeniste de către pleroma Bisericii. Acest act al receptării este legat „de cadrul său natural, acela al liturghiei, al cultului Bisericii”. Intrarea acestor convergențe în cultul Bisericii respective presupune o receptare irevocabilă.

⁴⁴ *Idem*, p. 14, cf. prof. Thils, *Les traductions françaises du Décret sur l'Oecumenisme*, în „Ephemerides Theologicae Lovanienses”, t. 41 (1965), p. 565.

⁴⁵ Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Sesiunea ordinară a lucrărilor Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericii* — Geneva, 28.II—24.III 1983, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 3—4/1983, p. 214.

⁴⁶ Pr. prof. I. Bria, *Curs de Teologie și practică misionară ortodoxă*, Geneva, 1982, p. 73.

⁴⁷ E. Lanne, O.S.B. *Le probleme...*, p. 95.

Documentul de la Lima este produsul dialogului ecumenic multilateral, dar nu o „regula fidei”, un simbol de credință, o „declarație comună” de credință, sau un tratat sistematic de teologie dogmatică, ci un document al convergențelor teologice ecumeniste. De aceea Consiliul Ecumenic al Bisericilor a cerut ca, în prima etapă de receptare a textelor de la Lima, Bisericile să studieze și să se refere asupra „convergențelor teologice semnificative pe care Comisia „Credință și Constituție” le-a analizat și formulat”⁴⁸.

Constituind obiectul a numeroase și interesante opinii și reflecții teologice⁴⁹, convergențele Documentului B.E.M. — care au stimulat și îmbogățit teologia ecumenică — au fost evidențiate de numeroși specialiști.

S-a afirmat, cu îndreptățire, că o exegeză atentă a textului va ajuta Bisericile să înțeleagă că este vorba de o Tradiție comună, de ceea ce creștinii pot, în prezent, să spună împreună, să descopere ceea ce îi unește. S-a exprimat convingerea că Bisericile Ortodoxe vor aproba textul de convergență de la Lima „ca un instrument pentru dialogul mai îndepărtat”⁵⁰. Un alt teolog ortodox preciza că, deși acesta nu este „o declarație ortodoxă de credință, ..., terminologia și limba autorilor ortodocși contemporani sînt totuși evidente acolo”⁵¹. Găsind convergențe și în textul despre preoție, Robert G. Stephanopoulos arăta că B.E.M.-ul nu ia „poziție în legătură cu hirotonia femeilor”, ci se mulțumește „să o plaseze în contextul slujirii bărbaților și femeilor în Biserică”, nefăcînd mențiune nici despre așa-zisul „rol de conducător al Sfîntului Apostol Petru între cei doisprezece”⁵². Profesorul Nikos Nissiotis consideră că B.E.M.-ul a realizat „o comunitate teologică de consens, de convergență”⁵³.

Referitor la cele trei taine — Botez, Euharistie și Preoție — „Documentul de la Lima” relevă și alte puncte convergente. Printre altele, reținem că „Botezul înseamnă o participare la viața, moartea și învierea lui Iisus Hristos”, că „semnul crucii evocă însemnarea cu pecetea Duhului promis..., și arvuna moștenirii Împărăției lui Dumnezeu”, Botezul fiind „un act care nu poate fi repetat. Trebuie să se evite orice practică ce ar putea fi interpretată ca o rebotezare”. Sf. Euharistie este definită ca „sacramentul (taina n.n.) darului pe care Dumnezeu ni l-a făcut în Hristos prin puterea Duhului Sfînt”. Textul

⁴⁸ *Foi et Constitution. Conseil...*, p. 8.

⁴⁹ Anca Manolache, *Opinii asupra documentului „Botez, Euharistie, Slujire”, în „M.B.”, nr. 5—6/1983, pp. 294—317; pr. Ioan Mircea, Comentariul la documentul „Botez, Euharistie, Slujire” (Lima 1982), programat pentru publicare în rev. „Ortodoxia”, nr. 3/1984.*

⁵⁰ J. Jorgenson, *Reflections on the Lima Statement*, în „St. Vladimir's Theological Quarterly”, vol. 27, nr. 4/1983, p. 240.

⁵¹ A. Calivas, *The Lima Statement on Baptism*, în „St. Vladimir's...”, p. 263.

⁵² *The Lima Statement on Ministry*, în „St. Vladimir's...”, p. 276.

⁵³ *Foi et Constitution, Une communauté théologique de consensus à la lumière du texte de Foi de Constitution: Baptême, Eucharistie, Ministère: B.E.M. une étape décisive vers l'unité chrétienne?* Geneva, 1984 pp. 4—21.

despre Preoție (Ministeriu n.n.) afirmă că „Tradiția apostolică în Biserica implică continuitatea în permanența caracteristicilor Bisericii Apostolilor...”, iar actul hirotoniei este considerat „o invocare adresată lui Dumnezeu, în scopul ca noul slujitor să primească puterea Duhului Sfânt...”⁵⁴.

Un teolog romano-catolic consideră că „B.E.M.”-ul deschide „o nouă epocă, aceea a receptării de către Biserici a consensului, care exprimă unitatea noastră”⁵⁵. Dimpotrivă, în cercurile teologice protestante au apărut atitudini ostile „Documentului B.E.M.”. „Dogmatica protestului se dovedește mai înverșunată, mai conservatoare și mai rigidă decât a noastră”⁵⁶. Poziția teologilor luterani față de B.E.M.” sînt diferite. Unul dintre aceștia reproșează textului B.E.M. că nu face suficiente referințe neotestamentare, Preoția fiind raportată la mărturiile Părinților apostolici, și nu la temeiul scripturistic și consideră că „concentrarea interesului asupra preoției harice (la singular) în tripla sa formă tradițională are drept consecință quasi-dispariția uneia dintre funcțiile constitutive ale Bisericii — predica apostolică”⁵⁷. Bisericiile luterane din Franța au declarat că primesc textul „B.E.M.-ului, despre Botez, „cu recunoștință, constatînd acordul său fundamental cu teza de la Lyon”, dar regretă „absența unei referințe la Botezul lui Iisus de către Ioan”. Textul asupra Euharistiei este primit „cu interes și recunoștință”, deoarece perspectivele conținute „sînt susceptibile de a îmbogăți celebrările noastre euharistice”. Despre Ministeriu se preciza că Bisericiile luterane din Franța „sînt interpellate de acest document, pentru că Biserica nu are un singur ministeriu, ci ministere (slujiri, n.n.), regretînd că textul „nu abordează nici un moment chestiunea ministeriului papal, fundamentală pentru ministere și controversele dintre Biserici”⁵⁸. Un teolog reformat recunoștea că „prin textul de la Lima, Bisericiile Reformei sînt invitate să redescopere și să reinstaureze ministeriul episcopului”⁵⁹.

De curînd, Conferința centrală a Bisericii Metodiste din Europa centrală și meridională a publicat, la Winterthur, o primă „luare de poziție în legătură cu Documentul B.E.M.”, declarînd că documentul redă „o prea mare apropiere de catolicism”, întrucît textul a introdus „o concepție sacramentală asupra preoției”⁶⁰.

⁵⁴ *Foi et Constitution. Conseil Oecuménique...*, pp. 14, 21, 25, 30, 69, 75.

⁵⁵ B. Dupuy, *La Conférence de Lima (2—16 janvier 1982)*, în „Istina”, nr. 1/1982, p. 22.

⁵⁶ Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Momentul B.E.M. în Mișcarea Ecumenică*, în „Îndrumător bisericesc”, Sibiu, 1984, p. 3.

⁵⁷ M. A. Chevallier, *La référence à l'écriture dans le document „Baptême Eu-*

⁵⁸ *Relations interconfessionnelles*, în „Irenikon”, nr. 2/1984, p. 234. *Ministère*, în „Positions luthériennes”, nr. 3/1984, pp. 247, 249, 251, 256, 259.

charistique-Ministère, în „Positions luthériennes”, nr. 4/1983, p. 266.

⁵⁹ *Une prise de position luthérienne au sujet du document Baptême Eucharistique-*

⁶⁰ M. Thurian, *Le Ministère et l'ecclésiologie selon le document „Baptême-Eucharistique-Ministère”*, în „Positions Luthériennes”, nr. 4/1983, p. 275.

După părerea unui teolog anglican, „B.E.M.”-ul prezintă Euharistia prin prisma considerațiilor teologice confesionale, și nu în lumina mărturiilor neo-testamentare, așa după cum este înfățișat Boțezul⁶¹.

Textele și comentariile Documentului B.E.M. ne îndreptătesc să afirmăm că Bisericele vor fi capabile să-și dezvolte convergențele doctrinale, etapă cu etapă, dacă se vor strădui să-și raporteze propria tradiție la Tradiția Bisericii apostolice. Pentru realizarea unei convergențe depline în privința celor trei taine, teologii Bisericilor membre ale C.E.B. vor trebui să reflecteze îndeosebi la problema Preoției sacramentale, de care depinde, de fapt, însăși validitatea tainelor. De aceea este necesar să se aprofundeze temeinic înțelesul Tradiției apostolice și să se redacteze formulări mai explicite și mai cuprinzătoare, pe baza tezaurului oferit de Sfinta Scriptură și Sfinta Tradiție.

IV. Ecumenism și responsabilitatea creștină.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor abordează unitatea văzută sub două aspecte fundamentale inseparabile. Primul vizează înfăptuirea păcii prin eforturile de refacere a unității creștine. A înfăptui pacea creștină înseamnă a ne considera unii pe alții — creștini de diferite rituri și confesiuni — frați și fiii aceluiasi Dumnezeu, întrucât cei care au pierdut pacea creștină, „... aceia au și devenit dușmani ai aceluia căroră Domnul Iisus Hristos le-a grăit: „Pace vouă!”⁶². Refacerea unității creștine trebuie să culmineze cu mărturisirea credinței comune și cu comuniunea „in sacris”. Un prim pas spre acest consens s-a făcut prin „Documentul de la Lima”.

Al doilea aspect privește unitatea concretizată în acte de solidaritate și de slujire creștină comună, în diferite domenii ale vieții. Unitatea eclezială poate fi căutată și înfăptuită nu numai pe calea declarațiilor comune de credință, ci și pe calea ecumenismului practic, a slujirii creștine, deoarece unitatea creștinilor nu este un scop în sine, ci un dar și o energie pusă în slujba comunității. În acest context, și dialogul cu cei care mărturisesc alte convingeri religioase, sau cu cei ce nu cred, este la fel de important.

La Bangalore (India), în anul 1978, s-au auzit „voci ale speranței” pentru unitatea Bisericii, legată de „unitatea omenirii”⁶³. Bisericile creștine sînt conștiente că realizarea unității lor ecleziale este legată și de unitatea omenirii, trebuind să-și aducă contribuția la realizarea ei. Eforturile pentru refacerea unității nu trebuie scizolate de angajarea creștinilor în restabilirea unei ordini economice și morale în lume, în înfăptuirea păcii pe pămînt. În fața unei lumi divizate și amenințate de catastrofa autodistrugerii, Bisericele își pot

⁶¹ D. Wright, *The Lima Report: Baptism and Eucharist Compared*, in „Theology”, vol. LXXXVII, nr. 719/1984, London, 1984, pp. 331—334.

⁶² Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Cuvînt pentru pacea a toată lumea*, trad. pr. prof. D. Belu, in „Mitropolia Ardealului”, nr. 7—8/1983, p. 446.

⁶³ Bangalore 1978, *Sharing in One Hope*.... p. 18.

aduce o contribuție reală și concretă la pacea și dezvoltarea vieții umane — ca îndatorire individuală, personală și comunitară prin sprijinirea eforturilor popoarelor în realizarea dreptății sociale, a încrederii și destinderii internaționale, și prin o nouă calitate a vieții și apărarea ei⁶⁴. Dacă dialogul teologic necesită timp, dezbateri, aprofundări și reflecții, slujirea marilor năzuințe ale omenirii trebuie să ne unească în slujirea noastră creștină de fiecare zi, în cultivarea păcii⁶⁵, pentru că numai prin fapte se desăvârșește credința. (Iacob 2, 22).

Concluzii.

Strădaniile ecumeniste pentru refacerea unității Bisericii nu trebuie să rămână doar un „pium desiderium”, ci să se materializeze printr-o „communicatio in sacris”. Receptarea textelor convergente rezultate din dialogurile teologice pregătesc doar calea pentru comuniunea euharistică.

Procesul de receptare a textelor de la Lima angajează Bisericile la o evaluare în comun ce presupune și o nouă metodologie teologică. El nu este un „referendum”⁶⁶, ci reclamă mărturisirea credinței comune, deoarece comuniunea noastră trebuie să fie expresia mărturisirii credinței apostolice. Referitor la această realitate, Nicolae Lossky reflecta că „este încă departe ca acest consens al nostru să fie complet, să fie materializat; comunitățile nu sînt încă în cuget, nu sînt încă pregătite... Acest consens trebuie să fie un act unanim al Bisericii și nu doar al unui grup reprezentativ”⁶⁷. Oricum, pentru a ajunge la acest consens, creștinii nu trebuie să se certe „din cauza cuvintelor. Dacă vom primi Cuvîntul lui Dumnezeu — ne asigură Sf. Grigore de Nazianz — ne vom înțelege cu indulgență și în cuvinte”⁶⁸.

În virtutea documentului B.E.M., Bisericile au ajuns să urmeze același îndreptar, Sfînta Tradiție apostolică, dar încă nu gîndesc la fel. După cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, este însă necesar ca acolo „unde am ajuns să urmăm același îndreptar, să gîndim la fel” (Filipeni 3, 16).

Textele dialogurilor teologice ecumeniste nu trebuie, deci, să rămîină doar „instrumenta studiorum”, sau să ajute doar la pregătirea unor noi generații de teologi formați în dialog și pentru dialog, ci să instrumenteze gîndirea și acțiunea teologilor pentru o nouă etapă a convergențelor în credință. Există speranța că teologia ecumenică va

⁶⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Valoarea vieții umane și apărarea ei*, în „Studii Teologice”, nr. 7—8/1983, pp. 447—480.

⁶⁵ Petru Hrisologul (+451), *Cultivați pacea*, trad. pr. prof. T. Bodogae, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 1—2/1984, pp. 49—53.

⁶⁶ Pr. prof. I. Bria, *La reception...*, p. 15.

⁶⁷ *The Eucharistic Life. The Church as a Eucharistic Community at the Local Level*, în „Bangalore 1978. Sharing... Reports...”, p. 2116.

⁶⁸ Citat de Eulogiu al Alexandriei în „Biblioteca lui Fotie” 227. *Panegericul lui Atanasie de Grigorie de Nazianz*, Or. XXI, P.G. XXXV, 1125 B.

preciza noțiunea de receptare în spiritul Tradiției apostolice și patristice, că în etapa a doua a procesului de receptare, aria convergențelor va crește, iar cea a divergențelor va fi mai restrinsă.

Apostolul neamurilor ne îndeamnă să ne iubim „cu dragoste frățească unul pe altul” (Romani 12, 10) și „să fim întemeiați într-un gând și o înțelegere” (I Corinteni 1, 10). Să continuăm efortul și să ne rugăm pentru această înțelegere și dragoste frățească, „pentru pacea a toată lumea și pentru unirea Bisericilor”, deoarece numai „starea de unitate și năzuința spre unitatea favorizează mântuirea”⁶⁹, primul și ultimul scop în viața fiecărui creștin.

Oamenii pământului românesc au fost și sînt mereu ziditori de pace, de bună înțelegere⁷⁰. Avînd vocația păcii, a ecumenismului practic, teologii români își aduc și ei contribuția la eforturile pentru zidirea păcii și restabilirea unității creștine, în duhul Bisericii Apostolice.

⁶⁹ L. Stan, *Premise și perspective pentru unirea Bisericilor*, în „Ortodoxia”, nr. 3—4/1963, p. 627.

⁷⁰ Ioan Dură, *La tolérance religieuse en Valachie et en Moldavie pendant la seconde moitié du XVII-e siècle*, în „Irenikon”, t. 57, nr. 2/1984, pp. 176—195.

ELEMENTE BIZANTINE ÎN VIAȚA POPULAȚIEI AUTOHTONE DIN BANAT ȘI TRANSILVANIA ÎN SECOLELE VII—XIII*

de : NICOLAE DĂNILĂ

Procesul de romanizare al populației autohtone de pe teritoriul fostei Dacii și al regiunilor „extra fines Imperii” a continuat fără întrerupere în epoca romană târzie, adică în secolele IV—VI¹, culminând în următoarele două secole, VII—VIII, cu formarea limbii și a poporului român².

Banatul și Transilvania, puternic romanizate prin elementele autohtone și legăturile culturale cu Imperiul bizantin, își vor continua evoluția spre o societate românească, ce pe parcursul secolelor VII—XIII ar putea fi caracterizată — în ciuda popoarelor migratoare ce se vor succeda — drept o „Romanie”, în accepțiunea bizantină a cuvântului. Vom reconstitui organizarea social-economică, politică și culturală a acestei societăți românești, precum și a vieții ei religioase, avînd ca punct de reper documentele literare, epigrafice, arheologice și numismatice de factură bizantină.

Limitele cronologice ale acestei lucrări, secolele VII—XIII, constituie momente importante ale istoriei populației românești din Banat și Transilvania. În primele două secole ale acestei perioade are loc desăvîrșirea procesului de etnogeneză; în secolele IX—XI apar primele formațiuni prestatale românești, iar în cele următoare, XII—XIII, are loc cristalizarea relațiilor feudale propriu-zise.

* Lucrare de seminar în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, întocmită sub îndrumarea prof. dr. Emilian Popescu, care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ Em. Popescu, *Romanisierung und Assimilierung in römischer und spätrömischer Zeit (2.—6. Jh.) auf dem Gebiete Rumäniens und deren Bedeutung für die Herausbildung des rumänischen Volkes*, în „Romanitas—Christianitas. Untersuchungen zur Geschichte und Literatur der römischen Kaiserzeit. Johannes Straub zum 70. Geburtstag am 18. Oktober 1982 gewidmet”. Berlin—New York, 1982, pp. 718—723, 725—726.

² H. Daicoviciu — P. Teodor — I. Cimpeanu, *Istoria antică și medie a României*, București, 1982, p. 87; Șt. Pascu, *Făurirea statului național unitar român în 1918*, I, București, 1983, p. 25; Em. Popescu, *Continuitatea daco-romană. Procesul de formare a poporului român. Rolul creștinismului*, în: „Glasul Bisericii”, nr. 6—9/1980, pp. 586—587.

În cursul acestor secole, pe teritoriul Banatului și Transilvaniei se vor succeda mai multe popoare migratoare: gepizi, avari, slavi, maghiari, pecenegi, cumani și tătari — populații cu care românii vor întreține legături strinse, în măsura în care nu le vor fi afectate independența și ființa națională.

Problema influenței bizantine asupra teritoriului României în general și al Banatului și Transilvaniei în special, nu se află la început. Istoriografia românească a încercat, de-a lungul timpului, reliefarea relațiilor strinse ale populației autohtone sau ale migratorilor cu Imperiul bizantin, avînd în vedere informațiile literare și arheologice. Încercările³ încă nu au reușit să sintetizeze această problemă, fapt pentru care ne-am încumetat la o reluare și, mai ales, la aducerea de completări. Adăugăm că nici viața religioasă (documente literare, urme arheologice) nu s-a bucurat de o prezentare amănunțită⁴.

I. Banatul și Transilvania în lumina documentelor bizantine

1. Documentele literare cuprind relatările cronicarilor bizantini privitoare la Banat și Transilvania și la relațiile populației din aceste ținuturi cu Bizanțul.

Din punct de vedere al istoriei Bizanțului, secolul VII se caracterizează și prin conflictele cu avarii, populație de origine turanică, așezată în Panonia, ce controla și teritoriul Banatului și al Crișanei⁵. Mai mulți cronicari (Theophylactus Simocatta, Theophanes Confessor, Ioannes Skylitzes, Georgios Kedrenos și Nicephorus Calisstus) relatează evenimentele din anii 600—602, cînd armata bizantină, condusă de generalii Priscus (în 600 și 601) și Petrus (în 601 și 602), repurtează

³ Din vasta bibliografie amintim: K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII*, București, 1958; idem, *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenbürgens*, București, 1958; I. Barnea — C. Nicolaescu — O. Iliescu, *Cultura bizantină în România*, București, 1971; Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj, 1972; R. Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X—XIV)*, București, 1974; idem, *Un mileniu de artă la Dunărea-de-Jos (400—1400)*, București, 1976; M. Rusu, *Transilvania și Banatul în secolele VI—IX*, în *Banatica*, IV, 1977, pp. 169—215; R. Theodorescu, *Romans, roumains, migrants et la civilisation byzantine au Bas-Danube (VI—XIIe siècles)*, în „Dacoromania”, V, 1979—1980, pp. 131—160; D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în secolele V—XI*, Iași, 1981; Șt. Olteanu, *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII—XI)*, București, 1983.

⁴ Gh. Moisesescu — Șt. Lupșa — Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, I, București, 1957; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ed. I-a, Sibiu, 1972; ed. a II-a, Sibiu, 1978; I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977; M. Păcurariu, *Începuturile Mitropoliei Transilvaniei*, București, 1980; idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 1981; I. Barnea, *Artă creștină în România*, II, București, 1981.

⁵ Theophylactus Simocatta, *Historiae*, VIII, 1; 3; 5—6, în „Fontes Historiae Daco-Romaniae”, II, București, 1970, pp. 547—551; Theophanes Confessor, *Chronographia*, anul 601 și 602, *ibidem*, pp. 613—617; I. Skylitzes — G. Kedrenos, *Compendium hystoriarum*, cap. 16—17, *ibidem*, pp. 131—133; N. Calisstus, *Historia ecclesiastica*, XVIII, 37, *ibidem*, IV, p. 31 (în continuare pentru Fontes... II—IV, București, 1970—1975 și 1982, se va folosi prescurtarea FHDR, II—IV).

mai multe victorii asupra avarilor conduși de haganul Baian. Luptele s-au dat „pe malurile fluviului” (Dunărea, n.n.) în anul 600, lângă un „lac” nord-dunărean și în apropiere de Tisa⁶, locuri care au fost identificate de unii cercetători pe teritoriul Banatului. Tot din aceste documente literare reiese că Porțile-de-Fier (în text „Cataractele”) se aflau în mâinile bizantinilor⁷, lucru important pentru dovedirea controlului acestora la nord de Dunăre. Unii cercetători au văzut în cuvintele „alți barbari”⁸, care în anul 601 au luptat alături de avari, slavi și gepizi împotriva bizantinilor pe reprezentanți ai populației autohtone, romanice⁹, ceea ce este puțin probabil, ca gest inexplicabil din partea unei etnii care avea cultura și credința comună cu bizantinii.

În anul 626, în urma eșecului înregistrat în asediul asupra Constantinopolului, avarii „se întoarseră cu rușine mare în locurile lor de baștină”¹⁰, text din care s-ar putea înțelege, indirect, și teritoriul Banatului.

Varianta anonimă a scrierii *Miracula Sancti Demetrii* relatează că, după ce au devastat provinciile sud-dunărene, avarii au deportat populații de limbă și cultură romanică și greacă „în regiunile din apropierea Pannoniei”¹¹. Evenimentul ar fi avut loc între anii 614—619, iar populația a fost colonizată atât în sudul cât și în nordul Dunării¹², întărind elementul romanic de pe teritoriul Banatului. Populația aceasta s-a amestecat „... cu avari și cu alte populații” (prin care se pot înțelege și elemente romanice), iar urmașii au fost crescuți și educați „după obiceiul romeilor”, adică al romanilor, și nu „al grecilor”, cum traduce P. Lemerle¹³.

După 60 ani, deci prin 680, ei primesc drept conducător pe un oarecare Kuber, care aflând că poporul său, denumit „sermesciani”, ar vrea să se reîntoarcă în ținuturile lui de baștină, se răscoală împotriva haganului, „trece Dunărea cu tot poporul său”, în sud, și se așează în „cîmpia Keramesiană”¹⁴. Unul dintre apropiații săi, Maurus, „cunoștea bine limba noastră (adică greacă, n.n.) precum și pe cea a romeilor

⁶ M. Rusu, o. c., p. 173; A. Bejan, *Aspecte ale organizării economice, sociale și politice de pe teritoriul Banatului în secolele VIII—IX e.n.* în: „Studii de istorie a Banatului”, VI—VII (1978—1979), Timișoara, 1981, p. 8.

⁷ Identificarea „Cataractelor” cu Porțile-de-Fier la Suidas, *Lexicon* III, 56, *idem*, p. 701, nota 6.

⁸ Th. Simocatta, o. c., VIII, 3, *idem*, p. 549; Th. Confessor, o. c., anul 601, p. 613; I. Skylitzes — G. Kedrenos, o. c., cap. 17, *idem*, p. 133.

⁹ K. Horedt, *Contribuții* ..., p. 64.

¹⁰ Th. Confessor, o. c., în vol. cit., p. 617.

¹¹ P. Lemerle, *Les plus anciennes recueils des Miracles de Saint Démétrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans*, I; Le texte, Paris, 1979, p. 227.

¹² *Idem*, II: *Commentaire*, Paris, 1981, pp. 138—139.

¹³ *Idem*, o. c., p. 222.

¹⁴ *Idem*, o. c., p. 228. Populația nu era constituită din bulgari, cum înclină să creadă P. Lemerle, ci din elemente romano-bizantine, cu care s-a identificat însuși Kuber.

(a romanilor, n.n.), slavilor și bulgarilor" ¹⁵. Prin „limba romeilor” credem că trebuie înțeles idiomul romanic care se vorbea atît în zona Dunării, de unde venise Kuber, cît și în imperiu. Maurus pare să fie mai degrabă un trac romanizat, conform indicațiilor lui Theophanes Confessor ¹⁶.

În anul 673, avarii „care locuiau în părțile dinspre soare-apune”, anume „haganul, regii și conducătorii de acolo” trimit daruri împăratului Constantin IV (668—685) și cer pace ¹⁷. Dintre ei unii proveneau, probabil, și din Banat sau Crișana.

O deosebită importanță prezintă descrierea pe care o face împăratul Constantin VII Porfirogenetul (913—920; 944—959) teritoriului Banatului și unor regiuni din N—V Transilvaniei. Descriind țara ungurilor („Tourhia”, autorul spune că primul punct de reper de la intrarea în teritoriul lor este „podul lui Traian” ¹⁸. Numeroase „așezări turcești” (adică de ale ungurilor, n.n.) se găsesc în zona udată de riurile: Timiș, Tutis (neidentificat), Mureș, Criș și Tisa. Privitor la hotarele „Turciei”, el arată că la Est se aflau bulgarii, despărțiți de aceasta prin fluviul Dunărea, la Vest francii, la Sud croații și moravii, iar la Nord pecenegii ¹⁹.

Împăratul Constantin VII consideră că Banatul și Crișana făceau parte din teritoriul maghiar, dar este vorba de o confuzie. În secolul X, contemporan cu împăratul, au apărut formațiuni prestatale pe teritoriul de astăzi al Transilvaniei și Banatului, conduse de Gelu, în zona Someșurilor, de Menumorut, în zona Crișurilor, și de Glad, în Banat. Ori Menumorut întreținea strînse legături cu împăratul din Bizanț, socotindu-l stăpîn al său („per gratiam domini mei imperatoris Constantinopolitani”) ²⁰. Avem de-a face cu o inexactitate geografică, ca multe altele ce reies din pasajele menționate ²¹.

În anul 971, în urma înfringerii cneazului kievean Sviatoslav de către împăratul Ioan Tzimiskes (969—976), o serie de reprezentanți ai cetăților de la Dunărea de jos vin să-i prezinte omagiile și să-i predea fortărețele. I. Skylitzes — G. Kedrenos și I. Zonares îi amintesc pe trimișii cetății Constanteia și ale altora „ridicate dincolo de Istru”.

¹⁵ *Idem*, I, p. 229. P. Lemerle consideră că fraza este fie greșită, fie că la Tesalonic se folosea „o limbă care nu era chiar greacă” (*idem*, pp. 223—224; II, p. 150). Dacă ar fi fost vorba de un dialect deosebit, considerăm că *Miracula* trebuia să fie redată în acel idiom („limba noastră”).

¹⁶ Th. Confessor, o.c., anul 711.

¹⁷ S. Nicephorus, *Breviarum*, anul 673, în F.H.D.R., II, p. 625; Leo Grammaticus, *Chronographia*, anul 673, *idem*, p. 651.

¹⁸ Constantinus Porphyrogenitus, *De administrando Imperio*, cap. 40, 25—34; (*idem*, p. 667).

¹⁹ *Idem*, o.c., 13, 3—11; 40, 35—44 (*idem*, p. 661, 667).

²⁰ Anonymus, *Gesta Hungarorum*, cap. 20, în „Scriptores Rerum Hungaricarum”, ed. I. Szentpétery, I, Budapesta, 1937, pp. 60—61.

²¹ De exemplu, faptul că la sudul țării ungurilor se găsea Moravia, iar că la nord erau pecenegii (vezi nota 17). Se știe că moravii erau vecinii dinspre vest ai ungurilor, iar pecenegii, în secolul X încă se aflau pe teritoriul Transilvaniei

Împăratul le preia și trimite armată pentru paza lor²², ceea ce înseamnă o reinstaurare a dominației bizantine la Dunărea de jos, culminând cu înființarea themei „Paristrion”.

Pentru secolul XI, deși nu avem vreo știre bizantină referitoare la teritoriul Banatului sau Transilvaniei, putem completa acest gol cu o prețioasă informație transmisă de „Legenda Sancti Gerardi”, din care reiese că unul dintre urmașii voievodului Glad, Ahtum, stăpânea teritoriul românesc cuprins între Criș, la Nord, centrul Transilvaniei, la est, Vidinul, la sud, și avea capitala la *Morisena* (Cenad, jud. Timiș). Raporturile foarte strânse pe care acesta le avea cu Imperiul bizantin reies din cuvintele: „accepit autem potestatem a Grecis”²³, fiind vorba, deci, de o anume dependență față de imperiu, iar basileul de la sfârșitul secolului X sau începutul celui următor trebuie să fi fost Vasile II Bulgaroctonul (976—1025).

În anul 1128, împăratul Ioan II Comnenul (1118—1143) — conform relatărilor cronicarilor Nicetas Choniates, Theodorus Skutariotes, Theodorus Prodromos și din colecția „Typica” — atacă Ungaria, atît pe uscat, cît și pe apă, introducînd corăbii pe Dunăre ce au înaintat pînă în dreptul Belgradului, unde, dincolo de fluviu, s-a dat o bătălie decisivă, în urma căreia ungurii au fost înfrinți²⁴. N-ar fi exclus ca această bătălie să fi avut loc pe teritoriul Banatului, deși ținutul „Francophorion” se afla între Sava și Dunăre. Un eveniment asemănător s-a întîmplat în anul 1156, cînd Manuel I Comnenul (1143—1180) a pornit cu corăbiile pe Dunăre împotriva ungurilor, dar, în momentul sosirii bizantinilor a fost întîmpinat de o solie de pace trimisă de regele Ungariei²⁵. Acest teritoriu ar putea fi Banatul.

În 1166, același împărat a atacat țara ungurilor din trei părți: dinspre ținuturile de lîngă Pontul Euxin, cu armata condusă de Leon Vatatzes (deci intrînd în Transilvania prin sudul Moldovei, n.n.), dinspre Dunăre, cu armata condusă de Alexios (probabil prin Banat, n.n.), iar a treia armată, condusă de sebastul Ioan Ducas, a trecut Dunărea la Vidin și după parcurgerea unor „întinderi mari și greu de atacat” (probabil Oltenia, n.n.) a pătruns în Transilvania, probabil de-a lungul Oltului. În acest teritoriu, bizantinii găsesc „sate numeroase și foarte populate”, pe care le pradă și ridicînd o cruce de aramă cu inscripție în centrul Transilvaniei se reîntorc plini de bogății²⁶.

²² I. Skylitzes — G. Kedrenos, o.c., cap. 23, în vol. cit., III, p. 141; I. Zonaras, *Chronicon*, cap. 34, XVII, 2, 33 (*idem*, p. 217.)

²³ *Vita Sancti Gerardi, Morisenae ecclesiae episcopi. Legenda maior*, (10) la I. D. Suciu — R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, I, Timișoara, 1980, p. 28, doc. nr. 4.

²⁴ N. Choniates, *Historia*, cap. 2, 5 (în F.H.D.R., II, p. 24); Th. Skutariotes, *Compendium chronicon*, 3 (*idem*, p. 411); Th. Prodromos, *Eseuri*, nr. 5 (*idem*, IV, p. 71); *Typica*, nr. 1 (*idem*, p. 63).

²⁵ I. Kinnamos, *Epitomae*, c. 3, III, 19 (*idem*, p. 237).

²⁶ *Idem*, 6, VI, 3 (*idem*, p. 239—241); N. Choniates, o.c., 6, IV, 3 (*idem*, p. 253); Nicolaus Callicles, *Poemata*, XXXII (*idem*, IV, p. 49); Constantin Manases, *Cuvînt pentru Manuel I*, (*idem*, p. 537); *Anonyma epigrammata*, nr. 111, 272, 337

Din anul 1187 datează o nouă știre bizantină privind teritoriul Banatului, datorată lui Nicetas Choniates, care relatează, în numele împăratului Isaac II Anghelos (1185—1195), succesele repurtate împotriva vlahilor, bulgarilor și cumanilor. Sînt amintite „Porțile-de-Fier”, pe care împăratul, cu ajutorul armatei, le-a deschis fără multă greutate²⁷.

Din secolul XIII provine o singură știre, destul de neclară: în anul 1205 împăratul româno-bulgar Ioniță Asan (1197—1207) cucerește orașul Serrai. Locuitorii acestuia, apuseni, „cer să-i trimită în țara lor”, iar împăratul le dă „călăuze pînă la hotarele Pannoniei” (greu de localizat).

Referirile bizantine privind teritoriul Banatului și Transilvaniei în secolele VII—XIII sînt destul de numeroase. Deși sînt confuze, ele sînt însă prețioase în ce privește hidronimia, indicînd o continuitate de populație romanică ce a denumit rîurile în același mod cum se făcea în secolul I. e.n. Populația autohtonă nu este menționată în mod expres în cronicile bizantine, deoarece se refereau mai ales la popoarele (obișnuît migratoare) cu care imperiul se războia și nu la cele cu care întrețineau relații economice și culturale.

2. Documentele arheologice constau mai ales din piese de ceramică și obiecte de podoabă, pe care le împărțim în trei perioade: secolele VI—VII, VIII—XI și XII—XIII. Ele întregesc lacunele din cadrul informațiilor literare și prezintă aspecte ale vieții religioase.

Din secolele VI—VII, 43 așezări sînt atestate arheologic, organizate după modelul obștei rurale bizantine, fapt ce caracterizează societatea romanică de pe teritoriul României și între secolele VIII—XI²⁸. Dintre piesele descoperite, tiparele bizantine de turnat obiecte de podoabă au apărut în patru localități²⁹. Existau și creuzete de lut în care se turnau lingouri din metal, după model bizantin. Ele au apărut la Bandu-de-Cîmpie (jud. Mureș), Felnac (jud. Arad) și Remetea Mare (jud. Timiș)³⁰.

Dintre obiectele de podoabă reținem: fibule digitale, descoperite în patru localități³¹, la care adăugăm: Banat — loc necunoscut³²,

(idem, pp. 541, 543, 545). Considerăm trecerea lui Ioan Ducas pe la Vidin drept verosimilă. N. Callicles a trăit în secolele XII—XIII, fiind aproape contemporan cu evenimentele. Zona era punct de trecere folosit și de cumani (confirmat și de toponimicul „Vadul Cumanilor”, în aval de Vidin). Apoi, prima armată a trecut Dunărea prin Dobrogea, așa încît nu avea nici un sens ca și cea de a treia să urmeze același drum.

²⁷ N. Choniates, *Scrisoare către patriarh și sinod* (în vol. cit., p. 339).

²⁸ M. Rusu, o.c., pp. 180—182, 202—203; E. Zaharia, *Populația românească în Transilvania în secolele VII—VIII* (Cîmîtîrul nr. 2 de la Bratei), București, 1977, pp. 106—121.

²⁹ D. Gh. Teodor, o.c., p. 32.

³⁰ A. Bejan, *Contribuții arheologice la istoria Banatului în secolele VII—IX. e.n.*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie (în continuare SCIVA), t. 34, 1983, 4, p. 356.

³¹ D. Gh. Teodor, *ibidem*.

³² M. Comșa, *Uncle considerații cu privire la originea și apartenența etnică a*

Bandu-de-Cîmpie, Bratei, (jud. Sibiu), Cipău (jud. Mureș), Cordos (jud. Cluj)³³, Felnac³⁴, Filiași (jud. Harghita)³⁵, Morești (jud. Mureș)³⁶, Războieni-Feldioara (jud. Alba)³⁷, Sarmizegetusa, (jud. Hunedoara), Săcuieni, (jud. Bihor)³⁸, Seica-Mică, (jud. Sibiu)³⁹, Transilvania — loc necunoscut⁴⁰. Menționăm că aceste fibule, turnate în bronz, argint sau argint aurit sînt de certă origine bizantină sau lucrate după asemenea model⁴¹. Tot din această grupă fac parte: aplicile, descoperite în șase localități, cataramele — în trei localități limbi de curea decorate, în cinci localități, butoni, într-o localitate, cercei cu pandantiv stelat, semilunar, cu granulații sau simpli — în trei localități⁴², la care mai adăugăm: Bandu-de-Cîmpie⁴³, Ghirbom (jud. Alba)⁴⁴, Moldovenești, (jud. Cluj)⁴⁵, Sîmpetru German (jud. Arad)⁴⁶, Teiuș (jud. Alba), apoi brățări din metal, inele și coliere din sticlă, descoperite în trei localități printre care Noșlac (jud. Alba)⁴⁷.

Precizăm că aceste obiecte de podoabă provin din așezări și necropole aparținînd populației autohtone și unor grupuri eterogene (gepizi, avari, slavi), dar apariția obiectelor în mediul acestora din urmă arată și legăturile lor cu imperiul, precum și asimilarea lor treptată de către populația romanizată locală.

În secolele VIII—XI sînt atestate arheologic 180 așezări, 45 aparținînd Banatului și 135 Transilvaniei⁴⁸. Materialul de proveniență sau

complexelor cu fibule „digitale” de tip Gîmbaş-Coșoveni, în „Apulum” XI (1973), p. 260.

³³ R. Florescu I. Miclea, *Daco-romanii. Vestigii milenare de cultură și artă*, II, București, 1980, pp. 213—215.

³⁴ J. Werner, *Slawische Bügelfibeln des 7. Jahrhunderts*, în „Reinecke Festschrift”, Mainz, 1950, pp. 150—172.

³⁵ Z. Székely, *Slavii și populația băștinașă în S-E. Transilvaniei*, în „Aluta”, III, 1971, p. 131.

³⁶ K. Horedt, *Contribuții...*, p. 52; D. Popescu, *Das gepidische Gräbertfeld von Morești*, în „Dacia”, XVIII, 1974, p. 201.

³⁷ Idem, *Șantierul arheologic Morești*, în „SCIVA”, t. 6 (1955), 3—4, p. 672.

³⁸ N. Chidioșan — Z. Nanassy, *Un mormînt din perioada prefeudală descoperit la Călacea*, în „Acta Musei Napocensis” (în continuare „AMN”), V, 1968, p. 518.

³⁹ R. Florescu, — I. Miclea, *Tezaure transilvane la Kunsthistorisches Museum din Viena*, București, 1979, p. 82.

⁴⁰ K. Horedt, *Untersuchungen...* p. 93.

⁴¹ A. Petre, *Contribuția atelierelor romano-bizantine la geneza unor tipuri de fibule „digitale” din veacurile VI—VII e.n.*, în „SCIVA”, t. 17, 1966, 2, pp. 255—276.

⁴² D. Gh. Teodor, o.c., pp. 35—36.

⁴³ A. Zrinyi, *Repertoriul localităților din județul Mureș cu descoperiri arheologice din secolele IV—XIII e.n.*, în „Marisia”, VI, 1976, p. 126.

⁴⁴ I. Aldea — E. Stoicovici — M. Blăjan, *Cercetări arheologice în cimitirul prefeudal de la Ghirbom (jud. Alba)*, în „Apulum”, XVIII (1980), pp. 154—155, 167—169.

⁴⁵ A. Pálko, *Descoperiri din secolul al VII-lea e.n. pe Valea Arieșului* în „SCIVA”, t. 23 (1972), 4, p. 678.

⁴⁶ E. Dörner, *Mormînt din epoca avară la Sîmpetru-German*, în „SCIVA”, t. 11, 1960, 2, p. 425.

⁴⁷ M. Rusu, *The Prefeudal Cemetery of Noșlac (VIth centuries)*, în „Dacia”, VI, 1962, p. 274.

⁴⁸ St. Olteanu, o.c., 24—25 (harta), 225—227 (anexa 1).

de imitație bizantină este foarte numeros, constind din ceramică și obiecte de podoabă. Din prima grupă amintim: amfore descoperite în cinci localități, vase de factură provincială în zece localități⁴⁹, la care se adaugă: Biharea (jud. Bihor)⁵⁰.

Din cea de-a doua grupă reținem: cercei cu pandantiv simplu, stelat, în formă de strugure, semilunar, în 23 localități, la care adăugăm: Banat — loc necunoscut, Cuptoare (jud. Caraș-Severin)⁵¹. Ghirbom⁵²; brățări din metal în 16 localități la care adăugăm Cuptoare, Gornea, (jud. Caraș-Severin), Ilidia (jud. Caraș-Severin)⁵³, Șeitin, (jud. Arad)⁵⁴; brățări de sticlă în 14 localități, printre care: Caransebeș⁵⁵, Cuptoare; apoi coliere simple, cu mărgel, plăcuțe, în 14 localități, printre care: Cuptoare și Gornea; inele în 13 localități, printre care: Gornea și Ilidia; aplice în șapte localități, cataramă în trei localități, etc.

În mod special merită să fie amintite inelele de timplă cu capacele răsucite în formă de „S”, apar mai ales în cadrul necropolelor din secolele XI—XIII. Asemenea obiecte de podoabă s-au descoperit la: Alba Iulia⁵⁶, Biharea⁵⁷, Cluj-Mănăstur⁵⁸, Cipău, (jud. Mureș), Cristur (jud. Harghita)⁵⁹, Dăbica, (jud. Cluj), Gîrbova, (jud. Alba)⁶⁰, Gornea, Hodoni (jud. Timiș)⁶¹, Hunedoara, Ilidia⁶², Moldovenești,

⁴⁹ D. Gh. Teodor, o.c., p. 61—62).

⁵⁰ S. Dumitrașcu, *Descoperiri arheologice din anul 1979 de la Biharea datînd din secolele VI—X*, în „Sargetia”, XV, 1981, p. 79.

⁵¹ I. Uzum, *Necropola feudală timpurie de la Gornea*, în „Banatica”, VI, 1981, pp. 188 și 193; D. Țicu, *Necropole medievale din Banat în lumina cercetărilor arheologice*, în „M.B.” 4—6/1982, pp. 269, 272.

⁵² E. Stoicovici — M. Blăjan, *Cercetări arheologice în cimitirul din secolul al VIII-lea e.n. de la Ghirbom (jud. Alba)*, în „Apulum”, XX (1982), pp. 140, 145.

⁵³ D. Țicu, *Cîteva considerații pe marginea unor podoabe medievale*, în „AMN”, XVIII, 1981, pp. 496—500.

⁵⁴ L. Mărghitan, *Morminte de epocă feudală timpurie descoperite la Șeitin*, în „SCIVA”, t. 16, 1965, 3, p. 581.

⁵⁵ E. Iaroslavschi, *O villa rustica la Caransebeș*, în „Banatica”, III, 1975, pp. 361—362.

⁵⁶ K. Horedt, *Șantierul arheologic Morești*, în „SCIVA”, t. 5, 1954, 1—2, p. 223.

⁵⁷ S. Dumitrașcu, *Sondajul arheologic din iulie 1973 în cetatea de la Biharea*, în „Crisia”, IV, 1973, p. 59.

⁵⁸ P. Iambor — St. Matei, *Incinta fortificată de la Cluj-Mănăstur (sec. IX—XIV)*, în „AMN”, XVI, 1979, p. 602—604.

⁵⁹ Z. Székely, *Unele probleme ale cercetării epocii feudale timpurii în S.-E. Transilvaniei (sec. X—XIII)*, în „Aluta”, p. 150.

⁶⁰ R. Heitel, *Archäologische Beiträge zu den romanischen Baudenkmälern aus Siebenbürgen*, în „Revue roumaine d'histoire de l'art, série beaux arts”, t. IX, 1972, 2, p. 143.

⁶¹ A. Bejan — M. Moga, *Necropola feudală timpurie de la Hodoni (jud. Timiș)*, în „Tibiscus”, V, 1979, p. 164.

⁶² I. Uzum — Gh. Lazarovici, *Așezarea feudală Ilidia în lumina izvoarelor scrise și a izvoarelor arheologice*, în „Banatica”, I, 1973, p. 160.

Morești⁶³, Peteni, (jud. Covasna)⁶⁴, Singeorgiu-de-Mureș, Strei-Sîngeorgiu, (jud. Hunedoara)⁶⁵, Siclău, (jud. Arad)⁶⁶, Viscri, (jud. Brașov)⁶⁷ și Vladimirescu, (jud. Arad). Descoperirea unor asemenea inele în necropole românești (îndeosebi în localitățile: Gornea, Ilidia și Strei-Sîngeorgiu) demonstrează că cultura „Bjelo Brdo” nu poate fi pusă numai pe seama unui singur popor, iar la origine ea este bizantină⁶⁸.

Un loc deosebit în cadrul materialelor arheologice bizantine din secolele VII—XI îl ocupă tezaurul descoperit în anul 1799 la Sinnicolaul Mare (jud. Timiș). Acesta conține 23 vase lucrate din aur și se păstrează la Kunsthistorisches Museum din Viena. Unul dintre cercetători, R. Theodorescu, a ajuns la interesante concluzii, ce merită relevate pe scurt. Decorația diferită a acestor vase (antropomorfă, animalieră, și vegetală), dar totuși unitară prin tehnica de execuție, duce la concluzia că ne aflăm în fața unei sinteze a mai multor elemente artistice, cu o continuitate din epoca clasică greco-romană și pînă în cea bizantină. Între aceste limite se întîlnesc și înniruri ale artei orientale (iraniană, chineză, indiană, central-asiatică), putîndu-se conchide că este vorba de un eclecticism al artelor între secolele IV—X. Se apreciază că unele piese au putut fi lucrate și local, deci pe teritoriul Banatului, sporind astfel valoarea documentară a tezaurului. Ca datare se indică secolul X și se consideră că aceste piese, provenite dintr-un atelier bizantin, nu au fost străine societății în care a trăit voievodul Ahtum, a cărui capitală, Morisena, se afla aproape de locul descoperirii tezaurului⁶⁹.

Între materialele arheologice bizantine din secolele VIII—XI remarcăm existența unor inscripții. Pe un amforidion bizantin, provenit din marea necropolă de la Alba-Iulia și datat din secolele VIII—IX, se distinge cuvîntul grecesc „papag”, incizat în pasta crudă⁷⁰, dar a cărui semnificație e greu de stabilit. Pe unele din vasele tezaurului de a Sinnicolaul Mare întîlnim inscripții runice, grecești, bulgare

⁶³ I. Uzum, *Șantierul Morești*, în „SCIVA”, t. 4, 1953, 1—2, p. 296.

⁶⁴ Z. Székely, *Stabilirea seculor în S.E. Transilvaniei*, în „Crisia”, IV, 1974, p. 91.

⁶⁵ R. Popa, *Streisîngeorgiu. Mărturii de istorie românească din secolele XI—XIV în sudul Transilvaniei*, în „Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă”, XLVIII, 1978, 1, pp. 25—26.

⁶⁶ M. M. Popescu, *Podoabe medievale în Țările române*, București, 1970, p. 42, cat. 1.

⁶⁷ M. Dumitrache, *Archäologische und baugeschichtliche Forschungen in der Repser Gegend*, în „Vorschungen zur Volks- und Landeskunde”, t. 21, 1978, 2, p. 49.

⁶⁸ A. Kralovânsky, *Beiträge zur Frage der Ausstellung, Chronologie und der ethnischen Bestimmung des sog. Schlafenringes mit S-Ende*, în „Studia Slavica”, 1959, 3—4, p. 327—361.

⁶⁹ R. Theodorescu, *Bizanț...*, pp. 116—123; *idem*, *Un mileniu...*, pp. 99—105; *idem*, *Itinerarii medievale*, București, 1979, pp. 101—103.

⁷⁰ Informație primită de la M. Blăjan (Muzeul „Unirii” — Alba Iulia), căruia îi mulțumim și pe această cale pentru faptul că ne-a atras atenția asupra acestei descoperiri, precum și pentru amabilitatea cu care ne-a pus-o la dispoziție.

cu caractere grecești și litere latine. Foarte semnificativă este menționarea unor jupani, Boilă și Bataul, pe vasul nr. 21, inscripție cu caractere grecești⁷¹. Mai există și o monogramă formată din trei litere latine „O.P.R.,” înfîluite pe chatonul unui inel de bronz, datînd din secolul XI și provenind de la Gornea⁷².

Din secolele XII—XIII sînt atestate documentar, cca. 1000 localități, dintre care 70 aparțin Banatului, iar 927 Transilvaniei. Este perioada în care se desăvîrșește organizarea acestui teritoriu într-un voievodat, urmînd modul de administrare al populației autohtone, care avea la bază „Jus valachicum”, el însuși o sinteză a receptării dreptului bizantin și al adaptării lui la condițiile societății locale romanizate⁷³.

În cadrul ceramicii, amînim exemplare smălțuite de certă factură bizantină, care au apărut la: Biharea⁷⁴, Breaza (jud. Brașov)⁷⁵, Gornea, Ghertenis Ilidia, Mehadia, Moldova-Veche, Săliște (jud. Caraș-Severin), Voivozi (jud. Bihor) și Zăbrani (jud. Arad).

Trei tezaure bizantine întregesc tabloul relațiilor populației autohtone cu Imperiul bizantin, într-o perioadă cînd în societatea transilvană s-au integrat noi elemente etnice: maghiari, secui și sași. Schimburile comerciale confirmă raporturile de bună înțelegere și libertate deplină dintre localnici și noii veniți, care se vor deteriora în secolul XV, primind un contur nefavorabil românilor. Tezaurele provin de la: Amnaș⁷⁶, Brașov (împrejurimi) și Streja-Cirtișoara (jud. Brașov)⁷⁷. Ele se compun din resturi de diademă bizantină (lănțisor, butoni filigranți, pandativi din argint, cercei granulați, globulari din același metal, brățări, perle în formă de butoni și bucăți tăiate din turte de argint, folosite în schimburile comerciale).

Dintre obiectele de podoabă se mai pot aminti: inele (descoperite la: Ciclova Română⁷⁸, Domașnea, Gornea⁷⁹, Ilidia⁸⁰, apoi la Pe-

⁷¹ A se vedea nota 69.

⁷² I. Uzum, o.c., p. 192.

⁷³ VI. Hanga, *Istoria dreptului românesc*, I, București, 1980, pp. 172—177.

⁷⁴ D. Teicu, *Ceramica smălțuită de factură bizantină din sud-vestul României*, în „SCIVA”, t. 34, 1983, 3, p. 275.

⁷⁵ Th. Năgler, *Cercetările din cetatea de la Breaza (Făgăraș)*, în „Studii și comunicări, Muzeul Brukenthal”, t. 14 (1969), p. 111.

⁷⁶ I. Sabău, *Circulația monetară în Transilvania secolelor XI—XIII în lumina izvoarelor numismatice*, în „Studii și cercetări de numismatică”, II, 1958, p. 255; G. Băko, *Contribuții la istoria Transilvaniei de SE în secolele XI—XIII*, în „SCIVA”, t. 12, 1961, 1, p. 115.

⁷⁷ K. Horedt, *Contribuții...*, p. 124; M. M. Popescu, o.c., p. 20; R. Theodorescu, *Un mileniu...*, p. 113, fig. 115; G. Băko, loc. cit.; I. Pop, *Date arheologice privitoare la istoria Brașovului în secolele IX—XIII*, în „Cumidava”, II, 1968, p. 18.

⁷⁸ I. Uzum, *Cercetările arheologice de la Ciclova Română*, în „Banatica” VI, 1981, pp. 213, 215.

⁷⁹ I. Uzum, *Cimitirul medieval de la Gornea*, în „Banatica”, III, 1975, p. 136.

⁸⁰ St. Matei — I. Uzum, *Date noi asupra bisericii și fortificației de la Ilidia*, în „AMN”, IX, 1972, p. 557.

teni⁸¹, Strei-Singeorgiu⁸², Zăbala, butoni globulari la Gornea și Ili-dia, brățări, coliere din mărgelile de sticlă.

Bogatul material arheologic de factură bizantină demonstrează cum a evoluat populația autohtonă, alături de unele elemente alogene, pe care, fie că a reușit să le asimileze, fie că le-a înlesnit legăturile cu lumea bizantină.

3. Documente numismatice. Din 60 împărați, care s-au succedat pe tronul Bizanțului în secolele VII—XIII, începînd cu Phocas (602—610) și sfîrșind cu Andronic II Paleologul (1282—1328), 33 sînt reprezentați prin monede descoperite în Banat și Transilvania. Ele provin fie din tezaure mai mari, fie din descoperiri izolate și ilustrează schimburile comerciale ale acestor teritorii cu Imperiul bizantin. De aceea, vom face o trecere în revistă a descoperirilor numismatice bizantine, în ordine cronologică și indicînd localitățile din care provin.

Monezi de la împăratul Phocas (602—610) s-au descoperit în patru localități (Cristești, Săbed, Vonicești — jud. Mureș⁸³, în Transilvania fără a fi identificate localitățile⁸⁴; de la Heraclius (610—641) în localitățile Firtusu — jud. Harghita, Sinnicolaul Mare, Sîmpetru German, Șeitin, Vădaș — jud. Mureș; de la Constantin III (641) în patru localități (Firtusu, Sîmpetru German, Sighet și într-o localitate neprecizată din Transilvania); de la Heraclonas (641), în localitatea Vădaș; de la Constans II (641—668), în localitatea Sighet; de la Constantin IV (668—685), la Sighet; de la Tiberius III (698—705) la Mediaș. În secolul VII, de la împăratul Constantin V (741—775) s-au descoperit monezi în localitatea Voila, jud. Brașov; de la împăratul Leon IV (775—780) în aceeași localitate⁸⁵; de la Vasile I (867—886) la Orșova; de la Leon VI (886—912), în localitățile Deta⁸⁶ și Vădaș; de la Constantin VII (912—959) s-au descoperit monezi în Timișoara. De la împăratul Roman II (959—963) sau descoperit monezi la Orșova; de la Nichifor II (963—969) în aceeași localitate. Ioan I Tzimiskes (969—976) este reprezentat cu monezi în localitățile Cernat, jud. Covasna, Mediaș și Moigrad, jud. Sălaj⁸⁷. Împăratul Vasile II (976—1025) este reprezentat prin monezi descoperite la Cernat și Orșova, Constantin VIII (1025—1028) într-o localitate din Transilvania, Roman

⁸¹ Z. Székely, *Elemente bizantine în inventarul necropolelor din secolul al XII-lea de la Zăbala și Peteni*, în „Muzeul Național”, V, 1981, pp. 137—140.

⁸² Gh. Baltag, *Podoabe din secolele XIV—XVIII din inventarul necropolelor de la Strei-Singeorgiu și Strei*, jud. Hunedoara, în „Revista muzeelor și monumentelor” (vol. cit.), p. 53.

⁸³ C. Freda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, în „SCIVA”, t. 23, 1972, pp. 400—408, 412.

⁸⁴ V. Pavel, *Monede de aur romane imperiale și bizantine în colecțiile muzeului din Alba Iulia*, în „Apulum”, XV, 1977, p. 666.

⁸⁵ C. Preda, *art. cit.*, pp. 411—413.

⁸⁶ C. Feneșan, *Cîteva considerații privind circulația monetară în Banat în timpul feudalismului timpuriu (sec. XI—XIII)*, în „Crisia”, IV, 1974, p. 108.

⁸⁷ E. Chirilă — V. Lucăcel — V. Pepelea — G. Togan, *Descoperiri monetare antice și bizantine în Transilvania*, în „AMN”, IV, 1967, p. 459.

III (1028—1034) prin monezi descoperite la Caransebeș, Mihail IV (1034—1041) prin altele descoperite la Moigrad, iar împărăteasa Zoe — Teodora (1042) prin monezi descoperite la Timișoara. Monezi provenite de la Constantin IX (1042—1055) au fost descoperite la Cernat și Sintandrei, jud. Bihor, de la împărăteasa Teodora (1055—1056) în localitatea Gherla jud. Cluj⁸⁸. Împăratul Constantin X (1059—1067) este reprezentat prin monezi descoperite la Mediaș, Roman IV (1068—1071) prin altele descoperite la Vădaș, iar Nichifor III (1078—1081) într-o localitate din Transilvania. Împăratul Alexios I Comnenul (1081—1118) este reprezentat în șase localități: Cuina-Turcului, jud. Caraș-Severin⁸⁹, Făgăraș, Gherla, Moldova Veche⁹⁰, Orșova și Teremia Mare. Monezi bizantine neidentificate din secolul XI au fost descoperite la Dăbica⁹¹. De la împăratul Ioan II Comnenul (1118—1143) s-au găsit monezi în localitățile Făgăraș⁹², Mediaș⁹³, Streja-Cirțișoara și Teremia Mare; de la Manuel I (1143—1180) în localitățile Cuptoare⁹⁴, Făgăraș, Stanca Liubcovei, Svinița-Tricule, Teremia Mare, Timișoara, Variaș. Tot din epoca Comnenilor s-au mai găsit monezi în localitățile Cristuru Secuiesc⁹⁵, Frumușeni, (jud. Arad), Teremia Mare. Împăratul Isac II Anghelos (1185—1204) este reprezentat cu monezi în localitățile Făgăraș și Sincăieni, (jud. Harghita), iar Alexios III Angheios (1195—1203) în localitățile Cristești, Făgăraș și Gherla. Împărații Teodor I Lascaris (1204—1222), Ioan III Vatatzes (1222—1254) și Mihail Paleologul (1261—1282) sunt reprezentați prin monezi descoperite în câte o localitate din Transilvania.

Observând evoluția circulației monetare bizantine în Banat și Transilvania secolelor VII—XIII, reținem o absență între anii 780—867, dar descoperirile arheologice încă nu și-au spus ultimul cuvânt. Majoritatea monezilor provin din descoperiri izoate, însă există și trei tezaure monetare (Cristești, Făgăraș, Teremia Mare). Monedele au fost turnate în aur, argint, bronz, aramă, și atestă intensele schimburi dintre populația locală cu lumea bizantină.

⁸⁸ E. Chirilă — I. Chifor, *Descoperiri monetare antice și bizantine la Gherla*, în „Acta Musei Porolissensis”, III, 1979, p. 142.

⁸⁹ I. Uzum, *Die Rumänen aus der „Clisura Dunării“ zwischen dem VI. und XIV. Jahrhundert*, în „Banatica”, V, 1979, p. 222.

⁹⁰ I. Uzum, *Așezarea feudală timpurie de la Moldova Veche — „Rii” (jud. Caraș-Severin)*, în „Banatica”, (vol. cit.) p. 250.

⁹¹ Șt. Pascu și colab. *Cetatea Dăbica*, în „AMN”, V, 1965, p. 170.

⁹² E. Oberländer-Tirnovanu, *Din nou despre datarea tezaurului de monede bizantine de la Făgăraș (jud. Brașov)*, în „Studii și comunicări Muzeul Brukenthal”, 21, Sibiu, 1981, p. 288.

⁹³ K. Horedt, *Mittelaltärezeitliche Siedlungen aus Siebenbürgen*, în „Alteuropa” II, Köln-Graz, 1965, p. 56, fig. 2.

⁹⁴ I. Uzum, *Locuirea feudală timpurie de la Gornea — „Tărmuri”*, în „Banatica”, IV, 1977, pp. 220—221.

⁹⁵ B. Mitrea, *Découvertes récentes et plus anciennes des monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, în „Dacia”, XV, 1971, p. 412.

II. Viața religioasă în lumina documentelor bizantine.

Este firesc ca pe teritoriul Banatului și Transilvaniei să fi pulsat o intensă viață religioasă în secolele VII—XIII, mai ales că rădăcinile creștinismului la noi sînt adînci și cu o vechime considerabilă. Procesul de creștinare a populației autohtone se va fi încheiat în secolul VI, odată cu procesul de romanizare, deși încă s-a mai practicat un ritual cu reminescente păgîne, care a dispărut treptat, în secolele VIII—IX, concomitent cu asimilarea slavilor în sînul populației autohtone.

1. Documente literare. Istoriografia românească a identificat, pînă acum doar cinci referiri ale cronicilor bizantine privind starea religioasă a românilor din centrul, nord-vestul și sud-vestul României.

Printre participanții și semnatarii Sinodului VII ecumenic de la Niceea din anul 787 se numără și episcopul „Ursos ton Avaritianon”. Acesta apare de trei ori în actele sinodului: între cei care semnează la sfîrșitul sesiunii a 4-a (1 octombrie), în protocolul celei de-a 7-a (13 octombrie) și pe tomos-ul sinodal al acesteia din urmă⁹⁶.

Cercetători români, de la reprezentanți ai Școlii ardelene și pînă în zilele noastre, au văzut în acest „Ursus”, cu nume curat latin, un episcop român din Banat, care și-ar fi avut sediul la Morisena (Cenad). Apelativul de „Avaritianon” s-ar explica prin faptul că teritoriul Banatului era locuit și de avri în secolul VIII⁹⁷.

Numele de persoană „Ursus” se întîlnește și în secolul IX, la sud de Dunăre, fiind purtat de un monah de la curtea țarului Boris-Mihail al Bulgariei (852—889), delegat al acestuia, în anul 879, la papa Nicolae I (858—867)⁹⁸. Tot din secolul IX, datează o variantă a scrierii *Notitiae Episcopatum*, în care apare și scaunul arhieresc „Avaron kai Skiton kai Danouvio ton Potamon”⁹⁹. Aceste două indicii ar confirma frecvența numelui latin „Ursus” în spațiul balcanic și existența unei episcopii a avarilor, identică cu cea din actele sinodului amintit.

Cu toate acestea, trebuie să facem unele precizări.

⁹⁶ J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, XIII, Leipzig—Paris, 1902, col. 191, 367.

⁹⁷ P. Maior, *Istoria Bisericii românilor*, Buda, 1813, pp. 173—174 (indică ca loc de păstorie localitatea Abrittus, din Moesia Inferior); V. Părvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 68 (aceeași părere); Gh. Cotoșman, *Biserica românească din Banat înainte de venirea ungarilor în Europa*, în „Altarul Banatului”, III, 1946, 7—8, pp. 158—164; 9—10, pp. 255—230; Gh. Moisescu — St. Lupșa — Al. Filipașcu, o. c., pp. 104—105; Gh. Cotoșman, *Basilica cu baptisteriu din Urbs Morisena*, în „B.O.R.”, 3—5/1968, p. 485; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, ed. II-a (o. c.), p. 46; idem *Cîteva precizări în legătură cu Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei*, în „Îndrumător pastoral”, II, Alba Iulia, 1978, p. 89; idem, *Începuturile...*, p. 17; idem, *Istoria Bisericii...*, I, (o. c.), pp. 181—183, 208—210.

⁹⁸ S. Brezeanu, *Grecs et Thraco-Romains au Bas-Danube sous le règne dutsar Boris-Michel*, în „Revue de études sud-est européennes”, t. 19, 1981, 4, pp. 643—651.

⁹⁹ *Notitiae episcopatum*, B., lista 5, în „FHDR”, II, pp. 638—639.

Încă din secolul XVIII, D. Farlatti și F. Coletti, în *Illyricum sacrum* vedeau în acest „Ursus” pe titularul scanului din insulele Arba (Rab) de pe coasta Dalmației¹⁰⁰. Deci ne aflăm în fața unei greșeli: în loc de „Avaritianon”, a apărut în actele sinodului „Arvaritianon”. Trebuie să relevăm faptul că „Ursus” apare în varianta „F” a actelor niceene la poziția 107, între episcopii de Salonae și Opsara, ambele localități fiind supuse jurisdicției mitropoliei de Aquileea¹⁰¹.

Textul din *Notitiae Episcopatum* este interesant prin știrea pe care ne-o transmite, dar se pare că se referă la vreun scaun episcopal al populației romanice din Panonia (n.n.), unde asistăm la supraviețuirea unei asemenea etnii până la venirea ungarilor¹⁰².

În situația de mai sus se găsesc și unele pasaje din cronicile lui Ioannes Skylitzes, Georgios Kedrenos și Ioannes Zonares, care relatează creștinarea unor principii maghiari la Bizanț, în secolul X. Dintre aceștia Gylas-Gyula ia cu sine, la întoarcerea în ținuturile maghiare, pe monahul Hierotheos, hirotonit ca episcop, de patriarhul Teofilact (933—956). Ajuns, acolo, episcopul a început opera de creștinare a păgînilor (maghiari)¹⁰³. Dar nici Gyula, nici Hierotheos nu erau din Transilvania, după cum demonstrează cercetări mai noi¹⁰⁴.

A cincea referire bizantină o datorăm tot unor *Notitiae episcopatum*, tîrzii, în care, printre episcopiile sufragane arhiepiscopiei de Orhida, apare și Brancevo cu mai multe caste episcopale, dintre care ne reține atenția cel numit „Dibiskos”. Documentul datează din mai 1020 și a fost redactat de împăratul Vasile II Bulgaroctonul (976—1025). Regretatului istoric I. D. Suciu îi revine meritul deosebit de a fi pus în valoare această știre, care indică existența, pe locul orașului Timișoara, a unui centru bisericesc al românilor ortodocși din Banat¹⁰⁵.

Documente apusene amintesc existența unei vieți religioase intense la românii din această perioadă, viață concretizată, de exemplu, în ridicarea unor mănăstiri. Ne referim la aceeași *Legenda major* a *Vieții Sf. Gerard*, din care aflăm că, la începutul secolului XI, principele Ahtum construiește la Morisena o mănăstire cu hramul „Sf. Ioan Botezătorul”, în care viețuiau călugări bizantini și autohtoni. După

¹⁰⁰ D. Farlatti — J. Coletti, *Illyricum sacrum*, V, Veneția, 1775, p. 183.

¹⁰¹ J. Darrouzé, *Listes épiscopales du concile de Nicée (787)*, în „Revue des études byzantines”, t. 33, 1975, pp. 24—25, 63.

¹⁰² E. Toth, *La survivance de la population romaine en Fannonie*, în „Alba Regia”, XV, 1977, pp. 107—120.

¹⁰³ O. Skylitzes, *Synopsis historiarum*, în seria „Corpus Fontium Historiae Byzantinae”, V, Berlin—New York, 1973, p. 329 (— G. Kedrenos, *Compendium... o. c.*, în seria „Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae”, Bonn, vol. II, 1839, p. 328); I. Zonaras, *Epitomae historiarum*, în „Corpus...”, III, Bonn, 1897, p. 484.

¹⁰⁴ I. Rămureanu, *Începuturile creștinării ungarilor în credința ortodoxă a Răsăritului*, în „Studii teologice”, nr. 1—2/1957, p. 35; Idem, *Rolul elementului românesc în creștinarea ungarilor*, în „B.O.R.”, nr. 1—2/1980, pp. 178—181; M. Păcurariu, *Cîteva precizări...*, (loc. cit.); idem, *Începuturile...*, p. 28; idem, *Istoria...*, I, p. 203, 207.

¹⁰⁵ *Contribuții la problema continuității: castrul Timiș*, în „Revista de istorie”, t. 29, 1976, 7, pp. 1051—1058; idem, *Monografia...*, pp. 39—41.

cucerirea teritoriului de regele Ștefan cel Sfint, prin trădarea lui Chanadinus, fost oștean al lui Ahtum, călugării au fost mutați în mănăstirea „Sf. Gheorghe” din Oroszlános (Jugoslavia), iar așezămîntul de la Cenad a devenit reședința episcopului catolic Gerardus de Sa-gredo (+1046)¹⁰⁶.

Alte știri, provenind din actele papale, dateate din anii 1204, 1205 și 1234¹⁰⁷, confirmă, direct sau indirect, prezența unei ierarhii superioare la români, adică a unor episcopi, aparținînd jurisdicțional de Patriarhia din Constantinopole, într-o epocă în care papalitatea, cu concursul regalității arpadiene, făcea eforturi susținute, fără rezultat, să-i convertească pe „schismatici”, adică pe românii ortodocși.

2. Documente arheologice. În comparație cu izvoarele literare, materialul arheologic creștin este foarte bogat. Cele mai timpurii vestigii datează din secolele VII—VIII. Este vorba de câteva fragmente ceramice, ornamentate cu semnul sfintei cruci și descoperite în localități ca Sopteriu — jud. Bistrița Năsăud¹⁰⁸, Sălașuri — jud. Mureș¹⁰⁹, sau de necropole (Bratei)¹¹⁰. Unul din fragmentele de la Bratei provine dintr-o necropolă de incinerare, atribuită populației autohtone, indicînd practicarea de către creștini a unui rit de înmormîntare păgîn. Din aceeași localitate provin mai multe obiecte de caracter creștin, aparținînd necropolei gepidice: catarama, inel, sigilii, ornate cu semnul sfintei cruci, filacterii, cruciulițe¹¹¹. Piese similare, purtate la gît, provin și dintr-o localitate necunoscută din Banat¹¹². Mai amintim un tipar de turnat piese de podoabă, ornamentate cruciform, descoperit la Cristuru Secuiesc¹¹³. Remarcăm că patru din aceste localități (Bratei, Cristur, Sălașuri, Sopteriu) au aparținut populației autohtone.

Secolelor IX—X le aparțin alte câteva materiale, între care se remarcă un edificiu de cult, o rotundă cu absidă semicirculară, cercetată între anii 1968—1976 sub catedrala romano-catolică din Alba-Iulia. Edificiul, de plan central, avînd o certă origine bizantină, a fost folosit de locuitorii așezării de tip „Dridu”, descoperită în apropierea ei¹¹⁴.

¹⁰⁶ *Vita Sancti Gerardi*, o. c., paragr. 10—11 (în vol. cit., p. 28—31).

¹⁰⁷ Documente privind istoria României, C. Transilvania, I, București, 1951, pp. 28, 29, 275—276, 403—404.

¹⁰⁸ Z. Székely, Așezarea prefeudală de la Sălașuri, în „Marisia”, V, 1975, p. 74.

¹⁰⁹ C. Gaiu, Așezarea prefeudală de la Sopteriu (com. Urmenis, jud. Bistrița Năsăud), în „Apulum”, XVII, 1979, p. 267.

¹¹⁰ I. Nestor — E. Zaharia, Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei jud. Sibiu (1959—1972), în „Materiale și cercetări arheologice”, X, 1973, pp. 196, 199.

¹¹¹ Idem, p. 199, fig. 3; L. Bârzu, Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii, București, 1979, p. 72.

¹¹² A. Bejan — P. Rogozea, Descoperiri arheologice mai vechi și mai recente prefeudale și feudal-timpurii din Banat, în „Studii și comunicări...”, Caransebes, (vol. cit.), pp. 213—214, 223.

¹¹³ Z. Székely, *Eléments byzantins dans la civilisation matérielle des VIe—VIIe siècles dans le sud-est de la Transylvanie*, în „Dacia”, 1971, p. 357.

¹¹⁴ R. Heitel, *Archäologische Beiträge zu den romanischen Baudenkmälern Siebenbürgens (II) (im Zusammenhang mit der ältesten „Rotunda Ecclesia” Rumäniens*

Din aceeași perioadă datează obiecte aparținând artelor minore: două pandantive cruciforme, descoperite la Ciurbrud, jud. Alba, într-o necropolă autohtonă¹¹⁵, două cruci din metal, una mai mică în Banat și alta fragmentară, reprezentând pe Hristos răstignit (la Dăbica), un cerceș din bronz cu pandantiv semilunar ornamentat cu o cruce încrustată cu smalt (la Sălacea, jud. Bihor)¹¹⁶. Șase din vasele aparținând tezaurului de la Sînni Olaul Mare prezintă semne și inscripții creștine. Astfel, sfânta cruce, în variantă monogramatică, bizantină și trilobată, apare pe piesele nr. 3—4, 8—10, 21, iar inscripția în limba greacă „Prin apă curățește-ne, Doamne, spre viața veșnică” pe vasele nr. 9—10. Acestea din urmă au putut funcționa într-o biserică ca „fialai” cu apă sfințită¹¹⁷.

De la confluența secolelor X—XI datează alte câteva edificii de cult, care deși construite nu după planuri bizantine, au fost folosite de o populație ortodoxă. Asemenea edificii au fost identificate în cetatea Dăbica, unde se suprapun mai multe biserici, în două puncte distincte. Un așezământ monastic a fost descoperit în anul 1972 la Gaura Chindiei (jud. Caraș-Severin). Este vorba despre o peșteră folosită la un moment dat drept schit de către unul sau mai mulți călugări. Pe pereți se remarcă cruci de diferite tipuri (bizantină, de Malta), steaua lui David, precum și o inscripție slavonă („prorocul Isaia...”, „în vremea lui...”), plină de greșeli, indicând ca autor al acesteia pe un monah român¹¹⁸.

Din aceeași perioadă provine o plachetă, înfățișând un sfânt militar călare, care amenință un geniu rău. Piesa a fost descoperită într-un loc necunoscut din Transilvania, reprezentându-l, probabil pe Sf. Gheorghe.

Veacului XI îi aparțin mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul de la Morisena, construită, probabil, în stil bizantin, dar care, din lipsa unor cercetări arheologice sistematice, nu a fost identificată cu certitudine atunci cînd, în 1868, biserica gotică a fost demolată¹¹⁹. Tot acolo se păstrează pînă astăzi un sarcofag, de mari dimensiuni, avînd ca ornamente, pe cele două laturi, cite o cruce bizantină. Cercetătorii nu au căzut de acord asupra originii acestui sarcofag, în sensul că datează,

und der Kathedrale I in Alba-Iulia), în „Revue Roumaine”..., t. XII, 1975, pp. 3—40; I. Barnea, *Arta creștină...* (o. c.), p. 106.

¹¹⁵ A. Dankanits — I. Ferenczi, *Săpăturile arheologice de la Ciurbrud, r. Alud*, în „Materiale” (rev. cit.), VI, 1959, p. 608.

¹¹⁶ N. Chidioșan, *O necropolă din feudalismul timpuriu descoperită la Călacea*, în „SCIVA”, t. 20, 1969, 4, pp. 611—615.

¹¹⁷ R. Florescu — I. Miclea, *Tezaura...* (o. c.), pp. 74, 75—76, 78; I. Barnea, o. c., pp. 38, 40, 42.

¹¹⁸ V. Boroneanț, *Arta rupestră din peștera Gaura Chindiei, com. Pescari, (jud. Caraș-Severin)*, în „Revista muzeelor”..., XLVI, 1977, 1, pp. 23—24; M. Comșa, *Inscripția chirilică din peștera Gaura Chindiei, (idem, pp. 35—36)*.

¹¹⁹ I. Geția, *Vechi rămășițe bisericesti în Banat*, în „M.B.” nr. 4—6/1965, pp. 407—419; Gh. Cotoșman, o. c., pp. 469—485.

fie din epoca lui Ahtum, fie din cea a călugărilor benedictini, deoarece astfel de cruci erau comune, în această perioadă, artei bizantine și celei venețiene.

Din același veac mai provin: o cruciuliță din bronz cu reprezentarea lui Hristos răstignit, descoperită în Banat, un inel din același metal, avînd pe chiton gravat un patrupeș și o cruce descoperită la Gornea și o pachetă din lut ars, ornamentată tot cu un motiv cruciform, descoperită la Socodor, jud. Arad.

Din secolele XI—XII provin 11 cruci duble relicvar, păstrate întregi sau fragmentar. Ele au fost descoperite pe teritoriul Banatului și cuprind pe o parte, scena Răstignirii, iar pe cealaltă pe Maica Domnului ca orantă, cu mâinile îndoite din coate și îndreptate în sus¹²⁰. Exemplare similare sînt cunoscute și din alte zone ale României. O plachetă din bronz, reprezentînd un sfînt militar a fost descoperită la Sălacea, reprezentîndu-l probabil pe Sf. Dimitrie, foarte popular în această perioadă în ținuturile dunărene (ne referim mai ales la Iugoslavia și Ungaria)¹²¹. Existența unui edificiu de cult o indică și cădelnița de bronz, provenind de la Odorheiu Secuiesc, jud. Harghita, descoperită în groapa cu gunoi a unui bordei. Autorul descoperirii opinează că apariția acestei piese bizantine în Transilvania trebuie legată de expediția împăratului Manuel I Comnenul împotriva ungarilor¹²². Considerăm, însă că ea a aparținut, mai degrabă, populației autohtone, ca și piesa fragmentară descoperită la Cosna, jud. Suceava¹²³.

Secolului XII îi aparțin trei descoperiri de obiecte creștine aparținînd artei bizantine. Astfel, o cruce-engolpion, descoperită în 1979, provine dintr-un mormînt de la Moldova Veche¹²⁴, iar cîteva inele, avînd gravate cruci duble pe chiton, ce ar indica originea lor bizantină, au fost descoperite în necropolele de la Peteni și Zăbala.

Materiale mai numeroase provin din secolele XII—XIII. Cîteva exemplare de cruci duble-relicvar, cunoscute sub numele de „de tip kievean”, avînd capetele brațelor rotunjite și conținînd cîte un medalion, au apărut la: Moigrad (1 buc.)¹²⁵, Saschiz jud. Mureș (1 bucată) și într-un loc necunoscut din Transilvania (2 bucăți). Menționăm că aceste cruci, reprezentînd pe Hristos răstignit, pe o parte, pe Maica Domnului cu Pruncul în brațe, pe cealaltă, și pe Apostoli în medalioane, sînt însoțite de inscripții grecești. De la Sărăsău, jud. Maramureș,

¹²⁰ A. Bejan — P. Rogozea, o. c., pp. 214—216.

¹²¹ G. Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*, Budapest, 1970, p. 115.

¹²² G. Ferenczi, *Cădelnița de bronz din perioada feudalismului timpuriu de la Odorheiu Secuiesc „Cetatea Bud”*, în „Apulum”, XVIII, 1980, pp. 185—193.

¹²³ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile IV—XI*, Iași, 1978, p. 110; V. Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, București, 1982, p. 195.

¹²⁴ D. Țicu — O. Bozu, *Crucea-engolpion descoperită la Moldova Veche*, în „AMN”, XIX, 1982, pp. 393—395.

¹²⁵ M. Rusu, *Cetatea Moigrad și Porțile Meseșului*, în „Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Șt. Pascu”, Cluj, 1974, p. 267.

provine o cută din piatră locală, folosită la ascuțitul cuțitelor; are formă paralelipipedică și capătul este ornamentat cu semnul crucii ¹²⁶.

Din aceeași perioadă datează câteva edificii de cult, unele aparținând unor monahi (biserici rupestre, chilii, descoperite la Moigrad, Jac, Creaca, Brebi, jud. Sălaj), iar altele unor parohii de mir (Rîșnov, jud. Brașov ¹²⁷, Streisîngeorgiu) ¹²⁸. Menționăm că planul bisericii din urmă aparține stilului romanic ¹²⁹, dar a fost construită și folosită de o populație ortodoxă, căreia îi aparține și necropola din jurul edificului, cu morminte din secolele XI—XIV.

Biserici cu plan asemănător celei de la Strei-Sîngeorgiu sînt mai numeroase în secolul XIII, ca cele de la: Strei, Sîntămărie-Orlea, jud. Hunedoara ¹³⁰, Ilidia. În această localitate au fost dezvelite ruinele unei rotonde, de genul celei de la Alba Iulia și a celei recent descoperită la Iași. Biserica de la Densuș, jud. Hunedoara, prezintă o construcție de tip central macedonean, în formă de cruce greacă, înruindindu-se tipologic cu monumentele bizantine ale epocii ¹³¹. Planul edificiului de la Gurasada, jud. Hunedoara, presupus de influență bizantină (tipul treflat), își găsește analogii datorită patulobului neregulat, mai degrabă în ambianța arhitecturii stilului romanic. Un ultim monument, care merită să fie menționat, este biserica și complexul monastic de la Voivozi, jud. Bihor, unde, de asemenea, există o influență romanică în stilul edificiului de cult ¹³². Multe alte biserici au rămas, deocamdată, necercetate sau nedezvelite, încît nădăjduim că viitorul ne va aduce mai multă lumină referitor la receptarea stilului bizantin în arhitectura românească din Transilvania și Banat.

Puținele știri literare bizantine, coroborate cu bogatele urme arheologice, ne ajută să dobîndim o imagine de ansamblu asupra vieții religioase la românii din Banat și din Transilvania perioadei secole-

¹²⁶ R. Popa, *Noi cercetări de arheologie medievală în Maramureș, șantierul Sârșău*, în „SCIVA”, t. 22, 1971, 4, p. 613.

¹²⁷ Fl. Costea, *Pămîntul Rîșnovului — păstrător al celui mai vechi edificiu religios din sudul Transilvaniei*, în „Telegraful român”, 127 (1979), 8—10, p. 2.

¹²⁸ R. Popa, *Streisîngeorgiu...*, pp. 9—32; I. Barnea, o. c., p. 110.

¹²⁹ V. Richter, *Die Anfänge der grossmährischen Architektur*, în „Magna Moravia”, Fraga, 1965, p. 225.

¹³⁰ V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările române*, I, București, 1959, pp. 74—77; V. Drăguț, *Arta gotică în România*, București, 1979, p. 31, E. Greceanu, *Spread of Byzantine traditions in mediaeval architecture of Romanian masonry churches in Transylvania*, în „Études byzantines et post-byzantines”, I, București, 1979, p. 200; D. Gh. Curinschi—Vorona, *Istoria arhitecturii în România*, București, 1981, pp. 84, 86; I. Branea, o. c., pp. 114—116; Gr. Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, București, 1982, p. 145.

¹³¹ V. Vătășianu, o. c., pp. 89—94; E. Chefneux, *Cercetări și observații asupra bisericilor din Densuș*, în „Sesiunea științifică a DMI”, București, 1963, pl. 117—122; V. Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, 1976, pp. 124—125; R. Popa, *Biserica de piatră din Densuș*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena”, XIX, 1980, pp. 266—268.

¹³² R. Popa, *Zur kirchlichen Organization Nordsiebenbürgens im Lichte des patriarchalischen Privilegiums 1391*, în „Ostkirchliche Studien”, t. 24, 1975, 4, pp. 309—317; I. Barnea, o. c., p. 120, pl. 46.

lor VII—XIII. Materialele arheologice prezintă o valoare documentară deosebită, în măsura în care apartenența lor la populația autohtonă este indiscutabilă. Ele demonstrează existența unui popor, care trăia după învățătura religiei creștine și o mărturisea: în viață, prin purtarea unor catarama, inele, cruciulițe, filacterii, folosirea unor sigilii, frecventarea unor edificii de cult, în care oficiau reprezentanți ai clerului — episcopi, preoți, diaconi; după moarte prin ofrandele depuse în morminte, prin pietrele funerare ornamentate cu semnul crucii, etc. Ne aflăm deci, în fața unei vieți creștine autentice, organizate, care nu puteau să ajungă la un asemenea stadiu avansat decât printr-o mare vechime și prin caracterul autohton și stabil al populației.

Concluzia firească ce se degajă din parcurgerea documentelor bizantine privitoare la viața populației autohtone din Banat și Transilvania, în perioada prefeudalismului și feudalismului timpuriu, este că Imperiul bizantin a lăsat amprente numeroase în viața socială, economică, politică și cea religioasă. El a influențat societatea românească după modelul său. Numai așa se poate înțelege receptarea culturii bizantine pe teritoriul românesc.

SLUJITORI AI BISERICII ORTODOXE BĂNĂȚENE ÎN MIȘCAREA ROMÂNEASCĂ DE EMANCIPARE DIN SECOLUL XVIII

de : prot. ION B. MUREȘIANU

Pe lângă aniversarea bicentenarului revoluției antihabsburgice condusă de Horea, calendarul pe 1984 reține câteva momente comemorative din mișcarea pentru emanciparea românilor bănățeni: 250 ani de la nașterea protopopului Constantin Șuboni al Timișoarei, 220 ani de la nașterea urmașului său în scaunul protopopes, Vasile Georgevici, și de la nașterea învățatului Paul Iorgovici, ale cărui „Observații de limbă românească”, au apărut în urmă cu 185 ani; 200 ani de la tipărirea primei cărți a lui Constantin Șuboni și a celor dintii „Fabule” din literatura noastră, semnate de Nicolae Oțălea. Sînt momente importante ce definesc mișcarea de emancipare din această latură a pămîntului românesc, în ciuda hotarelor puse de cei ce le doreau despărțitoare de frați, și fac parte integrantă din marea luptă a poporului român pentru libertate și unitate deplină. Nesocotirea circumstanțelor în care au evoluat, le-ar împrăștia cunoașterea și semnificația reală. Împrejurările istorice și sociale din secolul XVIII le alătură un conținut nou și o orientare deschisă spre viitor.

În 1716, înfrinți, turcii părăsesc Banatul și vin armatele imperiale austriece, dar în estul provinciei luptele continuă pînă spre sfîrșitul secolului. Românii sînt supuși unui regim iobagial fără precedent, sînt dislocați și aduși coloniști străini din imperiu, între multele ridicări ale poporului înscriindu-se răscoala de mare anvergură din anii 1737—1739. Aspirațiile sociale, culturale și naționale se manifestă sub scutul Bisericii, ai cărei slujitori sînt adesea între frunțașii răsculaților și sfîrșesc în furci¹, aspirații mereu întretinute de cartea apărută în tipografiile din Muntenia și Moldova, cu mesaj răscolitor, care a circulat dintru început în întreg Banatul².

¹ I. Stoica Udrea, *Răscoala jărănească din Banat de la 1738—1739*, Timișoara, 1945, pp. 39, 52.

² I. B. Mureșianu, *Circulația cărții de la Rîmnice în Banat*, în „M.B.” nr. 7—9/1971, pp. 443—450.

În 1767, an în care bănăţenii într-un memoriu plin de revoltă înfruntă Vienei silniciile la care sînt supuşi³, preotul Avram Popovici de la Saravale caligrafiază maxime în limba latină şi exteriorizează în aceeaşi manieră simţămintele obşteşti: „Frica cea fără de dragoste la cei supuşi iese asemenea varului celui fără de apă, care apă neavînd, nu poate să zidească nici un fel de zidire dă piatră. Popovici, 1767”⁴. Imperiul austriac era confruntat, însă, cu o serie de probleme grave. Format prin ocuparea unui conglomerat de popoare inegale social, privilegiate sau tolerate, cu credinţe şi aspiraţii diferite, cu tulburări ce nu mai conteneau, cu o economie zdruncinată de nesfîrşitele războaie şi de orînduirea feudală şi cu nobilimea maghiară mereu în opoziţie, la care se alăturau noile conjuncturi externe şi mutaţiile din acel veac agitat, imperiul era ameninţat cu prăbuşirea. Salva-rea e căutată într-o nouă orientare politică.

Împăratul Iosif II pune luminismul în serviciul acestei orientări, golindu-l de ideile de libertate socială şi politică a maselor şi aplică reforme îndrăzneţe pentru timpul său. Încă în 1768 se dispunea organizarea şcolilor săteşti, subordonindu-le intereselor politice. Se urmărea ataşarea maselor, redresarea economică, potolirea agitaţiilor sociale, pregătirea de cetăţeni docili, producători de bunuri materiale, contribuabili siguri şi sprijin temut în lupta cu nobilimea. În 1783, se comunică maselor, prin circulare citite în biserici, accesul tinerilor ortodocşi la învăţămîntul liceal, universitar şi la meserii⁵. Revoluţia lui Horea, cu îndelung ecou în Banat, şi amploarea răscoalelor împotriva violentelor acţiuni de catolicizare prin uniţia din Transilvania largesc sfera reformelor şi în 1791 se anunţa îndreptăţirea tinerilor de a ocupa funcţii de stat, potrivit pregătirii⁶, iar Biserica Ortodoxă e scoasă din starea de toleranţă şi i se acordă liberă exercitare⁷.

Românii folosesc reformele pentru propria emancipare. Se înregistrează progrese în toate sectoarele vieţii sociale, în învăţămîntul care în evoluţia lui se generalizează în limba maternă, revenindu-i merite deosebite. Şcolile străvechi de la mănăstirile Săraca şi Partoş⁸, altele activînd în jurul bisericilor, cele atestate între anii 1724—1758⁹ răspundeau cerinţelor din vremea lor, fiind evidentă grija de a le înmulţi, anterioară intervenţiei habsburgice. În 1726, preotul şi credin-

³ G. Popovici, *Memoriu cu privire la integritatea Banatului*, Caransebeş, 1929, p. 39.

⁴ Biblioteca Mitropoliei Banatului, Timişoara, fond carte veche românească, *Liturghier*, Bucureşti, 1728, nr. 19.946 (în continuare, BMB, CV).

⁵ Arhiva Mitropoliei Banatului, Timişoara, Protocolul circularilor din parohia Ilova, nr. 9069, anul 1783, f. 7—8 (în continuare, AMB).

⁶ AMB, Protocolul circularilor din parohia Cornereva, nr. 9074, anul 1791, f. 79—80.

⁷ G. Popovici, *Istoria românilor bănăţeni*, Budapesta, 1904, pp. 355—368.

⁸ N. Tincu-Velea, *Istoria bisericească politico-naţională*, Sibiu, 1865, p. 198.

⁹ V. Ţircovnicu, *Istoria învăţămîntului din Banat pînă la anul 1800*, Bucureşti, 1978, p. 74.

cioșii din Gaiu Mic cer sprijin pentru înființarea unei școli¹⁰. Proto-popul Martin Șuboni din Jebel, în 1763 își donează casa pentru a servi „pe vecie” ca școală, obercneazul Gavril Gurean ridică în Lugoj o școală cu două clase și o înzestreaază cu toate cele necesare¹¹.

Dispozițiile imperiale din 1769 și 1771, regulile directive din 1774 se concretizează în Patenta din 1776 care dispune reorganizarea rețelei școlare și construirea de școli în toate localitățile cu mai mult de 60 case, prin contribuția locuitorilor și a Bisericii cărora le revenea și obligația salarizării învățătorilor. Curtea imperială își rezerva dreptul de îndrumare, control și editarea manualelor. Din puținul poporului, acordat cu generozitate și dorință de cultivare, în 1791, în Banat — exceptând cele 99 localități militarizate din partea estică — erau 348 școli, din care 316 românești, cinci cu limba de predare română și sîrbă și 37 sîrbești, iar în 1802, un număr de 406 școli frecventate de 12911 elevi¹², timp în care nici învățămîntul sătesc din vestul Europei nu era mai bine organizat¹³.

Împăratul Iosif II dispune scoaterea la licitație a unor suprafețe mari, rămase după improprietărire. În 1781 și 1782 s-au vîndut 56 terenuri împreună cu titlul de innobilare¹⁴, urmărindu-se ridicarea unei nobilimi devotate Habsburgilor.

Lupta pentru dreptate socială și libertate continuă, ia forme diferite, cere jertfe. În această luptă, un rol de seamă i-a revenit Bisericii Ortodoxe Române care a fost în trecut pentru românii din vestul Carpaților, aflați sub dominație străină, „singura formă de organizare națională, un succedaneu de stat”¹⁵. Prin ea s-a menținut în acele împrejurări unitatea ce a solidarizat masele întru apărarea ființei neamului și înfăptuirea vrerilor de veacuri. Provincie românească recunoscută încă din secolul XVI¹⁶, Banatul primea prin Patenta imperială din 1720 dreptul de exercitare liberă a credinței ortodoxe¹⁷, ce s-a extins și asupra românilor, cu rezultate pozitive. În jurul episcopiei, s-a desfășurat o activitate culturală românească ce răspundea cerinței credincioșilor care formau marea majoritate a populației din

¹⁰ I. D. Suci — R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, I, Timișoara, 1980, p. 163.

¹¹ L. Surlașiu, *Biserica și școala conțesională ortodoxă românească din Jebel*, în „Calendarul episcopiei Timișoarei pe anul 1942”, p. 125; *Logojul, altcum Lugos și Lugas...*, Timișoara, 1859, p. 17.

¹² V. Țircovnicu, *Contribuții la istoria învățămîntului din Banat (1878—1918)*, București, 1965, p. 55.

¹³ S. M. Hatzel, *Geschichte und Statistik des Volksschulwesens der kön. Freistadt Temesvár*, Budapesta, 1873, p. 34; V. Țircovnicu, *Istoria învățămîntului*, p. 75.

¹⁴ Borovszki S., *Temesvármegye története*, Budapesta, (f.a.), p. 365.

¹⁵ G. M. Marica, *Ideologia generației române de la 1848 în Transilvania* București, 1968, p. 299.

¹⁶ *Din istoria Transilvaniei*, I, București, 1960, p. 135; A. Veress, *Epistolae et acta jesuitarum Transilvaniae*, II, Budapesta, 1913, pp. 30, 63.

¹⁷ I. D. Suci — R. Constantinescu, o. c., p. 161.

eparhie. Mătiás Bél, istoric şi geograf maghiar, cercetînd Timişoara între anii 1720—1730, consemnează: „Nihil sermone valachica Temesvarini est vulgatius”¹⁸, atestînd că limba română era singura limbă vorbită îndeobşte în oraş. Administraţia militară raporta Curţii imperiale, în 1743, că în Banat sînt 494 localităţi din care 381 româneşti, 18 mixte — româneşti şi sirbeşti — 80 sirbeşti şi 14 germane, cifre care cuprind întreaga provincie istorică¹⁹. Potrivit statisticii din 1749, semnată de episcopul Ioan Georgevici, eparhia Caransebeş-Virşetului avea 266 parohii, 232 fiind româneşti cu 21 471 case şi 34 sirbeşti cu 2 467 case²⁰. Statistica oficială din 1767 a eparhiei Timişoarei, cu excepţia protopopiatului Becikerecul Mare (Zrenjanin, R. S. F. Iugoslavia), cuprindea un număr de 467 preoţi, din care cel puţin 400 erau români, dintre ei 51 originari din Transilvania şi 45 din Ţara Românească. În Timişoara existau atunci şase preoţi: doi din Timişoara, doi din sate bănăţene apropiate, unul provenit din Ţara Românească şi unul din Transilvania²¹. Prezenţa preoţilor din vestul Carpaţilor şi din Transilvania reconfirmă permanenţa legăturilor dintre toţi românii, unitatea neamului ce nu a cunoscut niciodată hotare despărţitoare. Teodosie din Caransebeş era în 1759 arhimandrit al mănăstirii Strehăia din Oltenia²², iar Iosif, eclesiarhul episcopiei Rîmnicului, era în strînsă relaţii cu credincioşii din Ciacova²³. Episcopul Virşetului, Vichentie Popovici, raporta în 1781 că nu are mai mult de 30 de biserici în eparhie „în care se citeşte în limba sîrbă”, din totalul de 268 parohii²⁴.

Semnificative sînt şi cărţile româneşti, atîtea cite au mai rămas în bisericile din Timişoara, aflate astăzi în Biblioteca şi Colecţia de artă bisericească a Mitropoliei din Timişoara: *Psaltire*, Alba Iulia, 1651, *Mineie*, Buzău, 1699, *Octoih*, Rîmnic, 1706, *Cazanie*, Bucureşti, 1742, *Penticostar*, Bucureşti, 1743, cumpărat în anul apariţiei de Arsenie „locuitor şi paroh-protopop în oraşul nou”²⁵, *Octoih*, Rîmnic, 1750, *Psaltire*, Bucureşti, 1756, *Antologhion*, Rîmnic, 1766, *Penticostar*, Rîmnic, 1767. În 1705 şi 1708, sub ocupaţia otomană, copistul Vasile Stur-

¹⁸ D. Prodan, *Teoria emigraţiei românilor din Principatele Române în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1944, pp. 63—64.

¹⁹ S. Dřagomir, *Le Banat Roumaine*, Sibiu, 1944, p. 24.

²⁰ *Statistici sirbeşti din diecesa Caransebeşului şi Aradului în veacul XVIII*, în „Foia diecesană”, Caransebeş, 1908, nr. 50, 51, 52.

²¹ I. B. Mureşianu, *Un document din 1767 privind aspecte ale vieţii bisericeşti din Banat*, în „M. B.”, nr. 5—8/1976, p. 429.

²² St. Metes, *Mănăstiri româneşti din Transilvania şi Ungaria*, Sibiu, 1936, pp. LXXXVIII, XCI, XCIV, 182—229.

²³ ABMB, CV, *Mineie*, Rîmnic, nr. 377—836.

²⁴ S. Anuichi, *Un episcop uitat, Vichentie Popovici (1774—1785)*, în „M.B.” nr. 1—3/1979, p. 63.

²⁵ V. Popovici, *Ortodoxismul şi Biserica naţională românească din Timişoara*, Timişoara, 1935, p. 147.

za a înzestrat bisericile din apropierea Timișoarei cu manuscrise românești pentru serviciile religioase²⁶.

Aceste fapte și mărturii fac înțelesă mișcarea generală românească de emancipare, precum și activitatea desfășurată în cadrul conducerii episcopiei, în jurul și în afara ei. Protopopul Nicolae Stoica de Hațeg, aflat în 1763 la învățătură în Timișoara, a însemnat: „În Timișoara erau români, în Cetate, dascălul Gheorghe Popovici, parohul Sava (Stancu) uciteliiu preoților, a diaconilor și a clericilor; Dimitrie Eustatievici, fecior de preot din Brașov, rumân — grec, neamț, latin, ungur, slavon — mare teolog, învățat mirean, june înțelept... că la Moscova și la Carlovăț învășasă... Cerindu-l în Ardeal episcopul Dionisie, secretar, în martie 1764, de la noi să ducă... La episcopu Vidak veni secretar învățat rumân fecior de protopop din Sibii, Ilie Popovici, iar cu șase limbi, ce și pre acesta îl luă Cetatea, sindicus, la Stathauz; bun om”²⁷.

În 1765, apare în tipografia Mitropoliei din Iași, „Îndreptarea păcătoșului cu duhul blîndețelor... în Temișvarul Banatului”, tradusă de Dimitrie Eustatievici²⁸, cu aportul bănațenilor, iar în 1774, același a tradus „Catehismul” lui Jovan Raici ajutat de Nicolae Stoica de Hațeg, protopopul de mai târziu al Mehadiiei, autorul valoroasei lucrări despre trecutul Banatului și al altor lucrări rămase în manuscris. În 1776 Nicolae Stoica de Hațeg, împreună cu arhimandritul Ioan Feldvari, secretarul episcopiei din Virșeț, a tradus „Cartea de mînă a dascălilor”²⁹.

Însemnările din secolul XVIII de pe filele cărților bisericești — cite au supraviețuit vitregiei vremilor — sînt dovezile interesului larg pentru cultură și ale aspirațiilor românești, sînt frînturi de istorie, cu preoți ce scriu maxime și adagii în limba latină și învățători ce-și spun neau „ludi magister”, cu manifestări sporadice și organizate. Printre ostenitorii acelor decenii se remarcă și activitatea cărturarului Mihai Popovici. Preot în Sinnicolaul Mare, el consemnează în limba română, mai multe evenimente și amănunte în registrele de stare civilă ale parohiei, pe perioada 20 aprilie 1757 — 18 octombrie 1764³⁰. După călătoria pe care o face în 1766 în Grecia, la Muntele Athos, la Constantinopol și la Locurile Sfinte, a plecat în 1770 în Rusia, cu misiunea de a cere sprijin împotriva presiunilor exercitate de Habsburgi asupra românilor pentru a-i determina să accepte uniția. Cele văzute,

²⁶ V. Molin, *Copiști moldoveni în Banat la începutul sec. XVIII*, în „M.B.”, nr. 4—6/1964, p. 21.

²⁷ N. Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, studiu și ediție de Damaschin Mioc, București, 1969, pp. 190; ed. II, revăzută, Timișoara, 1981, pp. 194—195.

²⁸ *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 340; I. Bianu, N. Hodos, *Bibliografia românească veche*, II, București, 1910, pp. 164—166; G. Mihajlovic, *Srpska bibliografija XVIII veka*, Beograd, 1964, pp. 71—73.

²⁹ N. Stoica de Hațeg, o. c., ed. I, p. 211, ed. II, p. 215.

³⁰ AMB, Protocolul botezătorilor, cununătorilor și răposătorilor, anii 1747—1767, nr. 7; Gh. Cotoșman, *Din trecutul Banatului. Comuna și biserica din Sinnicolaul Mare, Timișoara*, 1934, p. 224.

le-a descris cu mult spirit de observaţie, originalitate şi orientare în probleme culturale şi de artă, nu fără talent literar, în jurnalul de călătorie intitulat „Novine (Noutăţi) de înştiinţări şi întâmplări în-sămănate”. Jurnalul este important pentru evoluţia memorialisticii noastre, fiind şi o frescă a acelor vremi. După înapoiere, preotul Mihail Popovici pleacă la Bucureşti, unde mitropolitul Grigore de la Colţea pe care l-a cunoscut în Rusia, i-a încredinţat funcţii în cadrul mitropoliei³¹.

Folosirea limbii române la serviciile religioase — ce se generalizează odată cu începutul secolului XVIII — necesita un număr foarte mare de cărţi, iar în vestul Carpaţilor nu exista nici o tipografie ortodoxă. Cu toată asprimea ordinelor date de curtea imperială venează privind oprirea aducerii lor din Principate, ele ajung pe cărări tănuite, în câteva mii de exemplare, aduse de colportori şi datorită legăturilor strânse ale ierarhilor din Timişoara şi Virşeş cu episcopia Rîmnicului. Între 1705—1800, episcopia Rîmnicului a tipărit şi difuzat un impresio-nant număr de cărţi, editându-se şi cărţi pentru Biserica sîrbă, în anii 1726, 1727, 1734, 1755 şi 1761³², dar fără să îplinească cerinţele. În jumătatea a doua a secolului XVIII, în urma extinderii învăţămîntului în lumea satelor, se formează un public cititor. Episcopia Rîmnicului, care reprezenta politica Principatelor faţă de românii de peste munţi şi cunoştea aspiraţiile lor, a făcut un pas ce se dorea deschidere spre viitor: „Papa Costantin tipografu, rămnicean, în anul 1767 venise la Timişoara la episcopu Vichentie Ioanovici Vidak şi ceru să-şi scoată slobozenia să facă aci tipografie cu cheltuiala popii Constandin. Eu fui de faţă la aceea. Episcopul nu primi. Nicolae Stoica”³³. Acţiunea aparţinea Rîmnicului, iar neacceptarea era consecinţa refuzului curţii imperiale veneze la repetatele cereri ale ierarhiei locale de a înfiinţa o tipografie proprie.

Pe tărîm şcolar, apar personalităţi marcante. Daniel Marginai, fiu de preot din părţile Făgăraşului, a trecut la mitropolia din Karloviţ, iar între 1759—1762 este alături de călugărul Sofronie de la Cîobara, în marea mişcare de apărare a credinţei ortodoxe, la care participă şi români din Banat³⁴ — o continuare a mişcării din 1744 a călugărului Visarion Sarai, începută la Lipova, ce a zguduit din temelii uniţia din Transilvania. Arestat împreună cu Sofronie, după eliberare e amin-tit în cancelaria episcopului ortodox al Transilvaniei, apoi la Timi-şoara, ca secretar episcopesc, de unde trece la Karloviţ. A plecat apoi la Viena şi, sub pseudonimul Daniel Lazarini pe care îl păstrează pentru a-şi acoperi activitatea din trecut, a studiat dreptul, economia

³¹ A. Bugariu, *Insemnările unui preot bănăţean călător prin Rusia în anii 1770—1771*. „M.B.”, nr. 11—12/1963, pp. 539—550 (unde textul însemnărilor e publicat in-tegral); *Dicţionarul literaturii...*, p. 699.

³² *Tipografia din Rîmnice şi reluarea tipăririi cărţilor sîrbeşti la 1727*, Novi Sad, 1976, pp. 41—73 (text paralel românesc şi sîrbesc).

³³ BMB, CV, *Cazanie*, Rîmnice, 1748, nr. 19.949.

³⁴ Şt. Meteş, *o. c.*, pp. LXIII, LXIV.

și finanțele. Revenit la Timișoara, în 1769 a prezentat administrației provinciale a Banatului un proiect pentru organizarea învățămîntului, propunînd înființarea de școli în fiecare localitate, iar la Timișoara, o școală medie pentru pregătirea învățătorilor și a funcționarilor, proiect înaintat Vienei. I s-a încredințat redactarea unui manual pentru școlile românești din Banat, dar propunerea ce s-a făcut de a fi numit director al acestor școli a fost respinsă³⁵. Proiectul său a rămas, însă, baza organizării învățămîntului din 1774.

În contextul relațiilor interromânești, neîntrerupte, mai reținem că Naum Rîmniceanu, cunoscutul cărturar muntean, a servit între 1789—1791 ca învățător în Lipova³⁶, iar oculistul ardelean Ioan Piuariu Molnar, care publică importante lucrări între 1785—1800, reeditînd valoroasele Mineie de la Rîmnice și alte două cărți pentru cult, a fost anterior și învățător în Banat, probabil la Sinnicolaul Mare unde tatăl său, Popa Tunsu, participant la acțiunile împotriva uniației, se stabilește ca preot, după ieșirea din temniță³⁷.

Pentru organizarea și generalizarea învățămîntului elementar, în 1777 la Timișoara se deschid cursuri ce fac începutul pregătirii cadrelor didactice necesare școlilor românești și sîrbești. În limba română a predat Mihail Roșu Martinovici (1750—1822), care a lăsat numeroase însemnări despre viața și activitatea sa. Fiul țăranului sărac Martin Roșu din Jadani (azi Cornești) a învățat la Timișoara, a servit ca eclesiarh la biserica episcopală și a desfășurat o bogată activitate culturală și patriotică³⁸.

În anul 1785, după represaliile răscoalei lui Horea, Iosif II a dispus înființarea la Timișoara, cu cheltuiala statului, a unei școli teologice ortodoxe superioare pentru români și sîrbi, dar mitropolitul optează pentru așezarea ei la Karlovit, sediul mitropoliei³⁹. La Timișoara se organizează în 1789 cursuri teologice pentru preoți, dar și cu scop politic, mulți din rîndurile preoților români dovedindu-se agitați în timpul revoluției lui Horea și mai tîrziu, cursuri reorganizate în 1791, la care a predat și protopopul Constantin Șuboni⁴⁰. În 1800,

³⁵ V. Țircovnicu, *Istoria învățămîntului (citată)*, p. 111—117; N. Gavrilovici, *Versiunea românească a „Catehismului mic” de Jovan Raici*, în „M.B.”, nr. 7—9/1978, p. 359.

³⁶ V. Popeangă, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului, 1721—1821*, Arad, 1974, p. 266; *Dicționarul literaturii române*, pp. 603—604.

³⁷ M. Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, 1976.

³⁸ E. Micu, *O pagină din istoria culturală a românilor bănățeni, Mihail Martinovici Roșu*, în ziarul „Dreptatea”, Timișoara, 1894, nr. 206, 207, 212, 215; St. Stoicănescu, *Mihail Roșu Martinovici*, Timișoara, 1934; C. Feneșan, *O nouă „autobiografie” a lui Mihail Martinovici Roșu*, în „M.B.”, nr. 4—6/1970, pp. 374—375 (lucrări de referință). Însemnări autobiografice, în *Cazanie*, București, 1742, în BMB, CV, nr. 19.806 și *Îndreptarea legii*, Tirgoviște, 1652, în Biblioteca județului Timiș, nr. D. IV, 4856, exemplar provenit de la biserica din Cornești.

³⁹ N. Gavrilovici, *Planul cu privire la organizarea interioară a seminarului ortodox din Timișoara în secolul al XVIII-lea*, în „M.B.”, nr. 7—9/1974, pp. 439, 465.

⁴⁰ Arhiva Voievodinei, Sr. Karlovci. Fond „Eparhia Timișoarei”.

după o nouă reorganizare a cursurilor, Roşu a predat candidaţilor români Teologia dogmatică şi pastorală, Exegeza, Canoanele Sfinţilor Apostoli şi Istoria bisericească, ce formau întregul program. Consemnarea oficială reţine că la examenul ce a încheiat prima serie la care au participat episcopul ortodox, episcopul catolic, canonici, profesori de la şcoala latinească, reprezentanţi ai oficialităţii şi protopopi Mihail Roşu a rostit două cuvântări în limba română, deşi vorbea cinci limbi. Aceeaşi consemnare încheie: „Toţi s-au mirat că preoţimea a răspuns aşa de bine şi că a putut stăpîni o materie atît de vastă într-un timp atît de scurt”⁴¹.

În autobiografia sa, Roşu precizează: „Am scris (tradus, n.n.) cinci cărţi: „Fabulele lui Esop”, 1790; „Visteria sufletească”, „Calea către mîntuire”, „Cuvîntarea firească”, acestea o am scris la 1810 şi 1811, foarte înţelepte cărţi româneşti; precum şi „Florarul”, revăzut, stilizat şi publicat în 1831 de preotul Lipovei, Paul Lăzărescu, originar din Jadani⁴²; „Istorieare”, „Înştiinţarea lui Lentulus, proconsulul Iudeii către senatul Rîmului pentru chipul Mintuitorului”, „Apostolul”⁴³, şi o Evanghelie⁴⁴, toate în manuscris, aproape în întregime dispărute.

Dimitrie Ţichindeal, unul din devotaţii lui învăţăcei, în 1802 îşi exprima simţămintele de recunoştinţă definind totodată aspiraţiile cultural-naţionale de la sfîrşitul secolului XVIII: „Mult făcătorul de bine, Mihail Martinovici, tîlcuitorul teologiei în rezidenţia episcopoească a Timişorii. Acest iubitoriu de folosul naţiunii sale, la anul 1776 au prefăcut „Normalul” de pre limba serbească în limba daco-romanească, carele prin mai mare parte a Bănatului în şcoalele cele daco-româneşti înrădăcinat este. Deci la anul 1784, doao cărţi de suflet folositoare, care le vedem tipărite cu cheltuiala sfinţiei sale părintelui proto-prezbiter C. Şuboni, atunci fiind paroh Cetăţii Timişorii... Şi pre aceşti doi învăţători luminaţi, cu cît mai mult îi ascultam, cu atîta mai mult mulţumesc lui Dumnezeu celui ce au dat nouă pre aşa grădinari care curăţesc inimile noastre de pălămida neştiinţii şi a înşertaiei credinţi şi toarnă întrînsa adevărul credinţei cei adevărate şi înrădăcinează iubirea de oameni”⁴⁵.

Despre viaţa şi activitatea protopopului Constantin Şuboni al Timişoarei, care în urmă cu două secole îşi tipărea prima sa carte, cîteva menţiuni publicate spun foarte puţin. Cercetările noastre personale oferă, documentar, posibilitatea unor referiri mai ample, extin-

Informaţia ne-a fost pusă la dispoziţie cu bunăvoinţă de Arhid. dr. Silviu Anuichi, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

⁴¹ Gh. Kostici, Mihail Roşu Martinovici. După izvoare sîbeşti, în ziarul „Vestul”, Timişoara, 11934, nr. 1263.

⁴² E. Mîcu, *art. cit.*, „Dreptatea”, nr. 215.

⁴³ St. Stoicănescu, *o. c.*, p. 27.

⁴⁴ I. Radu, Manuscrisele bibliotecii g. c. din Oradea Mare, în *Analele Academiei Române, Memoriile secţiei istorice*, t. I, 1923, p. 5.

⁴⁵ D. Ţichindeal, *Staturile a înfelejerii cei sîndtoase...* Buda, 1802, p. XIII—XIV.

zindu-se și asupra familiei din care descinde și care timp de 200 de ani a dat trei protopopi, un administrator protopopesec și mai mulți preoți, între ei, Mihail Șuboni în Checia la anul 1767, alții la Jebel și Timișoara.

Primul Șuboni, Ștefan, în 1735, împreună cu alți credincioși din Jebel, cumpără și donează bisericii lor un „Penticostar”, însoțind însemnarea scrisă în graiul lor cu obișnuitele blesteme pentru „cine s-ar afla să o fure de la biserică”⁴⁶. Așezare românească străveche, cu fortificații și rosturi importante în trecut, Jebelul avea în 1767 un protopop și șase preoți⁴⁷, iar un document din 1777 îl înfățișează cu 689 case⁴⁸, fiind pe primul loc între localitățile din Banat. În 1747, protopopul Ștefan a fost transferat în aceeași calitate la Timișoara⁴⁹, urmându-i Martin Șuboni născut în 1716. Lingă biserica de cărămidă ridicată în 1750 sub păstorirea sa, împodobită cu icoane lucrate de Nedelcu, cel mai înzestrat pictor al vremii, și în care se oficiau serviciile religioase după „Liturghierul” românesc tipărit la București în 1680⁵⁰, lespede ce-i acoperă mormîntul păstrează, dăltuită cu grijă, pisană în limba română: „Aicea odihnește robul lui Dumnezeu protopopul Martin Șuboni. Au viețuit 47 ani și au reposat în anul Domnului 1763, în luna lui mai în 17 zile”. Prin testament, în anul „pristăvirii”, el a dăruit propria casă spre a servi ca școală, clădire ce și-a îndeplinit menirea mai bine de un secol⁵¹.

Urmașul său, Ioan Șuboni, hirotonit în anul 1764, apare ca protopop al Jebelului în 1771. În 1782, donează mănăstirii Partoș icoana cu chipul Sfîntului Iosif cel Nou de la Partoș, textul slavon de donație avînd în traducere următorul cuprins: „Această icoană a dăruit-o protopopul din Jebel, Ioan Șuboni mănăstirii Partoș”. După trei ani, în 1785, semnează ca protopop al Timișoarei, iar în februarie 1793: „Ioan ot Șubonia, Temišvarskiiia vlaški secretar”⁵². Ultima semnătură din protocoalele circularelor cunoscute este din februarie 1796: „Dat-u-s-au din Sfatul cinstitei consistorii a eparhiei Temišorii. Nefiind domnul administrator acasă, Ion Șuboni, protopop”⁵³.

Evenimentele din ultima decadă a secolului XVIII au provocat schimbări esențiale în politica Habsburgilor. Iosif II, în permanentă confruntare cu marea nobilime maghiară mereu în opoziție, cu agitațiile stări externe și interne, abrogă în 1790, spre sfîrșitul vieții, cea

⁴⁶ MBM, CV, nr. 20 044.

⁴⁷ I. B. Mureșianu, *Un document din 1767...*, p. 541.

⁴⁸ Arhiva Voivodinei Sr. Karlovci, Fond Deputația aulică ilirică, cutia 1283, 1777, nr. 334 (după xeroxul primit de la prof. dr. V. Țîrcovnicu, care a publicat documentul), o.c., p. 141.

⁴⁹ V. Popovici, o.c., p. 57.

⁵⁰ N. Ilieșiu, *Insemnări pe o carte bisericească din Jebel*, în ziarul „Dacia”, Timișoara, 1939, nr. 33.

⁵¹ L. Surlașiu, *art. cit.*, p. 125.

⁵² AMB, Protocolul circularelor din parohia Șag (1781—1790), la f. 29, 53, 54.

⁵³ Protocolul circularelor (1781—1801), p. 149, 176.

mai mare parte a reformelor. E promovat dualismul austro-ungar, cu dietă maghiară care îşi exercită dominaţia apăsătoare în Banat, vizînd anularea procesului de emancipare a românilor şi privilegiile sîrbilor. Lupta pentru naţionalitate şi libertate ia dimensiuni şi sîrşeşte odată cu prăbuşirea acestui imperiu anacronic, în care naţiunile oprite formau marea majoritate a populaţiei.

În acelaşi an, 1790, ierarhii mitropoliei de Karloviţ cer dreptul de a lua parte la şedinţele dietei maghiare şi legiferarea privilegiilor. Cancelarul Palfy răspunde iniţial: „aşa numitul popor sîrb nu are o existenţă politică în Ungaria şi în dietă este reprezentat prin delegaţii competenţi ai comitatelor şi oraşelor”, iar contele Battyany afirma: „sîrbii sînt străini în Ungaria şi dreptul lor nu este fondat pe lege, ci pe privilegii”⁵⁴. În iunie 1790, mitropolitul Moise Putnik solicita noului împărat aprobarea unui congres naţional, cu participarea ierarhilor din Transilvania şi Bucovina, dependenţi spiritual de mitropolia din Karloviţ în temeiul decretului din 1783. Ținerea congresului e aprobată, dar fără participarea celor doi ierarhi şi lucrările încep la 1 septembrie în Timişoara, căci reşedinţa din Karloviţ a fost greu încercată de un incendiu. La lucrări au participat şi reprezentanţi ai clerului şi credincioşilor români.

După dispute îndelungate şi aprinse între gruparea filo-austriacă, cea mai numeroasă şi gruparea filomaghiară, memoriul trimis împăratului cerea, exceptînd revendicările cu caracter strict bisericesc, Banatul ca teritoriu independent de Ungaria, respectarea privilegiilor, accesul ortodocşilor la oficiile publice şi în rîndurile ofiţerilor, oprirea încurajării prozelitismului uniât prin favoruri⁵⁵.

Hotărîrile congresului, prin ideile ce-i stau la bază, dau amploare luptelor naţionale şi pentru libertate. Protopopul Ioan Şuboni, delegat la congres, e reclamat în acelaşi an că incită ţăranimea la răscoală⁵⁶. Protopopul Ciacovei, Petru Ciorei, originar din Jebel unde a servit ca preot, e sancţionat prin circulara din ianuarie 1798 de consiliul eparhial, pentru refuzul de a executa anumite dispoziţii, iar în 1800 se semnalează extinderea opoziţiei faţă de conducerea eparhială⁵⁷.

Lupta românilor şi a sîrbilor nu rămîne fără rezultate. Prin articolul de lege nr. 27 din 1791 şi nr. 10 din 1792, ortodocşilor din Banat li se dă dreptul de a ocupa orice funcţie publică, iar ierarhilor, dreptul de a participa cu drept de vot la şedinţele dietei.

În frămîntările de la sfîrşitul secolului XVIII şi începutul celui următor, îşi desfăşoară activitatea şi Constantin Şuboni, urmaşul lui

⁵⁴ S. Anuichi, *Relaţiile bisericeşti româno-sîrbe în secolele al XVII— şi al XVIII-lea*, Bucureşti, 1980, p. 152 (lucrare de referinţă).

⁵⁵ Il. Puşcariu, *Mitropolia românilor ortodocşi din Ungaria şi Transilvania*, Sibiu, 1900, pp. 37—39.

⁵⁶ S. Anuichi, *o.c.*, p. 155.

⁵⁷ Protocolul circularilor (la nota 53), pp. 180—181, 196—197.

Ioan în scaunul protopopesc, care răspunde dezideratelor românești prin tipar și prin fapte ce nu se pot limita numai la cât ne este cunoscut. Originar din Jebel, el este amintit prima oară în 1784 ca „parohul cetății Timișoara”, cum apare pe fila de titlu a primei cărți ce a tipărit. În acel an, preotul „din Cacova ot Sibii” donează Mineiul apărut la Rîmnic preotului „Constandin al Temișorii paroh, să ne pomenească pînă a trăi”⁵⁸. În 1791—1792, Constantin Șuboni funcționează ca protopop la Lipova⁵⁹, iar probabil din 1793, la Timișoara. Între anii 1798—1800, a predat la cursurile pentru instruirea preoților.

În 1802 a semnat în calitate de președinte al consistoriului spiritual⁶⁰, iar în 1804 a fost locțiitorul persoanei care l-a înlocuit pe episcop: „Întru întimplarea călătoriei eparhialnicului domnului administrator al episcopiei, Constantin Șuboni protoprezviteru. Conzistoriumul a episcopatului Temișorii”⁶¹. Ultima circulară semnată de el datează din 27 ianuarie 1812. Constantin Șuboni a decedat în 18 aprilie 1812⁶². Circulara semnată de episcopul Ștefan Avvacumovici în 29 aprilie, vestea că „al nostru după lege protoprezviterul d. Constandin Șuboni, dintru acest veac la cele vecinice s-au mutat” și că l-a numit ca protopop al Timișoarei pe Vasile Georgevici⁶³, care semnează și decesul.

Puținele însemnări despre viața și activitatea celor trei protopopi Șuboni atestă prestigiul de care s-au bucurat. Martin face un act de cultură prin donarea casei sale spre a servi progresului obștesc, Ioan este reprezentantul românilor, instigă poporul împotriva nedreptăților, iar în 1782 a făcut semnificativa danie mănăstirii Partoș. Și tot în această perioadă de emancipare și afirmare culturală românească, în anul 1784, Constantin Șuboni tipărește două cărți pentru apărarea Ortodoxiei, într-o vreme cînd aceasta însemna apărarea ființei neamului și unitatea sa, adresîndu-le „fiecărui credincios:”

„Întru mărirea / Sfintei de o Ființei, de viață făcătoarei și Nede-/spărțitei Troițe, Tatălui, și / Fiului / și Sfintului Duh. S-au tipărit aceas-tă carte ce să zi-/ce pre scurtă arătare întîi pentru / Dumnezeu / A doaa: pentru socotința lui Dumnezeu: / Cu toată osîrdia și chieltu-iala sfintiei / (sale) / părintelui Constantin Șuboană, parohul / Cetății Ti-mișorii. Întoarsă de pre limba slavonească pre / limba rumânească la anul / 1784 august 30. / În Timișoara. / S-au tipărit în înpărateasca cetate Vi-/enna prin boeriul Iosif Kurțbek ti/pografu cărților illiri-cești”.

⁵⁸ Informația primită de la prof. C. Leu din Reșița, Mineiul se află în fondul de carte veche, organizat la sediul protopopiatului din Reșița.

⁵⁹ Protocolul cununărilor din parohia Lalașinț jud. Arad, în muzeul din Lipova cu valori bibliofile și de artă lăsate de preotul Ștefan Crișan.

⁶⁰ AMB, Protocolul circularelor din parohia Bărăteaz, nr. 9089, anul menționat.

⁶¹ AMB, Protocolul circularelor din parohia Jebel, 1785—1819, nr. 36, f. 77—78.

⁶² Arhivele Statului Timișoara, Registre stare civilă, parohia Cetate-Timișoara, nr. 243/1812.

⁶³ AMB, Protocolul circularelor din parohia Bărăteaz, nr. 9089.

Fila a doua a tradus titlul originalului : filele 3—4 cuprind prefata arhiepiscopului Moscovei, Teofan Procopovici, autorul lucrării, urmînd cele trei părţi : „Întîi pentru Dumnezău”, (pp. 9—33), „A doa, pentru socotînţa lui Dumnezău” (pp. 34—85), „A treia, pentru legea lui Dumnezău” (pp. 86—132) şi „Despre Cuminecare” (pp. 133—142). Volumul, destinat „nu numai pruncilor celor tineri, numai şi bărbaţilor amîndurora părţilor” (f. 2), are 142 pagini, format 16/9,6 cm. şi este tradus după ediţia sirbească „Kratkaia Skazania”, publicată la Veneţia în 1767⁶⁴.

În anul următor, 1785, apare tot la Viena, în tipografia cirilică a lui Kurczböck :

Întru Mărirea Sfintei / de / o Fiinţei / de / viaţă făcătoarei şi nedespărţitei Troiţe Tatălui, şi Fiului, şi Sfîntului Duh / S-au tipărit aceste învăţăture creştineşti foarte / de folos / scoase de pre limba grecească pre limbă / românească, pentru folosul de obşte / sub stăpînirea întru tot prea luminatului / împăratului şi craiului domnului Iosif / al doilea. Cu blagoslovenia prea osîlniţului arhiepiscopului şi mitropolitului / slaveo-sărbescului, şi românescului domnului / Moisei Putnik. Iară cu toată osîrdia şi cheltuiala sfîntiei / sale părintelui Constantin Şubon. Neu/nitei legi greceşti preotului, şi slo/bodului crăescului oraş al Temişorii paroh. / Tipărită în împărăţitoarea cetate Vienna la Iosif nobil de Kurşbek de Curte tipografului şi vîn/zătoriu de cărţi, în anul 1785.

Cartea, care conţine „Învăţături creştineşti folositoare de suflet fieştecarui credincios” — cum se precizează în titlu — are şase file nenumerotate +258 pagini numerotate, format 17/10,3 cm. Textul din filele 2—4, nenumerotate, se adresează cititorului, filele 4—6 prezintă cuprinsul compus din 38 titluri, paginile 1—256 formează textul lucrării, iar paginile 257—258 prezintă scuzele traducătorului pentru puţinătatea înţelepciunii lui şi pentru greşelile de tipar, unele din caracterele cirilice cu care sînt tipărite ambele cărţi fiind greu de deosebit la diortosire.

Traducătorul, bun mînuitor al condeiului, a lăsat o tălmăcire clară într-o limbă frumoasă, expresivă şi înţeleasă de toţi, care ar merita atenţia cercetătorilor. Spre exemplu, în cartea apărută în 1784, autorul scrie : „Cine dintră oameni nu va vrea (a) lui facere de bine? . Pohtim ca toţi pre noi să ne iubească, să ne laude, să ne cinstească ; pohtim să ne ajute în lipsele noastre, să ne dea un sfat bun întru întimplări dă nevoe, să ne îndrepte în gînduri, să ne păzească de nevoi şi de năpăşti, să ne curăţească de asuprelî şi altele ; toate acestea şi noi sîntem datorî a face aproapelui nostru. Cătră acelea, urmează şi acestea, că ce nu vrem noi să ne facă noaă oamenii, şi noi aceaia să nu facem altuia”. În cea de a doua carte, pp. 1—3, el menţionează : „Creştinul ieste în biserica lui Hs. răsădit ca un pom frumos roditori

⁶⁴ C. Mihailevici, *Srpska bibliografija XVIII veka*, Beograd, 1964, p. 87.

ЛТРС МЗРБ
СФНТБ ДВ СФНН

цій, авіації флотарій, ші Нід-
ландиті Трці, Таталі, ші
Фінля, ші Сфіндлі Дх.

0.8 ПИЊОНИ ЛАКТА КАРТЕ ВИЗ ЗН
и по екстр дестин. АУТАМ: ПИЊО
ДММЗБ. ДАКОД: ПИЊО СОКОТИЦА
ДМ АММЗБ.

МУ ТСАГЪ ШЕГЪЛА. ШИ КЛАТЪЛАА СФЪЦЪИ
САМЪ ПЪРЪНТАНЪ КОНСТАНТИНА ШЕВЪНЪ ПАРОУЛА
ЧЕГЪШЪ ТЕМЪЦЪИ.

ΑΤΟΛΕΙΑ ΔΗΛΗ ΑΝΘΕΑ ΕΙΣΕΛΙΝΑΚΤΑ
ΑΝΘΕΑ ΕΙΣΕΛΙΝΑΚΤΑ ΑΔ ΕΙΝΘΑΣ
1784 ΔΕΚΤΕΒ 30.

А Тімішоара.

On the basis of the above, we can conclude that the proposed method is effective in detecting the change of the system.

Одъ тѣхъ же дѣлѣтъ члѣнъ БИ-
СНА ПИИ КОРА. ГЕНФ КЪСЕК ТИ-
ПОГРАФЪ ИЪСНМОИЪ ПЕРВЫИ.

THE MARINE OFFICER

ФІНІЦІ

Зіацз флэагафай шн ндстацінціт трыац,
фаталдй, шн фйлабдй шн ффаталдй афн.
Оау тупдзінт афкстэ дбачц-
тдф Крещнінцін ффартэ
дф ффалшд!

СКОЛЕ ДЕ ПРЕ АМБЕ ГРЕЧАКЪ ПРЕ АМБЕ
НОМАНБЕКЪ, ПИТЕРЪ ФЛОДИНЪ ДЕ СЕЩЕ.

ВЪСТАВЛЕНІЕ ПЕРВОЕ ТОТЪ МІРЪ АВАНАТАВЪ
МІРЪСТАВЪ, ШІ КРАДІВЪ ДІВІВЪ ІСОНОВЪ
ДІВЪ ДІВЪ. ВЪ СІСОНОВЪ ПЕРЪ ІСОНОВЪ
ТАВЪ ІСОНОВЪ, ШІ АНАТАВЪ
САМНО ІСОНОВЪ, ШІ ІСОНОВЪ

МБОУ И ПЯТИНКА.
на тога джарала, шн катарлаа сфунд
бала пуринтидан константин шовина. нр
мийт айир гачиш протестант, шд саба
тодалар краквалда сурун, да та
ломодин парук.

Abstract

Знаејќи ја флуидноста на читателите, Виена ја добива
и Крешка и Крсти Тупомфа, а
вистина и Крши, а Крши и 2 3

ales, și cu atîta ieste mai bun de neam de cît toți pomii, cu cît u-i sînt rădăcinile jos în pămînt, ca a celorlalți pomi pămîntești, ci a ceriu, dintru carele să hrănește duhovnicește. (...) Nu poate, ară, creștinul ca să trăiască fără de credința lui Hs., precum nici popul de rădăcină. Credința la fieștecarele creștin trăbuiește ca să aibă ei așezămînturi: întîi, ca să fie tare, ca să ție mintea neclătîtă și apusă în cuvîntul lui Dumnezeu, carele ieste însuș(i) Adevărul. A oao ca să fie adîncă, pentru ca să o hrănească cu înțălesul al dumezăeștilor taini, și a treia, ca să fie roditoare, ca să-l îmbogățească cu fînătatea faptelor celor bune".

În 1802, Dimitrie Țichindeal atribuia lui Mihail Roșu, traducerea acestor cărți, „care le vedem tipărite cu cheltuiala sfinții sale părințelui protopop C. Șuboni”⁶⁵. Preotul Emilian Micu, bun cunoscător al trecutului cultural din Banat și autorul mai multor cercetări, pune sub semnul întrebării⁶⁶ afirmația lui Țichindeal. Nedumeriri în privința exactității informațiilor lasă și protopopul Nicolae Stoica de Hațeg, care împreună cu arhimandritul Feldvari a tradus, în 1776, „din slovenie”, „Carte de mină a dascălilor”, sau „Normalul”, despre care Țichindeal spunea, tot în 1802, că a fost tradusă de Roșu.

Nu ne este cunoscut răspunsul celor doi cărturari, aflați încă în viață în 1802, dar Mihail Roșu în autobiografia sa nu face nici o referire la tipăriturile din 1784 și 1785. Mai mult, activitatea culturală a lui Constantin Șuboni e apreciată elogios de Țichindeal. În titlurile celor două traduceri din limbile sîrbă și greacă (în Timișoara exista și o școală grecească), Șuboni precizează: „cu toată osîrdia și cu cheltuiala” sa. Construcția frazei din textele rămase de la Mihail Roșu este influențată de topica sîrbească, deosebindu-se de cursivitatea și claritatea frazelor din traducerile lui Șuboni, aceleași și în versiunile românești ale circularelor trimise preoților, ceea ce ne îndreptățește să-i acordăm paternitatea traducerilor.

Acțiunile pentru apărarea ființei neamului și pentru emancipare epășesc limitele luminismului austriac, primesc un caracter militant și evoluează în lupta pentru egalitate religioasă și națională, pentru recîștigarea drepturilor istorice și pentru unitate. Alături de cărturarii în treapta preoției, la început singura accesibilă românilor, se afirmă și o generație tînără, cu studii universitare, ridicată din popor și devotată cauzei lui.

Nicolae Oțălea, „practicant” la oficiul cameral din Denta, publica tot în 1784 „Fabule alese” cu conținut moral și educativ, afirmare a limbii românești. Paul Iorgovici, fiu de preot, cu studii la Pesta, Viena, Roma, Paris și Londra, în „Observații de limbă românească” tipărită în 1799, vorbea însuflețitor despre originea latină, cu încredere în viitor. Ponderat și realist, independent de marii reprezentanți ai Școlii ardelenene cu care era contemporan și colabora, dă soluții ingenioase

⁶⁵ D. Țichindeal, o.c., p. XIII—XIV.

⁶⁶ E. Micu, art. cit. „Dreptatea”, 1894, nr. 207, 212.

pentru îmbogățirea limbii în spiritul ei latin, spre a fi capabilă să exprime exigențele progresului. De asemenea, el enunță probleme educative cu conținut original și progresist, încerca în 1794 să editeze un dicționar și a lăsat în manuscris o istorie a românilor și un dicționar. A dus o luptă îndelungată pentru ocuparea unui post în conducerea școlilor din Banat, a fost persecutat și dezamăgit, s-a sfârșit în 1808, în vîrstă de 44 ani. Preotul Dimitrie Țichindeal, referindu-se, în 1802, la obiceiurile românilor din Banat și la originea romană, conchidea: „Sîntem noi strănepoții romanilor, precum se poate vedea din obiceiurile aceste de acum, care le țîn românii”⁶⁷.

Depășind limitele veacului XVIII, pe care ni le-am propus, nu oprim aici cu enumerarea personalităților bănățene, al căror număr crește vertiginos în cursul secolului XIX.

Mișcarea românească din Banat, ortodoxă prin cei ce au inaugurat-o, la fel ca „Societatea filosofească din mare Prințipatul Ardealului”, înființată în 1794, din care făcea parte și Enăchiță Văcărescu, s-a adresat maselor prin cartea tipărită pe înțelesul lor, oferindu-le mijloace mereu înmulțite pentru emanciparea și realizarea aspirațiilor cu inestimabile rezultate în planul vieții românești. Cartea apare cu sprijinul generoșilor intelectuali ai satelor, preoți și învățători, al marilor dar numeroșilor meseriași, dar și al plugarilor care o plătesc anticipat.

Revendicarea drepturilor, în numele istoriei, aparține la începuturile memorii trimise împăratului, care prin număr și conținut rămîn dovezile demnității. După 13 ani de la „Supplex Libellus Valachorum” în 1804, bănățenii înfățișează Vienei silniciile la care sînt supuși vrerile lor, accentuînd că nesocotirea acestora „ar putea și o rebeliune dintru aceasta urma, fiind că în toată lumea, cetînd noi istoriile toate mutările și mișcările s-au urmat din greotătea norodului cea fără de cale și cu nemiestovire”⁶⁸. În 1807, protopopii din Lugoj și Belin preotul din Bocșa și preotul Dimitrie Țichindeal, semnează un alt memoriu înmînat împăratului, în care expun situația românilor din Banat autohtoni și formînd marea majoritate a populației. Ei cer numirea unui român în postul de director al școlilor bănățene și încheie: „Dacă copiii noștri s-ar împărtași de cuvenita purtare de grije, ar dovedi în curînd lumii care ne cunoaște rău, că sîntem adevărații urmași ai romanilor”⁶⁹. Petru Maior în epocala sa istorie se considera îndreptățat să aprecieze laudativ „rîvna cea către polirea neamului românesc”

⁶⁷ D. Țichindeal, o.c., p. 37; N. Bocșan, *Inceputurile mișcării naționale românești în Banat. Activitatea lui Paul Iogovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Arheologie”, Cluj-Napoca, XI, 1978, pp. 173—188; N. Bocșan, *Contribuții la bibliografia literaturii române din Banat în epoca luminilor*, în „Banatica”, IV, Reșița, 1977, pp. 483—494.

⁶⁸ V. Bugariu, *Despre lăcuiitorii Banatului*, în „Analele Banatului”, Timișoara, 1930, nr. 2, pp. 18—25.

⁶⁹ I. Vulcan, *Dimitrie Țichindeal*, discurs de recepție. *Analele Academiei Române*, secția literară, t. XIV, București, 1893, pp. 66—68.

elor trei dascăli ai şcolii pedagogice din Arad, a protopopilor din Ugoj, Caransebeş, Mehadia şi Oraviţa şi să exprime îndemnul ce obli-a : „bănăŢenii, între români cei mai procopsiţi se vor număra, măcar să nu au episcop din neamul lor”⁷⁰.

În lupta pentru valorificarea drepturilor cîştigate şi a altor reven-icări, autonomia bisericească avea în contextul istoric o însemnătate eosebită. Declanşată de Ţichindeal, Loga şi Moise Nicoară, ea a tre-at într-o nouă etapă în Banat, prin activitatea desfăşurată în secolul IX de protopopul Vasile Georgevici (1764—1826), de Dimitrie Petro-ici Stoichescu (1791—1861), profesor de teologie, protopop al Ceaco-ei şi apoi al Lipovei, de Eftimie Murgu, Damaschin Bojincă şi docto-ul Pavel Vasici. Mişcarea continuă cu lupta pentru marea cauză ro-ânească, cu aspectele pe care le ia în curs, spre a răspunde mutaţiilor imperativelor vremii şi se va desfăşura unitar, în mersul spre îm-linirile din 1918. Ridicaţi cu toţii din rindurile celor mulţi, ale căror reri le vor sluji cu abnegaţie, mereu în luptă cu potrivniciile domi-aţiei străine, au aşezat pietre de trăinicie la temelia viitorului, în are au crezut cu toată convingerea.

⁷⁰ P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812, pp. 9—340.

SOLIDARITATEA UMANĂ

Duminica a 25-a după Rusalii

Victimă a unor tilhari haini, un călător iudeu zăcea în nesimţiri la marginea drumului ce cobora din Ierusalim în Ierihon. Preotul levitul, conaţionalii săi, deşi erau obligaţi să-l ajute, trec absolut nepăsători. Desconsiderat de slujitorii templului, suferindul devine obiectul dragostei unui străin (samarinean). Trecînd peste ura de veacuri dintre samarineni şi iudei, acesta îi acordă primul ajutor şi-i plăteşte întreţinerea la o casă de oaspeţi.

Prin fapta sa de filantropie şi înalt umanism, samarineanul devine exemplu grăitor de apropiere, de solidaritate, care se impunea într-o asemenea situaţie.

Solidaritatea este un sentiment care determină pe oameni, pe baza unor însuşiri înnăscute, să-şi acorde ajutor reciproc în toate domeniile vieţii şi activităţii omeneşti; este un liant puternic care încheagă pe toţi oamenii într-o unitate de voinţă, simţire şi acţiune.

Biserica lui Hristos a avut un rol deosebit în cultivarea solidarităţii umane în lumea creştină. Pe baza învăţăturii ei, destinată tuturor oamenilor şi străină de orice exclusivism naţional, Biserica promovează o solidaritate fără graniţe în timp şi spaţiu, o solidaritate universală, efectivă şi deplină. Religia creştină adaugă temeiuri nescrise (Faptele Apostolilor 17, 26), în baza cărora oamenii sînt fraţi egali şi solidari între ei, menirea lor comună (Facere 1, 28), universalitatea chemării la mîntuire, unitatea în Hristos şi în Biserică, lumina ca loc de viaţă şi slujire a tuturor oamenilor. Cel mai puternic temei şi cheag al solidarităţii umane rămîne iubirea — „legătura desăvîrşirii” (Coloseni 3, 14). Solidaritatea transfigurată de iubire scoate omul din carapacea egoismului izolaţionist, îl proiectează în rîndurile semenilor săi şi-l uneşte cu idealurile lor.

Semnele solidarităţii frăţeşti se arată prin iubire milostivă (Efeseni 4, 32), prin uşurarea nevoilor aproapelui nostru (II Corinteni 12, 24), prin susţinerea celor slabi (Romani 15, 1), prin facerea de bine către toţi (Galateni 6, 10), mîngăierea suferinzilor (II Corinteni 1, 4).

ducerea greutății altora (Galateni 6, 2), jertfirea de sine pentru alții (II Corinteni 12, 15), prin compătimire (Romani 12, 15), milă și iertare reciprocă (Efeseni 4, 32), blindețe, bunăvoință (Romani 12, 10), răbdare (I Corinteni 13, 4) și prin orice altă slujire a semenilor noștri.

Pentru realizarea solidarității desăvârșite, Sfânta Scriptură ne oferă îndemnuri care infiorează egoismul (Luca 9, 23 și propagă altruismul (I Corinteni 10, 24). Mîntuitorul ne-a oferit cea mai înaltă pildă de altruism pînă la jertfa vieții Sale (II Corinteni 5, 15). Sf. Apostol Pavel recomandă solidaritatea cu semenii, atunci cînd spune: „Bucurați-vă cu cei ce se bucură, plîngeți cu cei ce plîng” (Romani 12, 15). De asemenea el ne îndeamnă: „Să aveți aceleași sentimente unii față de alții” (Romani 15,); să iubim pe frații în Hristos (Romani 12, 10), pe concetățeni (Romani 9, 3), pe toți oamenii (Galateni 6, 10). Cel mai direct îndemn la solidaritate frățească sînt cuvintele: „Purtați sarcinile unul altuia” (Galateni 6, 21). În ceea ce privește solidaritatea generală, sînt expresive cuvintele: „Nu mai este nici iudeu, nici elin, nici rob, nici liber, nici parte bărbătească și parte femeiască, ci toți sînt una în Hristos” (Galateni 3, 28), prin care Apostolul Neamurilor proclamă egalitatea în esență și demnitate a tuturor oamenilor.

Modelul desăvârșit al solidarității îl constituie însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos care recomandă legea iubirii (Ioan 15, 12), singura ce îi poate uni pe oameni într-o solidaritate durabilă. Mîntuitorul a stat plin de iubire în slujba tuturor. S-a identificat total cu bucuriile (Ioan 2, 6—11) și durerile contemporanilor Săi, indiferent de neamul lor (Matei 9, 18—25; Luca 7, 12—15, Ioan 11, 11—14).

Spiritul solidarității îl găsim și în conținutul moral-social al predicii Sfîntului Ioan Botezătorul (Luca 3, 11), în structura primei comunități creștine din Ierusalim (Faptele Apostolilor 2, 42; 4, 32) și în viața primilor creștini. Bisericele din Antiohia, Macedonia și Ahaia au organizat colecte pentru ajutorarea fraților (Faptele Apostolilor 11, 29; Romani 15, 26; I Corinteni 16, 2, II Corinteni 8, 2; 9, 2). Rugăciunea de obște este un alt mijloc de exprimare a solidarității creștine (Ioan 17, 20).

Solidaritatea umană este ilustrată și în tradiția creștină. „Căutați — ceea ce este de folos obștesc” și „lucrați împreună cu alții” (Sf. Ignatie Teoforul), pentru că „Dumnezeu a făcut neamul omenesc pentru comunitate” (Clement Alexandrinul) și „de la început oamenii sînt creați unii pentru alții” (Sf. Ambrozie). Sf. Vasile cel Mare arată că „Dumnezeu a hotărît ca noi să avem nevoie și să trăim uniți unii cu alții”, pentru că „nimic nu este mai propriu ființei noastre decît a comunica între noi, a ne ajuta și a-i iubi pe cei asemenea nouă”. Sf. Ioan Gură de Aur, apreciind comunitatea bunurilor, ne îndeamnă „să nu ne învrăjbim cînd Dumnezeu a făcut toate în vederea apropierii noastre”, ci „să ajutăm și să ne fim de folos unul altuia”. Pentru faptul că „iubirea adună pe mulți într-un singur trup”, marele predicator îndeamnă: „Împărtășește-te de bucuria apropielii tale... și de lacrimile lui, ca să-i ușurezi tristețea”.

În scrierile profane, solidaritatea umană este exprimată în numeroase maxime, aforisme, sentințe ca spre pildă: „Sîntem născuți pentru societate” (Marc-Aureliu); sau: „Fiecare din noi este o parte integrantă dintr-un tot solidar” (S. Smiles). O sinteză a solidarității umane o găsim și în vechea expresie: „Om sînt și nimic din ceea ce este omenesc nu-mi este străin” (Terentiu).

Răspunsul lui Iisus dat învățătorului de lege: „Fă și tu asemenea” (Luca 10, 37), ne îndeamnă și pe noi cei de astăzi să practicăm solidaritatea „în faptă și adevăr” (Ioan 1, 18), pentru realizarea imperativelor contemporaneității. În felul acesta, solidaritatea umană devine o chemare și un angajament plener și responsabil al tuturor pentru instaurarea unei păci durabile, pentru salvarea vieții noastre și a urmașilor noștri (Deuteronom 30, 19) și a tuturor valorilor civilizației umane.

Solidaritatea între oameni și popoare determină relații superioare de natură morală și socială, crează o viață rodnică și fericită, constituie suprema dovadă de trăire creștină. Cunoșcînd roadele ei bogate, datorî sîntem să cultivăm spiritul de autentică solidaritate necesar epocii în care trăim.

Nu mai puțin se impune și o solidaritate românească. Unitatea poporului român, frăția tuturor fiilor patriei sînt valori de mare preț. Uniți în gânduri și simțiri, strîns legați în hora unirii, într-o sinceră solidaritate cu semenii noștri, fără nici o deosebire, să stăm în slujba poporului, a neamului și a patriei în drumul ei spre noi trepte de progres și fericire.

Prot. IEREMIA B. GHITA

IISUS HRISTOS CEL PROFETIT ȘI IDEALUL DESĂVÎRȘIRII

Duminica dinaintea Nașterii Domnului

„Cartea neamului lui Iisus Hristos” (Matei 1, 1—25) ne descoperă pe Cel prezis și așteptat veacuri de-a rîndul de întreaga omenire, ca Unul ce este idealul desăvîrșirii, despre care cel mai mare prooroc al Vechiului Testament, Sfîntul Ioan Botezătorul, spunea că „nu este vrednic să-I dezlege cureaua încălțămintelor” (Marcu 1, 7).

În luimna acestei mărturisiri profetice, Hristos Domnul ne apare ca un model și ideal unic al desăvîrșirii.

În cursul istoriei neamului omenesc, Hristos a fost prefigurat la iudei prin patriarhi profeți și drepti, ca Avraam, Isac, Moise, David, iar la celelalte popoare prin diferiți aleși, chipuri de eroi, etc.

Conștiința sau nu, omul, omenirea întreagă tinde spre realizarea imperativului evanghelic exprimat de Iisus: „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 48). Pe sinuoasa traiectorie parcursă de spiritul uman de la începuturile existenței sale, în dorul constant după desăvârșire, descoperim cinci momente de covârșitoare importanță, ilustrate de tot atâtea exemple intrate în adâncul conștiinței umane și în tezaurul culturii universale ca etape spre marele ideal al omului: asemănarea cu Dumnezeu.

Primul moment este cel al *dorinței după desăvârșire*. Este epoca precreștină, când prin glasul cutremurat de suferință al titanului Prometeu, legat de stîncă, striga întreaga omenire căutînd să iasă din haosul politeismului, al asupririi sclavagiste și al asperităților de tot felul.

Nașterea lui Hristos, însoțită de mesajul divin: „Foc am venit să arunc pe pămînt și cît aș vrea să fie acum aprins!” (Luca 12, 49), este răspunsul Mintuitorului la dureroasa așteptare de veacuri a omenirii, este focul Duhului Sfînt „care luminează pe tot omul ce vine în lume” (Ioan 1, 9).

Al doilea moment, necesar urcușului spre desăvârșire, este cel al *curajului*, capabil să mute munții dificultăților, care apar în mod firesc înaintea celui ce vrea să se înalțe spre culmile vieții spirituale. În creștinism, momentul este ilustrat de personalitatea plină de strălucire a Sfîntului Ioan Gură de Aur care reprezintă geniul elocvenței și virtutea curajului în accepțiunea cea mai elevată a acestei noțiuni. Curajul este elanul pentru întruparea virtuților lui Hristos, un moment al înfruntării sufletului cu tendințele egocentrice, efortul de „a face bine tuturor și rău nimănui”, virtute ce izvorăște din cuvintele lui Iisus: „În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33). În mijlocul valurilor vieții, a dureroaselor eforturi pentru realizarea mai binelui, glasul lui Hristos răsună întotdeauna încurajator: „Îndrăzniți, Eu sînt, nu vă temeți!” (Matei 14, 27).

Al treilea moment este cel al *faptei*, utile, constructive, folositoare celor din jur. De la dorință se trece la curaj și apoi la faptă. Este fapta săvîrșită liber, fără constrîngere, în așa fel încît bucuria ei să ne dea dreptul să exclamăm întocmai ca Faust al lui Goethe: „Clipă, rîmii, că ești atît de frumoasă!”.

Este timpul cînd în sufletul creștinului, cuvintele Mintuitorului: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre bune și să preamărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei 5, 16) au o deosebită rezonanță. Este vorba nu neapărat de fapte extraordinare, ci de oricare faptă bună destinată semenului nostru, de la modestul gest al întinderii unui pahar cu apă celui înse-

tat și de la un suris cu care însoțim salutul, până la cele mai mari sacrificii. Indiferent de proporția sau valoarea ei materială, fapta trebuie să fie săvârșită în lumina bunătății lui Hristos, după cum o arată cuvintele Sfintului Apostol Pavel: "...ai lui Dumnezeu sintem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune, ...ca să umblăm întru ele" (Efeseni 2, 10).

Cel de al patrulea moment este *jertfierea de sine*. Fapta — fie ea și limitată la un gest aparent fără importanță, dar izvorit din dragoste și din lumina conștiinței noastre — presupune un efort, o renunțare și poate implica chiar suferință. Este o suferință mintuitoare, pilduită de însuși Fiul lui Dumnezeu, efortul uneori dureros la care sintem solicitați întru săvârșirea faptei dezinteresate, asupra căreia ne atrage din nou luarea aminte Apostolul Neamurilor: "Vouă vi s-a dăruit pentru Hristos, nu numai să credeți întru El, ci să și pătimiți pentru El" (Filipeni 1, 29). În fond, suferim pentru realizarea ființei noastre, pentru ascensiunea spre desăvârșire.

Uneori chiar fapta bună naște o reacție dureroasă în ființa celor ce nu s-au trezit încă la dorul după desăvârșire și atunci reapare surpriza amară a eroului dostoevskian Mișkin, care dorind să-i ridice pe cei din jur la o altitudine morală nepieritoare, a fost adesea privit ca un "idiot", deoarece prin frumusețea virtuților sale părea să tulbure zonele subterane ale celor cu conștiința adormită.

Pentru a ne transfigura ființa prin fapte luminoase trebuie să intrăm, împreună cu Iisus Hristos, în noaptea nu lipsită de suferință mintuitoare din grădina Ghetsimani, grădina lacrimilor care rodesc crinii desăvârșirii și razele dragostei divine.

Ultimul moment, cel de al cincelea, este *stăruința* întru cele bune, subliniată de Sfintul Apostol Pavel: "La sîrguință nu pregetați, cu Duhul fiți fierbinți, Domnului slujiți!" (Romani 12, 11). După cuvintele divinului Învățător, "Împărăția cerurilor (în care vor intra cei aflați pe drumul desăvârșirii) se ia prin stăruință, și cei ce se silesc au parte de ea" (Matei, 2).

Stăruința întru desăvârșire, prin faptele bune puse în slujba semenilor noștri, este o cerință permanentă, atât de sugestiv ilustrată prin străvechea legendă a mitului lui Sisif, un titan osîndit de zei să urce întruna o piatră uriașă pe virful unui munte, dar care de fiecare dată se rostogolea în prăpastie. Totuși, din acel efort fără sfîrșit se naștea mereu marea bucurie a acțiunii susținute pînă la capăt, prin neșovăielnică stăruință.

Adesea ne atrag culmile, nu și treptele spre ele; cu ochii spre piscuri ne place să umblăm la șes, dar în felul acesta ne lipsim de priveliști nebănuite de frumoase. Pe drumul desăvârșirii noastre avem nevoie de permanentă stăruință, așa cum ne-o cere Domnul: "Intrați prin poarta cea strîmtă, că largă este calea care duce la pieire și mulți sint cei care apucă pe ea" (Matei 7, 13).

În fața noastră stă Mîntuitorul lumii, „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6), model desăvîrșit de trăire spirituală. Să-L urmăm cu bucurie și rivnă sfîntă, începînd de la ieslea Betleemului, stăruind zi de zi întru a împlini îndemnul dumnezeiesc: „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru Cel din ceruri desăvîrșit este”.

Pr. GABRIEL CERNAUȚEANU

CUVINT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE GENEALOGIA MÎNTUITORULUI

I. Introducere

Era obiceiul la cei vechi să se redacteze atunci cînd se vorbea despre oameni mai deosebiți și neamul din care provin spre a li se cunoaște originea. Așa, în Vechiul Testament găsim prezentat tabloul genealogic a lui Adam, a lui Noe și a lui Sem.

Era apoi obiceiul ca aceste tablouri genealogice să fie păstrate oficial la templu, înscriindu-se numele capului de familie, pe linie bărbătească. Existau însă tabouri genealogice cu caracter particular păstrate de capul familiei și transmise din generație în generație.

Pentru a arăta că Iisus este Mesia proorocit și așteptat, sfîntul evanghelist Matei începe scrierea Evangheliei prezentîndu-ne tabloul genealogic al Domnului.

II. Anunțarea temei

Cum tabloul genealogic se numește „cartea neamului”, vom vedea care este „cartea neamului lui Iisus Hristos, sau genealogia Mîntuitorului.

III. Tratarea

Încă de la începutul Evangheliei, sfîntul Matei anunță că va prezenta „cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam”. Aceasta înseamnă că Iisus Hristos nu este un om oarecare. Însuși numele Lui spune aceasta. „Iisus” este transcrierea grevizată a evreescului „Iosua”, care înseamnă „Dumnezeu este Mîntuitor”; iar „Hristos” însemnează „Unsul” — adică Mesia cel proorocit, Izbăvitorul lumii. Ungerea ca binecuvîntare cerească, consfințea o demnitate cu totul deosebită, de aceea se aplica regilor teocratici, profetilor și preoților, (a se vedea Dr. Vasile Gheorghiu, Sfînta Evanghelie după Matei cu

comentar, Cernăuți, 1925, pp. 75—93). El provine după trup din seminția lui Avraam și din familia lui David. Aceasta are o importanță deosebită, deoarece Mesia era așteptat ca provenind din Avraam, cu care Dumnezeu a încheiat un legământ sfânt și pe care l-a binecuvîntat în mod cu totul deosebit atunci cînd s-a așezat din poruncă divină în Canaan: „Și eu voi ridica din tine un popor mare te voi binecuvînta, voi mări numele tău și voi fi izvor de binecuvîntare. Voi binecuvînta pe cei ce te vor binecuvînta... și se vor binecuvînta întru tine toate neamurile pămîntului” (Facerea 12, 2—3). La fel, Mesia va proveni din familia regelui David. El se va numi „Fiul lui David”, conform proorociei pe care Dumnezeu prin profetul Natan o descopere lui David: „Iată Domnul îți vestește că îți va întări casa... voi ridica după tine pe urmașul tău, care va răsări din coapsele tale... Acela va zidi casă numelui meu și eu voi întări scaunul domniei lui în veci... Casa ta va fi neclintită, regatul tău va rămîne veșnic înaintea ta și tronul tău va sta în veci” (II Regi 7, 12—16).

Tocmai de aceia, „cartea neamului lui Iisus Hristos” este prezentată pe trei etape sau unități, înscrindu-se 42 de neamuri, împărțite în cîte 14, după cum urmează: 1. de la Avraam pînă la David; 2. de la David pînă la robia babilonică; 3. de la robia babilonică pînă la Iosif.

Prima perioadă, începînd cu Avraam, se continuă cu Isaac și Iacob, urmînd apoi Iuda. Acesta primînd apoi binecuvîntarea tatălui său i se prevestește că din seminția lui se va naște Mesia: „Nu va lipsi sceptrul din Iuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni împăciuitorul, căruia se vor supune popoarele”. (Facerea 49, 10).

Perioada a doua cuprinde pe Solomon, fiul lui David, apoi pe Roboam, continuîndu-se cu alți regi mai buni, sau mai răi, mai evlavioși, sau idolatri, care au atras mînia lui Dumnezeu și poporul este dus în robia babilonică, sub Nabucodonosor, cînd Ierusalimul a fost asediat și distrus, iar templul a fost prădat. Reîntorcîndu-se apoi în patrie, reapare în conștiința poporului idealul mesianic. Este pomenit numele lui Zorobabel, care reclădește templul din Ierusalim. Deși acest templu nu a avut strălucirea celui dintîi, mărirea lui va fi și mai mare — spuneau profeții — fiindcă în el va intra Mesia.

Cartea neamului lui Iisus Hristos se încheie cu „Iosif logodnicul Mariei, din care s-a născut Iisus, ce se cheamă Hristos”. Vedem că originea după trup a Domnului este redată pe numele lui Iosif, care nu era tatăl lui natural, dar conform rînduielilor timpului, copiii erau socotiți ca aparținători aceleiași familii, chiar dacă tatăl lor natural era altul. În acest caz, Iosif este socotit tatăl legal, nu natural, pentru a se întări convingerea că Iisus este Mesia, „Fiul lui David”. Evanghelistul precizează că Iosif este „logodnicul” Mariei, nu soțul ei; de unde putem vedea clar că Maria, mama lui Iisus este fecioară, iar întruparea este de la Duhul Sfînt.

Deși genealogia este prezentată descendent, amintindu-se numele bărbaților, fiindcă ei constituiau capul familiei, care perpetuiază nea-

mul, evanghelistul ne redă totuși și nume de femei ca : Tamar, Rahab, Betșeba și moabiteanca Ruth, iar la sfârșit amintește, după cum am văzut, numele sfintei Fecioare Maria, care tălmăcit înseamnă : „bine-plăcut”, „bine mirositoare”, „plăcut”, „doamnă”, „stăpână”.

IV. Recapitularea — Aprecierea

Făcînd împărțirea genealogiei Domnului din 14 în 14 generații, ne gîndim la faptul că cifra 14 reprezintă dublarea cifrei 7 considerată sfîntă, ar 42 dublarea înmulțită cu 3, reprezintă deplinătatea sfînteniei împlinite în persoana celui care o încheie, adică a lui Iisus Hristos.

Am văzut apoi că în cartea neamului lui Iisus apar și femei. Unele dintre ele chiar păcătoase, altele de alt neam ; ceea ce înseamnă că la mîntuire sînt chemați toți oamenii, în mod egal : bărbat sau femeie ; păcătoși sau dreți ; din poporul ales, sau din alte neamuri.

Observăm că sfîntul evanghelist ne prezintă neamul după trup al Domnului. Aceasta nu oprește să considerăm că Cel ce s-a întrupat este și rămîne Dumnezeu adevărat. Fiînd și rămînînd Dumnezeu adevărat, El este și om adevărat, adică Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului, „Fiul lui David”.

V. Asocierea

Pe lîngă prezentarea pe care o face sfîntul evanghelist Matei, urmărind neamurile de la Avraam și pînă la Iisus, mai avem în Noul Testament și o altă prezentare a nemului lui Iisus, cea pe care ne-o înfățișează sfîntul evanghelist Luca într-o formă inversă, ascendentă, de la Iisus pînă la Adam, pînă la Dumnezeu. Asociîndu-L pe Mîntuitorul cu Adam, vedem că așa cum prin firea păcătoasă moștenită de la primul om, sîntem supuși păcatului, tot așa prin întruparea „Celui de al doilea Adam”, a Mîntuitorului Iisus Hristos putem moșteni firea eliberată de păcat, înnoită prin binecuvîntarea lui Dumnezeu spre viață veșnică.

VI. Generalizarea

Sfîntul apostol Pavel ne spune că deoarece moartea a venit prin om, tot prin om a venit și învierea morților, căci „precum toți mor în Adam, așa toți vor fi făcuți vii în Hristos” (I Corinteni 15, 21—22).

VII. Aplicarea

De aici vedem că mîntuirea ne vine odată cu întruparea Domnului și se împlinește prin moartea și învierea Sa. Noi murim și înviem în Hristos prin taina sfîntului Botez, după cum arată sfîntul apostol Pavel : „Au nu știți că toți cîți în Hristos Iisus ne-am botezat, în moartea lui ne-am botezat ? Deci ne-am îngropat cu El în moarte prin botez, pentru ca — precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa

să umblăm și noi întru învierea vieții; căci dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții lui, atunci vom fi părtași și ai învierii lui" (Romani 6, 2—6).

Dar cum noi sintem permanent supuși păcatului, așa cum apa sfințului Botez ne-a curățit de păcatul strămoșesc, tot astfel și lacrimile pocăinței, constituie un al doilea Botez prin care putem primi în scaunul spovedaniei iertarea păcatelor întru înnoirea vieții.

Iar perioada postului Crăciunului ne oferă posibilitatea revizuirii vieții duhovnicești, a căinței pentru păcatele săvârșite și a hotărârii de a nu le mai săvârși. Astfel ne vom putea împărtăși cu vrednicie cu sfântul Trup și Sânge al Domnului, pe care L-a luat din sfânta Fecioară Maria îndumnezeindu-L, iar pe noi făcându-ne mai sfințiți și mai-buni.

Pr. prof. SORIN COSMA

„CUVÎNTUL VOSTRU SĂ FIE PLĂCUT...”

Prin cuvînt persoana se descoperă, dar se poate și ascunde. Se descoperă în sensul comunicării, se ascunde atunci cînd procedează la înjumătățirea sau falsificarea adevărului.

Din punct de vedere creștin, alterarea sensului cuvintelor, a adevărului este un rezultat al dramei cuplului paradisiac. Adam și Eva, apărută în urma păcatului originar. Restabilirea armonică dintre cuvînt și adevăr este considerată realizabilă de teologi numai în măsura conștientizării creștinului asupra originii cuvintelor omenești în Cuvîntul suprem, Logosul întrupat, Iisus Hristos (pr. prof. D. Stăniloae, *Modurile prezenței lui Hristos în cultul Bisericii*, în „M. B.”, nr. 7—9/1982, p. 439).

Dar din motive greu de înțeles, unii frați conslujitori nu se apleacă cu suficientă atenție asupra misiunii lor, strîmbînd ființa cuvîntului. Astfel, ne este dat să auzim că, în diverse împrejurări (sfîințiri de case, invitații la boteze și cununii, pomeni, praznice ale numelui unor credincioși), preoții parohi sînt vehiculantii unui limbaj presărat cu tot felul de cuvinte nepoliticoase și ironii.

Potrivit unei definiții curente, politețea, este atitudinea binevoitoare, atentă, conform cerințelor bunei-cuviințe, pe care o persoană o arată partenerului de dialog (*Dicționarul limbii române*, București, 1958, p. 638). Ea caracterizează formația și informația intelectuală a unui ins, precum și deschiderea dialogică a acestuia.

Îndreptîndu-ne atenția asupra modului de a vorbi practicat în Biserică, vom constata, cu satisfacție, că primii misionari creștini, adică Sfînții Apostoli, au avut în atenție această problemă, rezolvînd-o cu mult succes și gingășie. Spre pildă, Sf. Apostol Pavel îndemna credincioșii la o viață duhovnicească, adresîndu-li-se cu apelativul „fraților” (Romani 15, 15; I Corinteni 1, 26; Galateni 6, 1, ș.a.), iar cînd încearcă o integrare afectivă în comunitatea creștină, uzează de pronumele personal „noi”: „Să facem mereu binele fără se ne lenevim...”. (Galateni 6, 7). Sau „Dumnezeul păcii să vă întărească în orice lucru bun, ca să faceți voia Lui și să lucreze în noi ceea ce este bineplăcut în fața Lui” (Evrei 13, 21). Desigur, pe lângă modalitățile de exprimare amintite, întîlnim în scrierile cu caracter epistolar ale Noului Testament și alte formule de adresare, cum ar fi cele care im-

plică, în structura lor, persoana a doua plural „voi”: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfintului Duh, să fie cu voi cu toți” (Galateni 3, 14). Omileticienii contemporani subliniază funcționalitatea restrinsă a apelativelor amintite, limitind-o la nivelul activității predicatoriale a preotului (prot. dr. Marcu Bănescu, *Folosirea pronomului personal în predici*, în „M. B.”, nr. 3—4/1983, p. 206).

Evoluția ascendentă a societății omenesti, ridicarea nivelului cultural al credincioșilor pretinde o nouă tehnică a vorbirii, structurată pe noile realități. Ea presupune un act de integrare implicind vârsta, profesia, raporturile afective și anume particularități ale partenerului de conversație. Prin urmare, formulele de politețe ca „dumneata”, „dumitale”, „dumneavoastră” — utilizate odinioară mai mult în anume cercuri — astăzi au un necesar circuit cetățenesc. În astfel de împrejurări, menținerea în uz a unor apelative cum ar fi: „Mă!” sau „Bă!”, nu mai poate fi acceptată. Rostirea lor va crea, cel mult, un nefericit prilej pentru cel ce asistă la o asemenea discuție angajată de un confrate slujitor, pentru a-i stabili câteva trăsături caracteriale... Preotul, care prin specificul profesiei este „om al slujirii”, considerăm că nu poate fi subiectul unor astfel de caracterizări și nu-i este îngăduit să se plaseze într-un contratimp istoric. Limbajul său trebuie să fie „dres cu sare”. Fiecare cuvânt se cere să poarte pecetea „cuvîntului lui Hristos”, iar dialogul să se ridice la demnitatea pe care o cere Domnul. Denaturarea sensului cuvintelor, la fel ca și nesocotirea evoluției lor, afectează nu numai personalitatea preotului, ci deformează imaginea lui Hristos în conștiința unora dintre credincioși. Dar acesta este numai primul aspect al problemei enunțate. În continuare, ne propunem să urmărim a doua chestiune la care am făcut referire și anume, problema ironiei.

În general, anecdota, satira și umorul sint apreciate de unii cugetători drept genuri literare care concentrează forme superioare de exprimare a dinamicii sufletului omenesc. Răsfoind un dicționar, vom constata că se confirmă această remarcă. Bunăoară, despre anecdotă stă scris că „este maniera cea mai pitorească și eficace de sintetizare a adevărului moral al unei epoci”; satira este apreciată ca „ac care e sortit nu să împungă, ci să coasă rupturile caracterului uman”, iar umorul e statuat drept „proprietatea morală și cotidiană a spiritului” (M. T. Biju, *Mic dicționar al spiritului uman*, București, 1983, pp. 36, 389, 449).

Cu toate aceste considerații pozitive pe marginea genurilor literare amintite, constatăm că nu toți oamenii de spirit au aceleași păreri despre funcția constructivă a acestor forme de revoltă superioară a conștiinței. Spre exemplu, un adept consacrat al unor astfel de răsturnări calitative umane, vorbind despre caricatură — care nu este altceva decît o ideogramă a genurilor literare amintite — afirma: „Atît de mult am desfigurat chipul uman, încît mă tem de propria

mea imagine, care pierde proporțiile ființei și ale spiritului, devenind un „ceva” nesemnificativ” (Deithley).

Privită în perspectiva gândirii, problema în discuție reține atenția, mai ales că una dintre trăsăturile de caracter ale Mîntuitorului a fost seriozitatea. Gîndindu-ne la rațiunea în sine a ironiei, înțelegem mai bine această stare de spirit a Fiului lui Dumnezeu.

Ilaritatea este rezultatul unei insuficiențe de atitudine. Ea exprimă un dezacord între ceea ce ar trebui să fie gîndul și acțiunea omenască și ceea ce sînt în fapt. Ironicul apare, așadar, sub forma unui gol valoric.

Nesocotind solemnitatea evenimentelor la care iau parte unii preoți uită demnitatea lor, relatînd celor prezenți, într-o formă ironică, diferite stîngăcii din viața credincioșilor păstoriți, anecdote nepotrivite, iar uneori satirizează chiar pe confrății lor.

În ciuda opiniei încetățenite în rîndul unora care limitează evlavia la actul slujirii, preotul nu este un profesionist oarecare, înscris într-un program strict de activitate, Misiunea sa se desfășoară folosind o expresie curentă „non-stop”, pentru că ea simbolizează în lume nelimitatele activității divine. Pe de altă parte, activitatea preotului nu este numai un simbol al neodihnei dumnezeiești, ci o permanentă acțiune de prefacere și înnoire a chipului lumii. Dacă prin epicleza liturgică Hristos se îmбие permanent, aceasta înseamnă că El se vrea continuu prezent în cotidian. Deci, așa cum remarcă un cunoscut teolog, viața liturgică a oricărui credincios, și cu atît mai mult a preotului, nu se poate limita spațial. Șirul epiclezelor trebuie să se repete peste tot unde este prezent „Solul cerului” (P. Evdokimov, *Sacrament de l'amour*, Paris 1962, pp. 123—124). Pentru el, viața postliturgică o putem cel mai bine defini drept „liturghie după liturghie” — parafrazînd cuvintele eruditului istoric român Nicolae Iorga. Tot ceea ce face în acest răstimp este menit să consolideze lucrarea sa tainică din fața mesei sfîntului altar. Orice cuvînt binegîndit poate deveni sămînță cu „rod insutit” în „ogorul Domnului”. Și aceasta, pentru că prin funcția mistagogică a cuvîntului iau ființă toate articulațiile creației, cum desprindem din prologul ioaneic (Ioan 1, 1).

Strîmbarea sensului cuvintelor este indirect o deformare a chipului lui Hristos în lume și un act de limitare a sfînteniei. Ea duce la înstrăinarea credincioșilor, sporind lipsa de încredere a acestora în cuvîntul lui Dumnezeu, care și așa, pentru mulți cei căzuți victimele intereselor egoiste, nu reprezintă un criteriu de comportament. Mai mult distanțarea aceasta afectează sănătatea morală a „Trupului tainic al Domnului”, înscriind comuniunea spirituală a credincioșilor pe o orbită centrifugală.

În legătură cu consecințele falsificării sensului cuvintelor, pe lingă cele amintite, trebuie să atragem atenția asupra observației făcută de dascălii Bisericii, care anticipează pedeapsa divină abătută asupra celor ce folosesc cuvîntul în scopuri mincinoase. După aceștia, acuzatorul sau apărătorul omului în fața lui Hristos, aflat pe scau-

nul judecății, va fi propriul său cuvînt, rostit în timpul existenței pămîntești, fie cu sens pozitiv fie în diverse combinații ce au lezat ființa adevărului. Iar pedeapsa veșnică va consta din permanentul regret pentru cele grăite și imposibilitatea corectării lor, deoarece comunicarea între conștiințe nu va mai fi posibilă, din cauza păcatului mîndriei, care închide spiritul în sine însuși (Sf. Ioan Hrisostomul, la pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică*, vol. III, București, 1978, pp. 455—457).

Prin urmare, preotul trebuie să fie conștient, mai mult decît oricine, de finalitatea rostului și a întrebuintării cuvintelor. Lui i se va cere să dea seamă de împlinirea întru Hristos a credincioșilor păstoriți. Dar există și o condamnare imediată, semnată de opinia publică de societate.

Strada, apreciază moralistii contemporani, trebuie să devină o agoră — în sensul bun al cuvîntului (T. Ginju, *Discurs despre morală*, Iași 1981, p. 33). În climatul ei crește societatea de mîine, cresc ideile viitorului. De aceea, limbajul folosit de cei ce o popularizează trebuie revizuit permanent, cu o înaltă conștiință civică. Iar preotul nu poate face excepție de la această chemare a umanismului contemporan. El trebuie să interfereze conștiința misiunii sale cu strădania tuturor oamenilor de bine, criticînd de pe amvon sau de pe locul de onoare ce-l ocupă la momentele solemne din viața credincioșilor unde este chemat să aducă „darul lui Hristos” — ceea ce este străin eticii sociale și învățaturii Bisericii. Procedînd altfel, suspendă funcția sa comunitară, deoarece prejudiciază atît dinamicii societății cît și unității ființei Bisericii, încît locul lui, potrivit cuvintelor Domnului, nu poate fi decît „în întunericul cel mai din afară” (Matei 12, 13).

Așadar, preotul trebuie să-și echilibreze cuvîntul, expresia cu multă atenție. Momentele sociale ale activității sale pastorale se cer bine gîndite. „Nici vorbe de rușine, nici vorbe nebunești, nici glume nu se cuvin” nu sînt admise să fie colportate de creștini scria Apostolul Pavel efesenilor (5, 4). Dacă acesta este un îndemn adresat creștinilor, pentru preot primește mereu accente imperative.

Pr. prof. NICOLAE MORAR

REPUBLICA NOASTRĂ

S-a mai scurs un an al împlinirilor contemporaneității noastre, pentru care au luptat și s-au sacrificat generații întregi de înaintași. Ne amintim și comemorăm mereu cu duioșie și legitimă mândrie evenimente epocale ce jalonează istoria multimilenară a poporului nostru. Așa am sărbătorit cu ardentă bucurie și clocotitor entuziasm împlinirea a patru decenii de la declanșarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din acel August incandescent al anului 1944. Piatra de hotar înfiptă atunci în istoria meleagurilor românești a pus capăt definitiv și ireversibil exploatării și inegalității dintre fiii aceluiași pământ strămoșesc, discriminărilor și servituților de orice natură. Același act de voință și opțiune a întregii noastre națiuni a făcut deopotrivă și începutul unei noi ere, a unor strălucite transformări revoluționare, imprimând României o permanentă ascensiune pe scara civilizației și progresului, cu ritmuri și etape ale devenirii țării și poporului însuși. Răbojul istoriei contemporane a consemnat la loc de cinstă și proclamarea Republicii la 30 Decembrie 1947, eveniment pe care îl aniversăm deopotrivă în fiecare an, ca un popas sărbătoresc în cadrul treptelor împlinirii patriei.

Republica noastră a ajuns la vârsta de 37 de ani. La scara istoriei globale, vârsta nu este matusalemică, dar de evidentă și fecundă maturitate, dacă se au în vedere prefacerile extraordinare înregistrate în acești ani. Ziua Republicii rămâne mereu proaspătă în spirala neîntreruptă a dezvoltării țării, trecerea timpului conferind evenimentului proclamării sensuri mereu mai profunde și confirmându-i valoarea și importanța perenă. Republica rămâne în permanență tânără și matură în cugetul tuturor fiilor ei, indiferent de scurgerea vremii, ca o împlinire a năzuințelor unor generații întregi de altădată. Ea a fost visul revoluționarilor pașoptiști, gândul luminos al celor mai buni fii ai pământului românesc care au luptat fără răgaz pentru o lume mai bună și mai dreaptă, pentru o țară liberă, unită și demnă, mamă autentică a tuturor fiilor plaiurilor ei. În conștiința înaintașilor, Republica a căpătat valențele unei realități viitoare, ideea fiind legată osmotic de unitatea și independența țării căreia îi prevedeau „prin secolii a ei înălțare”. Idealul republican trebuia să învingă și a învins, întregul popor legându-și speranțele de suveranitate, dreptate și echi-

tate numai de această formă de guvernare. Republica reflectă, prin urmare, și ea o continuitate între ideal și împlinire. Vârsta idealului se pierde în colbul vremii, strălucirea împlinirii rămâne mereu vie și proaspătă, dincolo de timp.

Lacrimile de bucurie, cîntecele și jocurile care au împînzit țara în acea zi istorică de iarnă de la sfîrșitul anului 1947 s-au dovedit integral îndreptățite. De atunci, fiecare an din filele cronicii contemporane a însemnat, pe firul curgător al vremii, o nouă etapă a ascensiunii, o nouă împlinire, fiecare cu strălucirea și identitatea lui proprie. O caracteristică unitară, comună, aparține însă tuturor acestor 37 de succesiuni ale anotimpurilor: efortul entuziast la scara întregii noastre națiuni spre a înălța patria pe noi culmi de frumusețe și prosperitate, pe un loc demn, de merit în ansamblul statelor lumii. În acești ani s-a realizat idealul străvechi al înfrățirii și coeziunii tuturor fiilor țării, al unității de monolit a tuturor gîndurilor și conștiințelor într-o unică voință ce constituie izvorul energiei creatoare. Republica reprezintă pentru întregul nostru popor girul și garanție permanentă a participării tuturor deopotrivă la toate treburile țării. Fiii patriei au devenit făurarii liberi și demni ai destinului lor, au devenit stăpîni în propria lor țară, ei sînt cei care gîndesc, decid și înfăptuiesc.

Anii Republicii au descătusat energiile creatoare ale națiunii, unindu-le într-un fluviu magnific al construirii civilizației contemporane. Creșterea avuției naționale, repartitia echilibrată a resurselor, dezvoltarea armonioasă, ritmată a tuturor zonelor țării au făcut ca chipul așezărilor patriei să se înnoiască din temelii, toate fiind un efervescent șantier. Pe harta țării au apărut nenumărate fabrici și uzine, mine și schele, mari combinate și puternice centrale termo și hidroelectrice, care au schimbat radical configurația social-economică a tuturor localităților ce o compun. Zeci de mii de mașini agricole mereu mai perfecționate, instituțiile de cultură, învățămînt și sănătate, impozante cartiere de locuințe în orașe vechi și noi, mediul rural într-o permanentă înfrumusețare, corespunzătoare celor mai pretențioase exigențe, conturează profilul țării aflată în plină ascensiune.

Ultimele aproape două decenii din anii Republicii — întruchipînd cea mai mare parte a vârstei noastre republicane — poartă pecetea strălucitului ctitor al României contemporane Președintele Nicolae Ceaușescu. Anul 1965 a demarcat o nouă eră, era socialistă în istoria României, ce coincide cu „epoca Nicolae Ceaușescu”, odată cu alegerea celui mai iubit fiu al națiunii noastre în funcția supremă de conducere a destinului patriei. În același an la 21 august, noua Constituție a țării a proclamat solemn Republica Socialistă România, ca apoteoză a măreției statului nostru profund democratic, ce asigură egalitatea deplină a tuturor cetățenilor ei și participarea lor nemijlocită la conducerea vieții de stat, deopotrivă cu respectarea legalității socialiste, a conducerii colective, a principiilor eticii și echității socialiste. Instituirea funcției prezidențiale în Republica Socialistă România

și alegerea în 28 martie 1974 a Președintelui Nicolae Ceaușescu, cel mai distins fiu al poporului nostru, în funcția supremă de stat reprezintă un salt calitativ în istoria Republicii noastre, chează cea mai sigură pentru creșterea continuă a prestigiului României Socialiste în întreaga lume. Construirea societății socialiste multilateral dezvoltate a imprimat și noi ritmuri fără precedent, prin întărirea forței materiale și spirituale a patriei, a independenței și suveranității României, lărgirea bazei proprii de materii prime și energie, accelerarea dezvoltării industriei și agriculturii dezvoltarea cercetării științifice, ridicarea gradului de civilizație a întregului popor. Venitul național al țării este de 32 ori mai mare decât în perioada interbelică producția industrială a crescut de peste 100 ori, iar cea agricolă de peste șapte ori. Ecourile internaționale ale recentei inaugurări a Canalului Dunăre-Marea Neagră se constituie într-un adevărat elogiu adus gîndirii, forței creatoare și muncii entuziaste a poporului nostru, vastă operă românească cîntorită și ea de Președintele Nicolae Ceaușescu. Uriașa dezvoltare a industriei de mașini—unelte, electrotehnică și electronică, gama variată de autoturisme românești, marca „ARO” fiind cunoscută și apreciată în 97 țări ale lumii, producerea a 17 tipuri de aparate de zbor (avioane, elicoptere, plane, etc.) realizate în prezent de industria aeronautică românească, dezvoltarea fără precedent a industriei chimice, succesele industriei de transporturi și comunicații (locomotiva diesel electrică LDE 110, noile tipuri de vagoane — metrou, noua stație de comunicare prin sateliți servind pentru prognoza meteorologică și cercetarea cosmosului, etc.), creșterea livrărilor pentru export de peste 12 ori — sînt doar cîteva din realizările de prestigiu din ultimele două decenii ale Republicii noastre.

Vocația internațională a Republicii Socialiste România, grație personalității distinsului ei Președinte Nicolae Ceaușescu, este ramarcată în lumea întreagă, ca o vie expresie a progresului general al țării, a dorinței de a contribui la soluționarea problemelor lumii contemporane, la diviziunea internațională a muncii, la colaborarea cu toate țările indiferent de orînduire socială, la sporirea eforturilor pentru instaurarea unei păci trainice în întreaga lume. Numele Conducătorului iubit al Republicii noastre s-a transformat într-un adevărat simbol al idealurilor de independență, suveranitate și demnitate națională, Președintele Nicolae Ceaușescu fiind deopotrivă și exponentul principiilor egalității, neamestecului în treburile interne, al renunțării la forță și amenințarea cu forță și a respectării dreptului sacru al fiecărui popor la dezvoltare liberă. Mai mult decât toate, Președintele Nicolae Ceaușescu, personalitate politică de excepție a lumii contemporane, este cunoscut astăzi pretutindeni ca „omul păcii”, simbolul și mesagerul înflăcărat al celui mai scump ideal al oamenilor de bine de pe mapamond. Militînd cu consecvență și fără răgaz pentru retragerea și distrugerea armelor nucleare existente, poporul nostru în frunte cu ilustrul său Conducător își aduce contribuția de cea mai mare importanță la victoria păcii pe pămînt.

Anii rodnici ai Republicii și-au pus pecetea lor benefică și asupra Bisericii noastre strămoșești ca și asupra celorlalte culte religioase din țară. Libertatea religioasă reală și constantă și egalitatea tuturor cultelor în fața legii, garantate de Republică, au înlăturat pentru totdeauna discriminările de orice natură, pozițiile privilegiate ale unora în detrimentul altora care rămân doar amintiri amare ale unor secole întunecate. Sub aceste auspicii, Biserica Ortodoxă Română își împlinește misiunea ei sacramentală, aducându-și contribuția sporită la cauza unității poporului, iar climatul ecumenismului local înlesnește colaborarea fertilă între slujitorii și credincioșii tuturor cultelor religioase din România. Mereu sensibilă la idealurile societății noastre, ale credincioșilor cărora le slujește, Biserica Ortodoxă Română s-a reorganizat în anii Republicii în spiritul propriei învățături, dându-și legile cele mai corespunzătoare activității proprii și refăcându-și unitatea greu încercată de urgia stăpînirilor străine de altcînd. În atmosfera uniformizării spirituale, a unității de slujire, Biserica noastră și-a putut crea instituții proprii de învățămînt teologic, tipografii pentru editarea cărților de cult și spiritualitate ortodoxă, a organelor de presă, ateliere pentru confecționarea obiectelor necesare cultului. Restaurarea a numeroase vechi așezăminte bisericești, depistarea și valorificarea vestigiilor trecutului intrate în patrimoniul național se înscriu și ele pe coordonatele acestor ani luminoși ai Republicii.

Mereu alături și împreună cu întregul nostru popor, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române se bucură de marile realizări contemporane, contribuind la stimularea simțămîntului frăției și solidarității, a năzuinței spre progres multilateral, consacrîndu-se binelui și înfloririi patriei, spre ascensiunea permanentă a României noastre Socialiste. Aducînd și cu acest prilej prinosul ei de cinstire și grațitudine conducerii Republicii noastre, Președintelui Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și stimat fiu al națiunii, Biserica Ortodoxă Română își reafirmă adevărată și hotărîrea entuziastă de a sprijini cu timp și fără timp grandioasa operă de edificare a României noastre Socialiste, lupta nobilă a țării noastre în frunte cu strălucitul său Conducător pentru instaurarea unei păci trainice în întreaga lume.

Redacția

**CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA LEGĂTURILE LUI
NICOLAE — NIFON BĂLĂȘESCU (1806—1880)
CU EPISCOPIA ARADULUI**

Una dintre personalitățile marcante ale vieții politice, culturale și bisericești din perioada pașoptistă și a Unirii principatelor a fost Nicolae (în călugărie Nifon) Bălășescu.

Deși numele lui este pomenit în numeroase lucrări referitoare la epoca dată, mult mai puțin sînt cunoscute legăturile sale cu eparhia Aradului și mai ales manuscrisele de proveniență locală, păstrate în biblioteca sa personală și apoi depuse, în 1889, la Academia Română.

Nicolae-Nifon Bălășescu s-a născut în localitatea Hașag de lîngă Sibiu. A reușit să facă frumoase studii filozofice și juridice la Oradea și Cluj, însușindu-și pe lîngă limba sa maternă și cea maghiară, germană și latină.

Ca o încoronare a acestor străduințe, în anul 1832 la vîrsta de 26 ani, a venit la Institutul teologic din Arad, trimis de această dată de însuși episcopul Vasile Moga al Ardealului (1811—1845), unde a rămas timp de trei ani, absolvind Institutul amintit. Potrivit atestativului eliberat la 30 august 1834 (st. v.) el a obținut calitative la cel mai înalt nivel posibil, atît la disciplinele de studiu cît și la purtare¹.

Înceindu-și studiile din Arad, nu peste mult timp, a trecut Carpații și a funcționat ca profesor și director la Seminarul Central din București, de la înființarea lui (1836) pînă în anul 1840². Între timp el este închinoviat la mănăstirea Cernica. A depus multă stăruință pentru bunul mers al școlii, alcătuiind regulamente, programe analitice și tipărind manuale ca: *Gramatica română pentru seminarii și clase mai înalte* (Sibiu, 1848, ed. II, București 1850), *„Isagogia sau introducerea în cărțile Sfintei Scripturi a Vechiului și Noului Testament”* (Iași, 1854, București, 1858). Au rămas și manuale în manuscris, ca cel de *Morală creștină*, de *Retică*, *Patrologie*, *Arheologie* și *Teologie Pastorală*³.

¹ Biblioteca Academiei R.S.R. București. Cabinetul manuscrise. Mss..

² T. O. Bulat, *Nicolae Bălășescu, primul director al Seminarului Central din București*, în „Studii Teologice”, nr. 7—8/1963, pp. 391—414.

³ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* ed. III, București, 1980, pp. 270—271.

După încheierea activității sale în capitala Țării Românești, îl găsim activînd o perioadă mai lungă a Iași (Socola) și Huși⁴.

În timpul revoluției de la 1848, Nicolae-Nifon Bălășescu se reîntoarce în Transilvania, participînd la marea adunare de la Blaj din 3/15 mai. Încrederea maselor se materializează în alegerea lui ca membru al comitetului permanent, cu sediul la Sibiu, iar în luna octombrie a devenit membru al „Comitetului de pacificațiune”, chemat să organizeze insurecția maselor române din Transilvania. Nicolae-Nifon Bălășescu onorează așteptările, dovedindu-se printre cei mai zeloși militanți revoluționari români. El rămîne în activitate în Transilvania pînă în martie 1849, părăsind apoi Sibiu cucerit de generalul Iosif Bem. În perioada care urmează, întreaga lui activitate a fost legată de teritoriul românesc de peste Carpați, acționînd pe teren politic pentru înfăptuirea Unirii (1859), în cadrul diferitelor instituții de învățămînt teologic și în funcții bisericești, la Iași și București.

Un interes deosebit pentru istoria eparhiei Aradului prezintă amintita bibliotecă, ce conține trei categorii de materiale demne de luat în seamă.

În primul rînd trebuie să menționăm un număr însemnat de acte, aparținînd cancelariei consistoriului ortodox român din Arad, provenite din perioada 1790—1830. Colecția însumează 175 file. Documentele sînt redactate în limbile română, sîrbă, maghiară, germană și latină⁵. Printre aceste acte se găsesc și scripte importante, ca de exemplu unele dispoziții ale episcopului Nestor Ioanovici al Aradului (1829—1830).

O altă categorie de manuscrise a constituit obiectul străduințelor sale de colecționar, achiziționînd cîteva lucrări interesante. Printre acestea amintim o istorie bisericească, pe care o folosisese însuși Moise Nicoară, în anii 1804—1805. Eminentul militant pentru drepturile bisericești și politice ale românilor arădeni învățase din această lucrare în timpul cînd era elev la Bratislava⁶.

Un număr de opt manuscrise conțin cursurile predate la Institutul teologic din Arad, în perioada 1826—1834, copiate, respectiv transcrise, pe baza notițelor luate la prelegerile profesorilor de la această înaltă școală românească. Importanța lor constă în primul rînd în faptul că ele dovedesc o înaltă pregătire științifică a cadrelor didactice arădene, capabile să conducă viața religioasă și instituțiile bisericești românești. Această realitate trebuia subliniată, cu atît mai mult cu cît oponentii înfăptuirii unei conduceri naționale a Bisericii românești de pe aceste meleaguri invocau lipsa unor cadre pregătite în acest sens.

⁴ T. O. Bulat, *Nicolae alias Nifon Bălășescu, profesor de teologie și călugăr chirovag*, în „Glasul Bisericii”, nr. 5—6/1964, pp. 501—508.

⁵ Biblioteca Academiei R.S.R. București, Cabinetul manuscrise, Mss. rom. nr. 729, f. 1—102, Mss. rom. nr. 730, f. 264—337.

⁶ Idem, Mss. rom. nr. 678, f. 166—238.

De fapt, transcrierea cursurilor aparține în mică măsură lui Nicolae-Nifon Bălășescu. În realitate cele mai multe manuscrise au ieșit de sub penelul unui alt cleric, Ioan Berariu, care le-a cedat sau vândut ilustrului succesor.

Primul manuscris de acest fel este un curs de teologie predat de profesorul Gavril-Gherasim Raț, încheiat de copist la 1 iulie 1826⁷. În același semestru de iarnă, 1825—1826, viitorul episcop Gherasim Raț (1835—1850) a predat cursul „Prolegomena methodului Catihi-zării”⁸.

Al treilea manuscris este un curs de Teologie dogmatică, început în anul 1827 de Ioan Berariu și continuat apoi de alți doi clerici, ca în sfârșit să apară și scrisul lui Nicolae-Nifon Bălășescu⁹. Cursurile „Începutul pastoralului” și „Intrarea către datorințele preotești” au fost scrise de Ioan Berariu, pe baza prelegerilor profesorului Gavril Julian (Giulani), încheiate în anul 1828¹⁰. Același distins asesor consistorial și mai târziu protopop a fost autorul cursului „Istorie Bisericii a Testamentului Vechi”¹¹.

O mențiune interesantă este inserată în cursul „Prolegomena retoricii bisericești”, din care reiese că disciplina respectivă a fost predată de profesorul Gavril-Gherasim Raț, iar manuscrisul, încheiat în anul 1828, a ajuns peste patru ani în posesia lui Nicolae-Nifon Bălășescu — „auzitoriu de theologie în Arad”¹².

Singurul manuscris care aparține în întregime lui Nicolae-Nifon Bălășescu este „Pastoralul și ermeneutica ori tălcuirea S. Scripturi”, provenită din epoca studenției sale, fără mențiunea profesorului care a predat disciplina respectivă¹³.

Nu putem încheia aceste rânduri fără să subliniem faptul că printre manuscrisele existente la Biblioteca Academiei R.S.R. din București se găsesc multe materiale importante, care aruncă o lumină vie asupra desfășurărilor din eparhia Aradului. În acest sens cităm poezia compusă de protopopul Barac din Brașov, scrisă cu ocazia decesului episcopului Nestor Ioanovici (1830), primul român care a ocupat în epoca modernă scaunul vlădicesc al Aradului, autorul subliniind importanța național-bisericească a acestei scurte păstoriri¹⁴.

Pr. EUGEN GREUCEAN

⁷ Idem, Mss. rom. nr. 670. Datele citate se găsesc la f. 192 și 103.

⁸ Idem, Mss. rom. nr. 684 — V. mențiunea de la f. 303.

⁹ Idem, Mss. rom. nr. 681. Scrisul lui N. Bălășescu începe de la f. 26.

¹⁰ Idem, Mss. rom. nr. 682, f. 116 și urm.

¹¹ Idem, Mss. rom. nr. 683, f. 209—271.

¹² Idem, Mențiunea respectivă se găsește pe f. 171.

¹³ Idem, f. 182—208.

¹⁴ Idem, Mss. rom. nr. 208, doc. 3.

UN DOCUMENT DE LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XIX-LEA PRIVITOR LA ȚARA BANATULUI

În fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.S.R. sub cota 39 se păstrează un document de o deosebită importanță pentru românii din Transilvania și Banat. O mînă obișnuită într-ale condeiului a așternut pe cele 107 file ale manuscrisului (de format 19/23) constatările, gîndurile și aprecierile unui om inteligent, diplomat, profund revoltat de situația mizeră în care erau siliți să trăiască românii. Sînt relatate pe larg, cu lux de amănunte, aspecte concrete din realitățile sociale, politice, juridice, bisericești, culturale, etc., insistîndu-se asupra condițiilor reale ale românilor și expunîndu-se apoi „opiniile” autorului, adică posibilitățile de remediere pe care le întrevădea. Documentul poate fi situat în categoria celor care constituiau așa-zise ecouri ale cunoscutului „Supplex libellus valachorum”. Datat din 1804, el constituie o frescă plină de realism a acestei provincii românești, un indice cu privire la permanența luptei de emancipare națională și socială a românilor din Transilvania și Banat. Pentru prima dată a fost publicat de Vicențiu Bugarin în „Analele Banatului” (nr. 2, 1930, pp. 18—23). Nu se cunoaște autorul. La sfîrșitul documentului sînt însemnate două inițiale : „N.N.”. Situația comportă discuție. Avînd în vedere că documentul este în esență un raport întocmit de un cunoscut în cercurile administrației imperiale, de un om care își permite nu numai să critice stările de lucruri, ci și sfaturi îndrăznețe, expunînd adevărate teorii luminate de emancipare, sîntem înclinați să credem că autorul era un român intelectual, membru sau colaborator al unor foruri superioare din preajma împăratului habsburgic Francisc II (1792—1835). Raportul, fără îndoială, ar fi trebuit să aibă un caracter secret; ceea ce s-a păstrat la Biblioteca Academiei considerăm însă că este o primă formă redactată în limba română, care urma să fie tradusă.

Partea documentului privitoare la Transilvania este mult mai amplă, cuprinzînd primele 91 file asupra căreia nu ne propunem să insistăm în cele ce urmează, iar cea privitoare la Banat cuprinde filele 91 v — 107 r. Chiar și aspectele abordate în Banat sînt mai puține decît cele din Transilvania: sistemul dijmelor, sistemul fiscal, înrolările în armată, bisericile și școlile. Probabil că autorul, necunoscînd întreaga realitate din Banat, s-a ferit de considerații mai ample.

În introducerea documentului se pornește de la originea română a românilor din Transilvania și Banat — o reflectare concretă a memoriei oamenilor și locurilor dar și a convingerilor reprezentanților Școlii Ardelene. Pe baza acestor argumente, autorul documentului nu se sfiește să sublinieze că românii sînt adevărații „moștenitori” ai acestor provincii. Este amintit și numărul mare al românilor, comparativ cu al celorlalte naționalități conlocuitoare. Din statisticile vremii se constată că românii reprezentau atunci 60 % din populație, iar celelalte naționalități din Transilvania și Banat abia 40 %. Românii aveau conștiința unității lor cu cei din Moldova și Țara Românească.

Starea țărănimii române la începutul secolului XIX era deosebit de critică. Iobăgia constituie un fenomen generalizat în Transilvania și Banat. Iobagii erau legați de moșiile stăpînilor lor, fuga de pe ele fiind pedepsită aspru. Obligațiile cele mai grele ale țărănimii erau în primul rînd „robota”. Fixarea numărului de zile de clacă erau însă la bunul plac al stăpînului. Din munca depusă „mai nu pot săracii să-și s(c)oată pînia casei, necum să poată prisosi bucate din secetă, au din pre(a) multe ploi să aibe săracii cu (ce) să hrăni”. Pe lîngă obligațiile de clacă, erau supuși la o serie de „robote prisositoare din an în an”. Oficialitățile administrației locale impuneau iobagilor o serie de obligații ilegale. De fapt, toate obligațiile anuale privind robota erau concentrate în perioadele de campanii agricole, periclitîndu-se propriile lor munci. Se mai adăugau obligațiile de tot felul față de stat, impozitele, întreținerea armatei, încartiruirile, iar acolo unde era cazul, muncile la drumuri și cetăți. Nobilii au înmulțit mereu zilele de căraușie și de robotă pînă la 208 anual. S-a recurs uneori și la arendarea masivă a moșilor.

Datorită felului în care se aplica robota, iobagii erau siliți foarte adesea să-și lase nemuncite culturile proprii, ceea ce le crea o serie de nemulțumiri. Recurgerea la împrumuturi de la feudali, constituia un tragic compromis. Caracteristica generală a țărănimii transilvănene și bănățene de la începutul veacului trecut o constituia sărăcia. Umi-lirea individului și a unui neam întreg, frustarea de cele mai elementare drepturi l-a îndreptățit pe alcătuitorul documentului să exclame: „că de ar fi modru soarele, văzînd nedreptățile ce le face cu neamul românesc, ar plînge și din lacrimile lui s-ar aprinde lumea”. Lipsa ori insuficiența pămîntului aflat în folosință determinau adeseori țără-nimea să recurgă la sistemul de arendări. Deși, conform legislației împăratului Iosif II, dijma se percepea la 1/10 din recoltă, prin cele mai diverse motivații, nemeșii și reprezentanții lor iau „atîta dijmă cită le iaste lor voia”. Dijma se percepea de cele mai multe ori primăvara. Impozitele de tot felul — și în primul rînd cel prevăzut pentru sus-ținerea armatei — constituiau aspecte concrete ale înrobirii sistematice a populației.

O formă de exploatare o constituia și „cătănia”. Recrutările se făceau arbitrar, autoritățile avînd posibilitatea să comită flagrante

discriminări naționale. Făcînd abstracție de proporționalitatea numerică, marea masă a ostășimii era recrutată din rîndurile populației românești. Imperiul habsburgic avea o armată permanentă cu regimente de linie și regimente grănicerești comandată de Consiliul de război al Curții (*Hofkriegsrat*), avînd în subordine comandamentele teritoriale. Încă din 1754 apăruseră și „*Militärgrenzrechte*”, care au rămas în vigoare pînă la 1807. Regimentele grănicerești din Banat constituiau un tribut care trebuia plătit de către populația satelor. În afară de corvoadele pentru construirea sau întreținerea unor fortărețe, populația civilă avea obligația să întrețină cu alimente trupele de grăniceri de la frontieră și pe cele din interiorul țării. Tinerii erau recrutați prin mijloace coercitive și înrolați în armata imperială. Banatul, ca și Transilvania de altfel, a dat un tribut greu de sînge pe fronturile din Apus și acolo unde imperiul a purtat războaie.

Alegerea „biraelor” din sate se făcea pe considerente subiective, cu o mare concurență între virfurile înstărite ale românilor, ceea ce de fapt aducea un real cîștig autorităților, iar satelor dezbinări.

Pentru remedierea situației populației românești din Banat, autorul documentului își expune o serie de opinii în spiritul legilor în vigoare la acea vreme. Nu vom insista asupra reglementărilor pe care le propune în sistemul de dijme, lăsînd documentul să vorbească el însuși. Surprinde însă propunerea ca actele privitoare la dijme și clacă, precum și legile și dispozițiile împărătești să fie păstrate în bisericiile satelor, iar preoți să le prelucreze și să le explice sătenilor, spre a nu mai fi frustrați de drepturi din neștiință. La fel ca în alte documente, rolul Bisericii și al clerului în lupta de emancipare socială și națională este deosebit. În partea privitoare la Transilvania se dau relații detaliate cu privire la Biserica și clerul din Ardeal, în schimb în partea privitoare la Banat se insistă asupra înființării de școli — o opinie în spiritul luminist al vremii, ceea ce nu convenea autorităților locale care știau că analfabetismul poate constitui una dintre cele mai eficace arme de subjugare și adormire a conștiinței maselor. Observăm însă că Banatul avea deja un sistem școlar destul de dezvoltat.

Documentul în discuție ne prezintă cîteva aspecte ale satului românesc din Banat, caracteristice începutului perioadei de destrămare a relațiilor feudale din cadrul imperiului. Contradicții de tot felul între masele populare și aparatul de stat, cultivate sistematic de autorități, antagonisme naționale și confesionale, lipsa de drepturi a românilor alături de alte multe neajunsuri, făceau ca starea de spirit să fie un adevărat vulcan gata să izbucnească. Birul greu pretins de războaiele purtate de curtea Vienei în diferite părți ale Europei, goana după profituri cît mai mari a minorității exploatare, făceau ca masele populare din Banat și Transilvania să trăiască o stare de cruntă mizerie. Politica oficială în domeniul convențiilor de muncă dintre stăpîni și supuși, în domeniul recrutărilor, al învățămîntului și Bisericii, al

ordinii și relațiilor sociale constituie doar câteva dintre caracteristicile unui organism politic intrat demult în decădere, incapabil de a stăpîni avîntul maselor spre emancipare, spre dreptate și libertate.

Anexa

F. 91 v.

„Privată descoperire asupra lăcuitorilor din Țara Bănățului și pricinile din care sînt oamenii aceștia în stare slabă, săraci și lipsiți de bucate și din care să slobod unii dintr-înșii la furtisaguri și fîlhării, precum și mijloacurile prin care să poată acest norod a să îndrepta ca să île gazde bune și oameni de omenie.

Lăcuitorii aceștia foarte în mare asuprele să află de către tisturile (autoritățile — n.n.) precum deoparte.

1. Tisturile Cămării cei mai mari șpanii și rentamtorii care au supt mina lor mai multe sate aceștia (a)sază pe cnejii sau biraele la sate și pe niciuna nu pune în cnejie pînă nu-i cinstesc cu fl(orini) 30—40 și pînă la cincizăci în bani gata (s)au doi porci grași (s)au alte daruri care să se su(i)e sau să treacă de fl(orini) 50.

2. Aceștia șpani și rentamții mai în toată săptămîna trimit țircularie (circulare — n.n.) să se strîngă cnejii la dînșii la poruncă, necutezînd niciun cne(a)z cu mina goală a să arăta înaintea lor, ci fieștecare trebuie să-și ducă (s)au u(n) purcel de fript, (s)au un miel, (s)au (un) curcan, (s)au găini, (s)au oa(u)ă, (s)au unt și aceștia cu sila (să) le aducă cnejii pe nimica de la paori (săteni).

3. Ingreoiază pre oamenii cu robota prisositoare din an în an, adecă mă-

F. 92 v

20 car dacă au și plinit paorul cu cuviincioasa lui roboată cu titula pentru anul viitoriu, mînă pe paorul, cît vreau domnii, și așa din an în a(n) sînt siliți săraci(i) a face roboata lor îndoită și întrilită, cît nu mai ș(t)iu oamenii numărul roboatelor sale și acestea tot în titlu de roboata Cămării să t(n)e.

4. Mai sus pomeniții șpanii și rentamții privesc vremea cînd veau săracii să-și samene pe sama lor sau să-ș(i) lucrează cîmpurile lor și atuncea trimit poruncă ca cutare și cutare sat să aducă 50 sau 60 roboțași la locul împărătesc. Atuncea cnejii fac aruncătură de bani pe oameni și să duc la șpani

F. 93 r.

și rectandi(i) cu 40 (s)au 50 de zloți cinste, rugîndu-se să se milostivească a-i mai lungi slujba ace(e)a pent(r)u lucrul oamenilor și așa pe satele care le dau prezast (mită, preț — n.n.) mai mare el mai îngădui(i)e, dară care nu le pot da le (între)rup lucrul cîmpului și li trimite la roboată.

5. Șpanii, rectamții și perțeaptoarii (funcționarii administrativi și fiscali — n.n.) s-au obicinuit a duce pe oameni în sluj(b)a lucrului lor cu tit(l)ul de plată pe o zi 10 x (zloți — n.n.) și aceștia cu satul întreg ridică oameni(i) la roboată spre slujba lor și deaca nu să duc oameni(i), trimit execuție pe capetele lor,

F. 93 v.

bătîndu-l și de frică caută să lasă săracii lucru(l) lor și să să ducă. Și pe urmă nici acei 10 zloți) nu-l plătesc, măcară (că) o zi de vară la un plugar aduce folos ca o jumătate de iarnă.

40 6. Dacă se află undeva vreo (g)azdă bună pun domnii Cămeri(i) sau ai varmegii, uium(dajdle,) pe dinșii și căutîndu-le toate pricinile la care i-ar putea (în)vinui, numîndu-l hoți sau gazdohoți (găzduitori de hoți — n.n.) (și) îl pradă de toate averea lor și (li) lasă săraci.

7. Dacă să și întîmplă cineva (a)mestecat în vreo faptă rea, de iaste acela
45 cu ceva avere îl sărăcesc și pătimîndu-l îl slobod și (il) fac om bun, ba încă pe tîină îl invită să fugă și să nu se teamă că iară îl vor scăpa așa. Cei proști de minte în loc de a să îndrepta mai mare să slobod în furtișaguri în nădejdea

F. 94 r.

unor domni ca aceștia (care) dau prilejul acesta. Toți domni(i) au hărghelii de cai și să înbodătesc (îmbogățesc — n.n.). Iară dacă e sărac cel vinovat, zace
50 în timniță nejudecat cite trei și patru ani.

8. Cînd să ceare de la înălțată împărăție regrute (recurți — n.n.) numiți(i) mai sus tisturi (funcționari — n.n.) de cămară și de vermeghie chiamă la sine pe cnej(i) satelor și le poruncește ca să lege la cătane pe feciori(i) cei de gazde bune, nu săraci(i). Și așe cnejii după porunca domnilor prind pe fe-
55 ciorii gazdelor care sînt mai bune și (ii) duc la domnii locurilor, spre care aleargă părinții și dau bani cite o sută doauă, cit și pînă la 300 de zloți și

F. 94 v.

așa domni(i) luînd bani și sărăcind gazdele, poruncesc cnejilor să prindă alți feciori că aceia care i-au prins n-au fost buni. Iară cnejii prind și mai mulți feciori, domnii dau dintru aceia doi-trei la cătane și pe ceilalți îi bagă la prin-
60 soare (închisoare — n.n.), (ii) țin cite doao — trei săptămîni, pentru care iară aleargă rudeniile și părinții cu bani (... indescibrabil) și (ii) slobozeste de tot storși.

9. Dijma cucuruzului (porumbului — n.n.), în care bucată ma(i) cu samă (se) r(e)azămă hrana românilor, di(j)matorii din pămîntul Cămarii nu o iau
65 pre cum să cuvine de pe cîmp din zeace una, ci fac de la o holdă de frunte,

F. 95 r.

de la una de mijloc și de la una de coadă probă. După ace(e)a, să duc pe cîmp pe la capul holdelor și întreabă cite zile au arat paorul hoida lui și așa, după zilele de arătură, aruncă dijma cu mare pagubă și greutăți săracilor, scriînd la protocol atîta dijma cit le iaste lor voia. Prin care stîn-
70 gace urmare altul sărac bucatele sale a treia parte și la mulți pe jumătate i să ea dijma rămîinînd săracul după munca lui sărac și lipsit de bucate și această dijma în grăunță uscote togma(i) primăvara să cere săracului și pînă atunce care n-are bucate trebu(i)e să o cumpere din tîrg cucuruz și să ducă dijma atît(e)a sute cu cit îl strigă de la protocol

F. 95 v.

75 (registru, evidență — n.n.), iară despre altă parte :

10. Perceptorii locurilor potrivesc vremea și cer dajdea de la săraci atunce(a) cînd au sărac(i) mai mare lipsă de bani, sau cînd strînge pe locui-
tori lucrul cîmpului. Cnejii să roagă de îngăduință, iară perceptorul cer(e)

cite 30 (s)au 40 de roboada de la un sat la ridicarea lucrului lor cu titlul de 80*10 zl(oți) pe zi iară cnejii ca să nu-i strângă atunci de dajde trimite pe oameni cu sila în robotă la perțepțoriu(l) lor.

11. La multe sate să întâmplă contribuția plătită, dară perțepțorii ca să poată stoarce pe săraci i(i) supără de plătesc și antițipat pe anul viitor.

F. 96 r.

12. Pe mulți oameni nevinovați numai pentru presupusuri(le) domnilor(r) 85 locurilor îi pedepsește, neștiind acești domni judecata cu protocolul și să ce-tească deliberatul (hotărîrea — n.n.) părți(i) pîrite și deaca nu s-ar mulțumi cu deliberatul să-i dea vo(i)e mai departe a-ș(i) ridică judecata sa. Dară toți de toate părțile îngreioază pe lăcuitori, în toate chipurile îi storc și năcăjesc. Pe tot anul cade cheltuiala domnilor pe toată gazda fil(orini) 5, care să chîmă 90 cheltuiala oarbă, afară de găini, miei, porci, găște și oa(u)o.

Aceste sînt pricinile din care oamenii(i) la bucate sînt săraci, nu pot să

F. 96 v.

lucreze pămînturile sale și roadele sale pe unul și mai mulți ani cu sporu să și le l(n)mulțescă. Din aceasta urmează să dea unora prilej a să slobozi la furtășaguri și tilhării, precum de altea parte din trăsurile și stoarcerile norodului 95 șpanii, rectanții și solgăbiraiele, uni(i) cari au venit cu coatele (i)șeșite p(r)in laibăre și foarte săraci, acuma s-au umplut de bogăție, au făcut hăr(g)hi- lili de cai din răpiri. Spre îndreptarea și ciuntarea (scurtarea — n.n.) acestor urmări, înălțatul împărat n-ar(e) pentru ce trimite comis(i), că(c) cîte comisii s-au trimis n-au scos adevărul la cale, nici (-)au îndrep(tat) vericatiile (he- 100 regulele — n.n.), fiindcă cămisărășii (comisarii — n.n.) s-au umplut dă mită de la domni(i) ce(i) vinăvați și pîrtinind domnilor nu numai că (in)vinu(i)esc pe cei drepți, dar și pe cei ce descopere pîra li fac mincinoși. Și așa să- raci(i) în loc de folos vād că nu să pot ușura și mai tare să supun dărilor și trăsurilor nedrepte. Dară aicea mie mi să vede (sînt de părere — n.n.) (că dacā) 105 n-ar fi (i)nălțatul împărat în Țara Bănătuului, să trimită milostiv reșcript (de- cret, dispoziție — n.n.) după acest conțept (concept, model — n.n.).

F 97 v.

Conțeptul

Din deosăbite denunțării și multele plîngeri a(le) (s)ăracilor ne-am în- formăciuit (convîns — n.n.) despre toate greutățile, asuprelile, trăsurile și ur- marea cea fără cale care lăcuitorilor celor din Fundul Cămarii noastre a Bă- 110 natului până acuma dă cătră șpanii, rectanții, perceptorii și solgăbiraiele locurilor li s-ar fi urmat. Din care greutăți și asuprăle (asuprelile — n.n.) lăcui- torii aceștii țări nu numai (că) s-au tras îndărăt cu iconomia, caș(i)le sale (ale lor — n.n.) neputînd găzdușagul său să-l sporească cu bucatele, cu dobitoacele

F. 98 r.

și cu altele de hrana vieții trebuincioase, chivernisesc dară încă uni(i) dintr-acei 115 lăcuitori din lipsă și sărăcie, alți(i) din mînie (minie — n.n.) pentru pedeapsăle nedrepte și pen(tru) asuprelile, căzînd la gînduri slabe și la deznădejduire și așa să slobod la furtășaguri și la tilhării, a căroră sfîrșitul iaste moartea cea cu ocară și cumplită, alți prin sumeție și nădejdea unor domni patroni, în loc

de a să îndrepta, mai tare să slobod întru aceste fapte. Drept aceia spre încu(n)-
 120 jurarea a tuturor acestora întimplări și spre ridicarea (de) acuma încolo a tu-
 turor necuvi(înc)ioaselor asuprel și greutăți în pământul Cămării noastre a Bă-
 natului, ce(le)a următoare milostivește și statornicește porunci:

1. Alegerea cnejilor sau a biraelor satelor să să ridice de tot de supt mîna
 125 șpanilor (și) a rectamților, ci ac(e)asta va sta în voia și alegerea ob(s)telor.
 Și după ce să va alege, pe cneazul (aceal) să-l facă obștile cunoscut tisturilor
 locului. Acestui cneaz, pentru osteneala slujbii sale îi va fi iertată robota și

F. 99 r.

dajdia sa, însă acest cnej, supt lipsirea cinstii sale, de la niciun om cinste în
 bani (s)au în dobitoace să nu ie, nici pe comunitatul să nu-l îngreoează cu
 130 nimica, precum și el șpanului, sau rectamtul, sa(u) solgăbirăului ceva cinste
 în bani sau în dobit(oac)e, (s)au în alte cevași de mîncare pentru slujba cneji(e)i
 sale să nu dea nimica, oprite fiind tisturile ca nici ei acestor cneji ceva danii
 a le pofti, precum cînd să vor duce cneji(i) la porunca tisturilor de la săteani
 ceva cinste, purcel, miel, găini, oa(u)ă, să nu fie slobod a aduna, nici să fie

F. 99 v.

135 silit ceva a da supt casație. Și aceleia ce va (fi) prinși cinstea (i se va lua).

2. Cu robota prisositoare din an în an nimenea din lăcūitori(i) aceștii țări
 să nu să mai îngreoză, ci dacă paorul îs(i) va plini după lanțurile pământului
 (după măsura pământului ce-l posedă, proporțional cu proprietatea — n.n.) zilele
 roboati sale, peste care să nu fie datoria, nici să aibă puterea sau slobozănie
 140 tisturile Cămării, măcar cu roboată sau lucru de o zi, pe cineva a sili.

3. De acuma încolo tisturile Cămării din locurile noastre(?) nu vor fi slo-
 F. 100 r.

bod pe vremea lucrului, cînd să silesc lăcūitori a-s(i) lucra pămînturile, (s)au
 cînd ară și s(e)amănă, în vremea de sapa cucuruzului, în vremea seaceri(i)
 și a căratului bucatelor (s)au în vremea cositului de fîn și în vremea culesului
 145 cucuruzului. Și să nu fie siliți la nici o roboată /afară de ... (indescifrabil)/,
 ca să nu să zminească plugarii spre paguba sa.

4. De obște tuturor tisturilor supt casație îi să oprește ca ei de acuma
 încolo să nu mai îndrăznească nici pe un sat sau obște a porunci sau a pofti
 ca să le facă roboată sau clacă spre dărmarea lucrului lor, fie ace(e)a măcar

F. 100 v.

150 și cu titulă da plată după cum pînă acuma rău s-au obicinuit pentru ca o zi
 de vară plătește la un plugar nu 10 zloți de om, ci 10 galbin. Drept aceea,
 obiceiul acesta al roboati cu 10 zloți pe zi sau al clăcii, ca un lucru vătămă-
 toriu de iconomie(?) plugarilor de tot să leapăde că de și nimenea afară din ro-
 boată Cămării și după ace(e)a numai pe cît să va cuvini după lanțurile pămîn-
 155 tului —, să nu fie datori nimărui, fie sub ce tist ar fi a lucra.

5. Nimenea de acum încolo pentru presupuneri și fără judecată să nu să
 F. 101 r.

mai pedepsească nici cu băta(i)e, nici (cu) bani, însă și acesta iaste de obște
 la toți slobod că dacă s-ar simți cel pîrit nevinovat și nedreptate prin pîră
 asuprit, de nu s-ar mulțami cu deliberatul forumului întîiu, îi va fi slobod a
 160 lua apelație și mai în sus a-și căuta judecata sa la întîmplare aceasta. Ju-

decătorul cel dintîi nu va fi slobod pe unul ca acela a-l pedepsi, sau calea apelați(e)i a o îm(i)edeca.

6. De se va dovedi că vreun beamt fie sub ce titlă (rang, demnitate, funcție — n.n.) ar fi luat de la vreun fur bani sau dobitoc și pe furul (hoțul — n.n.)
 165 l-au slobozit, care faptă iaste mai rea ca furtișagul (însuși) și togma(i) prilehul furtișagului, unul ca acela cu ce(a) mai scurtă judecată a(spandreptului(?), împreună cu furul să va spinzura. Și cine va dovedi de acuma înainte pe vreun tist supt această faptă de părtinire hoțe(a)scă, acelaia (i) să va cinsti de la Cămara Noastră cea împărătească cu 100 de galbi(ni), sau a tr(e)ia parte din
 170 avuția acelei tist vinovat.

7. Recrutele, cînd s-ar cere, să se aleagă din săteni făc(i)ori(i) cari vor fi
 F. 102 r.

de treaba aceea întogmîți aciști spani, amți și solgăbirele nu vor avea a porunci pe cine să prinză la cătane, ci aceasta va sta în voia sătenilor. Biraele sau cnejii să stea în față cu feciorii la aseantirung și de n-ar (i)eși vreun fecior bun, atunci cnej(i) să aleagă altul dară mită (sau) cînste pentru acest feali
 175 de slobozenii supt pedeapsa acții fiscușului, nici tisturile Cămării, nici ale varmeghii, nici persoanele comisionului de la asentarung (comandament militar? — n.n.), nici cnejii sau birăul satului să nu îndrăznească în bani (sau) în dobitoc a lua.

8. Dijmuirea cucuruzului după obiceiul pînă acum avut de tot să înce-
 F. 102 v.

180 tează și acea(sta) de acuma încoace să se urmeaze, adecă după ce va culege paorul cucuruzul sau într-una sau doao sau mai multe grădini (loturi, parcele — n.n) pe cîmp, atuncea va da acela la dețimator (dijmuitor — n.n.) de știre. Și dețimatorul dator e a (i)eși în fața lucului (locului — n.n.) și cu ciubăr (v)a măsura cucuruzul, din care să se ia a 10-lea ciubăr dijmă. Dijma aceia paorul să
 185 o ducă la șura satului, care va fi gătită anumit pentru dijmă și acolo paorul să o desfacă de foi și să o pu(ș)e în cotarcă sau cămară pentru cucuruz din grădele făcut, ca acolo să se poată usca. Și paorul, așezînd dijma aceasta, numaidect să-și ducă bucatele sale acasă și să facă cu iale ce va vrea. Iară

F. 103 r.

cînd ar voi dețimatorul să scoată dijma în grăunță, va fi dator fiestecare sat
 190 care dijma de pe hotarul său adunată să o îmblătească și băgîndu-o în sacii săi să o ducă la magazinul (magazia — n.n.) ce le-ar porunci dedinătorul și acolo vîrșînd grăunțele saci(i) să-i întoarcă iarăș(i) oamenilor de la care i-au cerut. Iară de s-ar prăpădi vreoun sac, deținatorul sau cnejul să-i plătească cu un florinț paorului.

9. Preceptorilor (perceptorilor — n.n.) supt casație le va fi oprit ca în
 195 vremea lucrului și cînd oamenii caută mai cu sporiu iconomia lor să nu-i supere de dajdă, dară despre aceasta să să sfătuiască cu cnejii și cînd vor ști cnejii

F. 103 v.

că auoameni(i) bani și au (a) să sminti din lucru, atuncea să să strîngă dajdele. Și și atuncea nu perceptorii să silească pe oameni dară de la oameni cnej(i)
 200 să să fie datori a scoate dajdia și el a o da perceptorilor. Însă scoaterea aceasta a contribuții va fi slobod cnejilor cînd vor vrea să o facă, dară sila la percep-tori numai de patru ori într-un an vor fi... (indescifrabil) a duce dajdea

împărțind-o pe sfirtare, ca așa cînd să va împlini anul, nimic răstanție să nu rămîie. Însă dajd(i)e antițipat adecă pe anul viitori de acuma înainte nici un
205 sat să nu mai dea precum preceptorilor suptcasație le va fi oprit antițipat
F. 104 r.

anticipat — n.n.) nici a ceare de la nimeni, nici a primi.

Această a noastră(ă) cesario-crăiască poruncă pentru înțelegerea norodului i(și — n.n.) să o cetească preoții după slujbă în toate besearicile ca să știe lieștecare mila noastră aceasta și ce laste (d)atori și ce nu, fiindu-se po-
210 runca iasta în lada bisearici(i) de-a pururea ca și celor viitori sau tinerilor viind la stare căznicească să le fie cunoscută cetindu-o spre auzire sau măcară să o ia gazdele în copie la sine, pe lingă care vor avea datoria preoții și cu
F. 104 v.

cuvîntul a învăța pe oameni ca să fie lieștecare om muncitori și să să lăcă gazdă bună, purtîndu-să cu toți oamenii cu cinste, cu dreptate și cu omenie. Și
215 de vreme ce cu cît toate greutățile care au smintit a fi fost până acuma îngreioați li s-au ridicat și ușurat, cu atîta mai tare și dinși(i) să se arate prin fapte bune și viață cu cinste vrednici milii noastre ce(l)ei împărătești, ce(l)ei crăiești și să se părăsească de toate faptele reale, ca se să învrednicească și mai încolo a fi părtași aceștii a noastre părintești mili.

220 Pre lingă aceasta pre milostivă poruncă mai lipsește la acea Țara Bana-
F. 105 r.

tului ca să nimerească înalta împărăție o mijlocire de fund (fond — n.n.) (s)au din veniturile Cămerii de la Bănat, (s)au să se arunce pe toată gazda un florint lingă contribuție și în toate satele să se lăcă o (ș)coală de normă... (îndescitabil) ca să înveață și partea bărbătească și cea femeiască a cetii și datoria
225 către Dumnezeu și către aproapele ce are omul și la aceale școale să să silească (s)au cu vo(i)e, (s)au lără vo(i)e toți oamenii(i), pruncii și pruncele de la cinci pînă la noao ani a da. Iară de s-ar dovedi că vreun tată iș(i) ține pruncul sau pruncă acasă, cu simțit canon înaintea satului spre pilda și a celorlalți oameni să să pedepsească precum mai încolo. a) Învățătura să se ție în tot anul, ca
230 nu ceale ce învață prunci(i) iarna să uite vara; b) Directorul școalelor să lăcă vizitație și să cercetează (ș)coalele într-un an de doao ori vara și iarna; c) Același director să aibă strînsul datoriei ca să ispîlească despre viața dascălilor să nu fie vreanul leaneș, sau văduv, bălîv; d) Pentru tragerea de inimă a dascălilor care se va purta cu viață și pildă (s)au își va spori prunci(i) cu
235 învățătura, să capete de la înălțatul împărat remunerație.

F. 106 r.

Aceasta urmare pentru școale va trebui a să ținea cu sîrguință numai pînă (se) vor înălța un rînd de oameni la o lungire de 30 de ani, după aceea, cunoscînd norodul dulceața învățăturii(i) legii(i) sale, singuri să vor sili a-ș(i) purta de grije pentru școalele sale-și a-ș(i) plăti pe dascăli(i) săi (subl. — n.n.).
240 Prea înălțate Împărate!

Milostivește-te înălți(me) a ta și primește opinia aceasta cea (căci — n.n.) acestea sînt urmările prin care bînățeni(i) să pot face fericiți și singur împără-
F. 106 v.

ția ta prin găzdașagul lor (faci) norociți (pe) mulți. Multe grăiesc împotriva românilor din Bănat, dară unii grăiesc din pizmă, alții din neștiință, fiindcă ru-

245 mâni(i) sîn boi(i) lui Dumnezeu, cine încăt(ă) îi strigu, bucuros să duc, iară
stoarcerile de bani, tirăniile cu munca în toate părțile sărăcie, pedeaptele ne-
drepte s-au trebuit să-i facă (pe) oameni(i) săi săraci și dă nu să vo(ă)g ușura de
aceștia și să se îndrepteze ocîrmuirea după cum în acea 9 puncturi am arătat,

F. 107 r.

250 să nu așteaptă nimenea de la ei altă îndreptare, ci încă mai tare să
vor slobozi încot(ro)va. *Încă poate că mai neputînd oamenii răbda greutățile*
să vor înmulți hojiile, până să va putea și o rebelie (răscoală — n.n.) dintr-
aceasta urma, fiindcă în toată lumea, citind noi istoriile, toate mutările și miș-
cările s-au urmat din greutatea norodului cea lă(r)ă de cale și cu nemilostivire.

N. Al înălțimi(i) tale umilit-rob și credincios slugă N.N.* (Bibl. Acad.
R. S. România, București, mss. rom. 39, ff. 91 v.—107 r.):

Pr. ALEXANDRU STĂNCIULESCU

PRIMUL SISTEM ELECTRONIC DE DIALOG ÎNTRE OM ȘI MAȘINĂ

Un colectiv de cadre didactice universitare și studenți conduși de asistentul universitar ing. Florian Ion Fortuna, de la Facultatea de electrotehnică a Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, a realizat un ingenios sistem electronic de dialog între om și calculatorul electronic, în limbaj natural vorbit, adaptat pentru limba română. Sistemul respectiv, primul de acest fel realizat în țara noastră, este format din două aparate de concepție originală, capabile să recunoască automat cuvintele pronunțate și apoi să le sintetizeze redându-le sub forma vorbită. Posibilitățile de aplicare: dirijarea calculatoarelor, a roboților electronici și a altor tipuri de aparatură înzestrată cu inteligență artificială.

LUMINATOR CU REGLAREA LUMINII

Un colectiv de cadre didactice universitare de la Institutul agronomic din Timișoara au pus la punct o originală instalație pentru construcțiile zootehnice, denumită „luminator zenital multistrat”. Acesta poate asigura o iluminare naturală a hănelor avicole acoperite cu plăci ondulate din azbociment, oferind posibilitatea reglării intensității luminii. Eficiența unei asemenea instalații pentru o singură hală de 1000 m.p. constă în obținerea unor economii mari pe an de energie electrică.

NOI MĂRCI DE OȚEL

La combinatul Siderurgic din Hunedoara au fost elaborate primele contități de metal dintr-o nouă marcă de oțel destinat ramurilor de vîrf ale economiei naționale. Ca urmare a măsurilor luate pen-

tru dezvoltarea și diversificarea producției, în ultimii doi ani la acest combinat au fost asimilate 111 mărci de oțel și tipodimensiuni laminate, majoritatea introduse în procesul de fabricație. Cele mai multe mărci noi de oțeluri asimilate la Hunedoara sînt solicitate pentru realizarea unor instalații din domeniul aeronauticii și centralelor electrice nucleare, pentru fabricarea rulmenților grei, pentru osii la vagoanele de metrou, cord metalic și alte produse cu însușiri tehnico-funcționale superioare.

CEL MAI MARE ȘI MODERN PUȚ DE MINĂ

La întreprinderea minieră Lupeni din Valea Jiului, a fost construit și pus în funcțiune cel mai mare și mai modern puț de mină din țară. Este un puț cu schip care are diametrul de 6 m. și o lungime totală de 546 m. Turnul lui, care se vede al suprafață, este mai înalt decît cel mai înalt hotel din București. Noua construcție minieră, realizată în premieră, are un grad înalt de mecanizare și automatizare.

EXPLOATAREA „BANATITELOR”

La Moldova Nouă, centru al minereurilor cuprifere, cel mai important obiectiv economic a devenit exploatarea în carieră a „banatitelor”, sau a rocilor eruptive de tip subvulcanic, așa-ziselor „minereuri sărace”. Încă din 1982 au fost puse în funcțiune primele linii tehnologice de prelucrare a acestor minereuri, la care în 1984 s-au adăugat alte două. Exploatarea „banatitelor” la suprafață — o premieră tehnologică — se face cu cheltuieli de patru ori mai mici decît mine-

reul subteran, avînd o mare capacitate de prelucrare. Pentru exploatarea zăcămintelor s-au realizat utilaje prototip de mari dimensiuni, unele testate altele încă în curs de omologare, majorînd producția de trei ori.

MICROUZINĂ PENTRU PRODUCEREA BIOGAZULUI

La asociația economică intercooperativă de creștere a porcilor Felnac a fost pusă în funcțiune o adevărată microuzină de producere a biogazului, menită să economisească anual 300—400 tone combustibil convențional. Instalația, concepută de specialiștii unității, asigură căldura necesară hănelor acestor complexe în care se află peste 30 000 porci. În perioadele cînd spațiile respective n-au nevoie de încălzire, această energie neconvențională va fi utilizată la o uscătorie de cereale.

PENTRU OBIECTIVELE HIDROENERGETICE ALE ȚĂRII

Constructorii de mașini reșițeni, cărora le revin sarcini de mare importanță pentru îndeplinirea programului privind asigurarea independenței energetice a țării, au executat noi hidroagregate pentru marile obiective ale actualului și viitorului cincinal. Astfel, ei au livrat complet turbina nr. 3 de 28 M.W., pentru hidrocentrala Porțile de Fier II precum și hidroagregatul nr. 1, destinat hidrocentralei de la Răcăciuni de pe Siret.

ARCURI PENTRU OLCIT*

Colectivul întreprinderii „Oțelul Roșu” a asimilat în premieră un nou produs siderurgic pentru industria constructoare de mașini. Este vorba despre benzile necesare confecționării arcurilor autoturismului „Olcit”. Realizate la parametrii calitativi superiori, primele tone de benzi

au fost livrate constructorilor de autoturisme din Craiova.

STRUNGUL CU NUMĂRUL 100 000

Mobilizîndu-și exemplar forțele, oamenii muncii de la Întreprinderea de mașin-unelte din Arad au realizat strungul cu nr. 100 000. Acest strung echipat cu comandă numerică și cu calculator integrat deschide seria unei noi familii de mașin-unelte de înaltă precizie, care, pe lângă o calitate superioară, asigură și o sporire a productivității muncii.

PESTE 250 DE NOI PRODUSE ELECTROTEHNICE ȘI ELECTRONICE

Întreprinderile constructoare de mașini, electrotehnice și electronice din județul Timiș au nominalizat în anul 1984 în planul de fabricație peste 250 de produse noi, cu înalte performanțe tehnico-funcționale, toate bazate pe soluții constructive și tehnologii elaborate de specialiștii din producție, cercetare și învățămînt din țara noastră. Printre produsele de mare complexitate tehnică se remarcă noul escavator cu cupe și transportor, realizat de Întreprinderea mecanică Timișoara pentru construcția canalelor de irigații, noile macarale și automacarale executate de Întreprinderea de profil din Lugoj, instalația de transport în vacuum produsă de „Electrometal” Timișoara. La rîndul lor, unitățile electrotehnice și electronice au lansat în producție noi serii de motoare electrice, de uz general și special cu consum material și energetic mai redus pe unitatea de putere, mașini electronice automate de echilibrat rotoare, contoare electrice mono și trifazate de mare precizie, memorii electronice și alte componente de tehnică de calcul, mașin-unelte de prelucrat prin procedee neconvenționale, instalații de sudură și de tăiere cu plasmă.

Concomitent cu asimilarea, în fabricație a noilor produse, întreprinderile amintite au realizat, pe baza acțiunilor vizînd

mai buna folosire a capacităților, o mare producție marfă suplimentară.

un nivel record al productivității muncii.

PRODUSE MODERNE ȘI REPROIECTATE

Oamenii muncii din unitățile economice ale județului Hunedoara desfășoară o activitate intensă pentru modernizarea și înnoirea producției. În 1984 au introdus în fabricație 1818 produse noi și reproiectate. Între acestea se numără extragerea și prelucrarea pietrelor semiprețioase, exploatarea cuarțului pentru cristal, diverse produse ale industriei ușoare și alimentare.

RÉCOLTE SPORITE, LIVRĂRI SUPPLEMENTARE

Cooperativele agricole de producție din județul Hunedoara au depășit cu aproape 1800 tone sarcinile de plan privind livrarea porumbului pentru fondul de stat. Astfel, cooperatorii din Rapoltu Mare au livrat suplimentar la fondul de stat 397 tone de porumb și au dat la fabricile pentru furaje combinate o cantitate totală de 140 tone. Această cooperativă deține recordul în județul Hunedoara la producția de porumb pe anul 1984. Unitățile din Hărău, Lăpușnic, Pricaz, Băcia, Sîntandrei au avut de asemenea recolte de porumb de 4000—6400 kg. la ha. Cooperatorii din Hațeg au livrat la fondul de stat de două ori mai mult porumb față de planificarea inițială.

PRODUCȚIE MARE DE CARNE

Colectivul de la Combinatul pentru producerea și industrializarea cărnii „Timiș” din județul Timiș a realizat integral programul pe anul 1984, producând o imensă cantitate de carne. Muncitorii și specialiștii combinatului, unitate reprezentativă a agriculturii românești, au livrat peste prevederi 10 000 tone carne și au obținut 30 milioane lei beneficii suplimentare și

PLATFORMĂ A INDUSTRIEI ALIMENTARE

În zona întreprinderii de prelucrare și industrializare a zahărului din Timișoara a prins contur o nouă platformă a industriei alimentare. De curând au fost predate două noi obiective: un siloz pentru zahăr și o fabrică de industrializare a laptelui. Urmează fabrica de prelucrare a boabelor de soia și grăsimi hidrogenate unde vor fi realizate mari cantități de uleiuri vegetale, ulei rafinat și margarină. Lângă fabrica de industrializare a laptelui a fost racordat la circuitul economic și un nou depozit frigorific cu o capacitate de păstrare de 3000 tone de produse lactate. Cea mai nouă capacitate care a intrat în funcțiune pe această platformă industrială a Timișoarei este instalația de imbuteliere a sticlă a uleiului din cadrul întreprinderii de ulei Timișoara.

CRESCĂTORIE DE VULPI CU BLĂNURI SCUMPE

Punând în practică o idee foarte bună și rentabilă, conducerea cooperativei agricole de producție din comuna Sarmisegetuza a înființat în satul Zeicani o crescătorie de vulpi cu blănuri scumpe. Sînt crescute și îngrijite acolo 27 vulpi argintii și vulpi polare, dar acesta este doar începutul. Ferma de animale mai deține sectoare de creștere și a altor animale mici pentru blană, ca de exemplu de nutril, iepuri de casă și alte animale mici crescute pentru blana lor scumpă. Toate acestea aduc cooperativei agricole importante venituri.

INIȚIATIVA ELEVILOR

Elevii din județul Timiș dovedesc de la un an la altul un interes sporit pentru creșterea viermilor de mătase. De la

20—25 gr. de larve pe care le primesc gratuit, ei obțin ușor 40—50 kg. gogoși de mătase, în valoare de 4000—5000 lei. Unele școli din județ, cum sînt cele din Lugoj, Recaş, Biled, Periam, Sinnicolaul Mare, Jimbolia au obținut prin sericicultură sume foarte mari, producînd 13000 tone de gogoși.

FUNDAȚII PREFABRICATE

Pe șantierele de locuințe din Timișoara se aplică o nouă tehnologie de înaltă eficiență economică privind extinderea prefabricării asupra lucrărilor de fundații. Fundația blocurilor nu se mai toarnă ca în varianta clasică, ci se asamblează din componente prefabricate, imbinarea elementelor realizîndu-se prin sudarea părților metalice și monolitizarea cu beton. Noua tehnologie prezintă certe avantaje tehnologice cum sînt: creșterea gradului de industrializare a lucrărilor cu peste 70 la sută, reducerea timpului de execuție a infrastructurii blocurilor.

UN NOU CARTIER DE LOCUINȚE

După ce au terminat lucrările în cartierul „Aeroport” și în zona centrală, constructorii de locuințe din Petroșani și-au concentrat forțele în partea de nord a orașului. Acolo se construiește unul dintre cele mai frumoase cartiere din Valea Jiului cu numele de Petroșani-Nord. El va cuprinde blocuri de locuințe cu peste 2000 apartamente, mai multe magazine și alte construcții. Paralel cu realizarea noului cartier se încheie și modernizarea ultimei porțiuni a magistralei rutiere sistematizată care străbate Petroșanii de la nord la sud.

COMPLEXE BALNEARE ÎN PREMIERĂ

Salba de hoteluri moderne și confortabile construite în cea mai veche stațiune balneară din țara noastră, Băile Herculane, s-a îmbogățit cu un nou complex de tratament, amplasat la poalele muntelui Domogled: hotelul „Minerva”, cu o ca-

pacitate de 400 locuri și bază proprie de tratament, cu piscină, săli de alimentație publică, cofetărie, sală polivalentă, club. Acum numărul locurilor de cazare în stațiune depășește cifra de 5500, din care aproximativ jumătate au fost create în ultimii 15 ani. Printre aceste construcții se numără noile complexe cunoscute „Hercules”, „Roman”, „Diana”, „Afrodita” și acum „Minerva”.

La Buziaș, în imediata vecinătate a hotelului „Parc”, a fost dat în funcțiune un nou complex balnear denumit „Timiș” cu 300 locuri, bază proprie de tratament, restaurant și alte anexe. Pe lângă clasi-cele tratamente în maladii cardio-vasculare și reumatismale, aici se aplică proceduri terapeutice complementare pe bază de acupunctură, boicil, băi de plante, etc.

MISTERELE PEȘTERII MONEASA

Peștera din Moneasa, situată la aproximativ 300 metri de stațiunea balneară cu același nume din județul Arad, a fost multă vreme învăluită în mister. Nu putea fi cercetată, mai ales că accesul spre interiorul ei era blocat de un puternic izvor de apă rece. Recent, un colectiv de speologi amatori din zonă au reușit să depășească blocajul și au pătruns în peșteră, unde au descoperit un spațiu subteran de o rară frumusețe, împodobit cu formațiuni carstice, precum și un lac subteran, lung de aproximativ 39 metri.

TABĂRĂ DE SCULPTURĂ

Timp de două luni Timișoara a găzduit o reprezentativă tabără de sculptură, la care au participat artiști plastici din întreaga țară. Această primă ediție timișeană a Simpozionului național de sculptură în aer liber s-a încheiat cu finalizarea a zece lucrări în piatră cu caracter monumental, care au fost apoi expuse în parcul „Alpinet” de pe malurile Begăi. Autorii acestui autentic complex sculptural în aer liber sînt sculptorii Victor Gaga, Ștefan Călărașu, Szakats Bela, Nicolae Kruch, Adrian Ioniță, Savă Stoianov, Florin Tănăsescu, Nicolae Băndărașu, Aurel Cucu, Liviu Rusu.

DIALOGUL TEOLOGIC ANGLICAN-ORTODOX

Comisia mixtă de dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Comuniunea anglicană s-a întrunit la Dublin, Irlanda, între 13—20 august 1984.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. C. Părinte Arhimandrit Nifon Mihăiță, consilier patriarhal.

Obiectul întrunirii a fost adoptarea unui raport de sinteză asupra concluziilor la care s-a ajuns în urma discuțiilor ortodoxo-anglicane din ultimii șapte ani. Până acum ultimul document comun a fost adoptat în anul 1977, la Moscova. Comisia mixtă cuprinzând teologi și clerici din 20 țări, este coprezidată de I. P. S. Arhiepiscop Metodios al Thiatirelor și Marii Britanii (Patriarhia Ecumenică), din partea ortodoxă iar din partea anglicană de Henry Hill episcop anglican de Ontario, Canada.

Intrunirea din Irlanda a adoptat o declarație comună care cuprinde trei capitole: 1) Taina Bisericii; 2) Credința în Sfintele Taine, rugăciunea și sfințenia; 3) Cultul și Tradiția.

Declarația comună de la Dublin pune un accent deosebit pe rugăciune și consecințele ei pentru viața creștină, în general. Ea examinează și natura conducerii în Biserică în contextul recentelor declarații privind primatul universal, cuprinse în raportul final al Comisiei internaționale anglicano-romano-catolice. Sint delimitate zonele de dezacord și de acord doctrinal privind Filioque și se propun căi de reconciliere a modurilor de abordare a problematicei. Participarea la Harul Treimii este văzută ca fiind sursa și scopul rugăciunii și cultului liturgic creștin. Declarația prezintă puncte de consens privind icoanele, rugăciunile pentru morți, invocarea sfinților și rugăciunile de familie.

În timpul șederii la Dublin, membrii Comisei au fost primiți de primarul orașului, au vizitat vechiul centru creștin de la Clonmacnois. A fost oficiată o vecernie ortodoxă la catedrala Killaloe. Unul dintre delegați, episcopul R. C. Hanson, a prezentat o prelegere despre Sf. Patrick, patronul Irlandei. Comisia s-a întâlnit și cu comunitatea greacă din Dublin, luând parte la liturghia ortodoxă și la o agapă comună, urmată de oficierea vecerniei la catedrala Sf. Patrick, după care cosreședinții au semnat declarația comună. După vecernie, Comisia a fost primită de arhiepiscopul Henry McAdoo al Dublinului, primat anglican al Irlandei.

În lumina raportului adoptat la Dublin de Comisia panortodoxă și pananglicană, precum și pe baza rezultatelor de până acum a dialogului teologic ortodox-anglican, se pot constata următoarele:

S-au realizat progrese importante în toate temele discutate, care se referă la toată învățătura de credință a celor două Biserici, dar mai sînt necesare eforturi pentru depășirea unor puncte de detaliu în toate temele în care se deosebesc cele două Biserici. S-a stabilit o unitate în învățătura esențială asupra tuturor temelor, dar s-a constatat că persistă unele deosebiri în înțelegerea concretă a unora dintre principiile generale în care cele două Biserici se recunosc de acord.

La tema „Misterul Bisericii”, prezentarea Bisericii în ființa ei satisface ambele părți. S-a constatat, însă că Biserica Anglicană practică o intercomuniune euharistică cu comunități creștine locale care nu au o unitate de credință cu ea, în vreme ce Biserica Ortodoxă consideră noțiunea intercomuniunii și practicarea ei ca inaccepta-

bilă dacă nu are ca bază unitatea în credință. Anglicanii consideră intercomuniunea ca o cale spre unitate, în vreme ce ortodocșii văd în practicarea ei o relativizare a ideii de comuniune și a unității de credință, putând obișnui pe creștini să rămână în acest relativism. Anglicanii pun la baza intercomuniunii principiul că comunitățile creștine diferite în credință fac parte din Biserica cea una, pe cînd ortodocșii cred că unitatea Bisericii are ca temelie unitatea în credință.

Referitor la tema Tradiției cele două Biserici mărturisesc un acord de principii. Constatîndu-se, însă că ambele recunosc o anumită libertate în înțelegerea Tradiției, ca unitate în diversitate, limitele acestei libertăți se constituie într-o temă de discutat în viitor. Anglicanii dovedesc o mai mare flexibilitate în înțelegerea acestei libertăți decît ortodocșii. Nu s-a ajuns la un acord nici cu privire la autoritatea tuturor Sinoadelor ecumenice, anglicanii recunoscînd numai pe primele patru, iar ortodocșii pe toate cele șapte. Se consideră și în privința aceasta la anglicani o mai mare libertate. Ei recunosc unele învățături ale acelor Sinoade și ale dascălilor Bisericii, dar pe altele nu le recunosc.

Trebuie subliniat, de asemenea, acordul privind cinstirea adusă Maicii Domnului și sfinților, încrederea în puterea rugăciunilor lor, și cinstirea icoanelor. Se recunoaște deopotrivă că sînt încă anglicani care au rezerve față de ele. Este greu să se precizeze cum s-ar putea ajunge la o unitate în comunitatea anglicană în această privință, ca pas premergător unității creștine generale spre care tindem, toate fiind o consecință a libertății individuale prea largi ce se acordă înțelegerii învățăturii creștine.

Raportul sintetizează despre rezultatele întîlnirilor de pînă acum ale comisiei ortodoxo-anglicane este deficitar în privința abordării temeinice a problemei Sfintelor Taine.

În general, se poate constata un mare progres din partea anglicanilor, o apropiere de spiritualitate ortodoxă manifestată în rugăciune, în aspirația spre sfințenie. Se vorbește foarte mult despre iubire, în spiritul Sfinților Părinți. Este, într-un fel, o depărtare de spiritul protestant occidental în legătură cu mîntuirea înțeleasă în mod juridic, fapt care duce la respingerea purgatoriului, la accentuarea slujirii duhovnicești a episcopilor și preoților și la diminuarea puterii lor administrative. Se accentuează sobornicitatea în relațiile dintre episcopi. Evident au rămas încă destule deosebiri între anglicani și ortodocși asupra unor aspecte doctrinare ce vor fi discutate în următoarele întruniri de dialog ortodoxo-anglican. (Arhim. Nifon Mihăiță).

REUNIUNEA SUBCOMISIEI PENTRU DIALOGUL TEOLOGIC ORTODOXO-VECHI-CATOLIC (23—28 SEPTEMBRIE 1984)

Între 23—28 septembrie 1984 s-a întrunit, în orașul Cavala, din nordul Greciei și în insula Tassos, Subcomisia pentru dialogul teologic ortodoxo-vechi-catolic, gazdă fiind I. P. S. Mitropolit Procopie de Filipi.

Din partea ortodoxă au participat: I. P. S. Mitropolit Damaschin al Elveției — copreședinte, I. P. S. Mitropolit Hrisostom de Peristeri, prof. Emanuel Fotiadis, prof. Ioan Kaloghru, pr. prof. Ștefan Alexe, Vlassios Fidas și Teodor Zissis. Din partea grupării vechi-catolice au participat: Ernst Hammers Schmidt, prof. Herwig Aldenhoven, prof. Peter Amiet și pr. Paul Berbers. Episcopul vechi-catolic Léon Gauthier, copreședinte, nu a putut participa. Acestuia, ca și profesorului Ioan Karmiris, absent și el, le-au fost trimise telegrame din partea Subcomisiei.

În conformitate cu cea de-a V-a Adunare generală a Comisiei teologice mixte pentru dialog (Chambésy 1983), au fost pregătite texte comune pentru următoarele teme: 1. Tainele Bisericii; 2. Botezul; 3. Mîrugerea; 4. Euharistia.

Următoarea Adunare generală a Comisiei teologice mixte pentru dialog se va

Întruni între 29 septembrie — 7 octombrie 1985 pentru a cerceta aceste texte. Locul întâlnirii va fi fixat de către cei doi copreședinți.

La 29 septembrie 1984, membrii Subcomisiei au asistat la slujba vecerniei, săvârșită în catedrala din Filipi și au participat la recepția dată în cinstea lor de către mitropolitul locului, de față fiind autoritățile locale (după Episcopesis, nr. 322/1 octombrie 1984) (Ioan-Vasile Leb).

DOCUMENTUL „B.E.M.” ÎN PREOCUPAREA TEOLOGILOR FRANCEZI

Cea de-a patra întâlnire anuală a reprezentanților Bisericilor Reformate și Luterane și cei ai Bisericilor ortodoxe din Franța, s-a ținut la Versailles în 4 octombrie 1984 sub copreședinția pastorului Jacques Maury, președintele Federației protestante din Franța, respectiv I. P. S. Mitropolit Meletios, președintele comitetului interepiscopal ortodox din acea țară. În cursul anului două grupuri au pregătit această sesiune. Ea a avut ca obiect doar textul Euharistiei din Documentul B.E.M.

Participanții la dialog au aprofundat doctrina despre Sfânta Euharistie din Documentul de la Lima, semnificația reală a întrupării lui Hristos, locul Sfântului Duh și doctrina despre Sf. Treime.

Proiectul textului comun, alcătuit de teologul ortodox Nicolae Lossky și respectiv de teologul protestant Michel Leplay, a fost îmbogățit cu reflecțiile participanților la întrunire.

Acest text completat a fost trimis la Geneva, la secția „Credință și Constituție” a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ca o contribuție comună, ortodoxă și protestantă din Franța la discuțiile aflate în curs asupra receptării documentului B.E.M. (S.O.P. nr. 92, noiembrie 1984, p. 3—4) (L. I. Jebelean).

VIZITA GRUPULUI „ACADEMICUM CATHOLICUM”

Între 21—29 iulie 1984 un grup al Asociației catolice „Academicum Catholicum” din Copenhaga — Danemarca, a făcut o vizită turistică în România. Asociația reunește oameni de cultură și teologi din țările nordice ale Europei.

Inițiatorul călătoriei a fost prof. Wilhelm Nyssen de la Universitatea din Köln — R. F. Germania, conducătorul grupului fiind profesorul Kasper Kaller. Oaspeții danezi au fost însoțiți de pr. lector Dorin Oancea de la Institutul teologic universitar din Sibiu.

Pe perioada șederii în România, oaspeții străini au vizitat instituțiile centrale ale Patriarhiei Române, tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, biserici și mănăstiri din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor, fiind deosebit de impresionați de noua pictură a bisericii „Sf. Ioan Botezătorul” din cartierul Ferentari, București.

Scopul călătoriei a fost cunoașterea Ortodoxiei, mai ales a momentelor liturgice, precum și o aprofundare a picturii bisericești ortodoxe, pentru a surprinde aspectul artistic și prezența ei în spiritualitatea credincioșilor ortodocși. Grupul a participat la diferite servicii religioase între care la sfânta liturghie arhierească din 22 iulie oficiată în catedrala patriarhală de P. S. Episcop vicar Roman Ialomițeanul. Au fost vizitate și mănăstirile Agapia, Văratec, Putna, Voroneț, Sucevița, Moldovița, Neamț, Secu, Sihăstria din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor.

În încheierea vizitei, membrii grupului „Academicum Catholicum” și-au exprimat satisfacția de a fi avut prilejul cunoașterii directe a vieții bisericești ortodoxe din România (Fl. Roșca).

PREOȚI SPANIOLI ÎN ȚARA NOASTRĂ

Între 18—25 august 1984, un grup de preoți de la „Colegio Mayor Oriental” din cadrul Universității pontificale din Salamanca — Spania, a efectuat o vizită în România. Grupul a fost condus de José Vaquero, profesor la colegiul amintit, care a arătat că scopul vizitei este cunoașterea și apropierea dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică din Spania.

În cadrul programului, grupul spaniol a vizitat monumente de arhitectură bisericească și mănăstiri din cadrul Arhiepiscopiei din București, Iași, Cluj-Napoca și Sibiu.

Cu această ocazie componentii grupului s-au întâlnit cu ierarhi ai Bisericii noastre și au putut lua cunoștință directă asupra vieții spirituale a poporului român. În ziua de 24 august, preoții spanioli au fost primiți de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care a făcut o largă prezentare a organizării și funcționării Bisericii noastre. (Fl. Roșca).

O NOUĂ TRADUCERE ÎN LIMBA SÂRBĂ A NOULUI TESTAMENT

S. Sa Patriarhul Gherman, al Bisericii Ortodoxe Sîrbe a prezidat la 30 octombrie 1984 o ceremonie de prezentare a unei noi traduceri în limba sîrbă a Noului Testament, care s-a desfășurat la Belgrad în cadrul celui de al 29-lea târg internațional de carte, în prezența a 1000 persoane. Rezultat al unei munci de peste 40 de ani, întreruptă în mai multe rînduri, această nouă traducere a fost începută de episcopul Nicolae Velimirovici și de călugărul Vasile Kostici (ulterior episcop de Slavonia) cu concursul actualului episcop Ioan Velimirovici de Sabac-Valjevo, atunci cînd toți trei se aflau în detenție, în mănăstirea Vojlovici, în primii ani ai celui de al II-lea război mondial.

Lucrarea începută atunci a fost reluată și continuată de o comisie sinodală, alcătuită în 1961 din mai mulți episcopi și profesori de la Facultatea de teologie ortodoxă din Belgrad. Comisia lucrează acum la traducerea Vechiului Testament.

Traducătorii noii versiuni și-au propus să păstreze frumusețea traducerii clasice a lui Vuk Karadzic, din secolul trecut, străduindu-se să rămînă credincioși stilului și lexicului acestuia, dar modernizînd limba.

Într-un prim tiraj de 10.000 exemplare, noua traducere este prima ce va fi admisă în viața liturgică a Bisericii Sîrbe care nu dispunea pînă acum de un text canonic al Noului Testament în limba vorbită de credincioși.

Prezentînd oficial autorităților de stat și publicului, noua traducere S. Sa, Patriarhul Gherman a declarat în mod solemn: „În numele Bisericii Ortodoxe Sîrbe, anunț apariția acestei cărți, Sf. Scriptură a Noului Testament, carte ce conține Cuvîntul Domnului și care este publicată pentru bucuria, sănătatea și mîntuirea celor care o vor citi și li vor pătrunde sensurile”. (SOP nr. 93/decembrie 1984, p. 7).

PATRIARHUL IGNATIOS IV AL ANTIOHIEI FACE BILANȚUL CĂLĂTORIEI SALE ÎN AMERICA LATINĂ

Sosit la Paris în 17 noiembrie 1984, P. F. Patriarh Ignatios IV al Antiohiei a făcut un bilanț al călătoriei efectuate în America Latină între 21 septembrie — 15 noiembrie 1984.

Prea Fericitul Patriarh Ignatios a rămas impresionat de numărul mare al credincioșilor ortodocși antiohieni existenți în Brazilia, Argentina și Chile, „nu numai 500—600 mii cum se spunea de obicei ci de zece ori mai mulți, 5—6 milioane de credincioși”.

A întâlnit pretutindeni multă bunăvoință în special în rindul tineretului. „Comunitățile sînt numeroase — a arătat P. F. Sa — dar există puține biserici... Trebuie să se pregătească preoți localnici, accentuînd introducerea limbilor locale — spaniolă și portugheză — în pastorație și în săvîrșirea sfintei liturghii... Ortodoxia nu este un produs exotic de import oriental. Ea este orientală doar prin origine și spirit, însă pentru a rămîne fidelă ei însăși, Ortodoxia trebuie să se înrădăceze în cultura și limba țării în care ea trăiește” a accentuat P. F. Sa. Referindu-se la bunele relații existente între ortodocși și romano-catolici în America Latină, P. F. Patriarh Ignatios a menționat: „Problemele actuale sînt altele decît cele ale lumii vechi... America Latină nu a trăit schisma și urgențele ei actuale sînt cu totul de alt ordin”.

P. F. Sa și-a exprimat grațitudinea față de episcopul Juan Francisco Fresno din Santiago de Chile, care a oferit una dintre bisericile sale comunității ortodoxe antiohiene.

În timpul șederii P. F. Sa a prezidat primul sinod care i-a reunit pe episcopii celor cinci dieceze antiohiene din această regiune a lumii: Sao Paulo, Rio de Janeiro, Buenos Aires, Santiago de Chile și Mexico. Patriarhul Ignatios a pus de asemenea piatra de temelie a unui institut pentru pregătirea preoților la Sao Paulo. Sinodul întrunit atunci a stabilit ținerea unor congrese anuale care să reunească toate comunitățile locale împreună cu episcopii antiohieni latino-americani. Primul din seria acestor congrese va avea loc la mijlocul anului 1985 la Caracas în Venezuela.

Dacă în America de Nord peste jumătate din credincioșii ortodocși existenți sînt de origine greacă, în America Latină marea majoritate a ortodocșilor sînt de origine arabă și aparțin Patriarhiei Antiohiei. (SOP nr. 93/1984, p. 2—3) (L. I. Jelebean).

PE DRUMUL UNEI TEOLOGII A PĂCII

Între 17—22 septembrie 1984 a avut loc la Budapesta un seminar teologic internațional ce s-a ocupat de problemele păcii și dreptății. Au participat 124 persoane din mai multe țări ale lumii, reprezentanți ai unor asociații internaționale și locale de luptă pentru pace. Cu toții au fost oaspeții Bisericii Reformate din Ungaria, în frunte cu episcopul dr. Károly Tóth, care împreună cu Stephen Tunncliffe, reprezentant al Bisericii Anglicane au fost organizatorii seminarului.

Inaugurarea lucrărilor seminarului s-a făcut printr-un serviciu religios în cadrul căruia dr. Tibor Bartha, episcop al Bisericii Reformate din Ungaria (care a fost oaspetele Patriarhiei Române în 1983) a predicat despre lupta împotriva puterilor întinericului, împotriva elementelor demonice care împing lumea la distrugere, la foamă și la alte catastrofe.

Lucrările seminarului au urmărit realizarea unui adevărat dialog despre o teologie a păcii cu participarea creștinilor din întreaga lume; evaluarea modului în care teologi și biserici din Est și Vest, Nord și Sud lucrează în mediul local la promovarea păcii, cu eventuale inițiative noi. Participanții au hotărît ca rezultatele acestui seminar să fie publicate în documente în mai multe limbi de circulație internațională.

În ședințele plenare s-au dezbătut patru teme:

„Studiile biblice și legătura lor cu pacea și dreptatea”; „Pозиția creștină față de politica de intimidare”; „Problema păcii și dreptății cu deosebită referire la

lumea a treia"; precum și „Mărturiile creștine referitoare la pace și dreptate”.

Cele patru teme au fost studiate de participanți împărțiți în grupe similare de lucru. (Information cfk. nr. 339, 25 sept. 1984, p. 3—6) (L. I. Jebelean).

UN INSTITUT CREȘTIN PENTRU PACE ÎN SUECIA

Consiliul Bisericilor Creștine din Suedia a hotărât să înființeze un institut creștin pentru pace. Inițiativa aparține Conferinței „Viață și Pace” ținută în 1983 la Uppsala și conferinței ecumenice din același an de la Jönköping. Institutul destinat cercetării și studiului, cu un comitet de conducere internațional, își va începe activitatea în 1985. Scopul său principal este să contribuie la împăcarea națiunilor sau a grupărilor umane aflate în conflict, indiferent de zona geografică. (Junge Kirche nr. 11/1984, p. 64) (L. I. Jebelean).

DESCOPERIREA UNUI ALTAR CONSTRUIT DE PROFETUL IOSUA

Arheologii afirmă că au descoperit un ansamblu arhitectonic care ar putea fi altarul construit de profetul Iosua de pe Muntele Ebal, menționat în Vechiul Testament.

O echipă de la Universitatea din Haifa — Israel, condusă de prof. Adam Zar-tal, a lucrat timp de trei ani pe șantierul aflat într-o zonă militară interzisă publicului. Echipa a stabilit că altarul datează din secolul XII în d.Hr., când Moise a eliberat evreii din sclavia egipteană. Altarul se potrivește și cu descrierea din Deuteronom 27, 1—8, în care se vorbește despre instrucțiunile date de Moise lui Iosua pentru construirea altarului și folosirea lui. (The Orthodox Church, mai 1984, pag. 1).

A FOST ODATA ..

Au trecut patruzeci de ani de la încheierea celui de al doilea război mondial soldat cu pierderi imense de vieți omenești și distrugeri de bunuri materiale cum n-a mai înregistrat istoria până atunci. Chiar dacă asăzi perspectiva unui nou război estompează până la un punct nenorocirile trecutului, ororile din perioada 1939—1945 ne cutremură în continuare și pe cei care le-am fost contemporani, și pe cei care le cunoaștem doar din mărturiile acelorora care le-au trăit.

Puține au fost țările și popoarele globului care n-au suferit direct de pe urma războiului. Țara și poporul nostru s-au împărțășit din plin de tot cortegiul de tragedii care le-a adus cu sine. Una din populațiile care a fost însă direct vizată de naștiții agresori a constituit-o populația evreiască și nu doar în Germania, ci pretutindeni unde militaristiții germani și-au întins stăpînirea ori unde și-au găsit unelte servile. Pe lângă politica de discriminare rasială și antisemitismul ridicat la rangul de dogmă, naștiții au supus pe evrei la cele mai incredibile persecuții. Întregi colectivități evreiești au fost smulse din țările în care locuiau de sute de ani și milioane de oameni au fost uciși.

Regimurile instaurate atunci în țara noastră sub presiunea evenimentelor externe și antrenarea României pe panta războiului, au creat și la noi populației evreiești o situație dificilă. Despre „situația evreilor din România în anii interbelici și în perioada holocaustului”, cu privire specială la Transilvania, s-a ocupat „simpozionul științific româno-israelian” care și-a desfășurat lucrările la București între 11—13 iunie 1984 (vezi darea de seamă publicată de Aurică Simion în *Anale de istorie*, an. XXX, nr. 6, 1984, pp. 87—94).

Sînt multe aspectele scoase în evidență de autorii referatelor prezentate la simpozion. Fără a nesocoti pe nici unul din ele, aici am voi să subliniem contribuția cercetătorilor israelieni prof. univ. dr. Israel Gutman, director științific al Institutului Yad Vashen, dr. Jean Ancel, cercetător științific la același institut și prof. Efraim Ofir colaborator la același institut, care au fost de acord în a arăta că dincolo de atitudinea adoptată de autoriști, omenia românilor, legăturile lor și chiar ale unor oficialități cu populația evreiască și conducătorii ei, antipatia românilor față de naștiști, împotrivirea opiniei publice românești mobilizată de forțele progresiste ale națiunii față de tendințele de supremație ale național-socialismului și fascismului au favorizat evitarea unor măsuri care să se soldeze cu lichidarea populației evreiești. Într-un memoriu înaintat Ministerului de Interne de români ardeleni — intelectuali, comercianți, industriași și meseriași — arată între altele dr. Jean Ancel în referatul „Regimul antonescian și salvarea evreilor din Transilvania de sud (toamna 1942)”, se spunea cu referire la evrei: „... sîntem creștini și oameni și... ne cutremurăm la gîndul că cetățenii unui stat ar putea, fără nici o vină, să fie despuiați, de tot avutul lor și alungați din țara în care s-au născut și în care zac de secole osemintele părinților, bunicilor și străbunicilor lor”.

În favoarea populației evreiești au intervenit însă, arăta dr. Jean Ancel, și conducătorii Bisericii Ortodoxe Române. Iată textul precizările cercetătorului israelian: „... Sfatul evreiesc (scil. conducerea comunităților evreiești) a considerat că șef rabinul dr. Alexandru Șafran ar putea obține o anulare a deportărilor dacă ar apela la șefii Bisericii române. Cunoscînd legăturile strînse dintre Nicolae Bălan, mitropolitul Transilvaniei, și Ion Antonescu, Șafran a trimis vorbă lui Bălan că ar

dori să-l întâlnească. Spre surprinderea lui... Bălan „a răspuns la cererea mea personală și a venit de la Sibiu, unde își avea sediul, la București, pentru a se întâlni cu mine. Întâlnirea a avut loc în fața generalului Văitoianu, cumnatul lui, și a fost dramatică. După câteva ore, mitropolitul Bălan m-a anunțat că a obținut de la mareșalul Antonescu anularea deciziei de deportare a evreilor din Transilvania". La rîndul său, patriarhul Nicodim l-a avertizat pe Antonescu că dacă nu se va pune capăt tratamentului brutal al evreilor, va demisiona, în semn de protest" (A. Simion, o. c., p. 90). Urmare acestor intervenții și nu numai a lor, „în ziua în care trenurile trebuiau să pornească pentru a deporta pe evrei, aceștia nu se aflau în ele" (loc. cit.).

Dar opoziția populației românești și a slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de antisemitism este mult mai veche. Sub titlul „*În slujba adevărului*"; „*Revista Culturii Mozaic*" nr. 564/15 noiembrie 1984, p. 6, publică articolul profesorului Eugen Glück din Arad, consacrat, în esență, patriarhului Miron Cristea și judecăto-rului arădean Augustin Rusu din ultimele decenii ale veacului trecut. Ambii au combătut cu curaj calomnia „omorului ritual" proferată odinioară de deșănțata propagandă antisemită de înfricoșătoare amintire. Fiu al unui profesor al „Preparandiei" din Arad, judecătorul Augustin Rusu, democrat convins și deputat sinodal, a făcut parte din completul de judecată care în 1883 a achitat un grup de 13 evrei aduși în fața tribunalului din Nyiregyháza (Ungaria), sub această inventată acuză. Trei decenii mai târziu, viitorul patriarh Miron Cristea, pe atunci episcop al Caransebeșului, a luat atitudine foarte hotărâtă împotriva aceleiași ineptii ce risca să devină primejdioasă prin diseminarea ei. La solicitarea cotidianului „*Neue Freie Presse*" din Viena, care a sondat opinia mai multor ierarhi asupra acestui subiect, episcopul Miron Cristea a răspuns printr-o lungă scrisoare, reproducă și de ziarul „*Românul*" din Arad în numărul său din 23 octombrie/5 noiembrie 1913.

Articolul menționat citează în partea finală crimele din textul declarației viitorului patriarh Miron Cristea, încredințată presei în 1913. Considerîndu-le utile, de permanentă actualitate și pentru cititorii noștri, reproducem și noi pasajele respective ce proiectează o lumină complementară asupra personalității unui distins ierarh român care a demască și combătut șovinismul și intoleranța sub toate formele ei:

„Se știe doar că Vechiul Testament, pe care-l cunoaștem și noi creștinii foarte bine, e baza credinței mozaice. În el nu se cuprind nici învățături, dar nici întesluri care ar putea degenera în datini religioase atît de barbare cum e vîrsarea singelui prin omorîre... E drept că în cursul veacurilor baza religiei mozaice a primit diferite întesluri, dezvoltări, aditîuni, etc., care îi despart pe evrei în mai multe nuanțe. Cu știrea mea, nu există nici unde vreo învățatură care ar putea duce chiar și fanatismul religios la lucruri așa înfricoșoare cum e omorul ritual".

De la evenimentele care au marcat războiul încheiat în 9 mai 1945 au trecut mai bine de 40 de ani. Deși vremea s-a scurs acoperînd cu vîlul uitării multe din amănuntele anilor de atunci, „nu avem dreptul și nu putem să trecem cu vederea și să anulăm aceste realități, spunea prof. univ. dr. Israel Gutman la simpozionul citat. Căci nu numai sîngele milioane de oameni ucîși ne obligă, dar și primejdia că nazismul și fascismul ar putea să renască. De aceea trebuie să ne educăm pe noi, cît și tinerele generații în spiritul cunoașterii și înțelegerii trecutului, pentru a le imuniza contra urii omului de către om și a ideologiilor care cultivă ura și războiul" (A. Simion, o.c., p. 87). *

UNUL DINTRE NOI

La 30 august anul trecut s-a stins din viață preotul Mihail Avramescu care a funcționat pînă la pensionare în parohia Jimbolia din protopopiatul Timișoara, după ce o vreme trecuse și pe la parohia Văliug din protopopiatul Reșița. Cît s-a aflat printre noi l-am prețuit pentru rîvna lui întru cele sfinte, pentru cuvîntul lui

totdeauna cumpănit, pentru comportarea lui exemplară, pentru chipul lui blind. Ne-am obișnuit să fim împreună și ni s-a părut nefirească retragerea lui din activitate, dar pînă la urmă i-am înțeles-o aflînd că era suferind.

După pensionare a plecat din parohia unde păstorise și dintr-o dată s-a reînțors aici, însă doar spre a-și dormi somnul de veci lingă altarul unde i-a slujit lui Dumnezeu. Dorința aceasta a reîntoarcerii printre foștii săi păstoriți l-a arătat încă odată pe adevăratul preot.

Mihail Avramescu n-a fost însă numai preot... După ce s-a stins din viață aveam să aflăm cine a fost el, cel care pînă mai ieri se strecura modest printre noi fără să-și dezvăluie tainele și mai ales virtuțile. La cîteva săptămîni după ce a decedat, maestrul Geo Bogza avea să publice în revista *România literară* (nr. 37 din 13 septembrie 1984, p. 7) următoarele emoționante rînduri:

„Cei care mai țin minte epoca literară de la începutul deceniului IV, cei care mai țin minte prima serie din „Bilete de papal”, în care o generație întreagă începuse să zburde, cei care în acest lung răstimp, într-un oraș sau altul, se vor fi întrebat ce se va fi făcut Jonathan X. Uranus, dispărut pentru totdeauna din literatură, după ce surprinsese printr-un talent ordonat de inteligență și umor, pot să afle acum că, din această toamnă, năzdrăvanul și mult promițătorul tînar de pe vremuri își doarme somnul de veci în cimitirul din Jimbolia, într-un mormînt pe care scrie: preot Mihail Avramescu.

Sub acest nume și-a dus viața în ultimii zeci de ani, după ce mai înainte trecuse printr-un șir de stranii experiențe spirituale, dintre ele nelipsind magia neagră care-i dăduse puteri ce înpăimîntau pe cei din jurul său. Acest om, pe care l-am cunoscut pe cînd aveam și pe cînd avea douăzeci de ani — de fel din Craiova, avea să fie însurat pentru scurt timp cu Coca Farago, copil teribil al acelei generații — a fost unul dintre cei cîțiva contemporani care m-au făcut să sufăr că nu am avut harul unui romancier spre a încerca să pătrund tainele cu totul neliniarei lui existențe. Spre deosebire de ațiția dintre cei cu care mi-am încrucișat pașii, el nu mi-a prilejuit mari elanuri sentimentale, dar am fost în permanență și cu o rară acuitate obsedat de destinul său, cum eu unul n-am cunoscut altul. Cine ar putea descrie, văzut dinăuntru, drumul care l-a dus pe Jonathan X. Uranus din paginile năstrușnicei publicații a lui Tudor Arghezi la numele și chipul sub care și-a încheiat viața, ar da la iveală una dintre cele mai incredibile biografii, întrecînd cu mult cel mai incredibil personaj plămuit de un romancier”.

Despre părintele Mihail Avramescu își va aduce aminte și criticul literar Cornel Ungureanu în revista *Orizont* (nr. 40 din 5 octombrie 1984, pp. 8—9), așa cum l-a întîlnit cu prilejul unei vizite ce i-a făcut la Jimbolia în 3 mai 1981:

„Il găsesc pe Mihail Avramescu foarte obosit, are probleme cu inima. Fumează mult, țigară de la țigară. Nu mai vede bine, ar avea nevoie de alți ochelari, dar înainte ar avea nevoie de un oculist. Am putea să-i aducem un oculist? Mai bine să-l ducem cu o mașină la T., ar fi mai simplu: să-l consulte acolo. În rest... totul e bine. Lucrurile sînt împachetate, biblioteca e în geamantan, așteaptă să se mute. Îl întreb despre Mircea Eliade și Mihail Avramescu îmi spune că îl cunoaște pe Eliade din liceu. Erau prieteni, de la Mircea Eliade a primit prima carte a lui Guenon. Pe urmă a început să corespundă cu Guenon, corespondența dintre el și Guenon e foarte bogată (așa un teanc de scrisori avem, arată Doamna Avramescu: un teanc ce ar fi trebuit să fie foarte respectabil). Guenon a scris articole la Memra. A scris și Eliade. El e cel ce semnează *Krm*. *Krm* e o mantra. Eliade era un om deosebit de modest, probabil că și acum e tot așa. Odată au fost, s-au dus în glumă, la o prezicătoare care făcea furori în București. Le-a ghicit în cărți, la un moment dat se oprește în fața cărților lui Mircea Eliade și tipă: *Solei! Soare*, adică glorie, bogăție, succes. După părerea lui, Eliade nu s-a dus în India să studieze; era mai mult o călătorie de inițiere.

„Mihail Avramescu fumează țigară de la țigară, doamna ne servește cu vin și cozonac. La o mare parte a întîmplărilor nemaipomenite a participat și doamna Avramescu, uneori completează... Încearcă să-i amintească soțului ce s-ar cuveni să ne spună. Ce s-ar cuveni să ne spună? La un moment dat, Mihail Avramescu nu

a mai scris nimic, a crezut că realizarea sa interioară trebuie să fie cu totul diferită de orice zgomot... și atunci a urmat dispariția: plecarea din oraș, retragerea într-o localitate din vest. Pe cine cunoștea, cu cine era prieten? De pildă... era văr cu Mihail Sebastian. Pe undeva trebuie să fie o poză a lui împreună cu Geo Bogza și Radu Popescu. Radu Popescu era foarte frumos în vremea aceea, spune doamna. Pe Bogza l-a cunoscut prin Radu Popescu...".

Mai pe larg a scris despre Mihail Avramescu Constantin Crișan sub titlul „Avangarda printre avangardiști” (rev. *Steaua*, nr. 11 din noiembrie 1984, p. 45). Să redăm și însemnările sale:

„Adesea ni se întâmplă să nu știm — ceea ce știm — de unde știm. Uneori, credem că știm ceea ce știe toată lumea, devreme ce am aflat și noi. Alteori, cutare lucru, pe care credem că-l știe sigur numai un favorizat al sortii, ne intră în suflet, se așează brusc în carnea spiritului nostru și ne surprinde mirarea că începem cu el o conlocuire constructivă, ingenioasă și finalmente familiară. Poate că nu chiar întâmplător îmi vin în minte asemenea gânduri, în clipa în care-mi propun să evoc un corifeu al avangardei românești care a trăit în cea mai luminoasă modestie insulară, ca într-un fel de cochilie magică suficientă sieși precum graiul arheilor (despre acesta se spune că ar fi depozitat în străvechi ziduri, așteptând de mii de ani iscusita trecere din piatră și mucegai într-o perfectă bandă magnetică).

„Îndrăznesc să cred că Jonathan X. Uranus — cum va rămâne în istoria literaturii Marcel (Marcu-Mihail) Avramescu, născut la București în 17 ianuarie 1909 — știa bine toate aceste lucruri. El mai credea poate în taina sincrogenzei teritoriilor sensibile în alianță cu înțelepciunea veșnic neliniștită. Astfel, n-ar fi ajuns să prevadă, prin ceea ce a scris și a gândit, adică prin puținul pe care l-a încredințat tiparului, căci *multul* gândirii sale urmează încă a fi dat la iveală — în altă parte privește pe mulți, dacă nu pe toți avangardiștii români, în afară de Urmuz. Dar numai pe avangardiștii români? Când vorbim de Urmuz — și iată cum trebuie să extindem alfabetul, și când vorbim de Jonathan X. Uranus —, trebuie să credităm verosimilitatea unei protogeneze a formelor artistice. O protogeneză care cohabitează perfect — în cazul avangardei românești. Iată, încă un argument pentru limbajul inspirației coincidente: Jonathan X. Uranus, cel ce semna o *Cronică a absurdului* în „Cuvintul liber” din 1934, cel ce a scris diverse „exerciții verbale” apelând, cum spunea el însuși, la o serie de „procedee autocatartice”, a fost de fapt un Jacques Vaché al avangardei românești. Doar că, spre deosebire de „omologul” său francez: 1. nu s-a sinucis, 2. nu era un dandy (ci un energic devorator de cărți, cu o memorie uluitoare și cu o demnitate a gândirii personale care excede chiar pe un aristocrat născut iar nu făcut, 3. a scris, totuși, puțin, exact atât cât să nu depășească pariul nefăcut cu „fratele său siamez”, Urmuz, față de care nu se simțea dator, fiindcă, în clipa în care practica un gen de scriitură simili-urmuziană, *Uranus, Mihail Man, Ștefan Ada, J.X.U.*... nu-l cunoștea(u) pe autorul *Fuchsiadei*, 4. a fost, dincolo de practicele sale autocatartice, un reductibil specialist în prea puțin cercetata geografie a esoterismului, investigând pe cont propriu — cum spunea prietenul său de o viață Geo Bogza — chiar o serie de „stranii experiențe spirituale, dintre ele nelipsind magia neagră, care-i dăduse puteri ce înspăimântau pe cei din jurul său”, 5. a mai fost Jonathan X. Uranus, spre deosebire de falsul său omolog francez, Jaques Vaché, un mare specialist în utopica și invidiata știință a lui René Guénon, cu care a fost prieten cel puțin printr-o susținută legătură epistolară.

„În afară, așadar, de ceea ce știm datorită lui Sașa Pană (vezi *Antologia literaturii române de avangardă*, E.P.L., 1969, p. 474—482), părintele Mihail Avramescu — evreu, la origine, hirotonisit preot (ortodox) în 1951 —, mai aflăm, grație, de pildă prietenului Emil Bogdan, că, în 1928 a terminat cu *magna cum laude* o licență în filosofie la Universitatea din București, după care a urmat cursurile Institutului de teologie din Capitală.

„Acest „strămoș ilustru în materie de absurd” al lui Eugen Ionescu (cum pe drep l-a numit Eugen Barbu în „Săptămâna” din 30 ianuarie 1981), a lăsat, încă risipite prin reviste, o serie întreagă de crochiuri, de miniaturi narative, a căror

recitare azi îți dă senzația sigură a confraternității lui deopotrivă cu poetul Dali, cu arborii cîntători din prozopoeemele absurde ale lui Maurice Glanchar — scrise cu treizeci de ani mai târziu decît ale magicianului român — cu paralogiile superior ghiduse din lipogramele și palindromurile unor Raymond Quenau și George Perec...

„Eram, de multă vreme, vecini de apartament, dar acest lucru mi-a fost dat să-l aflu, vai, de la Sydney, de unde criticul (și el avangardist) Lucian Boz se interesa de soarta lui Avramescu — X. Uranus, prin amicul nostru comun profesorul și istoricul literar Emil Boldan.

„La Paris, alt prieten de o viață al lui Mihail Avramescu X. Uranus — e vorba de ... Eugène Ionesco, de l'Académie Française — m-a întrebat „cum se simte părintele Avramescu X. Uranus“?

— Bine, foarte bine, excelent. E o arhivă vie, are o uluitoare memorie...

— Nu înțeleg, spune-mi cum se ține?

— Să fiu sincer, mai bine ca Dv.”

„Despărțirea de marele dramaturg s-a petrecut la telefon: el era la Nisa, eu îi vorbeam de la Paris:

„— Îmbrățișează-l pe părintele Avramescu X. Uranus din parte-mi. Să mă ierte că n-am vreme să-i scriu și spune-i că o să-i trimit și cărțile mele...”

„Din nefericire, mult asaltatul mare scriitor, colegul parizian cel mai deplin al celui mai deplin avangardist român, nu bănuia că, doar la cîteva zile de la această convorbire, „ilustrul strămoș” al absurdului românesc va intra în neființă: 30 august 1984.

„Cît l-ar fi bucurat o scrisoare ori o carte de la fostul coleg pe baricadele avangardei românești...

„Marele meu vecin își doarme somnul de veci la Jimbolia dar, așa cum de la Moinești (=Tristan Tzara și, desigur... odinioară), la Paris nu e decît un pas, tot așa de la Jimbolia și Domnița Anastasia, 13 (București), pînă în lumea largă, nu e prea mult; visez o carte în genul recentei ediții Urmuz pe care am făcut-o cu strălucitul grafician Ion Mincu — în care să adun scrierile editate și inedite ale celui ce a fost și rămîne energicul, miticul și indefinibilul Jonathan X. Uranus. Care va fi editura ce va îmbrățișa, cea dintîi, o asemenea idee, atît de fertilă pentru demonstrarea sincrogenezei — de fapt, protogenezei — acestui avangardist român?”

Mărturisim că ne-au impresionat toate aceste rînduri scrise de oameni competenți în ale literelor cu privire la Mihail Avramescu, preotul și scriitorul. În același timp însă am avut și o stringere de inimă: cum de nu l-am cunoscut mai bine pe Jonathan X. Uranus devenit preotul Mihail Avramescu spre a ne împărtăși mai din plin de harul său?

N. SEBEȘAN

VIAȚA BISERICEAȘĂ DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI.

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

SESIUNEA ADUNĂRII EPARHIALE

În duminica din 9 decembrie 1984, sala de festivități a Centrului eparhial din Timișoara a găzduit lucrările Adunării Eparhiale.

După serviciul divin al doxologiei, oficiat în biserică reședinței mitropolitane, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a deschis lucrările sesiunii, formulind câteva considerații asupra anului ce s-a scurs, din care reținem: „A fost un an bogat în realizări pentru întreaga țară și în toate domeniile, bazate pe un trecut glorios. Am putut sărbătorii împlinirea a patru decenii de viață nouă pentru poporul nostru, prin evenimentul de la 23 August 1944 care a deschis orizontul luminos al țării. Am avut ocazia să ne dăm și noi adeviziunea la realegerea în fruntea țării și a statului nostru a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al națiunii noastre. Ambele evenimente sînt pietre de hotar pentru mersul înainte al societății noastre”.

Evocînd și alte momente istorice de seamă aniversate în cursul anului — printre care împlinirea a două veacuri de la revoluția condusă de Horia, Cloșca și Crișan — I. P. S. Mitropolit Nicolae s-a referit în continuare la contribuția și participarea permanentă a Bisericii noastre strămoșești la toate momentele semnificative din viața poporului nostru, ea fiind mereu sensibilă la exigențele societății și ale credincioșilor și întotdeauna alături de aspirațiile poporului în mijlocul căruia a odrăslit. În acest context au fost trecute în revistă evenimentele bisericești mai de seamă din cursul anului, și s-a insistat asupra rolului care revine Adunării Eparhiale.

După desemnarea celor trei secretari ai Adunării Eparhiale și apelul nominal, la propunerea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Adunarea Eparhială a adoptat cu entuziasm textul unei telegrame omagiale adresată Președintelui Nicolae Ceaușescu, în care au fost exprimate sentimentele tuturor de profundă adeviziune privind realegerea sa în fruntea forului suprem de conducere a destinului țării și poporului nostru.

Din plenul Adunării Eparhiale au mai fost expediate telegrame cu conținut asemănător, adresate: Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Sfințitului Episcop Timotei și Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului și organelor locale ale puterii de stat din județele Timiș și Caraș-Severin.

Adunarea Eparhială și-a desfășurat lucrările în două ședințe plenare, între care s-au intercalat lucrările din cele patru comisii: bisericească, culturală, economică, de organizare și validare.

Cele patru comisii permanente au studiat rapoartele de activitate ale Consiliului Eparhial pe anul 1984 și bugetul alcătuit pentru anul viitor, elaborînd proiecte de hotărîri care au fost supuse celei de a doua ședințe plenare.

Raportul comisiei bisericești, prezentat de preotul Ioan Brînzei, a scos în evidență importanța activității pastorale misionare desfășurate de preoți în parohii, deopotrivă cu recomandările pentru continuarea ei îmbunătățire. Ierarhii au sfințit și binecuvîntat mai multe biserici, au efectuat 154 vizite la parohii și au primit un mare număr de audiențe. A fost amintită și sfințirea bisericii din Coștei (R. S. F. Iugoslavîa) de către Prea Sfințitul Episcop Timotei, din încredințarea Prea Ferici-

tului Patriarh Iustin. În cursul anului 1984 au fost hirotoniți 17 candidați, numiți în oficii bisericești vacante recent. La cursurile de perfecționare misionară organizată de Patriarhie au participat 15 preoți din eparhia noastră, iar la cele misionare organizate de Centrul eparhial au fost prezenți 84 preoți. Catedrala mitropolitană din Timișoara a fost dotată cu o nouă stație acustică, primită în dar din R.F.G.

Participanții la dezbateri s-au referit la necesitatea adâncirii doctrinei ortodoxe, a întăririi disciplinei și comportamentul clerului în ansamblul vieții bisericești, la accentuarea interesului față de cîntarea bisericească și generalizarea cîntării omofone.

Comisia culturală prin dr. Sorin Popovici, a analizat în raportul ei întreaga activitate desfășurată în învățămîntul teologic privind pregătirea preoților și personalului ajutător, instruirea credincioșilor, editura și tipografia mitropolitană, cultivarea valorilor trecutului și celelalte activități culturale și obștești. Tipografia eparhiei a fost dotată recent cu noi utilaje care-i pot asigura o activitate mult îmbunătățită, iar editura Mitropoliei se remarcă și în acest an prin cărțile imprimate. La discuții s-a insistat asupra valorificării mai intense a trecutului nostru bisericesc și cultural, ocrotirea patrimoniului național, asupra slujirii patriotice și obștești a preoților, îmbunătățirea bibliotecilor parohiale, alcătuirea de monografii ale bisericilor, îmbunătățirea continuă a activității instructiv-educative desfășurate la Seminarul teologic din Caransebeș.

Raportul comisiei economice, prezentat de arh. Sorin Moldovan, a trecut în revistă toate realizările gospodărești din întreaga eparhie, dezvoltarea pîngarului și colportajului, donații oferite parohiilor deficitare, reducerea consumului de materii prime și recuperarea tuturor materialelor refozabile, popularizarea casei de odihnă eparhiale de la Buziaș. Luările de cuvînt au insistat asupra unor noi măsuri pentru economisirea energiei și combustibililor, cu precădere a energiei electrice, după exemplul măsurilor întreprinse de statul nostru, accentuarea legalității în toate lucrările administrative, o mai mare exigență în legătură cu pictura bisericească.

Raportul comisiei de organizare și validare, prezentat de dr. Victor Lăzărescu, s-a referit la reclasificarea și modificarea structurii unor parohii, corespunzător evoluției ascendente a vieții din patria noastră, mutațiilor și cerințelor credincioșilor noștri. La discuții s-a accentuat necesitatea păstrării unei evidențe precise a tuturor credincioșilor din raza fiecărei parohii.

Adunarea Eparhială a adoptat hotărîri corespunzătoare, aprobate prin unanimitate de voturi, devenind decizii ale forului suprem deliberativ al eparhiei.

În încheierea sesiunii, I. P. S. Mitropolit Nicolae adresînd mulțumiri tuturor celor ce au contribuit la buna desfășurare a lucrărilor, a oferit un dejun în cinstea membrilor Adunării Eparhiale și a invitaților.

VIZITĂ CANONICĂ

Duminică 30 decembrie 1984, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte consilier Aurel Miculescu, a descins în parohia Lugoj. Împreună cu un sobor de șase preoți și doi diaconi, I. P. S. Mitropolit Nicolae a oficiat sfînta liturghie, în prezența unui mare număr de credincioși care au ținut să fie de față și la sosirea Întîlstatătorului eparhiei. La momentul potrivit a fost hirotonit întru diacon licențiatul în teologie Pavel Oprea, pe seama parohiei Zlagna din protopopiatul Caransebeș.

În cuvîntul de învățătură, I. P. S. Mitropolit Nicolae s-a referit la apropierea noului an ce simbolizează o continuă renaștere spirituală a tuturor creștinilor prin cultivarea virtuților.

După oficierea sfintei liturghii, la sediul oficiului protopopesc din Lugoj a avut loc îndătinată recepție, cu participarea clerului local, a membrilor consiliului parohial, a unui număr de credincioși și a reprezentanților celorlalte culte existente în municipiu. În cadrul recepției au rostit cuvântări preotul Vasile V. Muntean, din partea parohiei, precum și preotul romano-catolic Iosif Mare, în numele celorlalte culte din localitate.

Tuturor le-a răspuns Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, adresînd urări de sănătate și prosperitate în noul an 1985, în contextul cultivării și pe mai departe a ecumenismului local existent în Lugoj, la fel ca în atîtea alte localități ale țării noastre.

AU INTRAT ÎN RÎNDUL CLERULUI

În ultimele două luni ale anului 1984, clerul eparhiei a fost completat cu noi absolvenți ai școlilor noastre teologice, numiți în oficii vacante recent. Din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Prea Sfințitul Episcop Timotei a procedat la hirotonirea lor, după cum urmează:

— *Eugen Bendariu*, licențiat al Institutului teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon în ziua de 3 noiembrie 1984, pe seama bisericii parohiale Timișoara IV;

— *Iosif Negrei*, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, hirotonit diacon în 5 noiembrie, iar preot în 6 noiembrie 1984, pe seama parohiei Pădurani din protopopiatul Făget;

— *Ioan Velcotă*, licențiat al Institutului teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon și apoi preot, în 6, respectiv 7 noiembrie 1984, pe seama parohiei Sopotul Vechi din protopopiatul Oravița;

— *Vasile Hotico*, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, hirotonit diacon în 25 noiembrie, iar preot în 30 noiembrie 1984 pe seama parohiei Homojdia din protopopiatul Făget;

— *Dănuș Bulanu*, licențiat al Institutului teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon și apoi preot în 30 noiembrie, respectiv 1 decembrie 1984, pe seama parohiei Berini din protopopiatul Timișoara.

După efectuarea practicii liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, primind îndrumările necesare tinerii clerici au fost instalați în oficiile pe seama cărora au fost numiți și hirotoniți.

SĂRBĂTORIREA CRĂCIUNULUI

Praznicul Nașterii Domnului a fost sărbătorit și în acest an cu pietate, potrivit tradițiilor noastre creștinești și românești. Pregătirea spirituală a credincioșilor eparhiei s-a făcut încă din duminicile anterioare, prin manifestări îndătinute, între care concertele de colinde.

Catedrala mitropolitană din Timișoara a găzduit seria a trei concerte închinare Nașterii Domnului: duminică 23 decembrie 1984 formația bărbătească a corului catedral cînd a predicat preotul Jivoin Forga, corul mixt catedral, în prima și a

doua zi de Crăciun, cînd a predicat arhidiaconul dr. Silviu Anuichi, respectiv diaconul Ioan Radu.

Potrivit tradiției, în ajunul Crăciunului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, înconjurat de colaboratorii de la Centrul eparhial, a primit colindătorii de la parohiile din orașul de reședință, care au venit împreună cu preoții lor spre a „vesti” Nașterea Domnului.

În prima zi a marii sărbători Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oficiat sfînta liturghie în catedrala din Timișoara, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, rostind cuvîntul de învățătură în prezența mulțimii credincioșilor care au umplut naosul bisericii.

La recepția îndătinată, oferită de Întîistătătorul eparhiei după încheierea sfîntei liturghii, în numele celor prezenți au luat cuvîntul preotul catedral Ioan Gașpar și pastorul reformat Leo Peuker, din partea reprezentanților celorlalte culte religioase.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a răspuns, adresînd tuturor urări de mult bine și prosperitate, pentru mărirea lui Dumnezeu și pace pe pămînt.

Similare concerte de colinde au avut loc în mai multe biserici parohiale din cuprinsul eparhiei, anticipînd sărbătoarea Crăciunului. Spre ilustrare, menționăm concertele date în 23 decembrie de corurile parohiale din Caransebeș, Lugoj, Reșița, Sînnicolaul Mare, Obreja, Armeniș, toate însoțite de cuvîntările rostite de preoții parohi. Pretutindeni, în ziua praznicului, aceleași melodii tradiționale au fost intonate împreună cu toți credincioșii.

DATINILE DE CRĂCIUN LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBES

Pregătirea spirituală a elevilor din perioada postului Crăciunului a inclus și în acest an alcătuirea a două programe festive închinete Nașterii Domnului. Aula școlii a găzduit în duminicile din 9 și 16 decembrie 1984 concertul de colinde, respectiv serbarea datinilor de Crăciun cu piesa „Vifleemul” de Victor Ion Popa și tradiționalul „Plugușor” de Anul Nou. În concertul de colinde, cuvîntul introductiv și prezentarea au revenit preotului profesor Sorin Cosma, iar repertoriul a fost pregătit de preotul prof. Nicolae Belean, corul fiind dirijat în acest an și de unii elevi ai școlii. Regia piesei prezentate în 16 decembrie a aparținut preotului prof. Nicolae Morar, iar cuvîntul introductiv a fost rostit de elevul Constantin Sandu din ultimul an de studii.

Ambele programe festive închinete Nașterii Domnului au fost urmărite de un mare număr de credincioși din localitate, de preoți, de reprezentanți ai altor culte religioase și invitați.

INTRUNIREA MEMBRILOR ORGANIZAȚIEI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE DIN CADRUL CENTRULUI EPARHIAL

Sala de festivități a reședinței eparhiale a găzduit, în ziua de 27 decembrie 1984 întrunirea tuturor membrilor componenți ai O.D.U.S. din cadrul Centrului eparhial și a unităților subordonate din orașul Timișoara. În prezidiu au luat loc Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial, dl. Ioan Petrov, revizor contabil și On. Părinte Ioan Durac.

Intrunirea a fost deschisă de I. P. S. Mitropolit Nicolae care, în contextul rolului important al F.D.U.S. în structura democratică a țării noastre, a subliniat pregătirile făcute pretutindeni pentru viitorul Congres al III-lea al acestei organizații de largă participare cetățenească și patriotică, prevăzut să aibă loc în februarie 1985.

Pe lângă obiectivul major al pregătirii Congresului, ordinea de zi a inclus dararea de seamă a comitetului de conducere al organizației, programul de măsuri pentru îmbunătățirea activității, completarea comitetului de conducere și alegerea biroului organizației, precum și alegerea delegaților la Conferința județeană a O.D.U.S.

Darea de seamă prezentată de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, a evidențiat creșterea numerică și dezvoltarea organizației noastre, pe perioada ce s-a scurs de la constituirea ei, aportul ascendent la înfăptuirea întregii politici promovată de statul și poporul nostru. Programul de măsuri, alcătuit de comitetul de conducere, în lectura preotului Ioan Durac, a analizat și accentuat posibilitățile existente pentru îmbunătățirea activității desfășurate în compartimentele din subordinea Centrului eparhial, privind reducerea consumului de energie și micșorarea cheltuielilor. Adunarea a adoptat în unanimitate ambele documente.

La propunerea P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, adunarea a votat în unanimitate noul comitet de conducere al organizației, compus din 15 persoane, în frunte cu preotul Petru Dorobanțu în calitate de președinte. Ioan Petrov și Cornel Izvernari, juriconsult, în calitate de vicepreședinți, preotul Ioan Durac în calitate de secretar și Dorina Popeț în calitate de casieră — persoane ce constituie și biroul organizației.

S-a procedat, apoi, la alegerea și desemnarea a 30 delegați pentru a participa la Conferința județeană a O.D.U.S., prevăzută să aibă loc în 7 ianuarie 1985.

În încheierea lucrărilor, a luat din nou cuvântul I. P. S. Mitropolit Nicolae care a făcut tuturor urări de activitate cât mai spornică în noul an, exprimându-și convingerea că organizația din cadrul Centrului eparhial își va aduce în continuare aportul ei la înfăptuirea măsurilor preconizate de conducerea țării noastre, la unitatea indestructibilă a poporului în jurul celui mai iubit fiu al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu.

DIN ACTIVITATEA SEMINARULUI TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

La 2 noiembrie 1984, în sala festivă a seminarului preotul profesor Ionel Popescu a conferențiat evocând împlinirea a 200 de ani de la izbucnirea revoluției conduse de Horea, Cloșca și Crișan. Programul festiv, compus, din poezii patriotice recitate de elevi și bucăți muzicale interpretate de grupul folk al școlii, au creat ambianța pe măsura evenimentului aniversat.

Două zile mai târziu, în 4 noiembrie 1984 a avut loc comemorarea împlinirii a 170 de ani de la nașterea lui Nicolae Tincu Velea. După slujba parastasului oficiată în capela seminarului cu participarea profesorilor și elevilor școlii, preotul profesor Sorin Cosma a evocat personalitatea lui Nicolae Tincu Velea ca dascăl de teologie, preot, și patriot.

Momentul aniversar legat de desăvîrșirea unificării statelor a tuturor românilor de la 1 Decembrie 1918, a fost comemorat la 30 noiembrie 1984 printr-un frumos program artistic organizat pe întreaga școală de preotul profesor Nicolae Morar, cu participarea elevilor de la cercul literar.

În cadrul practicii liturgice, omiletice, catehetice și de instruire administrativ parohială, elevii anului V, însoțiți de profesorii școlii au efectuat în trimestrul I al anului școlar 1984—1985 deplasări la parohiile Buchin, Rusca, Teregoва și Bourtal Superior din protopopiatul Caransebeș.

TUNDerea ÎN MONAHISM LA PARACLISUL „SF. ILIE DE LA IZVOR” — VASIOVA

Cu aprobarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, în ziua de 7 decembrie 1984 s-a oficiat ritualul îndătinat în cadrul căruia rasofoara Iustina Chermelcu a fost tunsă în monahism, devenind monahia Sebastiana Chermelcu.

Serviciul îndătinat s-a oficiat de către P. C. Părinte Arhim. Timotei Iftimie, starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog și ieromonahul Olivian Bindiu, duhovnicul așezămîntului monahal, în biserica paraclisului „Sf. Ilie de la Izvor” — Vasiova, unde amintita monahie își are metania.

În prezența unui număr de preoți, monahi, monahii și credincioși, tunderea în monahism a creat o atmosferă sărbătorească și un autentic prilej de rugăciune. (Ierom. Olivian Bindiu).

SEMICENTENARUL UNUI COR PAROHIAL

Duminică 16 decembrie 1984, comunitatea bisericească din Oțelul Roșu I, protopopiatul Caransebeș, a sărbătorit împlinirea a 50 ani de la înființarea corului ei parohial.

Aniversarea a avut loc în cadrul vecerniei, oficiată de un sobor de preoți, răspunsurile fiind date de corul sărbătorit. La sfîrșitul slujbei, preotul paroh Ioan Racovean a evocat crîmpeie din activitatea corului pe parcursul celor cinci decenii, aducînd un pios omagiu coriștilor care au trecut la cele veșnice și exprimînd recunoștință tuturor credincioșilor care susțin cîntarea corală.

Cuvîntul de apreciere au rostit prof. Gheorghe Dobrea, membru al Consiliului Eparhial, P. On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului și P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, care a transmis arhierescă binecuvîntare a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și a subliniat importanța cîntării corale bisericești deopotrivă cu necesitatea păstrării și cultivării vechilor tradiții moștenite de la vrednicii înaintași.

Ansamblul coral a prezentat un buchet de colinde de Crăciun, la care s-au adăugat cele interpretate de corul parohiei Oțelul Roșu II, care a ținut să participe cu multă însuflețire la acest praznic.

COMEMORARE

Biserica parohială „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj l-a comemorat, în duminică din 25 noiembrie 1984, pe regretatul cleric și scriitor bănățean Mihail Gașpar (1881—1929), cu prilejul împlinirii a 55 ani de la moarte. După încheierea sfintei liturghii, soborul preoților în frunte cu P. On. Părinte Ioan Tigris, protopopul în Lugoj, a oficiat un parastas, iar panegiricul a fost rostit de preotul Vasile V. Muntean.

În cadrul colecției muzeale de la sediul protopopiatului, enoriașii prezenți au putut apoi vedea un număr de manuscrise semnate de Mihail Gașpar, dintre care unele inedite, precum și lucrări consacrate vieții și operei sale.

TRECUȚI LA ODIHNA VESNICĂ

În ziua de 5 noiembrie 1984 a încetat din viață la domiciliul său din Timișoara preotul pensionar *Viaceslav Cutleru*, în vîrstă de 81 ani.

Născut în anul 1903, a urmat cursurile Seminarului teologic din Chișinău, iar în anul 1929 a fost hirotonit preot. În decursul activității a slujit la mai multe parohii. Transferindu-se în părțile Banatului, a activat la parohia Carani, iar ulterior la Orțișoara din protopopiatul Timișoara de unde s-a pensionat în vara anului 1970, avînd peste patru decenii de slujire preotească. A continuat, totuși, să-și facă simțită prezența în ogrorul Domnului, ajutînd la suplinirea unor parohii din același protopopiat.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 7 noiembrie a.c., prin doi preoți și un diacon în frunte cu P. On. Părinte Cornel Pleșu, protopopul Timișoarei, care a rostit și necrologul. Printe asistenți s-au numărat și credincioși proveniți din parohiile Carani și Orțișoara pe care le-a păstorit, enoriași care i-au apreciat spiritul de jertfelnicie din anii săi de pastorație.

Trupul neînsufletit al defunctului a fost depus în cimitirul parohiei Timișoara II.

La data de 10 noiembrie 1984 s-a stins la domiciliul său din Caransebeș, după o scurtă dar grea suferință, preotul pensionar *Ilie Cîmpianu*, în vîrstă de 70 ani.

Născut la data de 14 mai 1914 în comuna Prigor, jud. Caraș-Severin, a urmat ciclul elementar în aceeași localitate, iar cursurile învățămîntului mediu la Bozovici și Caransebeș. În continuare s-a înscris la Academia teologică din Caransebeș pe care a absolvit-o în anul 1938. Ulterior și-a continuat studiile la București obținînd în anul 1942 titlul de licențiat în teologie.

În anul 1938 a fost hirotonit diacon pe seama catedralei din Caransebeș, iar în 1943 a devenit preot la parohia natală Prigor. Apoi a îndeplinit diferite alte însărcinări încredințate timp de mai mulți ani la centrul eparhial din Caransebeș, printre care cea de inspector eparhial. A funcționat un timp ca profesor la Seminarul teologic din Caransebeș, iar din 1959 pînă la pensionarea intervenită la 1 iulie 1984 ca preot parohial în același oraș.

A fost unul dintre preoții merituoși ai protopopiatului Caransebeș, cu remarcabilă activitate pastorală. A colaborat la un număr de reviste teologice, printre care și la revista noastră, iar timp de patru ani a fost redactorul revistei „Foaia Diecezană”. Pentru meritele sale a fost distins cu rangul de protopresbiter onorific.

Prahodul a fost oficiat în ziua de 12 noiembrie 1984 printr-un sobor de 25 preoți, în prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei a membrilor familiei și a numeroși credincioși care l-au cunoscut și stimat. Necrologul a fost rostit de P. On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului, iar preoții pensionari Petru Boieriu și Ioan Săbăilă au evocat aspecte din viața defunctului. Corul parohial și cel al elevilor Seminarului Făget, din Caransebeș au imprimat o notă aparte solemnității momentului. În dangătul clopotelor, rămășițele pămîntești ale regretatului preot *Ilie Cîmpianu* au fost apoi înhumate în cimitirul parohial.

În ziua de 14 noiembrie 1984 a adormit în Domnul ieromonahul pensionar *Visarion Sintescu*, în vîrstă de 77 ani.

S-a născut la 19 septembrie 1907 în comuna Criciova jud. Timiș. Avînd vocație monastică, în anul 1929 a intrat ca frate în mănăstirea Hodoș Bodrog din Eparhia Aradului, după care s-a transferat la mănăstirea „Izvorul Miron” de la Românești, protopopiatul Făget. După absolvirea școlii monahale, în anul 1934 a fost hirotonit ieromonah pe seama aceleiași mănăstiri. În anii săi de slujire în ogrorul Domnului a îndeplinit mai multe încredințări în cadrul mănăstirii și servind succesiv mai multe parohii din cuprinsul Mitropoliei Banatului. Ultima parohie încredințată spre păstorie a fost Zolt din protopopiatul Făget, de unde s-a pensionat în toamna anului 1976.

Ieromonahul Visarion Sintescu s-a distins prin evlavie, fiind iubit și prețuit de credincioși pentru înfăptuirile sale și pe tărîm pastoral și gospodăresc.

Sicriul cu osemintele sale a fost depus la biserica parohială din Zolt, unde în ziua de 16 noiembrie 1984 s-a oficiat prohodul printr-un sobor de preoți în frunte cu P. On. Părinte Doru Milostean, protopopul Făgetului care a rostit și necrologul evidențiind meritele defunctului în cei 47 ani de activitate preotească.

În prezența a numeroși credincioși, osemintele regretatului ieromonah au fost apoi înhumate în cimitirul parohial.

În ziua de 25 noiembrie 1984 a trecut la cele veșnice, la domiciliul său din Criciova, preotul pensionar *Nicolae Bogdan*, în vîrstă de 79 ani.

Născut la 16 martie 1905 în comuna Jăgujeni, jud. Caraș-Severin, a urmat școala primară în localitatea natală, apoi cursurile liceului „Traian Doda” din Caransebeș pe care le-a absolvit în 1925. În următorii trei ani a studiat la Institutul teologic din Caransebeș, după care în anul 1930 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Măgura. În anul 1944 a fost transferat la parohia Criciova din protopopiatul Lugoj pe care a păstorit-o pînă în toamna anului 1975 cînd s-a pensionat. A continuat, însă, pînă în ultima clipă a vieții, să sprijine întreaga activitate religioasă desfășurată de urmașul său la conducerea oficiului parohial. Pentru meritele sale i s-a acordat distincția de iconom.

Serviciul religios al înmormintării a fost oficiat în ziua de 27 noiembrie 1984 de un sobor compus din șase preoți și un diacon, în frunte cu P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul Lugojului, care a rostit și necrologul, răspunsurile liturgice date de credincioșii prezenți și un însemnat număr de cîntăreți bisericești sosiți din parohiile limitrofe. Sicriul cu osemintele regretatului preot a fost apoi înhumat în cavoul familiei din cimitirul parohiei Criciova.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Duminică 9 decembrie 1984, membrii Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului s-au întrunit în sesiunea ordinară anuală, la reședința episcopală din Arad.

După obișnuitul Te-Deum oficiat în sobor de Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul, Prea Sfințitul Episcop Timotei, în calitate de președinte, a rostit un cuvânt introductiv în care a mulțumit clerului și credincioșilor din cuprinsul eparhiei pentru alegerea sa ca titular al acestei episcopii, pentru modul în care este împlinit în noua funcție încredințată de conducerea bisericească și cea de stat. P. S. Sa a arătat apoi că lucrările sesiunii Adunării Eparhiale se desfășoară în momente importante din viața țării noastre, când se face un bilanț rodnic la care participă toți credincioșii Bisericii noastre în calitate de cetățeni loiali. Anul acesta poporul nostru a sărbătorit cea de-a 40-a aniversare a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, același an însemnând și împlinirea a zece ani de când a fost ales cel dintâi Președinte al țării, cel mai iubit fiu al poporului, Domnul Nicolae Ceaușescu. Aproape jumătate din răstimpul celor patru decenii îl reprezintă epoca cea mai rodnică din istoria României, ce poartă pecetea Președintelui Nicolae Ceaușescu. În acest an, locuitorii acestui colț de țară s-au bucurat și de înalta vizită a Conducătorului statului nostru în județul Arad. P. S. Sa a subliniat îndeosebi că doar cu câteva zile în urmă, înaltul for de conducere a reale în fruntea destinului țării pe Președintele Nicolae Ceaușescu, cel ce aproape de două decenii călăuzește patria noastră bucurându-se de un imens prestigiu în lumea întreagă.

Amintind și alte momente istorice aniversate în acest an — între care împlinirea a două veacuri de la revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan, P. S. Sa s-a referit la evenimentele bisericești ale anului, cu constatarea că preoții și credincioșii ortodocși români au fost întotdeauna alături de popor. Cît privește bilanțul eparhiei, P. S. Sa a arătat că este prilejul de a constata lucrarea împlinită de ostentorii Centrului eparhial, protopopi, sarea, preoți și toți ceilalți. Exprimiindu-și recunoștința față de Conducerea superioară bisericească în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, P. S. Sa a mulțumit pentru grija arătată față de Eparhia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului și încrederea de a-l întări ca titular al acestei eparhii. P. S. Sa a evocat, de asemenea, contribuția înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae la bunul mers al eparhiei până la înscăunarea Prea Sfinției Sale, mulțumind, apoi și Prea Sfințitului Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul pentru abnegația de care a dat dovadă în munca de rezolvare a problemelor eparhiei. Îndreptindu-și gândul de recunoștință și față de regretatul episcop Visarion, de pioasă memorie, pentru a fi lăsat eparhia pe făgașul unei bune rînduiri, P. S. Sa a îndemnat pe toți cei prezenți să-și dea contribuția cu toată conștiințiozitatea și dragostea la buna rezolvare a problemelor eparhiei, spre binele Bisericii și al patriei și a urât succes deplin lucrărilor sesiunii Adunării Eparhiale.

Formele statutare fiind îndeplinite și majoritatea membrilor prezenți, la propunerea P. S. Episcop Timotei s-au păstrat câteva momente de reculegere în amintirea vrednicilor de pomenire episcop Visarion al Aradului și Auef Botis — fost membru în Adunarea Eparhială, în Consiliul Eparhial și delegat al Eparhiei Ara-

dului, Ienopolei și Hălmagiului în Adunarea Națională Bisericească, trecuți la cele veșnice în ultimul an.

P. S. Episcop a repartizat, apoi, comisiilor permanente ale Adunării Eparhiale rapoartele de activitate ale celor trei secții ale Centrului eparhial: bisericească, culturală și economică, pentru a le studia și a elabora proiecte de hotărâri.

După dezbaterile pe secții în jurul acestor rapoarte, reuindu-se să se țină în plen, dr. Silviu Suciu, raportorul comisiei bisericești, a prezentat munca depusă și realizările obținute, precum și planul de măsuri pentru anul 1985.

În continuare, Viorel Cugerean, raportorul comisiei culturale a relevat activitatea secției respective și propunerile pentru viitorul an.

Juristul Cornel Panturu a prezentat proiectele de hotărâri ale comisiei economice referitoare la activitatea de resort din eparhie, execuția bugetară și planul financiar pe anul 1984.

În încheiere, juristul Vasile Buta a prezentat proiectul de hotărâri al comisiei de organizare și validare. Din hotărârile luate menționăm: desemnarea domnului Silviu Suciu din circumscripția electorală Criș, ca delegat mirean în Adunarea Națională Bisericească pentru perioada de până în 1986 și alegerea domnului Vasile Buta din circumscripția electorală Sebiș ca membru mirean în Consiliul Eparhial al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, pe aceeași perioadă.

Pe marginea proiectelor de hotărâri au luat cuvântul P. S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul, preoții Vitalie Pereteatcu — Lipova, Alexandru Hotăran — Deva, Avram Petric — Orăștie, Octavian Pătrașcu — Petroșani, Liviu Boldura — Brad și membrii mireni: Ion Petrescu, dr. Ioan Radu, Barbu Roventă, Viorel Cugerean, jurist Silviu Suciu. Vorbitorii au exprimat deplina satisfacție pentru realizările obținute pe care le-au analizat, mulțumind înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitului Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul pentru strădanile de zi cu zi datorite mersului înainte al eparhiei în anul ce s-a scurs, adăugând și urările de sănătate și activitate rodnică noului arhipăstor, Prea Sfințitului Episcop Timotei.

Ca expresie a omagiului și devotamentului datorat conducerii Bisericii și statului nostru s-au trimis telegrame: Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R.S.R. și conducerilor locale de stat județene și municipale din Arad și Hunedoara. Telegramele au fost aprobate cu însuflețire de toți cei prezenți.

Rostind cuvântul de încheiere al lucrărilor Adunării Eparhiale, Prea Sfințitul Episcop Timotei a reliefat că hotărârile adoptate urmează să fie aduse la îndeplinire întocmai ca unele ce sînt expresia voinței întregului cler și a tuturor credincioșilor din eparhie, asigurând cîrmuirea bisericească în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, pe înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, de tot devoamentul pentru grija arătată. Apropiindu-se Sfintele sărbători ale Nașterii Domnului și Anului nou — 1985, a adresat bune urări, oferind, apoi, un dejun în cinstea membrilor Adunării Eparhiale și a invitaților.

SĂRBĂTORIREA CRĂCIUNULUI

Potrivit strămoșeștilor noastre tradiții creștinești și românești praznicul Nașterii Domnului a fost împlinit și anul acesta prin colindele cîntate cu multă simțire de preoți și credincioși.

Duminică 23 decembrie 1984, după slujba vecerniei oficiată de P. S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul, în prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei, corul catedralei episcopale din Arad, dirijat de preotul Ioan Serb, a susținut îndătinatul

concert de colinde în fața unui mare număr de credincioși. Prezentarea colindelor a fost făcută de preotul Ioan Popa de la parohia Arad — centru.

În seara de ajun a Nașterii Domnului, ostenitorii Centrului eparhial, membrii din Consiliul Eparhial, preoți din Arad și din parohiile limitrofe împreună cu credincioșii, au venit la reședința episcopală pentru a exprima Prea Sfințitului Episcop Timotei gândurile și sentimentele de aleasă prețuire, de dragoste, ființă și bune urări. Corurile bisericești din parohiile Arad-Gai, Arad-Grădiște, Arad-Micălașa Nouă, Arad-Micălașa Veche, Aradul Nou și Arad-Sega I au cântat diferite colinde din bogatul tezaur al folclorului nostru.

În prima zi de Crăciun, Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat sfânta liturghie în catedrala episcopală din Arad, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. În cuvîntul de învățătură, P. S. Sa s-a referit la pastoralele ierarhilor, ca mod de exprimare a comuniunii unității de credință și trăire creștină, exemplificînd cu cele date de Prea Fericitul Patriarh Iustin și Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. A continuat cu gândurile proprii așternute în cea dintîi pastorală pentru clerul și credincioșii Eparhiei Aradului, Ienopolei și Hălmeagului, în legătură cu praznicul Crăciunului.

La slujba vecerniei din ziua praznicului, oficiată în biserica parohiei Arad-centru a exprimat credincioșilor dorința unei conlucrări dintre cele mai rodnice, mulțumindu-le pentru primirea care i-au rezervat-o în sufletele lor, manifestată pe parcursul timpului de cînd i s-a încredințat călăuzirea lor duhovnicească.

Urînd tradiției locale, P. S. Sa a slujit și în cea de a doua zi de praznic la catedrala episcopală, predicînd în contextul evangheliei sărbătorii asupra contribuției pe care viața familială o aduce la cultivarea valorilor pentru propășirea obștei întregi și pacea lumii.

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Timotei, P. S. Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a poposit în ziua de 24 decembrie 1984 la parohia „Bunavestire” din orașul Deva, în vederea slujirii vecerniei. A fost întîmpinat de preoții și credincioșii parohiei, în frunte cu P. C. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul Devei.

După otpust Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură cu referire la Nașterea Domnului și la rolul colindelor ca expresie a dragostei manifestate de credincioși față de Cel ce s-a întrupat din Sfînta Fecioară Maria, transmițînd apoi arhieresci binecuvîntări din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei.

A răspuns P. C. Preot Miron Mateș, parohul parohiei „Bunavestire”, vecernia încheindu-se cu cîntarea colindelor de către marea masă a credincioșilor prezenți la biserică.

În prima zi a praznicului Nașterii Domnului, din aceeași încredințare arhierescă, Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a oficiat sfînta liturghie în biserica „Sf. Nicolae” din Deva, împreună cu un sobor de preoți în frunte cu P. C. Părinte Alexandru Hotăran.

La priceasnă s-a dat citire pastoralei adresată clerului și credincioșilor din Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului de Întîistătătorul ei, Prea Sfințitul Episcop Timotei.

La sfîrșitul serviciului divin, P. S. Arhiepiscop vicar a împărțit preoților și credincioșilor arhieresci binecuvîntări din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei și urări de pace, sănătate și bucurii duhovnicești cu prilejul acestui mare praznic.

Preotul paroh Nicolae Gherman a exprimat vii mulțumiri în numele preoților și credincioșilor parohiei.

În după amiaza aceleși zile, la vecernie, P. S. Arhiepiscop vicar a fost primit de preoții și credincioșii bisericii „Sf. Împărați” din Hunedoara, în frunte cu protopopul locului P. C. Părinte Alexandru Hotăran. După săvîrșirea slujbei vecerniei, la care răspunsurile au fost date de corul bisericii P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură legat de praznicul Nașterii Domnului și a transmis în numele Prea Sfințitului Episcop Timotei arhieresci binecuvîntări.

A mulțumit preotul Miron Stencoane parohul parohiei respective.

VIZITĂ CANONICĂ

Prea Sfințitul Episcop Timotei, a descins în duminica din 23 decembrie 1984 la parohia Somoscheș din protopopiatul Ineu, însoțit de P. C. Părinte Iacob Bupte, consilier economic și arhidiaconul Teodor Băbuția în vederea binecuvântării lucrărilor efectuate la biserică și casa parohială.

La sosire, P. S. Episcop Timotei a fost primit de un sobor de preoți și de credincioși în numele cărora P. C. Părinte Ioan Brădean, proopopul locului, a rostit cuvîntul de căldă întîmpinare.

Răspunzînd, P. S. Sa a exprimat bucuria de a fi în mijlocul credincioșilor din Somoscheș, de a binecuvînta roadele muncii lor, de a se ruga împreună, împărtaşindu-le arhieresti binecuvîntări. S-a săvîrșit apoi sfînta liturghie arhierască.

La priceasnă, Prea Sfințitul Episcop Timotei a predicat în legătură cu evanghelia zilei, subliniind importanța pe care o reprezintă pentru Cartea neamului nostru legătura cu pămîntul din care am odrăslit, cultivarea tradițiilor românești.

După otpust, preotul paroh Moise Nica a prezentat un succint raport de activitate depusă pe linie administrativ-gospodărească împreună cu credincioșii parohiei, mulțumind Prea Sfințitului Episcop Timotei pentru îndemnul și părințești adresate tuturor celor prezenți. Apreciind munca depusă pentru reparațiile executate la biserică, Prea Sfinția Sa a arătat că părțile lenopolei (Ineu) și Hălmașului atestă împreună cu Aradul vechimea organizației bisericești, intrînd și în titulatura oficială a eparhiei, ceea ce arată și continuitatea vieții românești în acest colț de apus al țării.

La agapa ce a avut loc, Prea Sfințitul Episcop Timotei a mulțumit călduros soborului de preoți și tuturor credincioșilor pentru căldura arătată, pentru atmosfera de unitate în rugăciune și muncă.

SLUJIRE ARHIEREASCĂ

În duminica din 4 noiembrie 1984, din încredințarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, P. S. Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul a poposit în parohia Petrița I din protopopiatul Petroșani, pentru binecuvîntarea lucrărilor de pictură și reparații săvîșite la biserică parohială „Sf. Treime”.

Întîmpinat cu multă bucurie de mulțimea credincioșilor și soborul de preoți în frunte cu P. C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopopul locului care a adresat un cuvînt de bun venit, P. S. Sa și-a exprimat satisfacția reîntîlnirii cu preoții și credincioșii acestor meleaguri transmitînd tuturor arhieresti binecuvîntări. După sfințirea apei mari, înconjurarea bisericii și binecuvîntarea noilor lucrări înfăptuite în exteriorul și interiorul bisericii, s-a săvîrșit liturghia arhierască.

Predica zilei a fost rostită de P. C. Părinte Octavian Pătrașcu.

La sfîrșit, tînărul și vrednicul preot Ioan Jurcă, parohul locului, a prezentat un raport de activitate în legătură cu lucrările executate în anul 1984, împreună cu harnicii enoriași petrileni. Apoi, P. S. Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul a adresat un cuvînt de învățătură despre importanța picturii bisericești. Felicitînd pe preot și pe vrednicii săi enoriași ca și pe pictorul Petru Iacobescu din Timișoara a acordat singhelii celor mai activi membri din consiliul și comitetul parohial, îndemnînd pe toți credincioșii la păstrarea dreptei credințe și la împlinirea îndatoririlor sociale și cetățenești.

După tradiționala agapă oferită de consiliul și comitetul parohial, P. S. Arhiepiscopul vicar Gherasim Hunedoreanu a vizitat și alte biserici din protopopiatul Petroșani, împărțind părintești îndemnuri pentru bunele lucrări, pentru întărirea și înmulțirea credinței, nădejzii și dragostei.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

În a doua jumătate a lunii octombrie 1984 au avut loc conferințele preoțești cu tema: „Momente din lupta poporului român pentru afirmarea ființei sale naționale de-a lungul veacurilor (Cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan)“.

Din încredințarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae lucrările au fost prezidate de P. S. Arhiepiscopul vicar Gherasim Hunedoreanu la protopopiatul Arad, precum și de P. C. Părinte Flor Teodorescu vicar administrativ, la protopopiile Ineu, Lipova, Brad, Deva, Orăștie și Petroșani.

Fiecare conferință a fost precedată de oficierea slujbei Te-Deumului de către un sobor de preoți, după care s-a trecut în sala de ședințe unde părinții protopopi adresând un cuvânt de întâmpinare, au făcut o succintă prezentare a subiectului.

Preluând conducerea conferinței, delegații chiriarhali au formulat clevetă considerată asupra revoluției din 1784, eveniment de mare însemnătate în lupta poporului nostru împotriva orînduirii și tiraniei feudale, pentru instaurarea unei lumi mai bune și mai drepte.

Au întocmit și susținut referate următorii preoți: Viorel Boțoc la protopopiatul Arad, Tudor Teodor la protopopiatul Ineu, Teodor Fărcaș la protopopiatul Lipova, Ioan Fodor la protopopiatul Brad, Miron Măteș la protopopiatul Deva, Ioan Filip la protopopiatul Orăștie și Ionel Zărie la protopopiatul Petroșani. Ample și prețioase completări au făcut și ceilalți preoți care s-au înscris la cuvînt. Referatele și intervențiile au expus pe larg cauzele multiple, mai vechi și imediate, care au determinat declanșarea acestei revoluții populare, precum și desfășurarea ei pe întreaga arie a Transilvaniei. Au fost evidențiate figurile luminoase, faptele pilduitoare și jertfa celor trei martiri Horea, Cloșca și Crișan. Vorbitoarii au amintit localitățile din județele Arad și Hunedoara cuprinse de flacăra revoluției, acțiunile care au avut loc în cadrul lor, precum și nume de luptători cunoscuți sau păstrați în memoria vie a poporului. Preoții din protopopiile Brad, Deva și Orăștie au arătat că în multe sate din județul Hunedoara se păstrează monumentele ridicate în amintirea revoluției din 1784, pe care au fost imortalizate numele acelor care au participat la această revoltă. Au fost amintiți numeroși preoți care au participat activ la mobilizarea și chiar la conducerea răsculaților ca: Ianăș Cazan din Mesteacăn, Mihăilă din Gelmariu, Avram Suluț din Cărpiniș, Gheorghe din Corbești. Unii au fost uciși pentru vina că au binecuvîntat, au instigat și au luat parte la revoluție. Jertfa lor vorbește despre contribuția statornică și hotărîtoare pe care slujitorii Bisericii Ortodoxe Române au adus-o la lupta neîntreruptă a poporului român pentru dreptate socială și libertate.

Între 27—29 noiembrie 1984 s-a desfășurat la oficiile protopopești conferința administrativă cu tema: „Disciplina în societate“.

Din încredințarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, preoții protopopi au prezidat lucrările conferinței. În cuvîntul de deschidere au evidențiat actualitatea și importanța deosebită a disciplinei în viața obștească și cea bisericească.

Referatele întocmite și luările de cuvînt ale celorlalți preoți au relevat că problema disciplinei nu a constituit doar o simplă temă stabilită pentru dezbateri, ci una de conștiință. Cunoașterea și respectarea cu strictețe a legilor statului nostru este o îndatorire pentru toți, iar disciplina din orice sector de activitate obștească contribuie la împlinirea întregii societăți. Disciplina preotească se impune în zilele

noastre mai mult ca oricând. Misiunea Bisericii și spiritul vremii noi, luminoase, din țara noastră cer ca preoții să fie un factor activ și cât mai util în viața Bisericii și a societății, fiind exemple pentru credincioși și în această privință.

PLECAȚI DINTRE NOI

În ziua de 20 noiembrie 1984 s-a stins din viață în vîrstă de 78 ani, după o scurtă suferință, vrednicul preot iconom stavrofor *Vasile-Octavian Draja*.

S-a născut la 12 decembrie 1906 în orașul Lipova. A urmat ciclul elementar și gimnaziul în localitatea natală, după care și-a continuat pregătirea la școala normală din Arad și la Academia teologică din Oradea. În anul 1930 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Mișca din protopopiatul Arad, lucrînd cu multă dăruire pentru unitatea religioasă a credincioșilor din această parohie. În anul 1962 s-a transferat în parohia Vladimirescu din același protopopiat, păstorind pînă în anul 1978 cînd s-a pensionat.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 22 noiembrie 1984, în biserica parohială Arad-centru de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, care a transmis familiei îndoliata cuvinte alese de mîngîiere și sincere condoleanțe din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și a Prea Sfințitului Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul. Despre vrednicia răposatului au vorbit preoții Dimitrie Cuzman, misionar protopopesco și Gheorghe Căvășdan de la parohia Arad-centru, care au scos în evidență conștiințiozitatea defunctului ce a arătat multă rivnă în cîrmuirea sufletelor încredințate spre păstorire. Pentru meritele sale deosebite, a fost distins cu rangul de iconom stavrofor.

Rămășițele pămîntești ale preotului Vasile-Octavian Draja au fost înhumate în cimitirul „Pomenirea” din Arad.

La frumoasa vîrstă de 90 ani, în ziua de 23 decembrie 1984 a decedat în Arad preotul pensionar *Teodor Mornăilă*.

S-a născut la 8 octombrie 1894 în Simand, din părinți țărani. După ce a terminat școala primară, a urmat cursurile liceului din Beiuș, ca elev eminent. La 1 septembrie 1914 s-a înscris la Institutul teologic din Arad, iar la terminarea teologiei și-a continuat pregătirea la Facultatea de filozofie și litere din Budapesta pînă în anul 1919. În 1920 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Simand pe care a păstorit-o pînă la pensionarea sa intervenită la 1 decembrie 1958. A continuat să slujească în Simand pînă la sfîrșitul anului 1972.

Înzestrat de Dumnezeu cu o inteligență sclipitoare și o deosebită rivnă spre tot lucrul bun, preotul Teodor Mornăilă a fost un minunat liturghisitor și un bun predicator. Pentru meritele avute pe teren bisericesc, fiind și un vrednic misionar protopopesco, a primit distincția de protopop onorific.

Sicriul cu trupul neînsuflit al regretatului preot a fost depus în biserica din Simand. Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 25 decembrie 1984, după sînta liturghie, de către un sobor de preoți în frunte cu Dimitrie Cuzman, misionar protopopesco, care în cuvîntul rostit a evidențiat personalitatea celui dispărut. Cuvinte elogioase au mai rostit și preoții Alexandru Pop de la parohia Sofronea și Leonte Para de la parohia Simand.

În dangătul trist al clopotelor, rămășițele pămîntești ale preotului Teodor Mornăilă au fost înhumate, întru nădejdea învierii, în cimitirul din Simand, lîngă cele ale soției sale decedată cu cîteva luni în urmă.

În ziua de 25 decembrie 1984, în Arad, s-a strămutat la cele veșnice după o boală grea și necrutătoare dr. *Ioan Serafincean*, fost profesor de teologie la Seminarul teologic de la mănăstirea Neamț.

A văzut lumina zilei la 15 ianuarie 1911 într-o familie de agricultori moldoveni. A urmat mai întâi cursurile școlii primare din sat după care și-a continuat studiile liceale, apoi pe cele de teologie pe care le-a desăvârșit prin luarea doctoratului în anul 1939 la Cernăuți. Trecînd la Iași, a funcționat la Biblioteca centrală a Universității din acest oraș pînă în anul 1958, cînd s-a transferat ca profesor la Seminarul teologic de la mănăstirea Neamț. În anul 1976 s-a pensionat, stabilindu-se ulterior la rudele sale din Arad.

Înzestrat cu alese însușiri sufletești și cu o inteligență vie, crescut în spiritul muncii, profesorul Ioan Serafincean a fost o pildă de muncă și corectitudine pentru elevii săi, arătîndu-le întotdeauna calea cea bună și luminoasă a slujirii lui Dumnezeu și a semenilor, inspirîndu-le încredere și imprimîndu-le simțul datoriei.

Slujba de prohodire a avut loc în ziua de 28 decembrie 1984 în capela cimitirului „Pomenirea” din Arad, printr-un sobor de preoți în frunte cu P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ care, ca fost elev al defunctului, a omagiat personalitatea celui dispărut și a transmis familiei sincere condoleanțe.

După încheierea serviciului religios, sicriul cu rămășițele pămîntești ale celui ce a fost profesorul dr. Ioan Serafincean a fost așezat în cimitirul „Pomenirea” din Arad, spre veșnică odihnă. Numele său va rămîne în amintirea celor ce l-au cunoscut, iar ostenele sale cărturărești și de dascăl supraviețuiesc prin generațiile de elevi seminariști pe care i-a pregătit spre misiunea preoțească.

Pagini dintr-o arhivă inedită, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de I. P. S. Mitropolit Antonie Plămădeală, Editura Minerva, București, 1984, XLVII, 435 pp.

Aceste „documente literare”, publicate de curînd de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului în Editura Minerva, constituie o adevărată revelație din mai multe puncte de vedere, nu în ultimul rînd clarificînd o serie întreagă de aspecte din complexa activitate culturală desfășurată de primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Elie Miron Cristea (1868—1939), cît și evidențînd ascunse calități de editor, care trădează încă odată un spirit fin și familiarizat cu tainele istoriei culturale românești.

Mai întîi o prozaică prezentare a cărții. Se împarte în trei părți: un studiu introductiv, apoi un număr de 266 scrisori inedite, adresate lui Elie Miron Cristea, iar în a treia parte editorul publică o „Addenda”. Să le luăm pe rînd.

— Studiul introductiv, pe o întindere de 42 pagini (V—XLVII), abordează, în 14 puncte diferite aspecte legate, mai mult sau mai puțin direct, de activitatea culturală desfășurată de către fostul patriarh Miron Cristea. Sînt discutate astfel teza de doctorat despre viața și opera lui Eminescu, susținută de Elie Miron Cristea la Budapesta în 1895, teză care „a fost un act de anticipație a exegezei ce urma să i se consacre în cultura românească” (pag. VII) celui mai mare poet român, iar pentru un transilvănean această teză era „și un act patriotic” (ibidem); apoi aflăm mai multe despre interesul tînărului Elie Miron Cristea pentru creația populară, activitatea sa în renumita Asociațiune ASTRA; apoi contribuția la crearea unui fond de teatru român; prezența sa la Academia Română, ș.a. Toate aceste aspecte sînt ilustrate prin corespondența adresată lui Elie Miron Cristea. Dar editorul nu se oprește numai la simpla editare a diferitelor aspecte privind activitatea prodigioasă a ilustrului destinatar, ci intră în amănunte, elucidînd aici cîteva probleme de istorie

literară. Astfel, este precizată paternitatea adevărată a traducerii românești a poemului „Moartea lui Wallenstein” de Schiller, traducerea semnată doar cu inițialele E. M., ca fiind a Emiliei Maiorescu, sora marelui critic literar de la „Junimea”, și nu a lui Mihai Eminescu, cum credea Elie Miron Cristea și mulți alții împreună cu el. Apoi, în legătură cu documentele familiei Greceanu, I. P. S. Mitropolit Antonie identifică în ms. inv. nr. 2/956 de la Biblioteca Centrală de Stat din București, autograful original copiat de Elie Miron Cristea la Budapesta pentru Ștefan Greceanu, unul din descendenții familiei cărturarilor contemporani cu Constantin Brîncoveanu întocmită de către Radu Greceanu și prelucrată în limba germană de către sasul brașovean L. I. Marienburg. În legătură cu varianta germană, I. P. S. Mitropolit Antonie precizează că nu este vorba de un singur traducător (L. I. Marienburg), ci de trei, la cel cunoscut trebuind să adăugăm și numele lui J. Filstrich și al lui J. Ch. Engel, care-au contribuit la traducere și prelucrarea materialului în limba germană a cronicii brîncovenești, copiată la Budapesta de către tînărul studios Elie Miron Cristea.

Studiul introductiv al lucrării pe care o prezentăm constituie însuși o valoroasă contribuție la elucidarea unor aspecte încă neclare din istoria culturii românești.

În corpul propriu-zis al ucrării, I. P. S. Mitropolit Antonie publică 266 de scrisori, din care două sînt anonime, iar restul de 264 provin de la 106 diferite personalități din viața culturală a României în ultimul deceniu al secolului trecut și primele patru decenii ale secolului nostru. Cel mai insistenți corespondenți ai lui Elie Miron Cristea sînt: Gala Galaction (1879—1961) și Vasile Stroiescu (1845—1926) cu cîte 12 scrisori, Ioan Bianu (1856—1935) și Octavian Goga (1881—1938) cu cîte 11 scrisori, St. Grecianu (1825—1908) și Nicolae Iorga (1871—1940) cu cîte 10 scrisori, Ioan Lupăș (1880—1968) cu 9 scrisori și mulți alții cu mai puține sau numai cu cîte una. Men-

ționăm că această corespondență este editată în ordine alfabetică după numele expeditorilor.

Că tinărului zelos în slujirea neamului românesc sub stăpânire străină, sau primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române de mai târziu, i s-a adresat în scris întreaga protipendadă a vieții politice, să nu uităm că destinatarul a fost o vreme chiar prim-ministru, sau că i s-au adresat reprezentanți de seamă ai vieții culturale și obștești din acea vreme, nu ne surprinde, și totuși din această corespondență nu se degajă doar o ținută protocolară, sau un stil impus de circumstanțe, ci se revelează relații angajate, un ton plăcut în întimitatea lui discretă, care divulga totdeauna parteneri — angajați cu toată forța lor în slujirea neamului prin toate mijloacele și aceasta nu într-o vreme oarecare, ci în timpurile premergătoare, în cele fierbinti contemporane, ca și în cele pline de entuziasm de după Marea Unire a neamului.

Este vorba aici, deci, de corespondența adresată lui Elie Miron Cristea, dar acolo unde a existat, editorul a reproduș și „rezoluțiile” date de către destinatar problemelor ridicate de scrisorile respective. Prin aceste rezoluții ne întregim imaginea asupra modului cum reacționa și cât de adânc era angajat în diferitele probleme culturale, educative, naționale ș.a., Elie Miron Cristea, care a fost în primul rând patriarh și o perioadă de timp prim-ministru.

Dintre corespondenții lui Elie Miron Cristea — după cum se știe a fost și episcop al Caransebeșului (1910—1920) — se numără și citeva personalități bănățene, sau legate de viața culturală din Banat, și anume: George Ardelean (1837—1909), Maria Botiș Cloban (1866—1948), Valeriu Braniște (1869—1928), Caius și Titus Brediceanu (1877—1968) (este neclară aici precizarea în legătură cu Caius „tatăl lui Tiberiu”, născut la 1879?, p. 38), Sabin Drăgoi (1894—1968), Sabin Evuțian din Caransebeș (fără date), Vasile Goldiș (1862—1934), Ioan Rusu-Sirianu (1864—1909), Emanoil Ungurianu (n. 1845) și Ioan Vidu (1863—1931).

Dar interesul acestei corespondențe privește nu numai pe destinatar, ci și pe expeditori, în legătură cu care istoria culturii românești află aici, în mod cert, o serie de informații prețioase. Această corespondență se poate citi și ca un roman epistolar, care deși nu evoluează cronologic, dată fiind ordinea alfabetică a scriso-

rilor după autorii lor, oferă totuși o lectură palpitantă, reînviind nu o personalitate, ci o epocă.

În „Addenda”, editorul publică teza de doctorat a lui Elie Miron Cristea asupra vieții și operei lui Eminescu (pp. 251—289), lucrare care încă nu a fost apreciată la justa ei valoare în istoria literaturii române. Este reprodușă apoi culegerea de proverbe, maxime, asemănări și idiotisme, colectate din graiul românilor din Transilvania și Ungaria de dr. Elie Cristea și publicată în anul 1901 la Sibiu, (pp. 295—379), fără îndoială, material de mult preț pentru etnografi și lingviști.

În partea finală sînt reproduse alte materiale de interes pentru istoria limbii și a literaturii române. Un indice de nume întregeste ținuta academică a prețiosului volum în discuție.

Fără îndoială, foloasele acestor „pagini dintr-o arhivă inedită”, pe care I. P. S. Mitropolit Antonie le scoate din „uitare și neorînduială”, pentru istoria culturii românești, rămîn să fie exploatate și evidențiate de către specialiști. Trebuie să menționăm însă că această carte este de mare folos și pentru oamenii Bisericii. Mai înții prin aceea că aduce creionări în plus, la conturarea personalității și operei primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, și aceasta acum cînd întîmpinăm aniversarea a 60 de ani de la ridicarea Bisericii noastre la rang de Patriarhie.

Mai mult, specialiștii în istoria Bisericii vor găsi aici informații noi privind diferitele aspecte ale vieții bisericești în timpul păstoririi marelui ierarh; să menționăm aici cel puțin mult discutată problemă a traducerii Sfintei Scripturi de către preoții G. Galaction și V. Radu.

Iată, deci, multiple motive pentru a putea saluta cu îndreptățită bucurie publicarea acestei cărți, care adaugă un capitol nou în lista bibliografică și așa vastă a I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, nume care se măsoară cu statura marilor înaintași.

Pr. dr. Viorel Ioniță.

Preot Ioan Mareș, *Biserica „Sfîntul Nicolae” din Municipiul Bacău*, editată de Episcopia Romanului și Hușilor, Roman, 1983, 352 pp.

Ideea de continuitate străbate ca un fir roșu lucrarea părintelui Ioan Mareș. Se

pornește de la cele mai vechi așezări descoperite prin cercetările arheologice întreprinse pentru epoca antică și cea paleocreștină a secolelor IV—VII, cu urme și dovezi de pe teritoriul municipiului Bacău și din împrejurimi, mergând prin scurgerea secolelor până la nivelul actual de înflorire materială și spirituală a vieții românești.

Monografia frumoasei biserici „Sfântul Nicolae” din Bacău, alcătuită cu sîrguință și competență, valorifică în mod fericit urmele arheologice, documentele de arhivă, piesele documentare de orice fel privind ideea de continuitate neîntreruptă a vieții românești pe vatra și în jurul bisericii respective. Este un crîmpei de istorie românească, în contextul istoriei generale a Moldovei și respectiv a României, pînă în contemporaneitatea noastră.

Cartea este prefată de Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, prin cîteva considerații asupra vieții bisericești din municipiul ce cunoaște mari prefaceri, unde „ca pretutindeni în țara noastră, noul își spune cuvîntul” (p. 7).

În introducerea autorul prezintă mediul geografic, cu viața oamenilor care au găsit condiții favorabile aici, din cele mai vechi timpuri, cu ocupațiile lor, evoluția modalităților de construcție de la o epocă la alta, cu bisericile mărturie ale unei străvechi evlavii și ale trecutului nostru.

Partea I-a a cărții (pp. 15—38) analizează toponimul „Bacău”, vechimea orașului, viața creștină în zona respectivă și reconstituie planul orașului vechi (secolele XIV—XVII). Sunt enumerate o serie de dovezi arheologice: tipar cu ornament cruciform din secolele VI—VII de la curtea domnească din Bacău, cruci existente pe diferite vase, schelete cu poziția brațelor încrucișate, etc. Autorul face apoi o incursiune în istoria episcopiei cumanilor din secolele XII—XIV. În secolul XV Bacăul devine reședința unui predicator husit, iar ulterior în oraș se așează și armeni. În continuare se vorbește despre românii din Transilvania așezați în părțile Bacăului în secolul XV, despre apartenența jurisdicțională a clericilor și credincioșilor ortodocși din ținut în secolul XV, despre delegații unor tîrguri din Moldova la Conciliul de la Constanța (1414—1418). Cîteva concluzii sistematizează problemele tratate, oferind cititorului o imagine clară asupra celor dezbătute.

Partea a II-a (pp. 41—74) se ocupă de succesiunea bisericilor cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae” din zona de nord a orașului Bacău, pînă în prima jumătate a secolului XIX. După opinia autorului, au existat locașuri de cult destul de timpuriu, care, pînă în secolul XIV, fiind construite din materiale perisabile — chirpici, nuiele cu lut amestecat cu pleavă, lemn, etc. — nu au lăsat urme. Unele toponime păstrate, ca: „la biserică”, „pîrîul bisericii”, „dealul bisericii”, arată că acolo au existat asemenea edificii. Construcția bisericilor a evoluat, dar la Bacău s-a păstrat același hram: „Sfântul Ierarh Nicolae”. Cercetările arheologice întreprinse în ultimii ani oferă date prețioase cu privire la existența unei biserici la sfîrșitul secolului XIV, pe care autorul o consideră o verigă între bisericuțele anterioare ei și cea de la sfîrșitul secolului XVI, care, după mai multe intervenții făcute în secolele XVII—XVIII, a fost demolată. Demolarea a avut loc după anul 1848, respectiv după ce a fost terminată și sfințită actuala „catedrală” cu hramul „Sfântul Nicolae”. Ideea continuității în succesiunea bisericilor cu același hram și pe același loc se sprijină pe numeroase materiale arheologice descoperite în urma săpăturilor din zonă, reproduse în carte. Se semnalează existența unei biserici din secolele XVIII—XIX, numită „biserica cea mică”, ce a fost demolată după zidirea actualei biserici. O masă cu cruce a fost înălțată pe locul „Sfîntului Pristol vechi” (p. 74). Descoperirile arheologice de aici scot la suprafață o pagină densă de zbuciumată istorie, deschizînd perspective pentru noi aspecte care așteaptă să fie elucidate.

Partea a III-a (pp. 77—226) se ocupă în detaliu de actuala biserică „Sfântul Nicolae”. Sunt înfățișate și dezbătute mărturiile documentare, arhitectura, pictura, sculptura în piatră și lemn, broderiile și țesăturile, orfevrăria. Pentru fiecare problemă tratată se folosesc materiale ilustrative — fotografii și reproduceri color, un adevărat album — care pun în valoare frumusețea artistică a acestei biserici-catedrale, înscrisă armonios în peisajul nou al municipiului Bacău. Este descris și paraclisul bisericii (pp. 156—165), fiind și acesta o adevărată operă de artă.

Celelalte pagini ale monografiei tratează diferite aspecte economice, o vizită canonică la biserica „Sfântul Nicolae”, efectuată în 1827 și urmările ei, solemnități reli-

gioase legate de anumite evenimente istorice, relatări despre clerici, cateheți și profesorii cîntăreților, despre corul bisericii, activitatea culturală și de asistență socială desfășurată de clerici, chipuri de binefăcători, epitropi și credincioși, scurte biografii de preoți, diaconi, cîntăreți și paraclisi, de la începutul secolului XIX pînă azi, consiliul și comitetul parohial din ultimul deceniu. Concluziile de la sfîrșitul acestei părți încheie expunerea propriu-zisă.

În „Anexe”, sînt reproduse documente din „scocoteliile” bisericii pe anii 1828—1863, testamentul donatorilor Pavel și Ana Cristea, pomelnicul pentru ctitori și miluitori din 1848, lista donatorilor și binefăcătorilor contemporani.

Cartea are două liste de cuvinte mai puțin cunoscute cititorilor, intitulate „Cuvinte vechi” (p. 277) și „Glosar” (pp. 278—299), ambele bine venite. Se mai cereau însă incluși în glosar și termenii „mandorlă” (p. 108), „șir de ove”, „șir perlat” (p. 114), poate și alții. Volumul este dotat cu un indice de locuri (pp. 300—304), un indice de persoane (pp. 305—315), o listă a ilustrațiilor (pp. 316—319), un rezumat în limbile engleză, franceză și germană, iar cuprinsul este redat în limbile română și franceză.

Tipărită în condiții grafice excelente, lucrarea se citește cu plăcere și interes, fiind scrisă într-un stil clar și sobru. Coperta și frontispiciile, concepute cu mult gust de Popescu Ileana Mihaela, se armonizează cu conținutul cărții. Ilustrațiile pe fond negru și color ridică valoarea expresivă a comunicării, lucrarea fiind o reușită a genului.

Diacon prof. Teodor V. Damsa

Pr. prof. dr. Nicolae C. Buzescu, *Mănăstirea Lainici și Schitul Locurele*, editura Arhiepiscopiei Craiovei, Craiova, 980, 124 pp. + 42 ilustrații.

Lainici, odinioară pas și popas la un hotar neffiresc, azi este martor la minunatele transformări și realizări în acest pitoresc defileu al Jiului. Așezămîntul lui Hristos le-a binecuvîntat pe toate și se roagă pentru izbînda tuturor vrednicilor românești. În ritmul general de construcții și reconstrucții din țara noastră, acest așezămînt spiritual a devenit și el un vast șantier, unde regăsim spiritul de inițiativă și or-

ganizare al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nestor al Olteniei, precum și rîvna obștei monahale condusă cu vrednicie de arh'm. Caliope Georgescu.

Toponimul „Lainici” necesită încă cercetări și precizări cu privire la originea și semnificația sa. Autorul insistă asupra originii grecești (lainos — piatră), însemnînd, aici, trecătoare prin munți de piatră, ca și cuvîntul „Surdac” de origine turcească. Dar autorul consideră plauzibilă și originea dacică a toponimului, care ar deriva de la tribul geto-dac al „lailor”, cunoscut, împreună cu al „bessilor”. În regiune există multe antroponime de origine dacică („Sado”, „Bubentis”, care au dat denumirile Sadu, Bumbești, etc.). „Locurele” (schitul) ar însemna poeniță de munte, adică un plural al diminutivului „locurel”.

Mănăstirea Lainici este așezată într-o veche vatră a spiritualității dace, continuată sub veșmînt creștin. Numărul mare de schituri și mănăstiri de pe întreg cuprinsul țării noastre indică alianța monahismului creștin cu spiritul „sihastru dacic”. Însăși denumirea de schit este un derivat al cuvîntului traco-getic „schiste” (schimnic). În defileul Jiului a existat o viață monahală din timpuri străvechi, înflorînd în peșteri sau în schituri de lemn, așezate predilect în preajma vechilor sanctuare dace, care erau, de fapt, și însemnate puncte strategice. Numeroase toponimii („La Pustnicul”, „Rafailă”, „Peștera lui Nicodim”, etc.) păstrează amintirea mănăstirilor și schiturilor dispărute.

Tradiția locală afirmă că Sf. Nicodim, ctitorul Tismanei, a construit o salbă de mănăstiri și schituri pe valea Jiului, rămînd în conștiința monahilor ca apărător al Ortodoxiei pe meleagurile Olteniei și Transilvaniei. Unul dintre monahii de la Tismana, schimnicul Atanasie din secolul XVIII, s-a retras în munții Vulcanului, pe culmea transilvană, dar a fost alungat de autoritățile habsburgice. Atanasie s-a stabilit în defileul Jiului, la Lainici, probabil într-un fost schit nicodimian, în apropierea Ardealului. Deci începuturile mănăstirii Lainici se leagă de numele schimnicului Atanasie, într-o perioadă grea pentru Ortodoxia din Transilvania.

Biserica de azi datează de la începutul secolului XIX. Cel mai vechi document care atestă existența unei mănăstiri la Lainici, cu obște organizată, este un „sinet”

prin care călugărul Calinic călugărit la Lainici dăruia, la 14 iunie 1784, schimnicului Atanasie și „celorlalți călugări” o casă cu săliștea ei din orașul Tg. Jiu. Deci mănăstirea exista încă înainte de redactarea actului amintit. Autorul menționează și alte documente, care stabilesc data înființării mănăstirii Lainici în jurul anului 1770, Atanasie fiind primul ei starēt, între 1770—1794, când s-a retras într-o peșteră din apropiere, unde și-a găsit sfârșitul pămîntesc.

Între ani 1812—1817 s-a construit și zugrăvit biserica, din donațiile mai multor credincioși din Tg. Jiu și împrejurimi. Numeroși credincioși au dăruit mănăstirii cărți de cult, odoare bisericești, bunuri materiale.

Aspectul arhitectonic al bisericii reprezintă „o sinteză a experienței meșterilor populari cu învățăturile trase din analiza monumentelor arhitectonice feudale majore (p. 42). Pictura executată sub influența stilului bizantin, cu multe elemente din concepția zugravilor populari, nu are calități monumentale. Izolată în munți, multă vreme fără drum de acces, mănăstirea și-a concentrat activitatea asupra cultului, lăsînd pe plan secundar preocupările și exigențele artistice (p. 51). Totuși, mănăstirea a adăpostit obiecte de mare valoare culturală și artistică, dar în primul război mondial a fost devastată de trupele inamice. În ultimii ani au fost strînse obiectele de valoare, s-a organizat un muzeu de artă și cultură bisericească. În biblioteca mănăstirii se găsesc și cîteva exemplare de cărți rare.

Pentru importanța istorică a mănăstirii, se menționează și faptul că Tudor Vladimirescu a găsit și aici sprijin și adăpost. În anul 1812, urmărit de turci, Tudor, îmbrăcat călugăr, a fost adăpostit de starețul Iosif. Documentele vremii atestă, faptul că o parte din monahii de aici au participat activ la mișcarea lui Tudor, iar unul dintre ei, Maxim, s-a făcut pandur (p. 58). După înăbușirea mișcării, turcii, instigați de boierii ostili revoluției, au urmărit pe panduri și pe călugări încă multă vreme. Au prădat mănăstirea și au dat foc citorva chilii, iar călugărului Maxim i-au tăiat capul, în fața locuitorilor satului Porceni. Spiritul revoluționar însă nu s-a stins, ci s-a menținut sub forma haiducească. În aceste părți a dobîndit o legendară celebritate și Iancu Jianu, ferit deseori în incinta mănăstirii de proverbialele putere.

În războiul de independență, monahii de la Lainici și-au dat obolul, unii dintre ei înscriindu-se în serviciul sanitar al armatei pentru îngrijirea răniților din spitale.

Pe culmile muntelui Gropul, într-o largă poiană, numită „Locurele”, la 750—800 m. altitudine, se află schitul cu același nume, cu hramul „Schimbarea la față”, înălțat de preoții din Tg. Jiu, Constantin și Costache Lupu Stolojan, deveniți monahii Luca și Cleopa. Ei au construit o biserică de lemn între anii 1850—1852, apoi între anii 1855—1859 au clădit biserica din cărămidă, așa cum se vede azi.

Monografia se încheie cu indicarea lucrărilor de restaurare și consolidare efectuate la Lainici și Locurele, spre a le reda fizionomia de odinioară.

Istoricul și importanța acestor așezăminte sînt rezumate în limbile franceză, engleză și germană.

Pr. dr. Marcu Bănescu

Petre Șt. Năsturel, *Le Dit du monastère de Pângărași*, Extras din Buletinul Bibliotecii române, Freiburg im Br., vol. X, 1983, pp. 337—420.

Cum se știe, istoriografia la noi a apărut după întemeierea statului, fiind precedată de „pomelnic” și inscripții. Întîile manifestări de anale sînt plasate pe vremea lui Ștefan cel Mare (secolul XV). Croniclele slavone moldovenesti din secolul XVI, scrise de Macarie episcopul Romanului, de egumenul Eftmie și de monahul Azarie, sînt continuarea letopisetei lui anonim din veacul anterior. Recent, cercetătorul Petre Șt. Năsturel adaugă — celor trei cronici — un al patrulea, pe Anastasie egumenul Moldoviței.

După o documentată introducere, autorul reproduce textul român (ignorat de specialiști, deși a fost editat în 1909 de către I. Antonovici), apoi oferă o traducere franceză. Se conchide că Anastasie și-a compus „Cuvîntul pentru zidirea sfintei mănăstiri Pângărași” după moartea celor doi eroi ai săi, voievodul Alexandru Lăpușneanu și starețul Pângărașului Amfilohie, un fel de sfînt al locului. Se apreciază, între altele, că originalul a fost redactat în limba slavă, iar alcătuitorul lui chiar dacă nu e cronicar în adevăratul sens al termenului, poate fi considerat un „hagiograf, dublat de un istoric local” (p. 416). El n-a meritat — în concluzie — tăcerea

ce s-a așternut peste creația sa. Noi analize — în special studierea manuscrisului ce se află în Muzeul Arhiepiscopiei din Craiova — vor determina definitiv locul egumemului Anastasie în cadrul literaturii române vechi. Și succinta prezentare de față nu vrea decât să trezească interesul cercetătorilor noștri pentru această figură de cronicar care a lăsat o scriere ce are, totuși, valoarea ei.

Pr. Vasile V. Muntean

Vladimir Cvetkovski, *Constantin the Great and Helena in macedonian folk literature*, în „*Révue des études sud-est européennes*”, București, t. XX., nr. 2, aprilie—iunie 1982, pp. 277—280.

Personalitatea deosebită a lui Constantin cel Mare și a mamei sale Elena a depășit de mult spațiul sinaxarelor sau al istoriei, intrând în multe din creațiile populare creștine. Cei doi sfinți, atât de apropiați credincioșilor creștini din toate timpurile, se întîlnesc și în nenumărate povestiri populare din spațiul balcanic. Ne-o dovedește, între altele, și un articol consacrat acestei probleme de către Vladimir Cvetkovski din Skopje sub titlul: „*Constantin cel Mare și Elena în literatura folclorică macedoneană*”.

În povestirile macedonene se reîntînesc multe (din temele internaționale. (W. Eschert, *The Macedonian Folk Tale*, „*Macedonian Review*, 1975, 2, 168). Povestiri populare și legende din perioada bizantină au intrat în multe povestiri populare și poeme macedonene. Faimoasele legende legate de Constantin cel Mare și de mama sa Elena Augusta au inspirat pe artistul popular macedonean care a creat lucrări de mare valoare, imprimându-le marca propriului său geniu. Multe povestiri populare și poeme care se ocupă de Constantin au fost strînse și publicate de vestiți colecționari de folclor și înțelepciune macedoneni.

Unul dintre marii colecționari macedoneni de folclor, Marko Cepenkov din Prilep, a găsit două povestiri în care vestita legendă despre Constantin și Elena a servit ca inspirație literară. Ele au fost publicate întâi în „*Sbornik za narodni umotvorenija*”, XIII. În 1972, profesorul Kiril Penslinski de la Universitatea din Skopje a redilat lucrarea lui Cepenkov, sub titlul *Makedonski narodni umotvorbi*.

În povestirea populară intitulată *Crucea lui Hristos, țarul Constantin și țarina Elena* (Cepenkov, o. c., vol. 4, pp. 31—44), vedenia lui Constantin a crucii servește ca subiect de bază, dar este redată cu câteva modificări. A doua parte cuprinde povestea descoperirii adevăratei cruci de către Elena. Cea mai mare parte a legendei cuprinsă în această povestire conține detalii ce se află și în vechiul poem englez „*Elene*” De Cynewult.

Cele două lucrări diferă mult în ceea ce privește prelucrarea artistică a cunoscutei legende despre vedenia lui Constantin, înainte de faimoasa bătălie de la Pons Milvius din anul 312.

Povestea începe cu asediul Constantino-polului de către o armată dușmană. Bătălia a durat o zi întreagă, peste tot sîngele ajungea pînă la genunchi. Împăratul Constantin nu i-a putut respinge pe dușmani. Împăratul Constantin și împărăteasa Elena erau pe cîmpul de bătăie, între soldații lor. Înceleștarea a continuat timp de trei zile. În ziua a treia, ei au văzut un semn pe cer, o cruce uriașă, alcătuită din stele care se răsplineau, din locul unde răsare soarele pînă în locul unde apune și de la sud la nord. Crucea strălucea și iradia mai puternic decît soarele. Iar dinlăuntrul crucii, ei au auzit o voce puternică ce i-a speriat pe împărați. Era vocea lui Hristos, spunîndu-le să ia crucea, cu ajutorul căreia ei vor învinge orice dușman.

În oraș se afla un bătrîn, un ascet care trăia ascuns deoarece era creștin, iar creștinii erau persecutați. Ca urmare, bisericile lor erau sub pămînt. Împăratul Constantin l-a vizitat pe ascetul care i-a tălmăcit sensul visului ce trebuia să aducă mult bine împărăției sale. Apoi Constantin a poruncit aurarilor să-i facă o cruce de aur și alte cruci pe care să le pună pe drapelul și scuturile soldaților săi. Cu ajutorul crucii, el a învins armata dușmană. Apoi împăratul Constantin și împărăteasa Elena au stat lingă cruce, exact cum sînt reprezentați în icoană. Totuși, deși ei cins-teau crucea, încă nu au primit creștinismul. După o vreme, o rîie s-a răspîndit pe corpul împăratului. Mulți medici l-au tratat fără rezultat. Din nou bătrînul ascet l-a sfătuit, spunîndu-i să se boteze după care se va însănătoși curînd. Urmindu-i sfatul, împăratul s-a curățat îndată. Ceva mai tîrziu, s-a botezat și Elena. Apoi, împărăteasa a plecat în pelerinaj, cu o mică armată, pentru a vizita mormîntul și cru-

cea lui Hristos. Acolo i s-a spus că crucea a fost aruncată într-un șanț mare, împreună cu celelalte două ale tilharilor răstigniți. Împărăteasa a poruncit să se sape locul și să se descopere cele trei cruci, apoi a identificat crucea Mîntuitorului printr-o minune: un om mort a fost înviat atunci cînd crucea lui Hristos a fost pusă pe trupul său. Crucea a fost așezată în biserica unde s-a născut Hristos, dar fiind prea mare, i s-au scurtat brațele. Cele patru cuie împreună cu particulele de lemn au fost puse într-o cutie de aur și transportate la Constantinopole. Pe mare s-a dezlănțuit o furtună, valurile mari amenințînd să răstoarne corabia. Împărăteasa a aruncat un cui în mare și s-a rugat Domnului să o salveze. Marea s-a liniștit, Elena a ajuns cu bine la Constantinopole, fiind întîmpinată de Constantin și suita sa de nobili și episcopi.

Partea a doua a legendei este alcătuită dintr-o altă povestire populară, culeasă tot de Cepenkov (o. c., vol. 4, pp. 26—30) și intitulată *Lot și Crucea lui Hristos*. Ea începe cu păcatul lui Lot (Facere 19, 33), cînd fetele sale au intrat la el. Lot și-a mărturisit păcatul unui preot care i-a spus că spre iertare trebuie să taie trei copaci din pădure, să-i ardă și să-i planteze la o răscruce. Apoi trebuie să-i ude zilnic timp de trei ani și dacă le vor crește frunze înseamnă că Dumnezeu l-a iertat. Pe cînd Lot căra apa, diavolul sub înfățișarea unui bătrîn îi ceru și de fiecare dată îi bea întreaga cantitate. Așa s-a întîmplat timp de trei ani. În anul al treilea, el a turnat trei stropi de apă care i-au rămas în punga de piele și trunchiurile au început să înfrunzească. În trei luni au crescut ca în trei ani. Apoi, cînd Solomon a construit biserica Sfînta Sofia — spune povestea — oamenii săi au tăiat cei trei copaci cu mare greutate, blestemîndu-i. Apoi i-au dus la un rîu și au construit un pod care a fost denumit al „copacilor blestemați”.

Atunci cînd Iisus Hristos a trebuit să fie răstignit, iudeii au luat grinzile podului confecționînd trei cruci: una pentru Mîntuitorul, iar celelalte două pentru cei doi tilhari. Crucile au fost apoi aruncate într-un șanț.

Mai tîrziu la Constantinopole, împăratul Constantin suferea de o boală incurabilă de scabie. În vis, împărăteasa Elena a văzut locul unde a fost ascunsă crucea, cerînd să fie scoasă și spălată, iar cu apa utilizată să se curățească trupul împăra-

tului Constantin. După aflarea celor trei cruci, pentru identificarea celei aparținînd Mîntuitorului, ele au fost puse pe trupul a trei morți, dintre care unul a înviat. Deoarece crucea era prea mare, împărăteasa i-a tăia capetele, iar din particulele rămase Constantin a confecționat mai multe cruciulițe pe care le-a așezat pe drapelele armatei sale, în încăperile palatului și la răspîntii de drumuri. Crucea cea mare a fost pusă în camera sa și toate averile împăratului s-au înmulțit (pp. 278—279).

În colecția poemelor populare macedonene, culese de frații Miladinov și publicate la Zagreb în 1861, există alte două poeme ce cuprind legenda asupra împăratului Constantin. Poemul *Crucea lui Hristos* (Zbornik, 42—43) povestește că o ceață neagră s-a lăsat peste Constantinopole timp de peste trei ani. Soarele nu strălucea, nu exista nici vînt nici rouă, nu se mai năștea nimeni, foamea domnea peste tot. Bătrînii mîncau cenușă, copiii pășteau iarba. Mirat de cele întîmplate, împăratului Constantin i-a venit în cele din urmă ideea de a se deplasa la Murat Bay căruia i-a cerut să meargă la rîul Sitnitsa, unde trăia o văduvă împreună cu fiul ei care îi va spune unde erau crucile. Văduva uda acele locuri pe care noaptea creștea o iarbă mirositoare, smulsă de ea în fiecare dimineată. De fapt, această iarbă era busuioc. Făcîndu-se săpături, au fost descoperite crucile care au fost așezate în visteria împăratului. Atunci soarele a strălucit din nou, vîntul și roua au reapărut, femeile și oile nășteau, holdele dădeau recolte bogate.

Cel de-al doilea poem este lipsit de titlu, fiind mult mai scurt și fără legătură cu tematica obișnuită. În timpul somnului, o privighetoare i-a spus împăratului Constantin să se trezească, deoarece au venit meșteri zidari spre a construi o bisericuță închinată Sfîntului Gheorghe.

Legendele acestea arată că numele împăratului Constantin și cultul său a fost răspîndit între popoarele slave așezate în Balcani. Chipul său idealizat a continuat să inspire pe artiștii populari, pe constructorii bisericilor și mănăstirilor medievale în care sînt prezente portretele lui Constantin și Elena.

Asist. Ioan-Vasile Leb

Ion Donoiu, *Eligii feminine pe monedele romane*, Editura Sport-Turism, București, 1983, 127 pp. 140 reproduceri și 8 planșe colorate.

Ion Donoiu ne-a dăruit anterior frumoasa carte intitulată *Monede daco-getice și eligii romane*, București, 1980 și ne bucurăm că acum cunoscutul numismat bucureștean a publicat o nouă carte ce ne ajută să înțelegem mai bine trecutul pămințului românesc.

Prefața noii cărți aparține regretatului scriitor Nichita Stănescu (decedat în decembrie 1983), alcătuită cu mult spirit poetic.

Ion Donoiu subliniază de la început cantitatea deosebit de mare a monedelor romane găsite pe teritoriul țării noastre și necesitatea studierii lor. Se folosește ca material ilustrativ exclusiv monedele descoperite în spațiul românesc. Telul autorului a fost reproducerea chipului tuturor femeilor imortalizate pe monede romane, tel atins doar în parte, datorită rarității unor monede (cum ar fi cele ce o înfățișează pe Domitilla, Orbiana, Magna Urbica, ș.a.) și unui grad avansat de deteriorare a lor — în câteva cazuri.

Din timpul republicii romane au fost reprezentate efiile zeilor Amfitria, Anna Perenna, Aurora, Ceres, Cibela, Concordia, Diana, Feronia, Flora, Iuno Moneta, Iuno Sospita, Libertas, Medusa, Pietas, Salus, Sibila, Venus, Vesta și Virtus. Urmează personificările feminine ale orașelor și provinciilor romane: Roma, Hispania, Africa și Dacia.

Efiile feminine din timpul imperiului aparțin familiilor conducătoare. Sunt redată aici: Cleopatra, Livia, Antonia, Agrippina Maior (Senior), Valeria Messalina, Agrippina Minor (Junior), Octavia, Poppaea, Iulia Titi, Domitia, Plotina, Marciana, Sabina, Faustina Maior (Mater), Faustina Minor (Filia), Lucilla, Crispina, Manlia Scantilla, Didia Clara, Iulia Domna, Plautilla, Iulia Paula, Aquilia Severa, Iulia Soemias, Iulia Maesa, Iulia Mamaea, Paulina, Tranquillina, Otacilia (Severa), Herennia Etruscilla, Mariniana, Salonina, Severina, Galeria Valeria, Helena, Fausta, Theodora (Aelia) Flacilla, Galla Placidia, Eudokia (Eudocia), Pulcheria, Licinia, Eudocia și Honorio.

Cartea se încheie cu o enumerare a efiilor monetare din timpul imperiului și o bibliografie selectivă.

Este clar că datorită rarității unor monede, lipsesc și reproducerile respective (spre exemplu, Matidia, Annia Faustina, Suplicia, Zenobia și Eudoxia), deși o monedă a Eudoxiei a fost găsită la Histria (C. Preda — Nubar, *Histria III — Descoperiri monetare*, București, 1973, p. 196), dar este absolut de neînțeles de ce nu se prezintă și efigia personificării Moesiei. Personificarea Moesiei apare pe monedele Coloniei Viminacium (astăzi Kostolac RSF Iugoslavia), monede ce au circulat intens și pe teritoriul țării noastre, în special în Banat (Octavian Dogariu, în lucrarea „Unele precizări privind monedele cu legenda PMS COL VIM”, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, București, 1975, pp. 95—98, scrie că această monedă „a circulat și în Dacia romană, fiind într-o vreme singura monedă care acoperea nevoia de măruniș din provincie și pentru că a influențat în foarte mare măsură tipul monedelor proprii ale provinciei Dacia, al căror model a fost”). Mai lipsesc și efiile zeilor Athena, care apare pe monedele Histriei coloniale (Preda — Nubar, o.c., p. 1236) și Demetra, existentă pe o monedă callatiană din epoca imperială (I. Donoiu, *Patru monede ale orașului Callatis* în „Buletinul Societății Numismatice Române”, 1975, pp. 53—55).

Textul cărții este clar și explicit, deși s-au strecurat unele greșeli în legendeile ilustrațiilor. Reproduserile sînt de asemenea clare și reușite. În parte, fotografiile sînt cunoscute deja din prima carte a autorului, menționată, de unde a fost preluată și poziția „căzută pe spate” a unor efiile (fig. 25, 67, 78, 86, 94 și 110).

Salutăm cu bucurie apariția acestei noi cărți, interesantă atât pentru specialiști cît și pentru cititorii de toate vîrstele și preocupările.

Pr. G. H.

Al. Mitru, *În țara legendelor*, Editura Ion Creangă, București, 1983, 311 pp.

Există încă o vîrstă a candoarei, cu îngăduința de a colinda teritoriile de basm și legendă: vîrsta copilăriei. Dar, se spune nu fără temei, că procesul de maturizare, azi, este mai grăbit ca în trecut. Domeniul și durata copilăriei se îngustează și se scurtează. Și totuși... O carte bună, este bună și pentru copiii de azi, așa cum

este „În țara legendelor”, bună pentru orice vîrstă.

Septuagenarul Alexandru Mitru (născut în anul 1914), în mai bine de o jumătate de veac (1932—1983) a scris, a prelucrat sau a tradus zeci de volume de aleasă literatură pentru copii și tineret. Întîmplări posibile sau reale, din viață și din cărți, din istoria patriei sau din istoria universală, subiecte variate și fascinante i-au oferit materia vie pentru transfigurări artistice. Povestitor de vocație, urmărind pînă în adîncimi de veacuri filonul moral al basmelor și legendelor, Al. Mitru poartă pe înalte culmi activitatea folcloristică a unui Vasile Alecsandri, Petre Ispirescu, sau a neîntrecutului Ion Creangă. Și literatura noastră bănățeană de acest gen are reprezentanți de seamă. Cel care ilustrează și înscrie Banatul în elita folcloriștilor este George Cătană, învățătorul din Valeadeni (1865—1944), zeci de ani distins colaborator la publicațiile noastre eparhiale. În paginile publicației oficiale „Foaia diecezană” și în „Calendarul românului”, colaborarea sa depășește o jumătate de secol. Povestirile lui reflectă specificul satelor bănățene, cu eroi care simbolizează lupta cu asupritorii neamului și cu patimile care degradează ființa umană. Fantasticul este doar un mijloc artistic de a reda această îndirjită luptă.

„Carte de vis și legendă”, cum și-o definește, metaforic, autorul însuși, „În țara legendelor” — care a obținut premiul de proză „Ion Creangă” al Academiei Republicii Socialiste România, în anul internațional al cărții, 1972 — apare într-o nouă ediție și se constituie ca un veritabil ghid în geografia patriei noastre. Unele basme sînt prelucrări, reluări, variante, dar fiecare are un farmec aparte, un suflu de prospețime și inedit. Autorul exploatează, cu mijloacele artei, simbolul produselor populare pentru a reda aspecte ale vieții reale, morale, sociale, istorice. Povestirile fantastice întrețin viziunea populară asupra neostoitelor lupte dintre bine și rău, frumos și urît, adevăr și minciună, iubire și ură, pace și război, un dualism optimist, specific filosofiei populare. Aspectul pozitiv este mereu biruitor — binele, frumosul, adevărul, iubirea, pacea. Feți-frumoși și zîne blînde, zmei și balaouri reprezintă, în plămăuirile folclorice, virtuțile și viciile, multe îmbrăcate într-o aură de umor popular.

Filonul folcloric rămîne, sigur, principala sursă a acestor produse variate și bogate la care se pot adăuga: scrierile hagiografice și apocrife, nedreptățile sociale, cîmpirile și războaiele, faptele de eroism, aspirațiile și dorul de libertate, haiducia, iubirea de natură, antropomorfizată, dragostea de pămîntul natal...

Dar dincolo de aceste posibile interpretări simbolice, cartea întregă pare o poetizare a geografiei și istoriei României: legendele Bihariei, țara celor trei frați Criș — Alb, Negru și Repede. — În luptă cu năvălitorii care au aprins satele, au jefuit roadele pămîntului și bogățiile subterane; Someșul și cei doi frați care veșnic curg din Hășmaș — Mureșul și Oltul — ca două paloșe de argint la brîul țării. Și Dunărea, mireasa soarelui, tot din basm țîșnește, și Sovata cea tămăduitoare, și basmele mării... Cînd bărbații geți s-au prăpădit în luptă cu romanii și viteazul Dapix bea cupa cu otravă, fecioarele gete iau armele și apără acest pămînt. Mai este și legenda frumoasei Dîmbovița, fiică a unui tăietor de lemne și a viteazului Bucur, nelipsind spiridușii care incurcă Țele...

Legende izvoarelor și lacurilor, munților și văilor, adîncurilor aurifere păzite de balaouri, grădinile edenice, rivine de mulți și călcate de multe ori apărute de voinici; florile cîmpului și podoba pădurilor, șopotul izvoarelor, foșnetul frunzelor, vuetul văilor și semeția munților nu alcătuiesc numai cadrul fabulos în care se desfășoară epopeea neamului, ci participă dinamic la viața acestui neam în spațiul etnogenezei sale.

Și așa se învață istoria și geografia pămîntului natal, călcat de zmei și balaouri, apărut de feți-frumoși și ilene cosinzene, așa se învață legile dreptății, ale curajului, ale omeniei. Împărați și împărătese, balaouri și zmei ne apar atît de îndepărtați. Și totuși... Atenție! ne spune basmul — căci „în vîgăuni, zmeoaica Tarița se sfătuiește cu fata ei, Brizana, ce-ar mai putea să facă să tulbure muntenii și să mai curgă sînge...” (p. 89).

Ovidiu Papadima, prefăcînd volumul, scrie: „Al. Mitru a transfigurat mitologia, tradițiile ei istorice, basmele și baladele poporului român într-o realitate captivantă, în care trecutul se îmbină armonios cu modul de trai, de a simți și de a gîndi astăzi al acestui popor”. Ilustrațiile realizate de Val Munteanu, de o înaltă valoare

artistică, variate și bogate, conferă textului vigoare și sugestivitate.

Legende dispar, dar copilăria rămâne, alta și mereu aceeași. Și copilăria, tărîm de basm, se simte bine printre voinicii isteți și neînfricați, totdeauna biruitori în lupta cu cei nedrepți și neoameni.

Prot. dr. Marcu Bănescu

Pavel Bellu, *Lebăda solară*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 84 pp.

Intrarea lui Pavel Bellu în literatură coincide cu un debut precoce: la 16 ani a publicat întîiul volum de poezii „Candele albastre” (1936). Prezența sa în literatură, de-a lungul a cinci decenii, dovedește că debutul n-a fost un zvicnet adolescențin, o tresărire de orgoliu provincial. Poetul și-a găsit „un timbru propriu”, s-a impus ca o personalitate bine conturată.

În anul 1942, poetul și publicistul Ion Stoia-Udrea a publicat antologia „11 poeți bănățeni” — de fapt, prima generație „masivă” de poeți bănățeni. Cel mai tânăr între cei 11 era Pavel Bellu (n. 1920). În 1944, scriitorul și animatorul Virgil Birou publică antologia „Poezia nouă bănățeană”, cu un valoros studiu introductiv, cuprinzînd patru poeți mai tineri. Între ei apare, din nou, Pavel Bellu, despre care regretatul prozator scria: „... versul său e generos, plin de înțelesuri poetice zugrăvite într-o plastică personală... Poezia lui Bellu nu se mărginește la un autohtonism verbal, de suprafață; ci știe să pătrundă în peisajul interior... Limbajul poetic, uneori de vîjelie haiducească, altădată plin de fermecătoare grațiozitate, plasticitatea și limpezimea versului, au făcut să fie apreciat la o vîrstă fragedă” (p. 177). Virgil Birou nu s-a înșelat. Pavel Bellu a perseverat și a izbutit să-și facă un nume în literatura română. Interesant este și ritmul aparițiilor sale editoriale. După al doilea volum de poeme, „Flori de piatră” (1940), a urmat „Elogiul simplității” (1967) și „Arhitectura gîndului” (1977), apoi romanele „Fericită jale a Cumbriei” (1979) și „Focul rece” (1982) — pe care le-am prezentat în această revistă — și, acum, „Lebăda solară” (1984). Între timp a mai scris eseu „Blaga în marea trecere” (1971), poemul dramatic „Avram Iancu” (1972), etc.

În ultimul volum îl regăsim pe adolescentul de acum o jumătate de secol, dar mai matur și mai nuanțat, mai cerebral, cu un fond apercceptiv mai complex, cu o mare forță de transfigurare, cu noi și variate canale de comunicare.

Pavel Bellu folosește metafora pînă la exces, ceea ce însă nu prejudiciază valoarea și frumusețea versurilor, „metaforă fiind poezia însăși” (Tudor Vianu). Vădită este ușurința poetului de a crea metafore surprinzătoare, de o rară sprinteneală și prospețime, ca: „Șarpele de care proptesc tîmpla / duhnește a cer”. Prin fluentă și imagini, unele versuri ne amintesc frumuseții literare din „Cîntarea Cîntărilor”. Fără a insinua eventualitatea unui „împrumut”, remarcăm doar consimilitudinea sentimentelor pline de gingășie și abundența expresiei metaforice.

Autorul a debutat sub influența folclorului bănățean. Acum el are o îndelungată experiență poetică, dar în orizonturile mai adînci ale gîndirii și expresiei sale găsim încă destule elemente folclorice, reprezentate nu numai prin cuvinte („bănățenism”) simboluri, gnome, ci și printr-o specifică atmosferă lirică. Faptul nu scade valoarea poeziei sale, dimpotrivă, îi conferă o tentă de originalitate și perenitate.

Deși aceeași proaspătă și originală metaforă caracterizează toate versurile din „Lebăda solară”, ele sînt variate ca sursă de inspirație și modalitate de expresie. Autorul însuși le împarte în trei cicluri: „Dialog cu iubirea”, „Olimpice” și „Lebăda solară”.

O poezie de nuanță confesivă, sinuoasă și tulburătoare uneori deschide volumul: „Un vînt schiop, ca un ogar / rătăcește în inima mea...”. „Răstăgînit pe liră, ce lacrimi preschimb în cîntec?” — se întreabă poetul. O tentă de tristețe escamotează sentimente bănuite în zbuciumul creației artistice, dar măiestria poetului și optimismul său structural salvează meditația, asociînd exprimarea poetică cu gîndirea logică: „Prin tine, ca dintr-un nufăr / renaște verbul...”. Dincolo de „timpul biologic”, poezia are un timp al său, fără unitate de măsură.

În cartea a doua versurile sînt dezvoltate în altă gamă. Sursa de inspirație este omul, prins în supreme concentrări de energie și voință, omul în splendida sa frumusețe fizică și morală. Cu generozitate și exuberanță lirică, poetul construiește inspirate metafore pentru așezarea elanu-

lui de autodepășire în categoria axiologică a frumosului uman. Manifestările sportive sînt privite, dincolo de mecanicitatea mișcării, în adîncimile lor morale, evidențiind istețimea minții, luciditatea, echilibrul și armonia interioară. Dinamica tinereții, efortul și fascinația performanțelor sugerează imagini de o remarcabilă și originară plasticitate, versul avînd o ținută imnică. Și din toate transpare respectul omului față de om și aspirațiile lui superioare.

În ciclul al treilea, poetul schimbă, din nou, registrul liric, revenind la modalitatea dinții, cu accente de meditație antropologică. Sub semnul „Lebedei solare”, simbol de lumină și înțelepciune, poetul problematizează evadarea din limite, ieșirea din contingență.

Ca o duioasă amintire de începuturi, Pavel Bellu introduce în volum și cîteva versuri „în metrică folclorică”.

Deși trăiește în Cluj-Napoca, într-un mediu prielnic culturii și creației literare, Pavel Bellu a rămas în Banatul care l-a dat literaturii. Cititorul îl cunoaște și-l recunoaște cu ușurință în oricare din volumele sale de poezie sau proză.

Prof. dr. Marcu Bănescu

Dimitrie Cusma, *Cîntările Sfintei Liturghii* (cor mixt), Timișoara, 1984, 49 pp.

Dimitrie Cusma este cunoscut și apreciat în Banat de peste o jumătate de veac, ca profesor de muzică, dirijor, folclorist, compozitor, animator cultural. El este un strălucit elev al școlii muzicale de la Caransebeș, condusă de regretatul profesor Antoniu Sequens, care a dat, la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru, numeroși dirijori și compozitori, dintre care amintim pe Timotei Popovici, Iosif Velcean, Sava Golumba, Vasile Ijac, ș.a.

Activitatea profesorului Dimitrie Cusma este bogată și variată. A instruit dirijori și cîntăreți, a organizat manifestări culturale și artistice, a colectat, a armonizat și a publicat folclor muzical, etc. I-am admirat, în diverse împrejurări, neastîmpărul creator, dar și o distinctă notă de discreție și onestitate.

Ajuns în pragul senectuții, profesorul Dimitrie Cusma, cu același neîmpuținat elan, cu vigoare și proșteime, caută, ascultă, notează și interpretează nestemate de muzică bisericească din Banat.

Rodul neodihnei creatoare este și lucrarea care ne-a prilejuit aceste rînduri, *Cîntările Sfintei Liturghii*, pe melodiile bisericesti, notate și armonizate pentru cor mixt, alcătuită și editată cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului.

Lucrarea amintită se înscrie în bogatul repertoriu al muzicii corale din Banat, pe care l-au ilustrat atîtea personalități, maeștri ai baghetei, cu notorie activitate în mișcarea corală din această parte a țării noastre. Ar mai trebui amintiți și numeroși dirijori și compozitori țărani, unii dintre ei cunoscuți numai în cercul lor de activitate, alții rămași în total anonim. Numărul mare de compozitori vădește aprecierea de care se bucură acest gen muzical, în marea sa diversitate.

Finalitatea cîntării bisericești nu este atingerea unui nivel înalt de artă, ci preamărirea lui Dumnezeu. Totuși pietatea creștină, din necesitatea de „a cînta Domnului cîntare nouă” (Psalm 95, 1), a ridicat muzica bisericească la nivel de artă, sub controlul Bisericii, pentru a nu-i altera semnificația de element de cult și a deplasa accentul de pe funcția sa latreutică. Dar nu este locul să insistăm asupra acestei probleme, care necesită temeinice studii de specialitate. Subliniem doar faptul că armonizarea cîntărilor tradiționale nu prejudiciază integritatea sau ingenuitatea muzicii de cult.

Prof. Dimitrie Cusma notează melodiile bisericești „de strănă”, căutînd linia autentică a elementelor tradiționale, îndepărtînd doar „excesele” care prejudiciază moderația și gingășia cîntării. Încărcate de farmec liric, unele cîntări de strănă sînt tributare, ca modalitate stilistică, muzicii populare, ceea ce însă nu le anihilează caracterul sacru, ele primind timbrul propriu cîntărilor, statornicite în tradiția seculară.

Cîntarea de strănă armonizată este mai aproape de sufletul nostru, decît compozițiile tributare unor școli și stiluri diferite. Cîntarea de strănă este muzica noastră, executată mai elevat, mai solemn. Armonizate pentru cor mixt, cîntările tradiționale își păstrează frumusețea primară. Aceasta este o notă distinctă a lucrării profesorului Dimitrie Cusma. Receptiv la melosul popular, sub farmecul căruia și-a structurat sensibilitatea artistică, autorul s-a apropiat de muzica bisericească, descoperind filonul lor comun.

Ca și în lucrările anterioare, urmărind echilibrul și măsura în structurile cîntării tradiționale, autorul a cercetat diferite zone ale Banatului, căutînd varianta optimă. Prin prelucrarea (armonizarea) cîntărilor îndătinute în Banat, nu se ținește „înnoirea” lor, ci păstrarea în forma lor genuină și ridicarea lor la nivel de artă corală. Nu încercăm să formulăm judecăți de valoare cu privire la modalitatea de lucru, „sistemul” de armonizare, la ritmul sau linia melodică și nici comparații cu autorii care au cultivat acest gen muzical. Acestea le vor face alții, mai ales dirijorii care vor studia și interpreta lucrarea, căci succesul unei lucrări de acest fel depinde mult de arta interpretativă. Creatorii de opere corale au recurs mereu la formații corale, pentru a-și verifica rezultatele eforturilor creatoare.

După propria-i mărturisire, autorul a destinat lucrarea, în primul rînd, corurilor parohiale din mediul rural, „liturgia” sa fiind mai ușoară, accesibilă formațiilor cu disponibilități mai modeste. Noi o recomandăm, cu aceeași căldură, tuturor preoților, cîntăreților și dirijorilor de cor din parohii.

Corul mixt al catedralei mitropolitane din Timișoara, cu apreciate calități artistice, are, în prezent, un repertoriu coral impresionant. Conducut cu zel și abnegație de Aurel Ciobanu, acest cor ne va oferi, sperăm, prilejul de a asculta, într-o interpretare autentică, și această lucrare indigenă.

Prof. dr. Marcu Bănescu

POȘTA REDACȚIEI

„Petru”, nu „Petre”

Preotul prof. Petru Iacobescu, pictor bisericesc din Timișoara, ne semnalează întrebuințarea greșită, adeseori, a onomasticii „Petre” în loc de „Petru”. Comentarul ce urmează i-a fost sugerat de însuși prenumele său, de multe ori transcris incorect, ca și de pronunțarea la fel de greșită a numelui apostolic în predicie rostite de unii preoți. Astfel, ne scrie printre altele:

„În toate calendarele bisericești, la 29 iunie sînt prăznuiți Sfinții Apostoli „Petru” și Pavel. La fel sînt menționați și în vechile sinaxare. Nicăieri nu vom întîlni scriși: Sfinții Apostoli „Petre” și Pavel.

„Peste tot în Sfintele Evanghelii, numele său propriu, la nominativ, este scris „Petru”. Domnul nostru Iisus Hristos a spus: „tu ești Petru și pe această piară...” (Matei 16, 18), sau: „Tu te vei numi Chifa (ce se tâlcuiește: Petru)” (Ioan 1, 42). În limba greacă, el este numit „o Petros”, iar în limba latină „Petrus”. Așa îl întîlnim în tot cuprinsul Sfintelor Evanghelii, începînd cu chemarea la apostolat: „Simon cel numit Petru” (Matei 10, 2). Spre ilustrare citez: „Și venind Iisus în casa lui Petru...” (Matei 8, 14); „Iisus a luat cu Sine pe Petru...” (Matei 7, 1); „Răspunzînd, Petru a zis Lui: Tu ești Hristosul” (Marcu 8, 29); „Și Petru, sculîndu-se, a alergat la mormînt” (Luca 24, 12). Se mai pot adăuga alte numeroase exemple.

În „Faptele Sfinților Apostoli”, capitolul 10, începînd cu versetul 5, Simon, care se numește Petru” este amintit de 12 ori.

„Trebuie să menționez, însă, că în Sfînta Scriptură întîlnim de trei ori numele Apostolului folosit la vocativ. Așa bunăoară găsim: „Iar Iisus i-a zis: zic ție Petre, nu va cînta astăzi cocoșul, pînă ce de trei ori te vei lepăda de Mine, că nu Mă cunoști” (Luca 22, 34). Apoi: „Și glas a fost către el: Sculîndu-te, Petre, junghie și mănîncă” (Faptele Apostolilor 10, 13), sau mai departe: „Și am auzit un glas care-mi zicea: Sculîndu-te, Petre, junghie și mănîncă” (Faptele Apostolilor 11, 7). În toate cele trei locuri în care numele Sfîntului Apostol Petru apare la vocativ, este vorba despre o dojană, o observație. În primul caz, Mîntuitorul Iisus Hristos îi repoșează nestatornicia, în celelalte două nesupunerea ce rezultă clar din lectura versetelor următoare.

„Prin urmare, numele corect la nominativ este „Petru”, nu „Petre”.

Mulțumim și pe această cale pentru precizările făcute, cu convingerea că vor fi utile cititorilor noștri.

S O M M A I R E

Année XXXIV-e, no. 11—12

novembre — décembre 1984

Rédaction: Continuité dans la mission épiscopale. — — — — —	643
Archid. Dr. S. ANUICHI, Archiprêtre FLOR TEODORESCU: Son Excellence Dr. Timotei Sevcicu, nouvel évêque d'Arad, Ienopole et Hălmaşgiu. —	646

ÉTUDES

Archiprêtre Dr. MARCU BĂNESCU: La fonction de la métaphore dans le Sermon sur la Montagne (I). — — — — —	679
P. Assist. Dr. NICOLAE V. DURĂ: La réception des textes résultés des dialogues théologiques oecuménistes. Considérations ecclésiologiques. — —	692
NICOLAE DĂNILĂ, candidat au doctorat: Eléments byzantins dans la vie de la population autochtone du Banat et de la Transylvanie aux VII—XIII-e siècles. — — — — —	707
Archiprêtre ION B. MUREŞIANU: Prêtres de l'Eglise Orthodoxe du Banat, dans le mouvement roumain d'émancipation du XVIII-e siècle. — —	726

LA CHAIRE DES PRÊTRES

Archiprêtre IEREMIA B. GHITA: La solidarité humaine. — — — — —	742
Prêtre GABRIEL CERNĂUŢEANU: Jésus Christ qui a été annoncé par les prophètes et l'idéal de la perfection. — — — — —	744
Pr. prof. SORIN COSMA: Catéchèse au sujet de la généalogie du Sauveur. —	747

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Pr. Prof. NICOLAE MORAR: „Que votre parole soit agréable”. — — — —	751
--	-----

ANNIVERSAIRES

Rédaction: Notre République. — — — — —	757
--	-----

VESTIGES DU PASSÉ

Prêtre EUGEN GREUCEANU: Contributions concernant de Nicolae-Nifon Bălăşescu (1806—1880) avec l'Evêché d'Arad. — — — — —	759
---	-----

DOCUMENTAIRE

Prêtre ALEXANDRU STĂNCULESCU: Un document au début du XIX-e siècle concernant la région du Banat. — — — — —	762
---	-----

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Le premier système électronique de dialogue entre l'homme et la machine. Eclairage à lumière réglable. Nouvelles marques d'acier. Le plus grand et le plus moderne puits minier. Exploitation des „banatites”. Microusine pour la production du biogaz. Pour les objectifs hydroénergétiques du pays. Ressorts pour l'„Oltcit”. Le tour no. 100.000. Plus de 250 nouveaux produits électrotechniques et électroniques. Produits modernes et reprojetés. Récoltes augmentées, livraisons supplémentaires. Grande production de viande. Plateforme de l'industrie alimentaire. Elevage de renards à fourrure précieuse.

Initiative des élèves. Fondations prefabriquées. Un nouveau quartier d'habitations. Complexes balnéaires en première. Les mystères de la grothe Moneasa. Camp de sculpture. — — — — — 772

CRONIQUE ECCLESIASTIQUE

Dialogue théologique anglicano-orthodoxe. Réunion de la sous-commission pour le dialogue théologique orthodoxo-vieux-catholique. Le document B.E.M. dans la préoccupation des théologiens français. Visite du groupe „Academicum Catholicum”. Prêtres espagnols dans notre pays. Nouvelle traduction en serbe du Nouveau Testament. Le patriarche Ignace IV d'Antioche fait le bilan de son voyage en Amérique Latine. Sur la voie d'une théologie de la paix. Un institut chrétien pour la paix en Suède. Découverte d'un autel édifié par le prophète Josué. — — — — — 776

NOTES ET COMMENTAIRES

Il était un fois; Un d'entre nous. — — — — — 782

LA VIE ECCLESIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

Session de l'Assemblée diocésaine. Visite canonique. Ils sont entrés dans les rangs du clergé. La fête de Noël. Les coutumes de Noël au Séminaire théologique de Caransebeș. Réunion de membres de l'O.D.U.S. du Centre éparchial. De l'activité du Séminaire théologique de Caransebeș. Entrée dans les ordres à la chapelle „St. Ilie de la Izvor” — Vasiova. Demi-centenaire d'un choeur paroissial. Commémoraison. Endormis dans le Seigneur. — — — — — 787

L'Evêché d'Arad, Ienopole et Hălmagiu

Travaux de l'Assemblée Eparchiale. Fête de Noël. Visite canonique. Liturgie. Conférences du clergé. In memoriam. — — — — — 795

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Pages d'une archive inédite, édition soignée, étude introductive et notes par Son Eminence la Mitropolit Antonie Plămădeală, Bucarest, 1984 (V. Ioniță); P. Ioan Mares, *L'église „St. Nicolas” de Bașeu*, Roman, 1983 (T. V. Damșa); P. Prof. Dr. Nicolae C. Buzescu, *Le monastère Lainici et le skyte Locurele*, Craiova, 1980 (M. Bănescu); Petre S. Năsturel *Le Dlt du monastère de Pingărași*, extrait, Freiburg im. Br. 1983 (V. V. Muntean); Vladimir Cvetkovski, *Constantin the Greath and Helena in macedonian folk literature*, extrait, Bucarest, 1982 (I. V. Leb); Ion Donoiu, *Ephigies féminines sur les monnaies romaines*, Bucarest, 1983, (G. H.); Al. Mitru *Au pays des légendes* Bucarest, 1983 (M. Bănescu); Pavel Bellu, *Le cygne solaire*, Cluj-Napoca, 1984 (M. Bănescu); Dimitrie Cusma, *Les chants de la Sainte Liturgie (choeur mixte)*, Timișoara, 1984 (M. Bănescu). 802

COURRIER DE LA RÉDACTION

„Petru” et non pas „Petre”. — — — — — 814

„Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” — sectorul export-import prese P. O. Box 12—201 telex 10376 prsfr. București, Calea Griviței nr. 64—66.

proiectate. Recolte sporite, livrări suplimentare. Producție mare de carne. Platformă a industriei alimentare. Crescătorie de vulpi cu blănuri scumpe. Inițiativa elevilor. Fundații prefabricate. Un nou cartier de locuințe. Complexe balneare în premieră. Misterele peșterii Moneasa. Tabără de sculptură. — — — — — 772

CRONICA BISERICESCĂ

Dialogul teologic anglican-ortodox. Reuniunea subcomisiei pentru dialogul teologic ortodox-vechi catolic. Documentul „B.E.M.” în preocuparea teologilor francezi. Vizita grupului „Academicum Catholicum”. Preoți spanioli în țara noastră. O nouă traducere în limba sîrbă a Noului Testament. Patriarhul Ignatios IV al Antiohiei face bilanțul călătoriei sale în America Latină. Pe drumul unei teologii a păcii. Un institut creștin pentru pace în Suedia. Descoperirea unui altar construit de profetul Iosua. — — — — — 776

NOTE ȘI COMENTARII

A fost odată... Unul dintre noi. — — — — — 782

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Sesiunea Adunării Eparhiale. Vizită canonică. Au intrat în rîndul clerului. Sărbătorirea Crăciunului. Datinele de Crăciun la Seminarul teologic din Caransebeș. Întrunirea membrilor O.D.U.S. din cadrul Centrului eparhial. Din activitatea Seminarului teologic din Caransebeș. Tundere în monahism la paraclisul „Sf. Ilie de la Izvor” — Vasiova. Semicentenarul unui cor parohial. Comemorare. Trecuți la odihna veșnică. — — — — — 787

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului

Lucrările Adunării Eparhiale. Sărbătorirea Crăciunului. Vizită canonică. Slujire arhierescă. Conferințe preoțești. Plecați dintre noi. 795

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Pagini dintr-o arhivă inedită, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de I. P. S. Mitropolit Antonie Plămădeală, București, 1984 (V. Ioniță); pr. Ioan Mareș, *Biserica „Sfîntul Nicolae” din municipiul Bacău*, Roman, 1983, (T. V. Dămșa); pr. prof. dr. Nicolae C. Buzescu, *Mănăstirea Lainici și schitul Locurele*, Craiova, 1980 (M. Bănescu); Petre Șt. Năsturel, *Le Dit du monastère de Pângărați*, extras, Freiburg im Br., 1983 (V. V. Muntean); Vladimir Cvetkovski, *Constantin the Great and Helena in macedonian folk literature*, extras, București, 1982 (I. V. Leb); Ion Donoiu, *Efigii feminine pe monedele romane*, București, 1983 (G. H.); Al. Mitru, *În țara legendelor*, București, 1983 (M. Bănescu); Pavel Bellu, *Le-băda solară*, Cluj-Napoca, 1984 (M. Bănescu); Dimitrie Cusma, *Cîntările sfintei liturghii (cor mixt)*, Timișoara, 1984 (M. Bănescu). 802

POȘTA REDACȚIEI

„Petru”, nu „Petre”. — — — — — 814

S2419